

Afganistan

Temel sosyo-ekonomik göstergeler

Kabil şehri, Mezar-ı Şerif ve Herat şehrine odaklanma

Menşe Ülke Bilgisi Raporu

Afganistan

Temel sosyo-ekonomik göstergeler

Kabil şehri, Mezar-ı Şerif ve Herat şehrine odaklanma

Menşe Ülke Bilgisi Raporu

Ağustos 2020

SUPPORT IS OUR MISSION

Avrupa Birliği hakkında daha fazla bilgi internette mevcuttur (<http://europa.eu>).

Print ISBN 978-92-9465-195-2

doi:10.2847/72229

BZ-02-20-562-TR-C

PDF ISBN 978-92-9465-194-5

doi:10.2847/349692

BZ-02-20-562-TR-N

© European Asylum Support Office (EASO) 2020

Aksi belirtilmedikçe, bu belge kaynak belirtilmek kaydıyla çoğaltılabilir.

Bu yayında çıkan üçüncü şahıslara ait materyaller için ilgili üçüncü şahısların kendi telif hakları beyanlarına atıfta bulunulmuştur.

Kapak fotoğrafı: © Asya Kalkınma Bankası, 12 Ocak 2014 Kabil, Afganistan [url](#) CC BY-NC-ND 2.0

Alışveriş yapan Afganlar, Afganistan'ın Kabil şehir merkezindeki Mandave ana pazarını dolaşıyor. 10 Ocak 2014, Cumartesi.

Teşekkür

Bu rapor, Avrupa Sığınma Destek Ofisi Menşe Ülke Bilgisi (COI) Bölümü tarafından hazırlanmıştır.

Aşağıda belirtilen ulusal sığınma ve göç daireleri ve kuruluşları bu raporu inceleyerek katkıda bulunmuşlardır:

Danimarka, Danimarka Göçmenlik Bürosu

ACCORD, Avusturya Menşe Ülkesi ve Sığınma Araştırma ve Belgeleme Merkezi

Adı geçen birimlerin ve kuruluşların yaptığı incelemelerin raporun genel niteliğine katkıda bulunduğuna, ancak EASO'nun tam sorumluluğunda olan nihai raporu resmî olarak onayladıklarını belirtmediğine dikkat edilmesi gerekir.

İçindekiler

Teşekkür	4
İçindekiler.....	5
Yasal Uyarı.....	7
Sözlük ve kısaltmalar.....	8
Giriş	10
Yetki Tanımı.....	10
Metodoloji	10
Raporun yapısı ve kullanımı.....	10
Harita	11
1. Kabil, Herat ve Mezar-ı Şerif hakkında temel bilgiler	12
1.1 Nüfus.....	12
1.1.1 Kabil	12
1.1.2 Herat	13
1.1.3 Mezar-ı Şerif	13
1.2 Yerinden edilme ve geri dönenler	14
1.2.1 Ülke içinde yerinden edilmeler.....	14
1.2.2 Sınır dışı edilme ve gönüllü dönüşler	15
1.3 Tezkereye erişim.....	20
2. Temel sosyo-ekonomik göstergeler	22
2.1 Ekonomik iklim.....	22
2.1.1 Ekonomik büyüme	22
2.1.2 İş ortamı.....	24
2.1.3 Kalkınma yardımı	25
2.2 İstihdam	26
2.2.1 İşsizlik	27
2.2.2 İstihdam olanakları ve çalışma koşulları.....	27
2.2.3 ÜYEK'ler ve geri dönenler için istihdam fırsatları.....	29
2.2.4 Kadınlar için istihdam fırsatları.....	31
2.2.5 Çocuk işçiliği	33
2.3 Yoksulluk	34
2.3.1 Genel eğilimler.....	34
2.3.2 Kentsel yoksulluk	35
2.3.3 Aile reisinin kadın olduğu hanelerin durumu.....	36
2.3.4 ÜYEK'lerin ve geri dönenlerin durumu.....	36
2.4 Gıda güvenliği	37
2.4.1 Genel durum.....	37
2.4.2 ÜYEK'ler ve geri dönenler için gıda güvenliği	38
2.5 Eğitim	39
2.5.1 Çatışmanın eğitim üzerindeki etkisi	41
2.5.2 ÜYEK'ler ve geri dönenler için eğitim fırsatları.....	42
2.6 Sağlık hizmeti	43
2.6.1 Temel veriler	43
2.6.2 Erişim ve kullanılabilirlik	45
2.6.3 Ruh sağlığı hizmetleri	51
2.6.4 Kadınlar için sağlık hizmetlerine erişim	52
2.6.5 ÜYEK'ler ve geri dönenler için sağlık hizmetlerine erişim	53
2.6.6 Engelliler için sağlık hizmetlerine erişim	54

2.7 Barınma ve yaşam koşulları	55
2.7.1 Kentleşme.....	55
2.7.2 Arazi ve mülkiyet yasaları	56
2.7.3 Kabil, Herat ve Mezar-ı Şerif'te konut ve yaşam koşulları.....	57
2.7.4 Suya, sıhhi temizliğe ve elektriğe erişim	58
2.7.5 ÜYEK'ler ve geri dönenlerin barınma ve yaşam koşulları	60
3. İç hareketlilik	62
3.1 Dış ve iç hat uçuş bağlantıları	62
3.2 Seyahat kısıtlamaları ve seyahat için gerekli belgeler	65
3.3 Kadınlar için hareket özgürlüğü.....	66
3.4 Kara yolu güvenliği.....	67
Ek I: Kaynakça.....	69
Ek II: Yetki Tanımı	88

Yasal Uyarı

Bu rapor, EASO Menşe Ülke Bilgisi Raporu Metodolojisine (2019) göre yazılmıştır.¹ Bu rapor özenle seçilmiş bilgi kaynaklarını esas almaktadır. Kullanılan tüm kaynaklara referans verilmiştir.

Bu raporda yer alan bilgiler azami özen gösterilerek araştırılmış, değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir. Ancak, bu belgenin tamamen kapsayıcı olduğu iddia edilmemektedir. Belirli bir olay, kişi veya kuruluşun raporda belirtilmemiş olması, olayın gerçekleşmediği veya kişi ya da kuruluşun var olmadığı anlamına gelmez.

Ayrıca bu rapor, uluslararası koruma başvurusunun sonuçlandırılması veya başvurunun haklılığı konusunda belirleyici nitelikte değildir. Kullanılan terminoloji, belirli bir hukuki durumun göstergesi olarak kabul edilmemelidir.

“Mülteci”, “risk” ve benzer terimler; AB Sığınma Müktesebatı, 1951 Mülteci Sözleşmesi ve Mültecilerin Durumuna İlişkin 1967 Protokolü kapsamındaki gibi hukuki anlamda değil, genel terimler olarak kullanılmaktadır.

Bu raporda yer alan bilgilerin kullanımından EASO ya da EASO adına hareket eden hiçbir şahıs sorumlu tutulamaz.

Bu rapor, 27 Temmuz 2020 Pazartesi tarihinde son halini almıştır. Bu tarihten sonra gerçekleşen hiçbir olaya bu raporda yer verilmemiştir. Bu raporun referans dönemi hakkında daha fazla bilgi almak için [Giriş](#) kısmındaki Metodoloji bölümüne bakabilirsiniz.

Bu raporun İngilizce versiyonu, EASO-GİGM Yol Haritası 2019-2021 kapsamında belirtildiği üzere Türkçe diline tercüme edilmiştir. Orijinal İngilizce versiyonla tercüme edilen versiyon arasında herhangi bir tutarsızlık olması halinde orijinal İngilizce versiyonu geçerlidir.

---

¹ The EASO methodology is largely based on the Common EU Guidelines for processing Country of Origin Information (COI), 2008, and can be downloaded from the EASO website: <http://www.easo.europa.eu>.

Sözlük ve kısaltmalar

AAN	Afghanistan Analysts Network
ACJC	Yolsuzlukla Mücadele Adalet Merkezi
AMTS	Afganistan Merkezî Ticaret Sicili
APPRO	Afganistan Kamu Politikası Araştırma Örgütü
Arazi	Afganistan'ın bağımsız arazi idaresi
AREU	Afganistan Araştırma ve Değerlendirme Birimi
ATSO	Afganistan Ticaret ve Sanayi Odası
AUWSSC	Afganistan Şehir Şebeke Suyu ve Kanalizasyon Şirketi
AYKA	Afganistan Yaşam Koşulları Araştırması; NSIA tarafından yapılan uzun süreli Afgan nüfusu araştırması
AYPGP	Afganistan Yeni Pazar Geliştirme Projesi
<i>Be naqsha</i>	İzinsiz
ÇOGEA	Çalışmayan, Okula Gitmeyen veya Eğitim Almayan
ÇSiŞEB	Çalışma, Sosyal İşler, Şehitler ve Engelliler Bakanlığı
EB	Eğitim Bakanlığı
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
<i>Gayr-i kanuni</i>	Yasa dışı
<i>Gayr-i plani</i>	Planlanmamış yerleşim alanı
GCPEA	Eğitimi Saldırlardan Korumaya Yönelik Küresel Koalisyon
HHTP	Hastane Hizmetleri Temel Paketi
ICRC	Uluslararası Kızılhaç Komitesi
IDMC	Ülkesinde Yerinden Edilenleri İzleme Merkezi
IGC	Uluslararası Büyüme Merkezi
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
IPSO	Uluslararası Psiko-Sosyal Örgütü
ISKP	Horasan Vilayeti İslam Devleti; IŞİD'in Pakistan ve Afganistan'daki üyeleri
IWA	Integrity Watch Afganistan
IWPR	Savaş ve Barış Haberciliği Enstitüsü
<i>Kavmi</i>	Akrabalık, ikamet veya mesleğe dayalı bir sosyal birim
KÇŞ	Kırılگانlık - Çatışma - Şiddet
Medrese	İslami dinî okul
Mikrorayon	Kabil Şehrindeki Sovyet tarzı yerleşim bölgesi
MSF	Sınır Tanımayan Doktorlar
<i>Nahiya</i>	İdari bölge
NMB	Narkotikle Mücadele Bakanlığı
NRC	Norveç Mülteci Konseyi
NSIA	Ulusal İstatistik ve Bilgi Kurumu (eski adıyla Merkezî İstatistik Örgütü CSO)
Pazar	Geleneksel bir pazar türü
<i>Refakatçi</i>	Bir kadına ev dışında olduğunda veya seyahat ederken eşlik eden bir erkek akraba ²

² Corboz, J., Bacha posh in Afghanistan: factors associated with raising a girl as a boy, 17 June 2019, available at: <url>

SCA	İsveç Afganistan Komitesi
SESG	Sağlık Eylemi için Sistem Geliştirme
<i>Shahrak</i>	Konut kompleksi
SIGAR	Afganistan'ın Yeniden İnşası Genel Müfettişliği; ABD'nin finanse ettiği yeniden yapılanma programlarına nezaret eden bağımsız bir yapı
<i>Tezkere</i>	Afgan kimlik belgesi
TSHP	Temel Sağlık Hizmetleri Paketi
TSSB	Travma sonrası stres bozukluğu
UDR	Ulusal Devlet Radyosu
UNAMA	Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misyonu
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri
UNOCHA	İnsani İşler Koordinasyon Ofisi
UNODC	Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
USDOS	ABD Dış İşleri Bakanlığı
USIP	ABD Barış Enstitüsü
ÜYEK'ler	Ülkesinde yerinden edilmiş kişiler
WFP	Dünya Gıda Programı
YİM	Yerinde Edilme İzleme Matrisi
<i>Zor Abad</i>	Gayriresmî yerleşim. Tam olarak “zorla ele geçirilen toprak” olarak çevrilir. İnsanların devlet ya da kamu arazisini ele geçirip başkalarına sattığı ya da resmî izin olmaksızın evlerini inşa ettikleri alanları ifade eder ³

³ Beall J. and Schütte S., Urban Livelihoods in Afghanistan, in AREU, August 2006 available at [url](#), p. 21

Giriş

Bu raporun amacı, mülteci statüsü ve ikincil koruma dâhil olmak üzere uluslararası koruma statüsü tespitinin değerlendirilmesi için ilgili bilgiler sağlamaktır. Özellikle, Afganistan Ülke Rehberi 2020 güncellemesi içerisindeki İç Koruma Alternatifi bölümünün güncellenmesine bilgi sağlaması amaçlanmaktadır.

Yetki Tanımı

Bu raporun yetki tanımı, “[Key socio-economic indicators, state protection, and mobility in Kabul City, Mazar-e Sharif, and Herat City](#)” (Kabil, Mezar-ı Şerif ve Herat’taki temel sosyo-ekonomik göstergeler, devlet koruması ve mobilite) (Ağustos 2017) adlı belgede de belirtildiği gibi, 2016’da başlatılan Afganistan ülke rehberinin geliştirilmesi kapsamında AB+ ülkeleri ve UNHCR’nin politika uzmanlarından alınan katkılara dayanmaktadır. Bu raporun Yetki Tanımı [Ek II](#)’de bulunabilir.

Metodoloji

Bu rapor, EASO Menşe Ülke Bilgisi Raporu Metodolojisi (2019)⁴ ve EASO Menşe Ülke Bilgisi Yazma ve Referans Verme Kılavuzu (2019)⁵ doğrultusunda hazırlanmıştır. Toplanan bilgiler 30 Haziran 2020 tarihine kadar halka açık, özel basılı ve elektronik kaynaklar kullanılarak yapılan araştırmanın bir sonucudur. Kalite kontrol sürecinde alınan geri bildirimlere göre bu raporun son haline getirilmesi sürecinde 27 Temmuz 2020 Pazartesi tarihine kadar bazı ilave bilgiler eklenmiştir.

Rapor, [EASO Menşe Ülke Bilgisi Raporu Afganistan, Temel sosyo-ekonomik göstergeler 2019](#)’un bir güncellemesi niteliğindedir.⁶ Bazı durumlarda, bilgilerin mevcut geçerliliği ve kaynakların erişilebilirliği tamamen doğrulandıktan sonra 2019 EASO Menşe Ülke Bilgisi raporundaki bölümler kopyalanmıştır.

Yazarların EASO Menşe Ülke Bilgisi Rapor Metodolojisine uyduklarını doğrulamak amacıyla, [Teşekkür](#) bölümünde listelenen kuruluşların menşe ülke bilgisi uzmanları tarafından bağımsız bir değerlendirme çalışması yapılmıştır. Buna ek olarak, Avusturya Menşe Ülke ve Sığınma Araştırma ve Belgeleme Merkezi (ACCORD) tarafından raporun bir incelemesi de gerçekleştirilmiştir. Gözden geçirenler tarafından yapılan tüm yorumlar dikkate alınmış ve bu yorumların çoğu raporun son haline uygulanmıştır. EASO, metnin son kalite incelemesini ve düzenlemesini gerçekleştirmiştir.

Raporun yapısı ve kullanımı

2016 yılında EASO, Üye Devletlerin, Afganistan hakkında ülke rehberi notlarının geliştirilmesine yönelik iş birliğini kolaylaştırmak için bir pilot proje başlattı. Bu proje bağlamında, Kabil, Herat ve Mezar-ı Şerif şehirlerine odaklanılarak Afganistan’daki İç Koruma Alternatifinin (IPA) dikkate alınmasıyla ilgili konularda güncel bilgilere duyulan ihtiyaç belirlendi. Bu odak seçimi, Afganistan Ülke Rehberi’nin 2020 güncellemesi için de uygulandı.

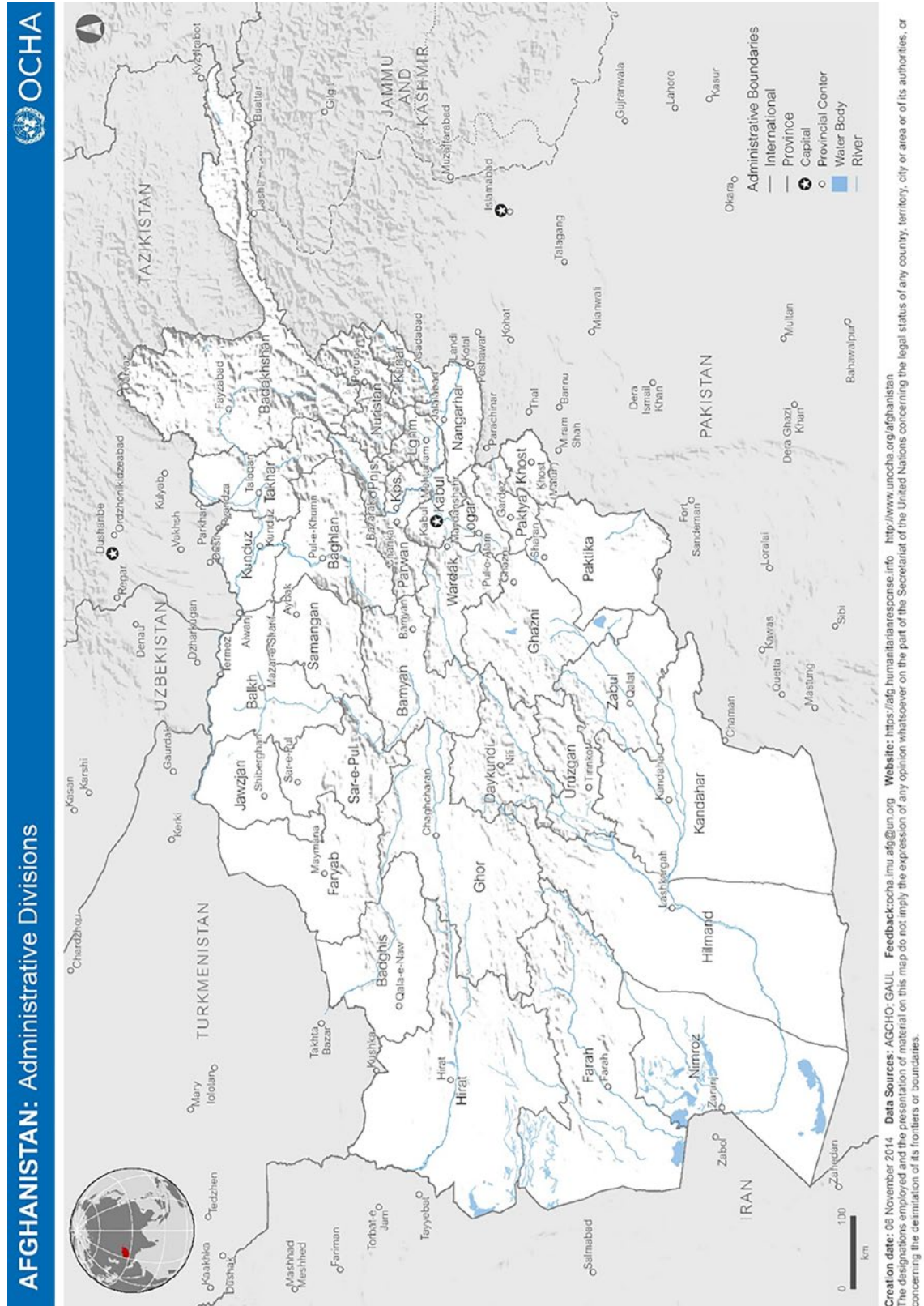
Rapor, bu üç şehir hakkında bazı arka plan bilgileri sağladıktan ve erişilebilirliklerini tartıştıktan sonra, çeşitli sosyo-ekonomik göstergeleri incelemektedir. Bilgiler bir bütün olarak ülke için ve uygun olduğunda üç şehir için ayrı olarak sağlanır. ÜYEK’ler, geri dönenler, kadınlar ve çocuklar gibi belli savunmasız gruplara ek önem verilmektedir.

⁴ EASO, EASO Country of Origin Information (COI) Report Methodology, June 2019, [url](#)

⁵ EASO, Writing and Referencing Guide for EASO Country of Origin Information (COI) Reports, June 2019, [url](#)

⁶ EASO COI Report, Afghanistan Key socio-economic indicators, August 2019, [url](#)

Harita

Harita 1: Afganistan - idari bölümler, kaynak: UNOCHA⁷

⁷ UNOCHA, Afghanistan - administrative divisions, January 2014, [url](http://www.unocha.org/afghanistan)

1. Kabil, Herat ve Mezar-ı Şerif hakkında temel bilgiler

1.1 Nüfus

1.1.1 Kabil

Kabil şehri, Afganistan'ın ve Kabil vilayetinin (14 başka ilçeyle birlikte ayrı bir ilçe olarak) yönetim merkezidir.⁸ Kabil vilayeti, Afganistan'ın⁹ orta bölgesinde yer almaktadır ve kuzeyde Parvan ve Kapisa, doğuda Lagman, güneydoğuda Nangarhar, güneyde Lovgar ve batıda Vardak vilayetleri ile sınırı vardır.¹⁰

Kabil açık ara Afganistan'ın en kalabalık ve nüfuslu şehridir. Düzgün bir nüfus sayımı olmadığı için Kabil Şehrinde yaşayan insan sayısı bilinmemektedir. Nüfusu ile ilgili tahminler, 3,5¹¹ 6 milyon¹² arasında değişmekle birlikte Afganistan Ulusal İstatistik ve Bilgi Kurumu (NSIA) 2018-19 için Kabil vilayetinin toplam nüfusunun 4,8 milyon olduğunu ve 4,1 milyonun kentsel alanlarda ve yaklaşık 720.000'in kırsal alanlarda yaşadığını tahmin ediyor.¹³ Kabil dünyanın en hızlı büyüyen şehirlerinden biri haline geldi¹⁴ ve 2001'den bu yana nüfusu dört kat arttı.¹⁵ Kabil'in kentleşmiş alanı, her yönde ve şehri çevreleyen kayalık tepeler üzerinde sürekli genişleyerek¹⁶ şehrin 1978 ana planından bu yana üç katına çıktı.¹⁷ Kabil Şehri, 22 idari bölgeden (*nahiye*) oluşurken bu sayı 2001 yılındaki genişlemeye kadar 12'ydı.¹⁸

Kabil, tarih boyunca, çoğunlukla kendine özgü Dari lehçesine sahip Farsça konuşulan bir şehir olmuştur.¹⁹ Orada yaşayan Peştunlar, Tacikler, Hazaralar, Özbekler, Türkmenler, Beluciler, Sihler ve Hindular ile etnik açıdan çeşitliliğe sahip bir şehirdir.²⁰ Uzman Fabrizio Foschini, Kabil Şehrinin üç halkadan oluştuğunu ifade eder; Kabil'in şehir merkezi (Şehr-i Kühna, Şehr-i Nev, Shash Darak, Vezir Ekber Han bölgeleri) iç halkayı oluşturuyor. 1950'ler ve 1980'ler arasında planlanan ve geliştirilen, genç Afgan profesyoneller arasında popüler olan mahalleler, ikinci halkayı oluşturur (Taimani, Kale-yi Fethullah, Karte Se, Karte Chahar, Karte Naw ve Sovyet tarzı *mikrorayonlar* veya mikro ilçeler). Şehrin dıştaki büyüyen halkası, 2001'den sonra hızla genişlemiş olup esas olarak o zamandan beri başkente göç etmiş olan Afganları barındırmaktadır. Kabil'in dış halkalarındaki mahalleler etnik olarak şehir merkezinden daha homojendir, örneğin Khairkhana gibi kuzey kenar mahalleleri, esas olarak Tacikler, Dasht-e Barchi gibi batı kenar mahalleleri ise esas olarak Hazaralar ile ilişkilidir.²¹ 2017 yılında Afgan hükümeti, önemli devlet kurumlarının yanı sıra yabancı büyükelçiliklerin ve bazı işletmelerin yer aldığı başkentin kilit bölgesini yeşil bölge olarak ilan etti ve yeni kontrol noktaları kurdu.²²

⁸ UNOCHA, Afghanistan Kabul Province - District Atlas, April 2014, [url](#)

⁹ Afganistan Yaşam Koşulları Araştırması 2016-17'ye dayanarak vilayetlerin bölgelerle sınıflandırılması şöyledir: Central: Kabul, Kapisa, Logar, Panjshir, Parwan, Wardak; South: Ghazni, Khost, Paktika, Paktya; East: Kunar, Laghman, Nangarhar, Nuristan; Northeast: Badakhshan, Baghlan, Kunduz, Takhar; North: Balkh, Faryab, Jawzjan, Samangan, Sar-e Pul; West: Badghis, Farah, Herat; Southwest: Helmand, Kandahar, Nimroz, Uruzgan, Zabul; West Central: Bamyan, Daykundi, Ghor; Daha fazla bilgi için bkz. Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 99

¹⁰ UNOCHA, Afghanistan Kabul Province - District Atlas, April 2014, [url](#)

¹¹ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), pp. 9-10;

¹² Foschini F., Kabul Unpacked: A geographical guide to a metropolis in making, AAN, 2 March 2019, [url](#), p. 1

¹³ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Statistical Yearbook 2018-19, July 2019, [url](#), p. 5

¹⁴ Foschini F., Kabul Unpacked: A geographical guide to a metropolis in making, AAN, 2 March 2019 [url](#), p. 4

¹⁵ Guardian (The), Kabul - The Fifth Fastest Growing City in the World - Is Bursting at the Seams, 11 December 2014, [url](#)

¹⁶ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 7

¹⁷ Reuters, Afghan Capital's Thirsty Residents Dig Deep to Combat Drought, Overuse, 28 February 2017, [url](#)

¹⁸ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 8

¹⁹ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 13

²⁰ Pajhwok Afghan News, Kabul Province Background Profile, n.d., [url](#)

²¹ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), pp. 6-8; Kabil'in 22 kentsel bölgesi hakkında daha fazla bilgi için bkz.: Foschini F., Kabul Unpacked: A geographical guide to a metropolis in making, AAN, 2 March 2019 [url](#)

²² Tolonews, Security Check Points Stepped Up In Kabul, 7 February 2018, [url](#)

Foschini Mart 2019'da yayımlanan Kabil şehri ile ilgili tematik raporunda, 2001'den sonra ortaya çıkan ekonomik canlılık ve yükselen gayrimenkul piyasasının sonucunda en popüler konut alanlarındaki mülklerin değerinin aniden arttığını açıklamaktadır; sonuç olarak birçok ev sahibi evini satmaya zorlanmış ve birçok sakin tahliye edilmiştir. Foschini, binlerce Kabilli gencin daha iyi fırsatlar ve güvenlik arayışıyla Avrupa'ya gittiğini ancak diğer birçok insanın başkente taşındığını belirtti. Kabil, Taliban döneminde kuzeydeki Shomali Platosu'ndaki savaş hatlarından kaçan birçok kişi için "zorunlu" bir hedef haline geldi. 2001'den sonra, vilayet içinde veya yurt dışına kaçanların çoğu şehre döndü. Dahası, uluslararası topluluğun muazzam varlığı, gelişen bir ekonomi yaratarak başkenti, ülkenin dört bir yanından işçiler, memurlar ve öğrenciler için çekici bir yer haline getirdi.²³

1.1.2 Herat

Herat Şehri, Afganistan'ın batı bölgesinde yer alan, İran (batı), Türkmenistan (kuzey) ve Badgis (kuzeydoğu), Gur (doğu) ve Ferah (güney) ile sınır komşusu Herat vilayetinin vilayet başkentidir. Herat Vilayetinin nüfusu ülkenin en yüksek nüfuslardan biridir. Vilayet safran, üzüm, fıstık, kaşmir ve yün üretimi ile meşhurdur.²⁴ NSIA'nın 2018-19 rakamları, Herat vilayetinin toplam nüfusunun 2 milyonun üzerinde olduğunu tahmin ediyor ve bunların 613.000'i kentsel alanlarda ve yaklaşık 1,4 milyonu kırsal alanlarda yaşıyor.²⁵ Herat şehrinin 15 ilçesi²⁶ vardır ve tarihî şehir merkezi, 20. yüzyılda çevresine inşa edilmiş banliyöler ve şehir çevresinde geliştirilen yeni inşa edilen *şahraklardan* oluşur.²⁷ Herat şehri, İran ve Türkmenistan ile gerçekleştirilen ticaretin merkezidir ve komşu illere kara yolu ile bağlıdır.²⁸

Farsça konuşulan bir şehir olan Herat'ın halkının çoğu Sünni veya Şii Tacikler'dir/Farsiwanlar'dır. Ayrıca sabit bir Peştun azınlık da vardır.²⁹ 2015 yılında Jolyon Leslie Herat şehrini şöyle tarif etmiştir: "Önemli sayıda Hazara ve Aymak azınlıklarını içeren Peştun çoğunluklu bir vilayette Taciklerin hakim olduğu bir yerleşim bölgesidir". Kent nüfusunun dörtte birine varan kısmı, birçoğu İran'da sürgünde yaşamış ve geri döndükten sonra şehrin batısındaki Jebrael gibi ağırlıklı olarak Hazara sakin olan 60.000 kişiye ev sahipliği yaptığı tahmin edilen mahallelere yerleşmiş olan Hazaralar olabilir. Leslie'ye göre, etnik ayrışmanın derecesi belli mahallelerde yaşayan belli etnik grup üyeleriyle Herat'ta "belirgin" bir görünümdeydi.³⁰

1.1.3 Mezar-ı Şerif

Belh vilayetinin³¹ vilayet başkenti Mezar-ı Şerif Afganistan'ın kuzey kesiminde yer almaktadır ve doğuda Kunduz ve Baglan, güneydoğuda Samangan, güneybatıda Sar-i Pol, batıda Jowzjan vilayetleri bulunmakta olup kuzeyde Özbekistan, kuzeydoğuda Tacikistan ve kuzeybatıda Türkmenistan ile uluslararası sınır paylaşmaktadır.³² NSIA'nın 2018-19 verilerine göre Belh vilayetinin toplam nüfusunun 1,4 milyonun üzerinde olduğu tahmin ediliyor ve bunların 550.000'i kentsel alanlarda ve yaklaşık 892.000'i kırsal alanlarda yaşıyor.³³

Belh'in nüfusu heterojendir ve en büyük grupları Tacikler ve Peştunlar oluşturur, bu grupları vilayetin belirli ilçelerinde ve birkaç komşu ilde çoğunluğu oluşturan Özbekler takip eder³⁴ ve ayrıca Hazaralar, Türkmenler, Araplar ve Beluciler³⁵, Aymak, Sünni Hazara (Kawshi) grupları da bulunur.³⁶

²³ Foschini F., Kabul Unpacked: A geographical guide to a metropolis in making, AAN, 2 March 2019, [url](#), p. 2

²⁴ Afghanistan, NSIA (CSO), Final Report of Herat Socio-Demographic and Economic Survey, 7 March 2017, [url](#), p. 3

²⁵ Afghanistan NSIA (CSO), Afghanistan Statistical Yearbook 2018-19, July 2019, [url](#), p. 7

²⁶ Afghanistan, NSIA (CSO), Final Report of Herat Socio-Demographic and Economic Survey, 7 March 2017, [url](#), p. 3

²⁷ Leslie J., Political and Economic Dynamics of Herat, USIP, 2 April 2015, [url](#), pp. 7, 11-12

²⁸ Encyclopædia Britannica, Herat Province, Afghanistan, 2 May 2018, [url](#)

²⁹ Foschini F., Back to Stopgap Appointments? The Story behind the Replacement of Herat's Governor, AAN, 24 July 2013, [url](#)

³⁰ Leslie, J., Political and Economic Dynamics of Herat, USIP, 2 April 2015, [url](#), pp. 8, 13

³¹ UNOCHA, Afghanistan Balkh Province - District Atlas, April 2014, [url](#)

³² UNOCHA, Afghanistan Northern region District Atlas, 14 April 2014, [url](#); GADM, Afghanistan [Map], 2018, [url](#)

³³ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Statistical Yearbook 2018-19, July 2019, [url](#), p. 6

³⁴ Foschini F., email, 9 November 2018, in EASO COI Afghanistan Key socio-economic indicators. Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City, [url](#), p. 13

³⁵ APPRO, Afghanistan Rights Monitor: Baseline Report, April 2016, [url](#), p. 22

³⁶ Pajhwok Afghan News, Background Profile of Balkh, n.d., [url](#); US, Naval Postgraduate School, Balkh Provincial Review, n.d., [url](#)

Belh (özellikle Mezar-ı Şerif) bir ithalat/ihracat merkezi ve bölgesel bir ticaret merkezidir.³⁷ Özbek sınır geçiş noktası Hairatan-Termiz'e giden otoyol, Mezar-ı Şerif'in yaklaşık 40 km doğusunda çevre yolundan ayrılır. Belh ile Afganistan'ın merkezindeki Bamyân arasında yolculuk yapmayı kolaylaştıran bir otoyol da yapım aşamasındadır.³⁸

1.2 Yerinden edilme ve geri dönenler

1.2.1 Ülke içinde yerinden edilmeler

Uzun süreli uluslararası yerinden edilme durumu³⁹, Afganistan tarihini uzun zamandır tanımlamaktadır. Bildirildiğine göre 1979'daki Sovyet istilasından sonraki yıllarda nüfusun üçte biri yerinden edilmiştir. İran ve Pakistan'a kaçan milyonlarca kişiden bazıları 1990'ların başlarında Afganistan'a geri döndü. 2001'de Taliban'ın devrilmesi, Afganistan'a yönelik büyük bir geri dönüş dalgasının başlangıcına denk geldi. 2001 ve 2015 yılları arasında UNHCR 4,8 milyon Afgan'ın geri dönmesine yardım etti ve çok daha fazlasının resmî yardım almadan geri döndüğüne inanılıyor.⁴⁰

Ülke içinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi'nin (IDMC) 2020 Küresel Raporu'ndaki tahminlere göre Afganistan, çatışma ve şiddet nedeniyle ülkesinde yerinden edilmiş en fazla sayıda kişinin bulunduğu on ülke arasında beşinci sırada, doğal afetler nedeniyle en fazla yerinden edilmiş kişi sayısında ise ilk sırada yer almaktadır. 31 Aralık 2019 itibarıyla Afganistan'da toplam yaklaşık 4,2 milyon insan yerinden edilmiştir. Bunların yaklaşık 3 milyonu çatışma ve şiddet, yaklaşık 1,2 milyonu ise doğal afet, özellikle kuraklık ve seller nedeniyle yerlerinden edilmiştir.⁴¹

2019 yılında hükûmet güçleri ile Taliban arasındaki artan çatışmalar ve diğer silahlı grupların saldırıları nedeniyle çatışma ve şiddet sonucunda yerinden edilmiş yeni kişi sayısı yaklaşık 461.000'e yükselmiştir. Böylece çatışma sonucu yerinden edilen toplam kişi sayısı yaklaşık 3 milyon (ülke için kaydedilen en yüksek sayı) olmuştur.⁴² 2020'nin ilk aylarında hem devam eden çatışmalar hem de doğal afetler yerinden edilme olaylarını ve insani ihtiyaçları yönlendirmeye devam etmiştir ve birçok kişi, çatışma ve yoksulluk nedeniyle memleketine geri dönemediği için yerinden edilmiş durumdadır. 2018-19'da batı vilayetlerinde esasen kuraklık nedeniyle yerinden edilen 245.000 kişiden yaklaşık 111.000'i Nisan 2020 itibarıyla memleketlerindeki çatışmalar nedeniyle hâlâ evlerine dönememiştir.⁴³

2016-18 yıllarında önemli sayıda geri dönenlerin yanı sıra kentsel alanlara, özellikle Kabil ve Nangarhar gibi yüksek geri dönüş yapılan yerlere göç, toplum hizmetleri ve sosyal altyapı üzerindeki baskıyı artırarak Afganistan'ın sınırlı hazmetme kapasitesini etkiledi.⁴⁴ Afganistan Yaşam Koşulları Araştırması (AYKA) 2016-17 verilerine göre Kabil vilayeti, Afganistan'daki göçebe ve göçmenlerin çoğuna ev sahipliği yapmış iken ikincil yerler Nangarhar, Belh ve Herat vilayetleriydi.⁴⁵ 2017-18'de yapılan bir UNHCR araştırmasına göre, eski mültecilerin %38'i güvensizlik, devlet dışı silahlı grupların varlığı ve hizmet ve ekonomik fırsatların olmaması gibi nedenlerle geri döndüklerinde menşe illerine yerleşmedi.⁴⁶ Çalışma, özellikle hükûmet ile silahlı muhalefet güçleri arasında çekişme yaşanan bölgelerde yaşayan geri dönenlerin ve ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin hükûmet kontrolündeki bölgelerde yaşayan benzer nüfuslarla karşılaştırıldığında öğün atlamaya zorlanma, çocukları çalıştırma, kız çocuklarının okula gitmemesi veya sağlık hizmetlerine daha az erişim gibi zorluklarla karşı karşıya olduklarını ortaya koydu.⁴⁷

³⁷ Samuel Hall, Economic Assessment and Labour Market Survey of Mazar-i Sharif, Pul-i Khumri, Kandahar City and Kunduz City, 16 January 2017, [url](#), p. 43

³⁸ Diplomat (The), Kabul's Plan to Realize Afghanistan's Geographic Dividend, 5 December 2017, [url](#)

³⁹ BM Ülke İçinde Yerinden Edilme Hakkında Kılavuz İlkeleri ÜYEK'leri "özellikle silahlı çatışmanın etkileri, genel şiddet olayları, insan hakları ihlalleri veya doğal ya da insan kaynaklı afetler sonucunda ya da bunlardan uzak olmak amacıyla evlerinden ya da ikamet yerlerinden kaçmak veya bu yerleri terk etmek zorunda kalan veya buna zorlanan ve uluslararası bağlamda tanınmış bir devlet sınırını henüz geçmemiş olan kişiler" olarak tanımlıyor; bkz. UN, Guiding Principles on Internal Displacement, 2004, [url](#), p. 1. Bu BM tanımı Afganistan'ın 2013'te kabul edilen Ulusal ÜYEK Politikasına tamamen yansdı; bkz. Afghanistan, The National Policy of the Islamic Republic of Afghanistan on Internal Displacement, June 2013, [url](#), p. 16

⁴⁰ World Bank, Fragility and population movement in Afghanistan, 3 October 2016, [url](#), p. 1.

⁴¹ IDMC, 2020 Global Report on Internal Displacement, 28 April 2020, [url](#), pp. 11-12; 102

⁴² IDMC, 2020 Global Report on Internal Displacement, 28 April 2020, [url](#), pp. 49-50

⁴³ UNOCHA, Afghanistan: Snapshot of Population Movements - January to March 2020, 21 April 2020, [url](#)

⁴⁴ UNHCR, Solutions Strategy for Afghan Refugees 2018-2019, October 2018, [url](#), pp. 5, 21

⁴⁵ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 39

⁴⁶ UNHCR, Returnee and Internally Displaced Persons Monitoring Report, May 2018, [url](#), p. 15

⁴⁷ UNHCR, Returnee and Internally Displaced Persons Monitoring Report, May 2018, [url](#), p. 3

1 Nisan 2020 itibarıyla Dünya Bankası, 2016-2017 döneminde tahmini 1,7 milyon belgeli ve belgesiz Afgan mültecinin geri dönüşünün Afganistan ekonomisi ve kurumları üzerinde bir baskı olmaya devam ettiğini bildirmiş ve “ülke içinde yerinden edilme ve büyük ölçekli geri dönüş olaylarının [...] zor bir ekonomi ve güvenlik bağlamında yerinden edilmiş kişilerin ve ev sahibi toplulukların refahına yönelik riskler oluşturduğunu” belirtmiştir.⁴⁸

Yerinden edilmiş kişiler; yetersiz barınma, gıda güvensizliği, sanitasyon ve sağlık tesislerine yetersiz erişim ve koruma eksikliği nedeniyle genellikle güvensiz bir durumda yaşamaktadır.⁴⁹ Savunmasızlık, ülkesinde yerinden edilen kişiler dâhil olmak üzere insanları erken/zorla evlilik, çocuk işçiliği ve dilencilik gibi olumsuz başa çıkma mekanizmalarına başvurmaya zorlamaktadır. UNOCHA, bu durumun COVID-19 sebebiyle kötüleştiğini belirtmiştir. Güvensiz konutlar; başta yerinden edilmiş kişiler, geri dönen kişiler ve kadınlar olmak üzere birçok Afgan için ana savunmasızlık kaynağıdır ve tahliye riski, geri dönen ve COVID-19 nedeniyle kiralarnı ödeyemeyenler için “özellikle gerçek” olarak düşünülmektedir.⁵⁰

1.2.2 Sınır dışı edilme ve gönüllü dönüşler

ÜYEK’ler, diğer grupların yanı sıra geri dönen mülteciler ve Afganistan’a geri gönderilen göçmenler gibi geri dönenleri içerebilir.⁵¹ Afganistan’a geri dönenlerin ülke içinde yerinden edilmeye maruz kaldıkları ve bu nedenle ya menşe yerlerine dönemedikleri için ya da menşe yerlerine döndükten sonra yerlerinden edildikleri için “geri dönen ÜYEK’ler” haline gelmeleri söz konusudur.⁵² Afganistan, 2019’un ilk yarısında 2,7 milyon mülteci ile dünyadaki en büyük ikinci mülteci ülkesi olmaya devam etmektedir.⁵³ Kayıtlı Afgan mültecilerin çoğuna Pakistan (1,4 milyon) ve İran (951.100) ev sahipliği yapmaktadır.⁵⁴

UNHCR’ye göre, 2002 yılından bu yana 5,2 milyondan fazla Afgan mültecinin kurumun yardımlarıyla geri dönüşü, “UNHCR tarihindeki en büyük gönüllü geri dönüş programı” olmuştur.⁵⁵ Kötüleşen güvenlik durumu ve geri dönenleri karşılama kapasitesinin olmaması nedeniyle son yıllarda gönüllü geri dönüş azalsa da Afgan mülteciler geri dönmeye devam etti.⁵⁶

2016’da yaklaşık 1 milyon belgeli ve belgesiz Afgan’ın Afganistan’a geri dönüşü ile geri dönüşlerde artış⁵⁷ yaşandı. 2017’de Pakistan ve İran’dan 610.000’den fazla kişi geri döndü.⁵⁸ 2018 yılında İran ve Pakistan’dan 773.125’i İran’dan olmak üzere toplam 805.850 geri dönüş olayı kaydedildi.⁵⁹ 2019’da yaklaşık 500.000 belgesiz Afgan, İran (yaklaşık 485.000) ve Pakistan’dan (yaklaşık 18.800) geri döndü.⁶⁰ 2020 yılında (1 Ocak ve 4 Temmuz 2020 arasında), IOM 362.000’i İran’dan ve 1.880’den fazlası Pakistan’dan olmak üzere Afganistan’a toplam 363.963 geri dönüş kaydetmiştir.⁶¹

⁴⁸ World Bank (The), Afghanistan Overview, last updated 1 April 2020, [url](#)

⁴⁹ UNOCHA, Afghanistan: Conflict Induced Displacements (as of 26 April 2020), Actual displacements between 1 January 2020 and 18 April 2020, [url](#)

⁵⁰ UNOCHA, COVID-19 and the Afghanistan Response HRP Revision – June 2020, 8 June 2020, [url](#), p. 6

⁵¹ NRC, IDMC and Samuel Hall, Escaping War: Where to Next?, 24 January 2018, [url](#), p. 6

⁵² NRC, IDMC and Samuel Hall, Going “Home” to Displacement - Afghanistan’s Returnee-IDPs, December 2017, [url](#), p. 3

⁵³ UNHCR, Mid-Year Trends 2019, 10 March 2020, [url](#), p. 6; IOM, World Migration Report 2020, 27 November 2019, [url](#), p. 39

⁵⁴ UNHCR, Mid-Year Trends 2019, 10 March 2020, [url](#), p. 6

⁵⁵ UNHCR, The Afghanistan Situation: Strengthening International Solidarity & Achieving Solutions, 6 July 2019, [url](#)

⁵⁶ UNHCR, Afghanistan; Priority Areas of Return and Reintegration: A synopsis; January 2020, January 2020 [url](#)

⁵⁷ UNHCR, Solutions Strategy for Afghan Refugees 2018-2019, October 2018, [url](#), p. 6

⁵⁸ UNHCR and IOM, Returns to Afghanistan in 2017: Joint IOM-UNHCR Summary Report, 28 February 2018, [url](#), p. 4

⁵⁹ IOM, Return of Undocumented Afghans – Weekly Situation Report, (January-December 2018 – 1-5 January 2019), 5 January 2019, [url](#)

⁶⁰ IOM, Return of Undocumented Afghans – Weekly Situation Report, IOM, Return of Undocumented Afghans – Weekly Situation Report, (15-28 December 2019), 28 December 2019, [url](#); IOM, Return of Undocumented Afghans – Weekly Situation Report, (29 Dec 2019 – 4 Jan 2020), 4 January 2020, [url](#);

⁶¹ IOM, Return of Undocumented Afghans – Weekly Situation Report, 15-28 December 2019, (28 June – 4 July 2020), 4 July 2020, [url](#)

COVID-19 salgınıyla bağlantılı bir ihtiyati tedbir olarak UNHCR, kayıtlı Afgan mültecilerin Pakistan, İran ve diğer ülkelerden dönüşünü 4 Mart 2020 itibarıyla geçici olarak askıya aldı.⁶² 30 Nisan 2020 itibarıyla İran Yabancılar ve Yabancı Göçmen İşleri Bürosu'nun talebi üzerine UNHCR, İran'dan gönüllü geri dönüşe yeniden başladı.⁶³

UNHCR sözcüsü Babar Baloch, Nisan 2020'de düzenlenen bir basın toplantısında COVID-19'un patlak vermesinin ve ekonomik faaliyetlerin durmasının İran ve Pakistan'daki birçok Afgan mülteciyi en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayacak duruma getirdiğini ve Afganistan'da süregelen risklere ve güvensizliğe rağmen Afganların hem İran'dan hem de Pakistan'dan dönmeye devam ettiğini belirtmiştir. UNHCR sözcüsü ayrıca artan yoksulluk seviyeleri ve zaten yerinden edilmiş bölgelerde yaşayan "yüz binlerce insan" bağlamında geri dönüşlerdeki "dramatik bir artışın" Afganistan'daki tıbbi ve sosyal hizmetler üzerinde ezici bir baskı yaratma riski taşıyabileceği konusunda uyarmıştır.⁶⁴ UNOCHA, Aralık 2019'da yayımladığı 2020 İnsani İhtiyaçlara Genel Bakış'ta şöyle demektedir: "İran, Pakistan, Türkiye ve Avrupa'dan her yıl yüz binlerce Afganistan vatandaşının geri dönüşü, evdeki ailelerinin hayatta kalması için hayati öneme sahip geçim kaynaklarının kaybedilmesiyle birleşerek Afganistan'da barış, refah ve güvenlik üzerinde istikrarı bozucu bir etki yaratmaktadır."⁶⁵

Finlandiya Göçmenlik Bürosu (FIS/Migrationsverket) tarafından Ekim 2019'da yayımlanan keşif misyonu raporunda alıntılanan UNHCR, genel olarak, Kabil'de veya ülkenin diğer bölgelerinde geri dönenlerin sayısının artmasıyla ilişkili toplum gerginliği ihbarlarının olmadığını belirtti. UNHCR ayrıca, Avrupa'dan dönen pek çok kişinin "ahlaksız" şeyler yaptıkları veya zengin olarak algılanmaları ve uluslararası yardımdan yararlanmaya yatkın olmaları nedeniyle toplumsal ayrımcılığa maruz kaldığını belirtti. AIHRC'nin eski başkanı Dr. Sima Samar, FIS/Migrationsverket'e, genel olarak, İran veya Pakistan'dan dönenlerden ziyade Avrupa'dan dönen insanlarla ilişkilendirilen bir başarısızlık algısı olduğunu söyledi.⁶⁶

İran'dan dönüşler

2018'de çoğunlukla ülkenin siyasi ve ekonomik sorunları nedeniyle İran'dan geri dönüşlerde 2017'ye kıyasla büyük bir artış yaşandı.⁶⁷ Mayıs 2018'de ABD Başkanı Donald Trump, İran ve dünya güçleri arasındaki 2015 nükleer anlaşmasından çekilmeye ve Tahran'a yaptırımları yeniden uygulamaya karar verdi. Bunun sonucunda İran'ın para birimi zayıfladı ve işsizlik arttı.⁶⁸ Afganlar çoğunlukla İran'ın gayriresmî ekonomide çalıştıkları için işlerine olan talep büyük ölçüde azaldı.⁶⁹ Ocak 2020'de yeni ABD yaptırımlarının uygulanmasının⁷⁰ ABD ile İran arasında tırmanan gerilimin ardından⁷¹ yaşam ve sağlık maliyetlerinin artması, işsizlik ve yerel nüfusun belgesi olmayan Afganlara yönelik artan düşmanlığı nedeniyle Afganistan'a daha fazla geri dönüşü tetiklediği bildirildi.⁷²

14 Mart 2020 itibarıyla İran'dan plansız dönüşler, COVID-19 salgınıyla ilgili korkular nedeniyle yeni rekor toplamlara ulaştı. Mülteciler ve Ülkeye İade Müdürlüğü (DoRR) Sınır İzleme Ekibi'nin verilerini bildiren IOM, 53.069'un üzerinde kaçak Afgan'ın İran'dan döndüğünü tahmin etmiştir. Bu veriler, bir önceki haftaya (19.562) göre %171'lik bir artışa işaret etmektedir.⁷³

⁶² UNHCR, Afghanistan Border Monitoring update, 21 April 2020, [url](#)

⁶³ UNHCR, Afghanistan Border Monitoring update - COVID-19 Response (31 May-6 June 2020), 9 June 2020, [url](#), p. 1

⁶⁴ UNHCR, Coronavirus – Now is not the time to forget Afghanistan and its neighbours, 14 April 2020, [url](#)

⁶⁵ UNOCHA, 2020 Afghanistan Humanitarian Needs Overview - Humanitarian Programme Cycle 2020 (Issued December 2019), 17 December 2019, [url](#), p. 28

⁶⁶ Finland, FIS/Migrationsverket, Afghanistan: Fact-Finding Mission to Kabul in April 2019, Situation of Returnees in Kabul, 10 October 2019, [url](#), p. 20

⁶⁷ IOM, Return of Undocumented Afghans, Weekly Situation Report, (Jan-Dec 2018/1-5 Jan 2019), 5 January 2019, [url](#) p. 1

⁶⁸ RFE/RL, Things Are So Bad In Iran That Afghan Migrants Are Going Home, 1 August 2018, [url](#)

⁶⁹ IOM, Return of Undocumented Afghans, Weekly Situation Report, (Jan-Dec 2018/1-5 Jan 2019), 5 January 2019, [url](#), p. 1

⁷⁰ CNBS, US slaps new sanctions on Iran following strikes on US targets, 10 January 2020, [url](#)

⁷¹ Ocak 2020'de, İran'ın en güçlü askerî komutanı olarak kabul edilen İran generali Kasım Süleymani, Irak'ta bir ABD insansız hava aracı tarafından öldürüldü. Bu gelişme ABD ile İran arasında gerilimin tırmanmasına neden oldu. BBC, Qasem Soleimani: US kills top Iranian general in Baghdad air strike, 3 January 2020, [url](#)

⁷² New Humanitarian (The), US-Iran tensions push Afghans home to conflict, 6 February 2020, [url](#); New Humanitarian (The), On the move: Conflict, refugee returns fuel Afghanistan displacement, 20 January 2020, [url](#); Aman F. Afghan migrants: Unwanted in Iran and at home, Atlantic council, 15 May 2020, [url](#)

⁷³ IOM, Return of undocumented Afghans, Weekly situation report (8-14 March 2020), 14 March 2020, [url](#)

Afgan mültecilerin İranlı yetkililer tarafından zorla sınır dışı edildiği uzun süredir bildirilmektedir.⁷⁴ Medya kaynaklarına göre 2020'nin ilk çeyreğinde İranlı yetkililer Afgan mültecileri her gün zorla sınır dışı ediyordu⁷⁵ ve yeni ABD yaptırımlarının ardından **daha fazla sınır dışı edilme** tehdidinde bulundular.⁷⁶ Mayıs 2020'de Afgan yetkililer, İran sınır muhafızlarının yasa dışı bir şekilde İran'a geçen 70 kadar Afgan vatandaşını dövdüğü, işkence ettiği ve daha sonra bir nehre girmeye zorladığı haberlerini araştırdıklarını söyledi. Herat vilayetindeki yetkililer, Harirud Nehri'nden 12 ceset çıkardıklarını söylediler.⁷⁷ 3 Mayıs 2020'de Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu (AIHRC), 1 Mayıs 2020'de Herat'ın Gulran ilçesine bağlı Karez-e Elyas köyünde böyle bir olayın meydana geldiğini doğrulayan bir basın açıklaması yaptı. AIHRC ile röportaj yapan Herat'taki hayatta kalanlara ve yerel yetkililere göre, İranlı yetkililer tarafından yakalanan bazı kişiler kaçmayı başarırken diğerleri boğuldu.⁷⁸

Kabil'de geri dönenler dâhil olmak üzere tüm Afganlara destek sağlayan bir psikososyal ve akıl sağlığı merkezi olan Uluslararası Psikososyal Örgütü (IPSO), FIS/Migrationsverket'e İran'dan dönenlerin "tamamen kayıp olduklarını ve ne yapacaklarını bilmediklerini" belirtti. "Ailesi olmayanlar nereye gideceklerini ve ne yapacaklarını bilmiyor." "Ayrımcılığın neden olduğu yabancılaştırma ve ucuz fiyatlara elde edilen geniş uyuşturucu arzı" nedeniyle İran'dan dönenlerde yüksek düzeyde uyuşturucu bağımlılığı da bildirilmiştir.⁷⁹

Pakistan'dan geri dönüşler

Pakistan, 18 Mart 2020 itibarıyla 1,4 milyon kayıtlı Afgan mülteciye ev sahipliği yapmıştır.⁸⁰ Bununla birlikte, İnsan Hakları ve Mahkumlar Yardım Derneği (SHARP) İdari Direktörü Liaqat Banori'nin Şubat 2020'de Belçika'nın COI birimi Cedoca tarafından yürütülen bir araştırma görevi sırasında verdiği röportaja göre ülkedeki Afgan mültecilerin gerçek sayısı resmî rakamlardan daha yüksek olabilir.⁸¹

2016'da geri dönüşlerde artış yaşanmış,⁸² toplam 620.000 Afgan Pakistan'dan geri dönmüştür.⁸³ İnsan Hakları İzleme Örgütü, Pakistan ile Afganistan arasındaki çok sayıda ölümcül güvenlik olayına ve kötüleşen siyasi ilişkilere cevaben Pakistan makamlarının 2016 yılında "Afganları ülkeden çıkarmaya yönelik tutarlı bir kampanya yürüttüğünü" belirtmiştir.⁸⁴ Pakistan Hükûmeti, Ağustos 2017 ile Şubat 2018 arasında Afganistan hükûmeti ile yakın iş birliği içinde ve IOM ve UNHCR'nin desteğiyle, belgesi olmayan Afganları tespit etmek için ülke çapında bir uygulama gerçekleştirdi. Uygulama sırasında daha önce belgesi olmayan yaklaşık 880.000 Afgan vatandaşı tespit edildi.⁸⁵ Belgeleme çalışmasının amacı, belgeli olmayan Afganlara sınırlı bir süre için Pakistan'da kalışlarını yasallaştırmaya ve düzenlemeye izin verecek kimlik belgeleri sağlamaktır.⁸⁶ UNHCR, 2018'de toplam 13.584 Afgan'ın Pakistan'dan geri döndüğünü bildirmiş ve bunun 2017'de Pakistan'dan dönen mülteci sayısına kıyasla %76 daha düşük olduğunu belirtmiştir.⁸⁷ 2019 yılında IOM, Pakistan'dan 19.881 belgesiz geri dönen olduğunu ve bunlardan 2.608'inin sınır dışı

⁷⁴ HRW, Unwelcome Guests: Iran's Violation of Afghan Refugee and Migrant Rights, 20 November 2013, [url](#); VOA, Iran Continues Deporting Undocumented Afghan Refugees, 21 May 2017, [url](#); Aman F. Afghan migrants: Unwanted in Iran and at home, Atlantic council, 15 May 2020, [url](#)

⁷⁵ Foreign Policy, Why Iran Is Deporting Scores of Afghan Refugees, 13 January 2020, [url](#); IOM, Return of Undocumented Afghans – Weekly Situation Report, (24- 30 May 2020), 30 May 2020, [url](#)

⁷⁶ New Humanitarian (The), US-Iran tensions push Afghans home to conflict, 6 February 2020, [url](#)

⁷⁷ RFE/RL, HRW Calls For Investigation Into 'Shocking' Allegation Of Iranian Border Guards Drowning Afghan Migrants, 4 May 2020, [url](#); New York Times (The), Afghanistan Investigating Claims Migrants Were Killed by Iranian Guards, 2 May 2020, [url](#)

⁷⁸ AIHRC, Press Release: Reported Abuse and Drowning of Afghan Refugees Aiming to Cross the Border to Iran, 3 May 2020, [url](#)

⁷⁹ Finland, FIS/Migrationsverket, Afghanistan: Fact-Finding Mission to Kabul in April 2019, Situation of Returnees in Kabul, 10 October 2019, [url](#), p. 8

⁸⁰ UNHCR, Operational Portal Refugee Situation- Statistics Afghan refugees in Pakistan, last updated: 18 March 2020, [url](#); UNHCR, Pakistan - Afghan Refugee Info-graphic Update, Monthly Update (February 2020), 18 March 2020, [url](#)

⁸¹ Şubat 2020'de Belçikalı Cedoca ile yapılan röportajda Liaqat Banori, Pakistan'daki Afgan mültecilerin nüfusu hakkında uygun ve güvenilir veri bulunmadığını belirtti. Onun görüşüne göre, gerçek Afgan mülteci sayısı UNHCR ve Pakistan Hükûmeti tarafından verilen rakamlardan daha fazla olabilir. Daha fazla bilgi için, bkz. EASO COI Report Pakistan: Situation of Afghan Refugees, May 2020, [url](#) p. 17

⁸² UNHCR, Solutions Strategy for Afghan Refugees 2018-2019, October 2018, [url](#), p. 6

⁸³ UNOCHA, Afghanistan: Humanitarian Dashboard (as of 31 Dec 2016), 22 March 2017, [url](#)

⁸⁴ HRW, Pakistan Coercion, UN Complicity 13 February 2017. [url](#), p. 1

⁸⁵ UNHCR, Solutions Strategy for Afghan Refugees 2018-2019, October 2018, [url](#), p. 13

⁸⁶ IOM, UN Migration Agency Supports Pakistan's Documented of Undocumented Afghans, 24 May 2018, [url](#)

⁸⁷ UNHCR, Afghanistan, Voluntary Repatriation Update, January 2019, [url](#), p. 1

edildiğini bildirdi.⁸⁸ 2020’de (1 Ocak ve 4 Temmuz 2020 arasında) IOM, Pakistan’dan 124’ü sınır dışı edilmiş toplam 1.880 belgesiz geri dönen kişi kaydetti.⁸⁹

Haziran 2019’da UNHCR, Pakistan ve Afganistan 30’uncu Üçlü Komisyon Toplantısı’nda üç tarafın da “Üçlü Anlaşma kapsamında güvenliği ve itibarı sağlamak şartıyla gönüllü geri dönüş ilkesini sürdürme ilkesini destekleme” taahhüdünü yeniden doğrulayan 12 maddelik bir ortak deklarasyon üzerinde anlaşmaya vardı.⁹⁰ (Daha fazla bilgi için bkz. Bölüm 2.3.2 Kayıtlı Afgan mültecilerin dönüşü; 2.3.3 Kayıtsız Afgan mültecilerin dönüşü, [EASO Menşe Ülke Bilgisi Raporu, Pakistan: Afgan mültecilerin durumu, Mayıs 2020](#)).

Dünya Bankası Grubu ve UNHCR tarafından 2018 yılı için yapılan bir araştırma, genel olarak, 2014’ten sonra Pakistan’dan dönen Afgan mültecilerin “Pakistan’da kalanlardan daha kötü durumda olduğunu” ortaya koydu.⁹¹

Kabil

Kabil vilayeti ve özellikle de Kabil Şehri, hem ülke içinde yer değiştiren hem de yurt dışından dönen insanlar için ana çekim merkezi olmuştur.⁹² 2001 yılından bu yana Pakistan veya İran’da yıllarca yaşamış olan önemli sayıda Afgan, Afganistan’a dönmeye başladı. Birçoğu Afganistan’daki menşe yerlerinden bağımsız olarak ve herhangi bir hükümet desteği olmadan kapasitelerine göre Kabil’e yerleşti.⁹³ Geri dönen tüm Afganların üçte biri Kabil ve Nangarhar’a yerleşti.⁹⁴ NSIA’nın 2016-17 Afganistan Yaşam Koşulları Araştırması’na göre, Kabil vilayetinde yaşayanların üçte birinden fazlası yurt dışında veya ülkenin başka bir bölgesinde doğdu.⁹⁵ 30 Haziran 2019 itibarıyla IOM, Kabil vilayetinde, 190.693’ü Kabil bölgesinde olmak üzere 443.238 geri dönen ve ÜYEK olduğunu kaydetti.⁹⁶ UNHCR’den alınan 30 Haziran 2020’ye kadarki veriler, kayıtlı mülteci nüfusunun %34’ünün 2020’de Kabil vilayetine geri döndüğünü gösteriyor.⁹⁷

Yurt dışından dönenlerin yanı sıra en büyük topluluklar Vardak, Parvan, Gazni, Bamyan, Nangarhar, Pençşir ve Kapisa’dan gelen göçmenlerdir.⁹⁸ Geri dönenlerin çoğu Kabil şehir merkezinin dışında, genellikle çok uzak bölgelerde yaşıyor ve çoğu kamplarda barınıyor.⁹⁹ Analist Foschini’ye göre, göçmenler çoğunlukla Kabil’in, aynı bölgesel ya da etnik kökenlerden gelen yeni göçmenlerin Kabil’in merkezî bölgelerine oranla yerel sakinlerle daha doğrudan bağlantısı olan bir köy toplumunu sürdürdüğü çevre mahallelerinde yaşıyor.¹⁰⁰ Geri dönen birçok Afgan’ın Kabil’e yerleşmesinin nedenleri menşe bölgelerine göre nispeten daha yüksek bir güvenlik durumu ve “gerçekçi olsun ya da olmasın” daha iyi iş fırsatları ve destek tesisleri bulma gibi beklentileridir.¹⁰¹

Kabil’de Mayıs ve Ekim 2016 arasında yerinden edilmiş insan sayısında artış yaşandı ve kayıt dışı yerleşim nüfusu arttı.¹⁰² Aile bağları olmayan veya ev kiralama imkânı olmayan birçok yerinden edilmiş kişi kamplarda kaldı. Yerleşimcilerin sayısı ve Chaharrah-e Qanbar, Pol-e Charkhi ve Chaman-e Babrak gibi gayriresmî yerleşimlerin konumları “değişkendi ve mevsime, şehir yetkililerinin tutumlarına, gelir fırsatlarına ve hizmetlere erişime bağlıydı”.¹⁰³

⁸⁸ IOM, Return of Undocumented Afghans – Weekly Situation Report, (29 Dec 2019 – 4 Jan 2020), 4 January 2020, [url](#)

⁸⁹ IOM, Return of Undocumented Afghans – Weekly Situation Report, 15-28 December 2019, (28 June – 4 July 2020), 4 July 2020, [url](#)

⁹⁰ UNHCR, Conclusions of the 30th Tripartite Commission meeting between the Government of the Islamic Republic of Afghanistan and Pakistan and UNHCR, 18 June 2019, [url](#)

⁹¹ World Bank Group/UNHCR, Living conditions and settlement decisions of recent afghan returnees, Findings from a 2018 Phone Survey of Afghan Returnees and UNHCR data, June 2019, [url](#), p. 5

⁹² Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), pp. 38-39

⁹³ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), pp. 12-13

⁹⁴ World Bank Group/UNHCR, Living conditions and settlement decisions of recent afghan returnees, Findings from a 2018 Phone Survey of Afghan Returnees and UNHCR data, June 2019, [url](#), p. 6

⁹⁵ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 38

⁹⁶ IOM, Afghanistan - Baseline Mobility Assessment Summary Results (March-June 2019), 1 July 2019, [url](#), p. 6

⁹⁷ UNHCR, Operational Portal Refugee Situations: Afghanistan - Refugee Returnees demographic breakdown, as of 30 June 2020, [url](#)

⁹⁸ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 13

⁹⁹ Oxfam, Returning to Fragility - Exploring the Link between Conflict and Returnees in Afghanistan, January 2018, [url](#), p. 23

¹⁰⁰ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), pp. 6-8

¹⁰¹ Oxfam, Returning to Fragility - Exploring the Link between Conflict and Returnees in Afghanistan, January 2018, [url](#), p. 23

¹⁰² REACH, Kabul Informal Settlement Profiling, November 2016, [url](#), p. 7

¹⁰³ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 15

Finlandiya Göçmenlik Servisi'nin Nisan 2019'da Kabil'de yaptıkları keşif görevi sırasında görüştüğü UNHCR ve diğer kaynaklar Kabil'in, geri dönenlerin en çok tercih ettiği şehirler ve iller arasında olmasına rağmen köken olarak Kabilli olan geri dönen yüzdesinin oldukça düşük olduğunu doğruladı. Geri dönenlerin çoğu aslen başka vilayetlerden gelir veya İran veya Pakistan'da doğmuştur; başkentte geniş aileleri veya güvenlik ağları yoktur ve sonuç olarak güvenebilecekleri devlet hizmetlerinin eksikliği nedeniyle "kayıp" olarak tanımlanırlar.¹⁰⁴

Herat

Herat vilayeti - özellikle Herat şehri ve komşu İncil bölgesi - tarihsel olarak ÜYEK'ler için önemli bir hedef konum olmuştur. 2015'in sonunda Herat, Afganistan'daki en fazla yerinden edilmiş kişiye ev sahipliği yapan illerden biri olup bu kişilerden bazıları yirmi yıldır vilayette yaşamaktadır.¹⁰⁵ Herat, kökeni orası olmayanların en yüksek geri dönüş yüzdesine sahip olduğu illerden biridir.¹⁰⁶ "Batıdaki bölgesel çekim mıknatısı" olan Herat vilayeti, özellikle batı illeri Badgis, Ferah ve Nimruz'dan göçmenler almıştır.¹⁰⁷

2018'de Afganistan, yakın tarihinde batı bölgesini en sert şekilde vuran en kötü kuraklığı yaşıyordu. Sonuç olarak, Eylül 2018'e kadar yaklaşık 60.000 yeni yerinden edilmiş kişi Herat'a yerleştirildi. NRC'ye göre, Herat'a kaçan ÜYEK'ler derme çatma barınaklarda zor koşullarda yaşıyorlar.¹⁰⁸ Çatışma ve kuraklık nedeniyle yerinden edilme hizmetlere, araziye, barınağa erişim üzerinde ciddi etkiler yarattı ve örneğin çocuk evlilikleri, kredi veya küçük suçlar için çocukların teminat olarak kullanılması gibi olumsuz başa çıkma mekanizmalarıyla sonuçlandı.¹⁰⁹

30 Haziran 2019 itibarıyla IOM, Herat vilayetinde, 369.007'si Herat bölgesinde olmak üzere yaklaşık 1 milyon (988.539) geri dönen ve ÜYEK olduğunu kaydetti.¹¹⁰ İran'daki COVID-19 salgını nedeniyle, Mart 2020 itibarıyla İran'dan geri dönüşlerde bir artış oldu.¹¹¹ 1 Ocak ve 30 Mayıs 2020 arasında belgesiz, yardımlı, kendiliğinden geri dönenler ve sınır dışı edilenler dâhil olmak üzere İran'dan Herat'a 183.000 kişi geri döndü.¹¹² Ayrıca UNHCR'den alınan 19 Mayıs 2020'ye kadarki veriler, kayıtlı mülteci nüfusunun %35,3'ünün 2020'de Herat'a geri döndüğünü gösteriyor.¹¹³

AAN araştırmacısı Reza Kazemi, 21 Nisan 2020'de yayımlanan bir makalesinde, Herat'ta yaşayan geri dönen ve yerinden edilmiş kişilerin sayısı hakkında çelişkili bilgiler bulunduğunu kaydetti. Ayrıca, 2019 ile 2020'nin ilk ayları arasında Herat'ın hedefli cinayetler ve polise yönelik saldırılar dâhil olmak üzere artan bir şiddet seviyesi gördüğünü; şiddet artışına ilişkin en yaygın teorilerden birinin İran'dan gelen çok sayıda geri dönen kişi ve komşu illerden, özellikle Badgis, Gur ve Ferah'tan gelen ÜYEK akınını sorumlu tuttuğunu açıkladı. Ancak şunu da gözlemliyordu:

"Bununla birlikte, bu nüfusları şiddetteki artışla ilişkilendirecek çok az kanıt var veya hiç yok. Bu belli kesime yönelik ön yargı kısmen, komşu vilayetlerden göçmüş olanlardan birçoğunun belli bölgelerdeki derme çatma çamur evlere, özellikle de şehrin doğusundaki Şaidayî'ye yerleşmiş olmasından kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca, birçoğu şehir çevresindeki gayriresmî yerleşimlere yerleşmiş olan, İran'dan gelen geri dönenlerin bazıları uyuşturucu kullanıcısıdır. Şehirde (...), özellikle Herat şehrinin doğu kısımlarında (...) güvenlik olayları meydana geldiğinde polis, gazeteciler ve bölge sakinleri dâhil olmak üzere yerel halkın çoğunluğu, genel olarak uyuşturucu kullanıcıları ve ÜYEK'ler gibi savunmasız insanları suçluyor ve tüm güvensizliği günah keçisi olarak onlara yüklüyor."¹¹⁴

¹⁰⁴ Finland, FIS/Migrationsverket, Afghanistan: Fact-Finding Mission to Kabul in April 2019, Situation of Returnees in Kabul, 10 October 2019, [url](#), pp. 10-11

¹⁰⁵ UN-Habitat et al., Inter-Agency Durable Solutions Initiative - Profile and Response Plan of Protracted IDP Settlements in Herat, October 2016, [url](#), p. 12

¹⁰⁶ UNHCR, Returnee and Internally Displaced Persons Monitoring Report, May 2018, [url](#), p. 19

¹⁰⁷ Afghanistan, CSO, Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), pp. 40-41

¹⁰⁸ NRC, Millions of Afghans Face Risks of Drought Related Displacement, 7 September 2018, [url](#)

¹⁰⁹ UNHCR Afghanistan, email, 8 November 2018, in EASO COI Afghanistan Key socio-economic indicators. Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City, April 2019, [url](#), p. 16

¹¹⁰ IOM, Afghanistan - Baseline Mobility Assessment Summary Results (March-June 2019), 1 July 2019, [url](#), p. 6

¹¹¹ IOM, Spike in migrant arrivals as IOM supports COVID-19 response in Afghanistan, 17 March 2020, [url](#)

¹¹² IOM, Return of Undocumented Afghans - Weekly Situation Report 24-30 May 2020, 30 May 2020, [url](#)

¹¹³ UNHCR, Operational Portal Refugee Situations: Afghanistan - Refugee Returnees demographic breakdown, latest updated 19 May 2020, [url](#)

¹¹⁴ Kazemi, R. S., Herat City's Reported Spike in Insecurity: What a sober reading of events reveals, AAN 21 April 2020, [url](#)

Mezar-ı Şerif

Mezar-ı Şerif kuzeyin ekonomik merkezi olarak bilinir ve çalışma olanakları ve göreceli güvenliğiyle kırsal alanlardan ekonomik göçmenleri cezbetmektedir.¹¹⁵ “Kuzeydeki bölgesel çekim noktası” olan Belh vilayeti, özellikle kuzeydeki Samangan, Sar-i Pol, Cevizcan ve Faryab vilayetlerinden göçmenler almıştı. Kabil, Herat, Celalabad ve Kandahar’da olduğu gibi, önemli sayıda yerinden edilmiş kişi ve mülteci, Mezar-ı Şerif içinde ve çevresinde bulunan gayriresmî yerleşimlerde yaşıyor.¹¹⁶ 2015 CSO araştırmasına göre, Mezar-ı Şerif nüfusunun yaklaşık %38’i çoğunlukla diğer Afgan illerinden gelen göçmenler olup yalnızca %17’si yurt dışından geri dönenlerden oluşuyor.¹¹⁷

30 Haziran 2019 itibarıyla IOM, Belh vilayetinde, 76.670’i Mezar-ı Şerif bölgesinde olmak üzere 294.618 geri dönen ve ÜYEK olduğunu kaydetti.¹¹⁸

1.3 Tezkereye erişim

Afganistan’daki temel kimlik belgesine *tezkere* denir.¹¹⁹ Landinfo’nun “Afganistan’da Tezkere ve Diğer Sivil Belgelere Erişim” konulu 2019 raporunda belirtildiği gibi, Nüfus Kayıtlarının Tescili Hakkında Afgan Yasası (2014), tüm Afgan vatandaşlarının bir *tezkere* sahibi olmaları gerektiğini şart koşmaktadır¹²⁰ ancak uygulamada bu hüküm uygulanmamaktadır. Landinfo, kaynak olarak uluslararası bir örgüte atıfta bulunarak Afgan nüfusunun yaklaşık %60’ının bir *tezkere* sahibi olduğunu ve bu belgeye, kadınlardan çok erkeklerin sahip olduğunu bildirdi.¹²¹ Norveç Mülteci Konseyi (NRC) ve Samuel Hall tarafından 2016 yılında yapılan ortak çalışmada, kadınların %38’ine kıyasla erkeklerin %90’ının *tezkere* sahibi olduğu belirtildi.¹²² ÜYEK’ler ve göçebeler arasında *tezkere* sahibi olanların yüzdesinin, genel nüfus için tahmin edilen yüzdeden daha düşük olduğu bildiriliyor.¹²³ 2016 NRC ve Samuel Hall araştırmasında, geri dönen kadınların %54’üne kıyasla ÜYEK kadınların %21’inin bir *tezkere* sahibi olduğu ve erkekler açısından yerinden edilmenin bir *tezkere* sahibi olma üzerindeki etkisinin daha az dikkate değer olduğu ve yerinden edilmiş erkeklerin %87’si ile geri dönen erkeklerin %88’inin *tezkere* sahibi olduğu bildiriliyor.¹²⁴ *Tezkere* sahibi olma uzak kırsal bölgelerde yaşayanlar arasında ise daha az yaygındır.¹²⁵ AYKA 2016-17, kırsal kesimdeki çocukların sadece %22’sine kıyasla, kentte yaşayan çocukların %61’inin doğumdan sonra kaydının yapıldığını tespit etti.¹²⁶ UNHCR, 2018’de EASO’ya gönderdiği bir e-postada, çok az çocuğun *tezkere* sahibi olduğunu belirtti.¹²⁷

Eğitim gibi çeşitli kamu hizmetlerine erişim için *tezkere* “zorunludur”; diğer kimlik belgelerini (yani pasaportlar ve sürücü belgeleri) elde etmek için de gereklidir.¹²⁸ *Tezkere* aynı zamanda konut, arsa ve mülkiyet belgeleri ve tapu senetlerinin düzenlenmesi için de gerekli olmanın yanı sıra istihdam, sağlık hizmetleri ve kredilere erişim için “ön

¹¹⁵ Samuel Hall, Urban Poverty Report - A Study of Poverty, Food Insecurity and Resilience in Afghan Cities, 2014, [url](#), pp. 31-32

¹¹⁶ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), pp. 40-41; p. 224

¹¹⁷ Afghanistan, NSIA (CSO), Socio-Demographic and Economic Survey Balkh, 5 January 2015, [url](#), pp. 28-32

¹¹⁸ IOM, Afghanistan - Baseline Mobility Assessment Summary Results (March-June 2019), 1 July 2019, [url](#), p. 6

¹¹⁹ Norway, Landinfo, Afghanistan: Tazkera, passports and other ID documents, 22 May 2019, [url](#), p. 5; NRC and Samuel Hall, Access to Tazkera and Other Civil Documentation in Afghanistan, November 2016, [url](#), p. 16

¹²⁰ 2014 Nüfus Kayıtlarının Tescili Hakkında Kanun Madde 9 (2) şöyledir: “Afganistan içindeki ve dışındaki Afgan vatandaşları, bu Kanun hükümlerine göre nüfus kayıtlarının tescil bürolarına kimliklerini kaydettirmek ve ulusal kimlik kartı almakla yükümlüdür.” Afghanistan, Law of 2014 on Registration of Population Records 2014, Article 9 (2), available at: [url](#)

¹²¹ Norway, Landinfo, Afghanistan: Tazkera, passports and other ID documents, 22 May 2019, [url](#) p. 5

¹²² NRC and Samuel Hall, Access to Tazkera and Other Civil Documentation in Afghanistan, November 2016, [url](#), p. 23

¹²³ Norway, Landinfo, Afghanistan: Tazkera, passports and other ID documents, 22 May 2019, [url](#) pp. 5-6; NRC and Samuel Hall, Access to Tazkera and Other Civil Documentation in Afghanistan, November 2016, [url](#), p. 23; NRC, IDMC and Samuel Hall, Escaping War: Where to Next?, 24 January 2018, [url](#), p. 37

¹²⁴ NRC and Samuel Hall, Access to Tazkera and Other Civil Documentation in Afghanistan, November 2016, [url](#), p. 25

¹²⁵ Foschini F., email, 9 November 2018, in EASO COI Afghanistan Key socio-economic indicators. Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City, April 2019, [url](#), p. 21; Norway, Landinfo, Afghanistan: Tazkera, passports and other ID documents, 22 May 2019, [url](#) pp. 5-6

¹²⁶ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 167

¹²⁷ UNHCR Afghanistan, email, 9 November 2018, in EASO COI Afghanistan Key socio-economic indicators. Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City, April 2019, [url](#), p. 14-15

¹²⁸ Norway, Landinfo, Afghanistan: Tazkera, passports and other ID documents, 22 May 2019, [url](#) p. 5; NRC and Samuel Hall, Access to Tazkera and Other Civil Documentation in Afghanistan, November 2016, [url](#), p. 16

koşul” belgesi olarak da kabul edilir.¹²⁹ Geçerli bir *tezkere*ye sahip olmak pasaport veya evlilik cüzdanı gibi diğer belge türlerine erişim için de bir gerekliliktir.¹³⁰ NRC ve Samuel Hall tarafından hazırlanan 2016 raporunda, hizmetlere ve haklara erişime izin veren sivil belgelerin sosyal entegrasyon için “hayati” olduğu tespit edildi ve *tezkere* eksikliğinin bir kişinin savunmasızlığını artırabileceğine dikkat çekildi; örneğin kadınlar adli sisteme erişim, miras ve aile anlaşmazlıkları açısından özellikle savunmasız olarak tespit edilmiştir.¹³¹

Tezkereler, İç İşleri Bakanlığı bünyesindeki Nüfus Kayıt Dairesi (PRD) tarafından verilir ve Afgan vatandaşları, başvurularını hem kaymakamlarına hem de Kabil şehrine yapabilirler.¹³² NRC ve Samuel Hall’a göre, *tezkere* alma prosedürü başvurunun ilçelerde veya vilayet başkentlerinde yapılmasına göre değişiklik gösterir.¹³³ The Liaison Office (TLO) adlı Afgan düşünce kuruluşunun 2013 tarihli bir raporundan alıntı yapan Landinfo *tezkere* elde etmek için prosedürdeki ilk adımın başvuranın kimliğinin doğum belgesi ile doğrulanması olduğunu bildirdi. Bununla birlikte, çoğu Afgan’ın doğum belgesi olmadığı için, başvuru sahiplerinin kimlik belgesi olarak baba tarafından bir erkek aile ferдинin (yani baba, erkek kardeş, amca veya erkek kuzen) *tezkeresini* ibraz etmeleri ve ek olarak iki tanık sunmaları gerekmektedir. Aynı kaynak ayrıca, Kabil’de ikamet etmeyen birinin başkentte *tezkere* için başvurup kimliğini ispatlayamaması halinde bu başvuranın menşe bölgesine dönmesi ve yerel köy şefinden (*malik*) kimliğini doğrulatması gerektiğini açıkladı. Köy şefinin düzenlediği kimlik ruhsatı daha sonra *tezkere* düzenleyebilecek yerel makamlara sunulur.¹³⁴

Norveç Mülteci Konseyi (NRC), Samuel Hall ve Ülkesinde Yerinden Edilenleri İzleme Merkezi’nin (IDMC) 2018’de hazırladığı ortak bir raporda, ÜYEK’lerin *tezkere* elde etmek için genellikle menşe bölgelerine seyahat etmeleri gerektiği ve nakliye maliyetleri ve güvensizlik nedeniyle bunun birçoğu için “imkânsız” olduğu belirtildi (Bkz. Bölüm 3.2 *Seyahat kısıtlamaları ve seyahat için gerekli belgeler*). Aynı kaynak, Afganistan hükûmetinin bu konuyu ele almak için IOM gibi uluslararası kuruluşlarla birlikte çalıştığını ve Eğitim Bakanlığı’nın *tezkere* olmadan okula kaydolmayı kolaylaştırmayı amaçlayan önlemleri dâhil olmak üzere sistemde geçici değişiklikler yapıldığını belirtti. Ancak kaynak, ÜYEK’lerin belgelerini almak için menşe yerlerine geri dönmeleri gerektiğine de dikkat çekti.¹³⁵

Yurt dışında ikamet eden Afgan vatandaşları da *tezkere* alma hakkına sahiptir.¹³⁶ Örneğin, Norveç’te ikamet eden Afgan vatandaşları, Oslo’daki Afgan Büyükelçiliği Konsolosluk Bölümü’ne *gıyabi tezkere* için başvurabilirler.¹³⁷ Afganistan Dış İşleri Bakanlığı Konsolosluk İşleri Genel Müdürlüğü’nün internet sitesinde *gıyabi tezkere* (Hazır Olmayan Kişi Ulusal Kimlik Kartı, HOKUKK) başvurusu ve alınması prosedürü hakkında bilgi verilmektedir.¹³⁸ Landinfo’nun 2017 yılında görüştüğü Tahran’daki Afgan büyükelçiliğine göre, İran’da ikamet eden Afgan vatandaşları da İran’daki Afgan dış hizmet misyonları tarafından verilen bir *tezkere* alabilirler.¹³⁹

¹²⁹ NRC, IDMC and Samuel Hall, Escaping War: Where to Next?, 24 January 2018, [url](#), p. 37

¹³⁰ NRC and Samuel Hall, Access to Tazkera and Other Civil Documentation in Afghanistan, November 2016, [url](#), p. 21

¹³¹ NRC and Samuel Hall, Access to Tazkera and Other Civil Documentation in Afghanistan, November 2016, [url](#), pp. 38-39

¹³² Norway, Landinfo, Afghanistan: Tazkera, passports and other ID documents, 22 May 2019, [url](#), p. 6

¹³³ NRC and Samuel Hall, Access to Tazkera and Other Civil Documentation in Afghanistan, November 2016, [url](#), pp. 16-17

¹³⁴ Norway, Landinfo, Afghanistan: Tazkera, passports and other ID documents, 22 May 2019, [url](#), p. 7

¹³⁵ NRC, IDMC and Samuel Hall, Escaping War: Where to Next?, 24 January 2018, [url](#), p. 37

¹³⁶ Norway, Landinfo, Afghanistan: Tazkera, passports and other ID documents, 22 May 2019, [url](#), p. 6

¹³⁷ Afghanistan Embassy in Oslo, Norway, Absentee Tazkira, n.d., [url](#)

¹³⁸ Afghanistan, Directorate General of Consular Affairs (MoFA), Obtaining Absentee National ID Card (Tazkera), n.d., [url](#); A list of Afghan Embassies and Consulates operating across the world is also available on their website at the page: Afghan Embassies and Consulates, n.d., [url](#)

¹³⁹ Norway, Landinfo, Afghanistan: Tazkera, passports and other ID documents, 22 May 2019, [url](#), p. 6

2. Temel sosyo-ekonomik göstergeler

2.1 Ekonomik iklim

Dünya Bankası, Afgan ekonomisinin büyüme oranının 2003 ile 2013 arasında ortalama %9'dan 2014'te %2,7'ye ve 2015'te %1,5'e düştüğünü kaydetti.¹⁴⁰ 2016 ve 2017'de ekonomik büyüme, "tutarlı reform ilerlemesi ve siyasi ortamın istikrar kazanması" nedeniyle hafif bir toparlanma sergiledi ancak şiddetli kuraklık ve siyasi belirsizlik nedeniyle 2018'de %1,8'e geriledi.¹⁴¹ OECD, 2019 raporunda, Afgan devlet kurumlarının zayıf ve yetersiz finanse edildiğini, Afgan vatandaşlarını ve işletmelerini koruyamadığını ve kaliteli kamu hizmetleri sunamadığını belirtti.¹⁴² Benzer şekilde Bertelsmann Stiftung, çeşitli bakanlıkların (ekonomi, tarım ve adalet bakanlıklarının) performansındaki kademeli iyileşmeye rağmen ülkenin kamu idare kurumlarının verimli bir şekilde işlemediğinin altını çizdi.¹⁴³ 2019'un siyasi belirsizliğinin Afgan bankacılık sektörünü etkilediği; para biriminin değer kaybetmesine, mevduatın düşmesine, sermaye çıkışına, kredi fırsatlarının çok az olmasına veya hiç olmamasına ve birkaç uluslararası banka şubesinin kapanmasına neden olduğu bildirildi.¹⁴⁴

Asya Kalkınma Fonu (ADF) Kasım 2019'da Afganistan'ın altyapı geliştirmede büyük ihtiyaçlarla birlikte önemli finansman gereksinimleriyle karşı karşıya kalacağını ve hatta barış süreci ilerlerse finansman gereksinimlerinde artış olacağını öngördü.¹⁴⁵ Dünya Bankası'nın Ocak 2020'de belirttiği gibi, "olumsuz bölgesel ekonomik veya siyasi gelişmeler, işçi döviz akışlarını azaltarak, geri dönenleri ve yer değiştirmeleri artırarak veya yerel güvenlik ortamına baskı uygulayarak Afganistan'ı olumsuz etkileyebilir" ve "Taliban ile siyasi uzlaşma sonrası güvenlik koşullarındaki önemli gelişmeler büyümeyi ve özel yatırımları artırmaya yardımcı olabilir."¹⁴⁶ Aynı zamanda, Dünya Bankası ülke ekonomisinin ve kurumlarının çok sayıda yerinden edilmiş kişi ve geri dönen nedeniyle baskı altında kaldığını bildirdi. Son zamanlarda ekonomi; tüketimi, ihracatı ve işçi dövizlerini etkileyen COVID-19'un patlak vermesinden çok etkilendi.¹⁴⁷

Yazının yazıldığı dönemdeki en son hane halkı anketi olan 2016-17 Afganistan Yaşam Koşulları Araştırması nüfus artışını, kadınların topluma katılımındaki zorlukları ve eğitim kalitesinin ve yatırımların eksikliğini Afganistan'ın gelişimini engelleyen "yapısal faktörler" arasında sıraladı.¹⁴⁸

2.1.1 Ekonomik büyüme

Dünya Bankası, Temmuz 2020 Afganistan Kalkınma Güncellemesi'nde, Afganistan'ın Gayrisafi Yurt İçi Hasılasının (GSYİH) COVID-19 önlemlerinin bir sonucu olarak 2020'de %5,5 ile %7,4 arasında daralmasıyla yoksulluğun artacağını ve devlet gelirlerinde keskin bir düşüş olacağını belirtti.¹⁴⁹ 2019'da nüfus istikrarlı bir şekilde artmaya devam ederken Afganistan GSYİH'si iki yıl art arda azaldı ve Dünya Bankası rakamları GSYİH'yi 19.101 milyar ABD doları olarak tahmin etti (2018'de 19.484 milyar ABD doları ve 2017'de 20.192 milyar ABD dolarına kıyasla). 2013'ten bu yana, 2019'da 540 ABD doları olarak tahmin edilen kişi başına Gayrisafi Millî Gelirde (GSMG) keskin bir düşüş olmuştur (2013'teki 660 ABD doları ile karşılaştırıldığında). Afganistan, dünyadaki en düşük İnsan Sermayesi Endeksinden (HCI) birine sahiptir; endeksin 0,4'ün altında olduğu tahmin edilmektedir.¹⁵⁰

¹⁴⁰ World Bank, Afghanistan Development Update, August 2018, [url](#), p. 2

¹⁴¹ World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#), p. 2

¹⁴² OECD, Boosting Private Sector Development and Entrepreneurship in Afghanistan, 2019, [url](#), p. 13

¹⁴³ Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Afghanistan, 2020, 29 April 2020, [url](#), p. 9

¹⁴⁴ Sabit G.M., For Peace in Afghanistan, the Economy is Key, Diplomat, 5 September 2019, [url](#)

¹⁴⁵ ADF, Afghanistan: progress and Remaining Challenges, ADF 13 Replenishment Meeting, November 2019, [url](#), p. 15

¹⁴⁶ World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#), p. 16

¹⁴⁷ World Bank, The World Bank in Afghanistan, Overview, updated 1 April 2020, [url](#)

¹⁴⁸ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), pp. 1-2

¹⁴⁹ World Bank, Afghanistan Development Update 2020, Surviving the Storm, July 2020, [url](#), p. 15; World Bank, Hit Hard by COVID-19, Afghanistan Needs Continued International Support, 15 July 2020, [url](#);

¹⁵⁰ World Bank, Afghanistan Data, n.d., [url](#)

Tarım sektörünün 2017-2018 kuraklığını atlattıktan sonra ekonomide 2019'da yaklaşık %2,9 büyüdü.¹⁵¹ Artan buğday ekimi ve tahıl üretimi nedeniyle, tarım sektörünün 2019'da %7,5 büyüdüğü tahmin ediliyor ve bu, o yılki toplam büyümenin en az %1,37'sini oluşturuyor.¹⁵² Bununla birlikte, ekonominin nüfus artışından daha yavaş bir hızla büyümesiyle, nüfusun yarısından fazlasının yoksulluk sınırının altında olduğu tahmin edilmektedir.¹⁵³ Dünya Bankası, 2016-2017 yıllarında yaklaşık 1,7 milyon kayıtlı ve kayıt dışı Afgan mültecinin geri dönüşünün, 1 Nisan 2020 itibarıyla Afganistan ekonomisi ve kurumları üzerinde bir baskı olmaya devam ettiğini kaydetti.¹⁵⁴ Ayrıca, siyasi belirsizlik ve artan güvensizlik, sanayi ve hizmet sektörlerinin büyümesini olumsuz etkiledi. Sanayi sektörü 2018'deki %2,5'e kıyasla 2019'da yalnızca %2 büyüdü. Hizmet sektörü genel olarak zayıf güvenden etkilendi ve 2018'dekine benzer bir rakam ile %1,8 büyüdü. Aynı zamanda Dünya Bankası, özel sektör duyarlılığının 2019'a göre biraz iyileşirken özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) arasında aşağı yönlü seyrettiğini kaydetti.¹⁵⁵

Dünya Bankası Grubu'nun Yoksulluk ve Eşitlik Küresel Uygulaması tarafından Mart 2020'de yayımlanan bir araştırma makalesi, aynı anda resmî, gayriresmî ve yasa dışı faaliyetlere bakarak çatışmanın Afgan ekonomisi üzerindeki etkisini analiz etti. Çalışma, çatışmanın ekonomik faaliyet üzerindeki etkisine ilişkin tahminlerin çoğunun resmî sektör verilerine dayandığına ve çatışmalardan etkilenen ülkelerde "baskın olmasa da" yaygın olan gayriresmî ve yasa dışı faaliyetlere daha az önem verdiğine dikkat çekti. Çalışmada, Afganistan'daki çatışmanın tırmanmasının kayıtlı sektör faaliyetlerinde büyük bir düşüşe neden olurken aynı zamanda gayriresmî sektör ve yasa dışı faaliyetlerin artmasına neden olduğu tespit edildi. Bununla birlikte, araştırma makalesi, bu bulgunun ekonominin yapısındaki bir değişiklikten ziyade, "çatışmanın olumsuz sonuçlarını küçümsediği şeklinde yorumlanmaması gerektiğini" belirterek gayriresmî ve yasa dışı faaliyetlerin daha fazla güvensizlik ve yolsuzluk gibi önemli dolaylı sonuçları olabileceğine dikkat çekti.¹⁵⁶

Afgan ulusal para birimi, 2019'da ılımlı bir değer kaybı yaşadı ve cumhurbaşkanlığı seçimleriyle ilgili belirsizliğe rağmen 2018'e kıyasla daha iyi bir istikrar gösterdi.¹⁵⁷ 2019'da enflasyonun %2,3 ile mütevazı kaldığı bildirildi.¹⁵⁸ SIGAR'a göre, gümrük vergileri ve vergiler devletin gelirlerinin yaklaşık beşte birini oluşturduğundan devletin 2020'deki mali durumu, COVID-19'un yayılmasına bağlı olarak artan sınır kapanmalarından ciddi şekilde etkilenebilir. SIGAR aynı zamanda devletin harcamalarında %13,5 artış olduğunu bildirdi.¹⁵⁹

2017-2018 kışında yaşanan kuraklık, haşhaş ekimi yapılan alanı azalttı ve bu da 2017'de yaklaşık 9.000 ton olan afyon üretiminin 2018'de %29 oranında azalarak yaklaşık 6.400 tona düşmesine yol açtı. Bununla birlikte, BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) tarafından tahmin edildiği üzere, 2018'de üretilen yasa dışı afyon miktarı, 2017'deki rekor sayıların ardından başlayan denetimden (1994) bu yana en yüksek ikinci seviyede idi.¹⁶⁰ Haşhaş ekim alanlarında keskin bir düşüşle (özellikle Afganistan'ın kuzey kesiminde), ülkedeki genel afyon ekonomisi (eroin üretimi ve sınırdan kaçakçılık) 2017'ye kıyasla 2018'de üçte iki oranında düştü ve 2018 yılında 1,2 ile 2,2 milyar ABD doları arasında olduğu tahmin edildi. Bu sayı, 2017 ve 2018 arasında yaklaşık %27 ila %51 düşüş anlamına gelmekle birlikte¹⁶¹ genel afyon ekonomisinin değerinin, ülkenin GSYİH'sinin %6'sı ile %11'i arasında olduğu ve resmî olarak kaydedilen yasal mal ve hizmet ihracatının değerini aştığı tahmin edilmektedir.¹⁶²

2019 yılında haşhaş ekimi 2018 yılına göre azaldı¹⁶³ ancak daha verimli bir hasat nedeniyle genel üretim 2018'deki ile aynı kaldı. 2020 UNODC Dünya Uyuşturucu Raporu verileri, afyon haşhaşının 2018'e (263.000 hektar ekildiği zaman)

¹⁵¹ World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#), p. 2; World Bank, The World Bank in Afghanistan, Overview, updated 1 April 2020, [url](#)

¹⁵² World Bank, Afghanistan Overview, last updated 1 April 2020, [url](#)

¹⁵³ New York Times (The), Afghanistan Needs Billions in Aid Even After a Peace Deal, World Bank Says, 5 December 2019, [url](#)

¹⁵⁴ World Bank, Afghanistan Overview, last updated 1 April 2020, [url](#)

¹⁵⁵ World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#), p. 2

¹⁵⁶ Galdo, V., et al., Conflict and the Composition of Economic Activity in Afghanistan, Poverty and Equity Global Practice - World Bank Group, March 2020, [url](#), pp. 19-21

¹⁵⁷ World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#), p. 9

¹⁵⁸ World Bank, The World Bank in Afghanistan, Overview, updated 1 April 2020, [url](#)

¹⁵⁹ SIGAR, Quarterly Report to the United States Congress, 30 April 2020, [url](#), p. 129

¹⁶⁰ UNODC, Afghanistan opium survey 2018 – Challenges to sustainable development, peace and security, July 2019, [url](#), pp. 8, 10, 23

¹⁶¹ UNODC, Afghanistan opium survey 2018 – Challenges to sustainable development, peace and security, July 2019, [url](#), p. 10

¹⁶² UNODC, Afghanistan opium survey 2018 – Challenges to sustainable development, peace and security, July 2019, [url](#), pp. 3, 23

¹⁶³ UNODC, World Drug Report 2020, 25 June 2020, Booklet 1, [url](#), p. 40; US ONDCP, ONDCP Releases Data on Poppy Cultivation and Potential Opium Production in Afghanistan, 7 February 2020, [url](#)

göre %38’lik bir düşüşle 2019’da 163.000 hektara ekildiğini tahmin etmektedir.¹⁶⁴ Ancak, AAN analisti Jelena Bjelica’nın da belirttiği gibi¹⁶⁵ elverişli hava koşulları ve bitki hastalığının olmaması, 2019 yılında 6.400 metrik ton afyon üretimi ile ortalama %60 verim artışına katkıda bulundu.¹⁶⁶

Pek çok topluluk, geçimlerini sürdürmek için haşhaştan elde edilen gelire bağımlı hale gelirken¹⁶⁷ UNODC ve Afgan Narkotik Mücadele Bakanlığı’nın (NMB) 2018 yılı için yaptığı ortak araştırma, haşhaş ekiminin genellikle daha az güvenli bölgelerde ve devlet dışı gruplar tarafından kontrol edilen köylerde yapıldığını ortaya koydu. Afyon yetiştiren köylerde muhtarların yaklaşık %53’ü, köylerinin, direnişçilerin ve Taliban dâhil olmak üzere diğer devlet dışı aktörlerin kontrolü altında olduğunu belirtirken afyon ekimi yapmayan köylerde bu oran %26’dır.¹⁶⁸ Jelena Bjelica, UNODC 2020 Dünya Uyuşturucu Raporu’nun analizinde, 2019’da afyon yetiştiriciliğindeki düşüşün bazı faktörlerinin hava koşulları, talep, fiyat ve güvenlik durumunu içerebileceği sonucuna vardı ve ABD ve Afgan hükûmetinin afyonun kökünü kurutma kampanyalarının “ülkenin 2019 afyon ekonomisi üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını” ekledi.¹⁶⁹

2.1.2 İş ortamı

Dünya Bankası, 2020 İş Yapma Kolaylığı Endeksi’nde Afganistan’ı 190 ülke arasından 173’üncü olarak belirledi.¹⁷⁰ Dünya Bankası, Afganistan’daki özel sektör güveninin siyasi belirsizlik nedeniyle 2019’da sınırlı kaldığını¹⁷¹ ve 2020’de sadece marjinal bir gelişme beklendiğini bildirdi.¹⁷² Afganistan’daki özel işletmelerin yolsuzlukla ve finansal araçlara sınırlı erişimle karşı karşıya oldukları ve ağır düzenlemelerden, koordineli destek eksikliğinden ve ülke ve komşu ülkelerdeki zayıf bağlantıdan etkilendikleri bildirildi.¹⁷³ Afganistan’daki yolsuzlukla ilgili rapor veren UNAMA, 2018’de Afganların “günlük yaşamın neredeyse her alanında rüşvet ödemek zorunda olduğunu” ve “yaygın adam kayırma ve himayenin” etkilerinden zarar gördüklerini kaydetti.¹⁷⁴ Yolsuzluk, iş yaparken özellikle izinler ve ruhsatlar, devlet ihaleleri, düzenleyici gereklilikler ve vergilendirmeye ilgili olarak yaşanan bir zorluk olarak hem Afgan hem de yabancı şirketler tarafından sık sık dile getirildi.¹⁷⁵

Afgan ekonomisine, “çok az büyüme sağlayan ve genellikle kayıtlı sektör şirketlerini baltalayan” büyük bir gayriresmî sektör hakim olmaya devam ediyor.¹⁷⁶ OECD; finansmana sınırlı erişimin yanı sıra ağır düzenlemeler, yolsuzluk, Afganistan ve komşu ülkelerle zayıf bağlantı ve fiziksel güvensizliğin işletmelerin, özellikle de kayıtlı sektörde faaliyet gösterme fırsatı arayan KOBİ’lerin kurulmasını ve büyümesini engellediğinin altını çizdi. Ülke özel sektöre verilen dünya kredisi en düşük olan (GSYİH’nin %3,5’i) ülkedir. KOBİ’ler ve start-up’lar teminat gereksinimlerini karşılamada zorluklarla karşılaşılıyor: Faiz oranlarının %25’e ulaştığı ve kredilerin kısa vadeli olduğu bildirildi. Bu nedenle, işletmelerin yalnızca %5’i borç veya banka kredisinden yararlandığından diğer finansman kaynaklarında - hawala (“onura dayalı para transferi sağlayıcıları ağı” hariç¹⁷⁷) - gelişme görülmedi. “Hem geleneksel hem de geleneksel olmayan finansal araçların büyümesini” engelleyen bir diğer sorun nüfusun finansal bilgi eksikliğiydi.¹⁷⁸

¹⁶⁴ UNODC, World Drug Report 2020, 25 June 2020, Booklet 1, [url](#), p. 40; Bjelica J., New World Drug Report: Opium production in Afghanistan remained the same in 2019, AAN, 25 June 2020, [url](#)

¹⁶⁵ AAN’nin analisti Jelena Bjelica, UNODC 2020 Dünya Uyuşturucu Raporu’nu analiz eden makalesinde, UNODC’nin, hükûmetin yayını engelleme olasılığı bulunmasından dolayı, 1994 yılından bu yana ilk kez bulgularını afyon araştırmasında yayımlamadığını belirtti. Bjelica J., New World Drug Report: Opium production in Afghanistan remained the same in 2019, AAN, 25 June 2020, [url](#)

¹⁶⁶ Bjelica J., New World Drug Report: Opium production in Afghanistan remained the same in 2019, AAN, 25 June 2020, [url](#)

¹⁶⁷ UNODC, Afghanistan opium survey 2018 – Challenges to sustainable development, peace and security, July 2019, [url](#), p. 8

¹⁶⁸ UNODC, Afghanistan opium survey 2018 – Challenges to sustainable development, peace and security, July 2019, [url](#), pp. 5, 32

¹⁶⁹ Bjelica J., New World Drug Report: Opium production in Afghanistan remained the same in 2019, AAN, 25 June 2020, [url](#)

¹⁷⁰ World Bank, Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies - Economy Profile of Afghanistan, 24 October 2019, [url](#), p. 4

¹⁷¹ World Bank, The World Bank In Afghanistan, Overview, updated 1 April 2020, [url](#)

¹⁷² World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#), p. 15

¹⁷³ OECD, Boosting Private Sector Development and Entrepreneurship in Afghanistan, 2019, [url](#), p. 13

¹⁷⁴ UNAMA, Afghanistan’s fight against corruption – From Strategies to Implementation, 14 May 2018, [url](#), p. 5

¹⁷⁵ USDOS, 2019 Investment Climate Statements: Afghanistan, 14 July 2019, [url](#)

¹⁷⁶ OECD, Boosting Private Sector Development and Entrepreneurship in Afghanistan, 2019, [url](#), p. 13

¹⁷⁷ DAB Afghanistan Central Bank, National Financial Inclusion Strategy 2020-2024, 7 September 2019, [url](#), p. 17

¹⁷⁸ OECD, Boosting Private Sector Development and Entrepreneurship in Afghanistan, 2019, [url](#), pp. 13-14

Kabil Şehri, Herat Şehri ve Mezar-ı Şerif'te iş ortamı

Dünya Bankası'nın 2017 raporunda, Herat ve Belh vilayetlerindeki işletmelerin bir iş kurarken üç farklı ajansı ziyaret etmeleri gerektiği ve bunun Kabil'deki prosedürün iki katı kadar prosedürle sonuçlandığı belirtildi. Herat'ta iş kurmak, Kabil ve Belh'e kıyasla bir gün daha uzun sürmüştü.¹⁷⁹

Afganistan Ticaret ve Yatırım Odası'nın (ACCI) Kasım 2019'da Kabil, Belh, Kandahar, Nangarhar ve Herat vilayetlerindeki şirketlerle yaptığı telefon görüşmelerine göre, işletmelerin yaklaşık %83'ü elektriğe erişim eksikliğini en sınırlayıcı altyapı sorunu olarak belirtti. Ayrıca, birçok işletme, "çok karmaşık olan ve şeffaf olmayan" gümrük tarifeleri ve vergilerle başa çıkmada zorluk yaşadıklarını bildirdi.¹⁸⁰

F. Foschini'nin 2018'de EASO ile yazışmasında belirttiği gibi, ucuz ve güvenilir elektrik tedarikinin olmayışı, Afganistan'daki tüm üretken faaliyetler için her zaman büyük bir sorun oldu ve üretim maliyetleri üzerinde ağır bir yük oluşturdu. Bu da Afgan işletmelerinin yabancı malların ve şirketlerin karşısında rekabet dışı kalmasına neden oldu. Bu dezavantaj, Herat'ın sanayi bölgelerinin gelişimini önemli ölçüde engellemiştir. Bunlar, sonuç almak açısından şehrin nispeten müsamahakâr güvenlik ortamı ve canlı yerel iş adamları topluluğu nedeniyle ülkenin daha iyi konumlu bölgeleriydi, ancak paradoksal olarak ana rakipleri İran'a enerji için bağımlıydılar.¹⁸¹

Ticaret birliği başkanına göre Mart 2020'nin ortalarında COVID-19 salgınına önlemek için Herat'ta uygulanan hareket kısıtlamalarının ardından, yaklaşık 35.000-36.000 dükkân ve fabrikanın kapatıldığı ve "yüz binlerce kişinin" işini kaybettiği bildirildi.¹⁸² Haziran 2020'de Belh vilayeti Ticaret ve Sanayi Odası yetkilileri, COVID-19 ile ilgili sokağa çıkma yasağının vilayetteki ekonomi ve iş anlaşmalarının yaklaşık %80'ini düşürdüğünü belirtti. Vilayet başkenti Mezar-ı Şerif'in virüsün yayılmasından bu yana ikinci kez kapatıldığı bildirildi.¹⁸³

2.1.3 Kalkınma yardımı

2019'da Afganistan, ekonomisini iyileştirmek için yerel kaynaklardan yoksundu¹⁸⁴. Kalkınma yardımı 2009'dan bu yana neredeyse yarı yarıya düşerken Afgan ekonomisi büyük ölçüde uluslararası hibelere bağımlı kalmıştır.¹⁸⁵ Bunlar *hükûmet bütçesinin neredeyse yarısını karşılayanın yanı sıra* 2019 itibarıyla toplam kamu harcamalarının yaklaşık %75'ini ve güvenlik harcamalarının yaklaşık %90'ını finanse etmiştir.¹⁸⁶

Dünya Bankası ve ADF, Afganistan'ın orta vadede uluslararası kalkınma yardımına¹⁸⁷ ihtiyaç duymaya devam edeceğini belirtti.¹⁸⁸ Bazı büyük bağışçıların muhtemelen desteği önemli ölçüde azaltmayı planlamasıyla mevcut güvenlik ve sivil hibe destek taahhütleri 2020'nin sonunda sona erecektir.¹⁸⁹ Bu durum, gelecekteki yardım seviyeleri ve güvenlik ile kalkınma harcamalarının sürdürülebilirliği ile ilgili belirsizliği ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, 2020'de 8,2 milyar ABD doları olduğu tahmin edilen hibeler 2024'te hem bütçe içi hem de bütçe dışı harcamalar için orta vadede kademeli olarak 6,9 milyar ABD dolarına düşecektir. Özellikle, güvenlik hibelerinde (yılda yaklaşık 4,9 milyar ABD dolarından 4 milyar ABD dolarına) ve sivil hibelerde (2020'deki yaklaşık 3,4 milyar ABD dolarından 2024'te 2,7 milyar ABD dolarına) düşüş bekleniyor. Bütçe dâhilinde verilen hibelerin payının güvenlik ve sivil hibeler için sırasıyla %30 ve %40 civarında kabaca sabit kalması bekleniyor. Dünya Bankası, "orta vadede sivil hibe desteğinde kademeli olarak azalma alanı bulunmakla birlikte yardım akışlarındaki ani düşüşün hükûmet harcamalarında bir daralmaya, hizmetlere ve altyapıya erişimin bozulmasına ve özel sektör güveninin zayıflamasına yol açacağını" belirtti.¹⁹⁰

¹⁷⁹ World Bank, Doing Business In Afghanistan 2017, 2017, [url](#), p. 25

¹⁸⁰ ACCI, Business Monitor 2019, 2019, [url](#), p. 2

¹⁸¹ Foschini F., email, 9 November 2018, in EASO, Afghanistan, Key socio-economic indicators, Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City, April 2019, [url](#), p. 25

¹⁸² Tolonews, Thousands Lose Jobs as Businesses Close in Herat, 16 April 2020, [url](#)

¹⁸³ Afghanistan Times, Coronavirus Triggers Economic Crisis in Balkh, 9 June 2020, [url](#)

¹⁸⁴ OECD, Boosting Private Sector Development and Entrepreneurship in Afghanistan, 2019, [url](#), p. 13

¹⁸⁵ OECD, Boosting Private Sector Development and Entrepreneurship in Afghanistan, 2019, [url](#), p. 13; World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#), p. 30

¹⁸⁶ World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#), p. 30

¹⁸⁷ World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#), p. 15

¹⁸⁸ ADF, Afghanistan: progress and Remaining Challenges, ADF 13 Replenishment Meeting, November 2019, [url](#), p. 5

¹⁸⁹ World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#), p. II

¹⁹⁰ World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#), pp. 1; 15-16

Norveç Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün 2017'de belirttiği gibi, Afganistan'a tahsis edilen kalkınma yardımı yoksulluğun azalmasını sağlamazken "insani yardım öncelikle bir 'yara bandı' olarak kullanıldı".¹⁹¹ AAN'nin 2018'de belirttiği gibi, 2001'den beri dağıtılan önemli miktarda yardımla bile, yoksulluk 2016-2017'de (AYKA rakamlarına göre) "devam eden verimsizliğin bir sonucu olarak" Taliban rejiminden kısa süre sonra olduğundan daha yaygındı.¹⁹² Oxfam ve İsveç Afganistan Komitesi'nin (SCA) ortak raporu 2018'de Afganistan'daki güvenlik durumu ve yolsuzluk seviyesi göz önüne alındığında etkili yardım dağıtımının büyük bir zorluk olduğunu belirtti.¹⁹³ Kasım 2020'de, Afganistan için mali destek sözü vermek amacıyla Afgan hükûmeti, Finlandiya ve Birleşmiş Milletler tarafından uluslararası topluma yönelik olarak ortaklaşa organize edilen bir söz konferansı Cenevre'de gerçekleşecektir.¹⁹⁴

2.2 İstihdam

Afgan iş gücü piyasasına tarım hakimdir.¹⁹⁵ Tarım ve hayvancılık sektörü ulusal iş gücünün %44'ünü istihdam etmekte ve ulusal GSYİH'nin dörtte birini oluşturmaktadır.¹⁹⁶ Afgan iş gücü piyasası, aynı zamanda, bağımsız çalışanların veya aile işçilerinin sayısının fazla olmasıyla karakterize edilmektedir ve bu durum gayriresmîlik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.¹⁹⁷ Gayriresmî sektör, Afganlara istihdam olanakları sağlarken işçileri sosyal ve yasal korumadan mahrum bırakmakta ve kaynak tahsisi, iş kalitesi ve istihdamda eşitlik gibi bazı hususları olumsuz yönde etkilemektedir.¹⁹⁸

Afganistan, dünyanın en düşük istihdam-nüfus oranlarından (ülkenin çalışma yaşındaki çalışan nüfusu oranı) birine sahiptir¹⁹⁹ ve ülkenin çalışan nüfusunun %21'inin yetersiz istihdam edildiği düşünülmektedir.²⁰⁰ Dünya Bankası'nın raporuna göre, istihdam ve iş gücüne katılım 2013 ile 2017 yılları arasında, özellikle kırsal bölgelerdeki kadınlar açısından azalma göstermiştir. Bu bölgelerde istihdamın çalışma yaşındaki nüfusa oranı %21,2'den %18,3'e düşmüştür ve bu da neredeyse 130.000 iş kaybına denk gelmektedir. 25 ile 50 yaş arasındaki erkeklerin 2011/12'de %93,4 olan istihdamı da benzer bir düşüş göstererek 2016/17'de %84,3'e gerilemiştir. Bu, istihdamda yaklaşık 176.000 iş kaybına eşittir.²⁰¹ Dünya Bankası'nın 2018'de belirttiği gibi, birçok genç her yıl iş gücü piyasasına girmeye çalışıyordu ancak istihdam olanakları yetersiz kalkınma kaynakları ve zayıf güvenlik nedeniyle nüfus artışına yetişemedi.²⁰² Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 2019 için modellenmiş tahminlerine göre, istihdam-nüfus oranı - istihdam edilen kişilerin çalışma yaşındaki nüfusa (yani 15 yaş ve üstü kişiler) oranını gösterir - %43,5'ti ve bu da 2018 yılına göre düşüş (%49,5²⁰³) anlamına geliyordu. 2019 yılında, başkasına bağımlı kişilerin (yani 15 yaşın altındaki kişiler, istihdam dışı kalan çalışma çağındaki kişiler veya işsizler) toplam istihdama oranını gösteren iş gücü bağımlılık oranı 3 olarak tahmin edilmiştir ve bu oran başkasına bağımlı kişilerin çalışanlardan daha fazla olduğunu göstermektedir.²⁰⁴

¹⁹¹ Norwegian Institute of International Affairs, Afghanistan: A Political Economy Analysis, December 2017, [url](#), p. 44

¹⁹² Bjelica J. and Ruttig T., The State of Aid and Poverty in 2018: A new look at aid effectiveness in Afghanistan, AAN, 17 May 2018, [url](#)

¹⁹³ Oxfam and SCA, Aid Effectiveness in Afghanistan, March 2018, [url](#), p. 37

¹⁹⁴ Finland, MoFA, 2020 Afghanistan Conference, n.d., [url](#); Tolonews, Afghan Govt Prepares for Intl Fund-Pledging in Geneva, 26 July 2020, [url](#)

¹⁹⁵ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 67

¹⁹⁶ World Bank Group in Afghanistan, Country Update, Issue 055, October 2019, [url](#), p. 5

¹⁹⁷ Afghanistan, NSIA (CSO), Socio-Demographic and Economic Survey - Economically Active Population, Provinces of Kabul, Bamyan, Daykundi, Ghor, Kapisa and Parwan, 8 June 2017, [url](#), p. 35

¹⁹⁸ OECD, Boosting Private Sector Development and Entrepreneurship in Afghanistan, 2019, [url](#), p. 13

¹⁹⁹ ILO, Indicator description: Employment-to-population ratio, n.d., [url](#)

²⁰⁰ World Bank, No Household Left Behind : Afghanistan Targeting the Ultra Poor Impact Evaluation, 10 June 2019, [url](#), p. 8

²⁰¹ World Bank, Afghanistan Development Update, August 2018, [url](#), p. 6

²⁰² World Bank, Afghanistan Development Update, August 2018, [url](#), p. 29

²⁰³ ILO, Afghanistan – Employment and Environmental Sustainability Fact Sheets 2019, 18 November 2019, [url](#), p. 2

²⁰⁴ ILO, ILO modelled estimates, Employment statistics 2019, n.d., [url](#)

2.2.1 İşsizlik

ILO'nun 2020 için modellenen tahminleri, Afganistan'da 2019 ve 2018'e kıyasla işsizlik oranlarında bir artış olduğunu ve toplam işsizlik oranının (15 yaş üstü kişiler) %11,2, genç işsizlik (15-24 yaş) oranının ise %17,5 olduğunu gösteriyor. Genel olarak, 2020 yılında erkeklerin %10,4'üne kıyasla kadınların %14,1'inin işsiz olduğu tahmin ediliyor. 2019'da genel işsizlik oranlarının %11,1 ve genç işsizlik (15-24 yaş) oranının %17,4 olduğu tahmin edilirken erkeklerin %10,3'üne kıyasla kadınların %14'ü işsizdi.²⁰⁵ 2018 için işsizlik oranı yaklaşık %9 ve genç işsizlik oranı %18 civarındaydı.²⁰⁶ BTI 2020 Ülke Raporu'nda belirtildiği gibi, "nüfusun yarısından fazlasının" "iş aradığı tahmin ediliyor".²⁰⁷

ILO'ya göre, çalışmayan, okula gitmeyen/eğitim almayan (ÇOGEA) kentli ve köylü genç erkekler arasındaki fark az iken - kentli genç erkekler için %18 ve köylü genç erkekler için %19 - ÇOGEA oranı genç kadınlar için daha önemli ölçüde farklılık gösterdi: Kentli genç kadınlar için %57 ve köylü genç kadınlar için %69.²⁰⁸ Genel olarak, Afganistan'daki ÇOGEA nüfusunun %80'i kadındı, bu da kadınların iş gücüne, eğitime ve öğretime katılımlarının düşük, kadın işsizlik oranının ise yüksek olmasının bir sonucuydu.²⁰⁹ 2019 yılında iş gücü piyasasının mevcut iş gücünü dâhil etme becerisi, sürekli güvensizlik ve kuraklık koşullarından etkilenmiştir ve ülkenin dörtte birinin işsiz olduğu mevcut durumda "her yıl, iş arayan yaklaşık 400.000 kişinin iş gücüne eklenmesiyle birlikte" işsizlik daha da artmaya devam etmiştir.²¹⁰

Dahası, işsizlik mevsimsel bir niteliğe sahiptir: AYKA 2016-2017'nin ortaya koyduğu gibi, işsizlik oranı ilkbahar ve yaz aylarında nispeten düşüktür (yaklaşık %20) ancak kışın neredeyse %33'e ulaşır.²¹¹ Ayrıca iş gücü kaynaklı göç, çoğu istihdam fırsatları aramak için Türkiye, Pakistan veya İran'a giden Afganlar için geleneksel bir başa çıkma mekanizmasıydı. Bununla birlikte, 2018'de AAN tarafından yayımlanan bir araştırmada belirtildiği gibi, İran'ın sınır dışı etme sayısını artırmasının ardından ekonomik göç daha az etkili bir seçenek haline geldi.²¹² Türkiye'de Afgan göçmenlerin de benzer şekilde sınır dışı edilmelerinin yanı sıra yasal istihdam ve sosyal güvenlik eksikliği, düşük gelir, uzun çalışma saatleri ve çocuk işçiliği ile karşı karşıya kaldıkları bildirildi.²¹³ 2019 Asia Foundation Araştırması'na göre, Afganistan'dan ayrılacağını söyleyen katılımcıların %37,9'u arasında %51,6'sı ayrılma nedeni olarak işsizliği ifade ederken %77,7'si güvensizliği ve %28,4'ü kötü yönetimi (yolsuzluk, adaletsizlik ve yüksek fiyat) gösterdi.²¹⁴

2.2.2 İstihdam olanakları ve çalışma koşulları

Dünya Bankası, Temmuz 2020'de yayımlanan Afganistan Kalkınma Güncellemesi'nde, COVID-19 önlemlerinin endüstri, hizmet ve iş faaliyetlerini önemli ölçüde etkilediğini ve işçi dövizlerinde düşüşlere ve iş kayıplarına neden olduğunu belirtti. Kişi başına GSYİH'nin, orta vadede COVID-19 öncesi seviyelerin altında kalacağı tahmin edilerek 2021 yılına kadar %13 oranında keskin bir şekilde düşmesi bekleniyor. Sonuç olarak "düşük gelirin istihdamda ve yoksulluk çıktılarında bir bozulmaya yol açması ve yoksulluk oranının 2020'ye göre potansiyel olarak yüzde 73 artması bekleniyor".²¹⁵ Yüksek sayıda geri dönen ve yerinden edilmiş kişi, temel kent merkezlerindeki sınırlı hizmetler ve istihdam fırsatları üzerinde baskı oluşturunur.²¹⁶

Kıtlık Erken Uyarı Sistemleri Ağı'na (FEWS) göre Kabil, Herat ve Nangarhar vilayetleri, COVID-19 önlemlerinin bir sonucu olarak Mart 2020'de uygulanan hareket kısıtlaması nedeniyle iş fırsatlarında büyük bir düşüşle karşılaştı. Günlük ücretli iş gücüne bağımlı olan yoksul kentli hanelerin kendilerini önemli derecede yoksul bir durumda buldukları bildirildi.²¹⁷

²⁰⁵ ILO, ILO modelled estimates, Unemployment rate by sex and age, n.d., [url](#)

²⁰⁶ ILO, Afghanistan – Employment and Environmental Sustainability Fact Sheets 2019, 18 November 2019, [url](#), p. 2

²⁰⁷ Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Afghanistan, 2020, 29 April 2020, [url](#), p. 19. The report covers the period between 1 February 2017 and 31 January 2019.

²⁰⁸ ILO, ILOSTAT Blog, Not in employment, education or training: the reality for many young rural women, n.d., [url](#)

²⁰⁹ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 61

²¹⁰ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 9

²¹¹ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 61

²¹² Bjelica J., Less Rain and Snowfall in Afghanistan: High Level Of Food Assistance Needed Until Early 2019, AAN, 30 July 2018, [url](#)

²¹³ Mackreath H. and Rabiei F., The Bottom Rung of Migrant Hierarchy: Afghans in Istanbul, Los Angeles Review of Books, 30 January 2018, [url](#)

²¹⁴ Asia Foundation, A Survey of the Afghan People – Afghanistan in 2019, December 2019, [url](#), p. 28

²¹⁵ World Bank, Afghanistan Development Update 2020, Surviving the Storm, July 2020, [url](#), pp. 3; 15

²¹⁶ World Bank, Afghanistan Development Update 2020, Surviving the Storm, July 2020, [url](#), p. 5

²¹⁷ FEWS, Afghanistan, Food Security Outlook Update, April 2020, [url](#), p. 2

AYKA 2016-17'ye göre kırsal nüfusun yaklaşık %53'ü tarımda çalışıyordu; kentte çalışan nüfusun %36,5'i çeşitli hizmetlerde ve %5,5'i tarımla uğraşmaktaydı.²¹⁸ Kamu veya özel sektörde maaşlı istihdam, tüm çalışan kişilerin %20'sinden azını kapsıyordu. İşverenlerin sadece küçük bir grup oluşturduğu (%2,6) göz önüne alındığında maaşlı işçiler "iş gücü piyasasında az çok güvenli işleri olduğu söylenebilecek görünür tek kategori" oluşturuyordu.²¹⁹ F. Foschini'nin de belirttiği gibi, kamu sektörü sınırlı maaşlar teklif ediyordu ancak bu, Afganistan'daki diğer istihdam biçimlerinden daha güvenliydin.²²⁰ Tarımda günlük ücretli işçiler ve serbest çalışan işçilerin düşük ücret aldıkları bildirildi. Bir iş türüne bakılmaksızın, çalışan kişilerin yaklaşık yarısı ayda 5.000 ila 10.000 AFN (yaklaşık 70-130 ABD doları) kazanıyordu. Ancak, tarımda serbest çalışanların sadece %6'sı ve tarım dışı serbest meslek sahiplerinin %3'ü ayda 10.000 AFN'den fazla kazanırken maaşlı özel sektör çalışanlarının ve tarım dışı günlük ücretli işçilerin sırasıyla %32'si ve %22'si ayda 10.000 AFN'den fazla kazanıyordu.²²¹

2018 itibarıyla ILO, istihdamın %66'sını savunmasız olarak tanımladı ve savunmasız çalışanların çoğunun kendi hesabına çalışan statüsüne sahip olduğunu ve düşük iş ve gelir güvencesi ve sosyal ve istihdam koruma sistemleri tarafından daha düşük teminatla karşılaşma olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirtti.²²² Kötü iş kalitesi ve güvencesiz istihdamın yaygın olduğu bildirilmekle birlikte Dünya Bankası "eğitim veya istihdam yoksulluktan kurtulmanın garantisi değil" diye belirtti.²²³ Maaşlı bir işte çalışmak yoksulluk oranlarını %50'nin altına düşürebilirken günlük emekçiler veya serbest meslek sahipleri tarafından yönetilen hanelerde yoksulluk oranları sırasıyla %66 ve %53'e kadar çıkmaktadır.²²⁴

Yasa, haftalık çalışma saatini hem kamu hem de özel sektör için 40 saat olarak belirlerken ve işçilere fazla mesai ücreti, sağlık sigortası ve işle ilgili yaralanmalar için tazminat gibi haklar sağlarken gayriresmî sektörde gündüz çalışanlarından bahsedilmemektedir. Üstelik yetkililer, ihlalleri denetlemek ve cezalandırmakla ilgili yasaları uygulamada başarısız olurken çalışanların çoğunun yasadan habersiz olduğu bildirilmiştir. USDOS'a göre, "işverenler genellikle yasalara uymamayı veya işçileri kayıt dışı olarak işe almayı tercih ettiler. Çalışanların çoğu haftada 40 saatten fazla çalışıyordu, sıklıkla düşük maaş alıyordu ve özellikle gayriresmî sektörde kötü koşullarda çalışıyordu."²²⁵

İş yeri kazalarına ilişkin kapsamlı bir veri bulunmamakla birlikte USDOS, birkaç kez "kötü ve tehlikeli çalışma koşullarının" bildirildiğinden bahsetmiş ve 2020 itibarıyla iş sağlığı ve güvenliği yönetmeliğinin veya resmî olarak kabul edilmiş standartların olmadığını altını çizmiştir. Ayrıca bazı endüstrilerde (ör. tuğla fırın tesisleri) borç bonusu kullanılıyordu, bu da işçileri sağlıklarını veya güvenliklerini tehlikeye atacak şekilde zorla çalıştırmadan kaçınmanın mümkün olmadığı bir duruma soktu.²²⁶

Kabil

Kabil, büyük ölçüde, ekonomik olarak aktif nüfusu "ticaret, hizmetler ve nitelik gerektirmeyen işlerle ilgili" mesleklerle bölünmüş kentsel bir vilayettir.²²⁷ Sermaye, ücretli çalışanların büyük bir kısmına sahipken serbest meslek ülkenin kırsal kesimlerine kıyasla daha az yaygındır.²²⁸ Kabil'deki büyük işverenler arasında kamu, sosyal ve kişisel hizmetlerin yanı sıra kamu idaresi bulunmaktadır.²²⁹ Afganistan'da büyük bir ticaret ve istihdam merkezi olan başkent; Parvan, Lovgar ve Vardak gibi vilayetlerin küçük köylerinden işçi çeker. Bunlar, tarım ürünleri ticareti yapmak veya bekçi, ev personeli veya ücretli işçi olarak çalışmak için günlük veya haftalık bazda başkente gider.²³⁰ Kabil'deki maaşların,

²¹⁸ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 68

²¹⁹ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), pp. 63-64

²²⁰ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 30

²²¹ World Bank and UNHCR, Living Conditions and Settlement Decisions of Recent Afghan Returnees, Findings from a 2018 Phone Survey of Afghan Returnees and UNHCR data, June 2019, [url](#), p. 22

²²² ILO, Afghanistan – Employment and Environmental Sustainability Fact Sheets 2019, 18 November 2019, [url](#), p. 2

²²³ World Bank, Afghanistan Development Update, 28 October 2018, [url](#), p. 30

²²⁴ World Bank, Poverty in Afghanistan, Results based on ALCS 2016-17, July 2018, [url](#), p. 1

²²⁵ USDOS, Afghanistan 2019 Human Rights Report, 11 March 2020, [url](#), p. 44

²²⁶ USDOS, Afghanistan 2019 Human Rights Report, 11 March 2020, [url](#), p. 44

²²⁷ Afghanistan, NSIA (CSO), Economically Active Population, Provinces of Kabul, Bamyan, Daykundi, Ghor, Kapisa and Parwan, 8 June 2017, [url](#), p. 31

²²⁸ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, Foschini, F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 29

²²⁹ Afghanistan, NSIA (CSO), Economically Active Population, Provinces of Kabul, Bamyan, Daykundi, Ghor, Kapisa and Parwan, 8 June 2017, [url](#), p. 31

²³⁰ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, Foschini, F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), pp. 5, 7-8

özellikle yabancı kuruluşlarda çalışanlar için genel olarak diğer illerden daha yüksek olduğu bildirildi (örneğin, bilgisayar teknisyenleri 2017’de aylık ortalama 25.000 AFN, yani 2017 döviz kuruna göre yaklaşık 375 ABD doları kazanabilirler).²³¹

Herat

2015 yılında Jolyon Leslie’nin altını çizdiği gibi, Herat nüfusunun genç yaş yapısı, ekonomik olarak en üretken yaş grubunun (15-64 yaş) oldukça küçük olduğu ve bu nedenle başkasına bağımlı yaştaki çok sayıda insana hizmet sağlama yükünü taşıdığı anlamına geliyordu. Buna ek olarak, Herat şehrinde çalışan nüfusun yarısı, gelirleri iş gücü piyasasının değişkenlerine karşı savunmasız olan günlük işçiydi.²³²

2018’de EASO ile yaptığı yazışmada F. Foschini, Herat’ın ekonomisinin komşu İran’la mal ithalatı ve ihracatı, madencilik ve imalat dâhil olmak üzere ticarete uzun süredir iş olanakları sağladığını açıkladı. Bazı asırlık el yapımı zanaatlar (halılar, camlar, nakışlar) hayatta kalmayı başarırken bir dizi modern endüstriyel faaliyet de (örneğin gıda işleme ve paketlenme) gelişmiştir. Bununla birlikte, tüm bu iş yerleri güvensizlik (özellikle iş adamları veya akrabalarının polis içerisindeki suç ağıları tarafından kaçırılması), elektrik kesintileri ve İran ve diğer yabancı ithalatlarla rekabet etmenin zorluğu ve artan işsizlik tehdidi altındadır.²³³

Mezar-ı Şerif

Mezar-ı Şerif, Kuzey Afganistan için bölgesel bir ticaret merkezi ve büyük ölçekli üretim operasyonlarına ve el sanatları, kilim ve halı tedarik eden çok sayıda KOBİ’ye sahip bir sanayi merkezidir.²³⁴ Foschini’ye göre Kasım 2018 itibarıyla şehir Herat veya Kabil’e kıyasla nispeten daha istikrarlıydı.²³⁵ 2014 yılında, şehirdeki en büyük işçi grubu hizmet ve satış işçileri (%23,1) iken, bunu yöneticiler/profesyoneller/teknisyenler ve ofis elemanı (%20,9) izledi.²³⁶

2.2.3 ÜYEK’ler ve geri dönenler için istihdam fırsatları

AYKA 2016-17 tarafından tespit edildiği üzere, şehir merkezlerine yerleşmeyi tercih eden ÜYEK’ler ve geri dönen kişiler güvenlik, istihdam ve hizmet aradılar.²³⁷ Devam eden çatışmalar ve 2017-18 kışında meydana gelen kuraklık nedeniyle birçok Afgan kırsal alan sakini, ikamet ettikleri yerleri terk etmek zorunda kaldı, iş ve gelirlerini kaybetti.²³⁸ Tarımsal üretimdeki bozulmanın neden olduğu kırdan kente göç, “sınırlı kentsel istihdam olanakları” üzerine daha da fazla yük bindirdi.²³⁹ UNOCHA’nın 2019’da belirttiği gibi, göçmenler, ÜYEK’ler ve geri dönenler çoğu kez “sınırlı istihdam olanakları için rekabet etmek” zorunda kaldı, bu da “iş gücü arzında ve iş talebinde bir dengesizlik yaratarak” “günlük ücret oranlarının düşmesine neden oldu”.²⁴⁰

Nesim Mecidi, 2017’de birçok geri dönüş ve yeniden bütünleştirme programının uzun vadeli geçim kaynakları ve güvenilir barınak sağlamadığını ve geri dönenlerin becerileri ile yerel pazarlarda talep gören beceriler arasındaki “boşluğu doldurmada” başarısız olduğunu kaydetti.²⁴¹ Oxfam, 2018 tarihli çalışmasında hükûmetin geri dönenlerin kabulünü ve yeniden entegrasyonunu ele alma kapasitesinin sınırlı olduğunu, %30’unun geçim kaynağı bulmakta zorluklarla karşılaştığını ve %18’inin gıdaya erişimde zorluklar yaşadığını belirtti.²⁴² Geri dönenlerin ve yerinden edilmiş

²³¹ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, Foschini, F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 33

²³² Leslie J., Political and Economic Dynamics of Herat, USIP, 2 April 2015, [url](#), p. 19

²³³ Foschini F., email, 9 November 2018, in EASO, Afghanistan, Key socio-economic indicators, Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City, April 2019, [url](#), p. 29

²³⁴ Afghanistan, State of Afghan Cities 2015, Volume One, 2015, [url](#), p. 63

²³⁵ Foschini F., email, 9 November 2018, in EASO, Afghanistan, Key socio-economic indicators, Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City, April 2019, [url](#), p. 29

²³⁶ Afghanistan, NSIA (CSO), Socio-Demographic and Economic Survey: Balkh, 5 January 2015, [url](#), p. 42

²³⁷ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 102

²³⁸ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 58

²³⁹ World Bank, *Afghanistan Development Update: Building Confidence Amid Uncertainty*, June 2019, [url](#), p. 6

²⁴⁰ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 58

²⁴¹ Majidi N., From Forced Migration to Forced returns in Afghanistan: Policy and Program Implications, MPI, November 2017, [url](#), p. 17

²⁴² Oxfam, Returning to Fragility - Exploring the Link between Conflict and Returnees in Afghanistan, January 2018, [url](#), p. 15

kişilerin kent merkezlerinde yoğunlaşması, “hizmetlerin kapasitesini aşma ve büyük insani ihtiyaçlar yaratma” riski taşıyor.²⁴³

2018 tarihli Oxfam çalışması, geniş aile ağlarının geri dönenlerin iş ve barınma bulmaları ve bunları korumaları açısından hayati önem taşıdığını ancak bir aile ağına sahip olmanın tüm güvenlik açıklarını ortadan kaldırmadığını ortaya koydu. Refakatsiz çocuklar, bekar kadınlar ve ev reisi kadın olan hanelerin savunmasızlıkları aile desteğiyle bile yüksekti. Geri dönenlerin çoğu, özellikle de aile bağları olmayanlar, daha güvenli olduğunu ve geçim kaynaklarının daha iyi olduğunu varsayarak şehirlere yerleşmişti. Geri dönenler genel olarak bir çatışma kaynağı olarak algılanmasa da kaynaklar ve istihdam için açıkça bir rekabet kaynağı olarak görülüyordu.²⁴⁴

Dünya Bankası ve UNHCR’nin ortak 2019 raporuna göre, geri dönenlerin çoğu ekonomik açıdan daha az gelişmiş olma eğiliminde olsalar bile menşe vilayetlerine yerleşmeyi seçerek gelecek yerleşim yerlerindeki genel ekonomik durum yerine daha iyi sosyal ağlara sahip olmayı tercih ettiler. Bu şekilde, geri dönmekten önce yaptıkları türde bir iş olmasa bile işe alınma olasılıkları daha yüksekti. Menşe vilayetlerine yerleşmeyen geri dönenler için ikamet yeri seçiminin arkasındaki ana itici güçler güvenlik ve ekonomik fırsatlara erişimdi. Aynı zamanda, bu geri dönen vilayetler “daha fazla kentleşme eğilimindeydi”.²⁴⁵ Aynı çalışmada geri dönenlerin, ev sahibi ülkelerdeki durumlarına kıyasla daha az istihdam fırsatına sahip oldukları bulundu: Ailelerin geçimini sağlayanların ortalama işsizlik oranı Afganistan’a dönmekten önce %3 iken geri döndükten sonra %10’a yükseldi. İstihdam biçimi ile ilgili olarak istihdam/ serbest meslek sahibi olmaktan günlük işçiliğe doğru hafif bir kayma ve sonuç olarak daha düşük maaş ve gelirden azalma da rapor edilmiştir.²⁴⁶ Genellikle tarım dışı sektörde günlük olarak istihdam edilen ve geniş aileleri olan geri dönenlerin sık sık yoksulluk sınırına yakın veya bu sınırın altında yaşadığı bildirildi.²⁴⁷

Oxfam, röportajlara ve odak grup tartışmalarına dayanarak ÜYEK’lerin geri dönenlere kıyasla daha fazla risk ve güvenlik açığı ile karşı karşıya olduklarını bildirdi.²⁴⁸ NRC, Samuel Hall ve IDMC’nin 2018’de yaptığı ortak bir çalışmada ÜYEK’lerle yapılan anketlere dayanarak Afganistan’ın “gittikçe artan sayıda mülteci ve göçmeni barındırmada zorluk yaşadığı” tespit edildi. Çalışma, Afganistan’a döndükten sonra ikinci kez yerlerinden edildiklerini bildiren ÜYEK (geri dönen ÜYEK) sayısında bir artış olduğunu gösterdi. Geri dönen ÜYEK katılımcıların dörtte üçü, güvensizlik nedeniyle evlerine dönemedi ve %72’sinin iki kez yerinden edildiği ve yaklaşık üçte birinin ise üç kez yerinden edildiği bildirildi. ÜYEK’lerin yalnızca %25’i bir tür yardım desteği aldı ve her iki kişiden birinin düzenli olarak gıda ihtiyaçlarını karşılamada güçlükler yaşadığı bildirildi. Aynı zamanda, öğün atlamak veya çocuk işçiliğine dayanmak gibi zararlı başa çıkma mekanizmaları benimseyen ÜYEK sayısında artış yaşandı.²⁴⁹

Kabil

Kabil ve Nangarhar, 2019’un ortalarından itibaren geri dönenlerin üçte birine ev sahipliği yaptı. İnsanlar güvenlik, hizmet ve iş arayışıyla görece kentsel alanlara taşındıkça hâlihazırda yerinden edilmiş kişilere ev sahipliği yapan kentsel ve kent çevresindeki alanlara bir miktar ek baskı uygulanması beklenmektedir.²⁵⁰ NRC, Samuel Hall ve IDMC tarafından ÜYEK’ler üzerine 2018 yılında yapılan çalışmada yanıt verenlerin %46’sı hanelerinin geçim kaynaklarına erişiminin kısıtlı olduğunu belirtti; Kunduz’da bu oran %67 iken Kabil %33 ile daha iyi durumda görünüyordu.²⁵¹

Oxfam tarafından yapılan 2018 araştırmasına göre, Kabil’e Haziran 2017’ye kadar 680.260 geri dönen ve ÜYEK girdi ve geri dönenlerin çoğu şehir merkezinin dışında, genellikle uzak bölgelerde ve kamplarda yaşıyordu. Kabil kentinde bulunan Chaman-i Babrak kampının ev sahibi toplulukla neredeyse hiçbir ilişkisi yoktu. Buradaki ev sahibi topluluktan gelen büyük bir gerginlik haberi olmamakla birlikte Oxfam’ın görüştüğü kişiler geri dönenleri “iş piyasası ve yerel

²⁴³ World Bank, Afghanistan Development Update, August 2018, [url](#), p. 6

²⁴⁴ Oxfam, Returning to Fragility - Exploring the Link between Conflict and Returnees in Afghanistan, January 2018, [url](#), pp. 17 - 18

²⁴⁵ World Bank and UNHCR, Living Conditions and Settlement Decisions of Recent Afghan Returnees, Findings from a 2018 Phone Survey of Afghan Returnees and UNHCR data, June 2019, [url](#), pp. 5-6

²⁴⁶ World Bank and UNHCR, Living Conditions and Settlement Decisions of Recent Afghan Returnees, Findings from a 2018 Phone Survey of Afghan Returnees and UNHCR data, June 2019, [url](#), pp. 5, 22-23

²⁴⁷ World Bank and UNHCR, Living Conditions and Settlement Decisions of Recent Afghan Returnees, Findings from a 2018 Phone Survey of Afghan Returnees and UNHCR data, June 2019, [url](#), pp. 5-6

²⁴⁸ Oxfam, Returning to Fragility - Exploring the Link between Conflict and Returnees in Afghanistan, January 2018, [url](#), p. 14

²⁴⁹ NRC, IDMC and Samuel Hall, Escaping War: Where to Next?, 24 January 2018, [url](#), p. 10

²⁵⁰ World Bank and UNHCR, Living Conditions and Settlement Decisions of Recent Afghan Returnees, Findings from a 2018 Phone Survey of Afghan Returnees and UNHCR data, June 2019, [url](#), p. 6

²⁵¹ NRC, IDMC and Samuel Hall, Escaping War: Where to Next?, 24 January 2018, [url](#), p. 28

ücretler üzerinde bir baskı kaynağı” olarak algılıyordu. Görüşülen geri dönenlerin çoğu barınma ve diğer destekler için akrabalarına bağımlı olduklarını belirtti. Yıllardır Kabil’de yaşayanlar artan yerel fiyatlar, işsizlik, güvensizlik ve suç nedeniyle durumun kötüleştiğine işaret ettiler.²⁵²

Oxfam’ın araştırması, geri dönenlerin Kabil’de genellikle yalnızca ara sıra günlük ücretli işçi olarak çalışabildiklerini ve çoğunun her gün iş bulamadığını ve bunun da kazançlarını istikrarsız hale getirdiğini belirtti. Araştırma sırasında, belgelenen geri dönenlerin çoğu UNHCR’den bir miktar mali destek alırken belgesiz geri dönenlerin bir kısmı IOM’dan yardım alıyordu. Hükümetten veya STK’lerden ek destek bildirilmemiştir ancak bu tür bir desteğin özellikle “barınma ve temel sosyal hizmetler” açısından çok gerekli olduğu düşünülmüştür.²⁵³ Temmuz 2019’da AP haber, yerinden edilmiş kişilerin Kabil’deki bir tuğla fabrikasında günlük işçi olarak istihdam edildiğini bildirdi: Fabrika sahiplerinin köylere gidip ihtiyaçları karşılamak için kredi teklif ettikleri ve “aileleri yaz aylarında sözleşmeli kölelik biçiminde çalıştırmaya zorladıkları” bildirildi. Sık sık çocuk işçi çalıştıran 10 kişilik bir ailenin günde ortalama 12-18 ABD doları kazandığı bildirildi.²⁵⁴

Herat

Herat’ın kaldırma kapasitesinin, şehirde ekonomik fırsat arayan ve genellikle ailelerinin takip ettiği geri dönen ve ÜYEK sayısının giderek artmasıyla baskı altında olduğu bildirildi.²⁵⁵ Ekim 2016’da kurumlar arası bir araştırma, Herat’taki ÜYEK ailelerinin çoğunun günlük iş gücü veya diğer güvensiz, mevsimsel istihdam biçimleriyle çalıştığını ortaya koydu. Erkekler çoğunlukla pazarlarda inşaat veya mal yükleme ve boşaltma işlerinde ve kadınlar da yerel evler veya satıcılar için temizlikçi olarak çalışıyorlardı. Çok sayıda çocuk yol kavşaklarında çöp topluyor, araçları temizliyor veya mal satıyordu. Aileler ayda 1000-3000 AFN (raporlama sırasında 45 ABD doları) kazandıklarını bildirdi ve bunun da haneyi idare etmek için yetersiz olduğu görülmüyordu.²⁵⁶

Mezar-ı Şerif

2017 IOM raporuna göre, Belh ilindeki yerinden edilmiş kişiler ve geri dönen kişiler mümkünse büyük ölçüde günlük işçi olarak çalışıyorlardı. ÜYEK’lerin ve geri dönenlerin sadece çok az bir kısmının tarımda çalıştığı ya da kendi hayvancılık işini yaptığı bildirildi. Mezar-ı Şerif’teki pazarlar ve küçük işletmeler istihdam fırsatları sağlıyordu ancak bunlar genellikle yalnızca geçiciydi.²⁵⁷

2.2.4 Kadınlar için istihdam fırsatları

İnsani Gelişme Endeksi’nde (İGE) Afgan kadınların puanı 0,364 iken Güney Asya ülkelerinin ortalama puanı 0,583’tür.²⁵⁸ 2004 Afganistan Anayasası, kadınların yasa önünde eşitliğini, eğitim haklarını ve çalışma haklarını korumaktadır.²⁵⁹ Afganistan’ın kalkınma çerçevesi, cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesini temel öncelikler haline getirdi.²⁶⁰ Kadınlar, parlamentodaki koltukların %27,4’ünü alarak kamu hizmeti ve siyasette giderek daha fazla temsil edildi.²⁶¹ Böylece üst düzey yönetim grubundaki memurların yaklaşık %21’ini ve yaklaşık %16’sını oluşturdular.²⁶² Ancak USDOS’un Mart ayında belirttiği gibi, kadınlar toplam iş gücünün yalnızca %7’sini oluştuyordu.²⁶³ 2019 Tüm

²⁵² Oxfam, Returning to Fragility - Exploring the Link between Conflict and Returnees in Afghanistan, January 2018, [url](#), p. 23

²⁵³ Oxfam, Returning to Fragility - Exploring the Link between Conflict and Returnees in Afghanistan, January 2018, [url](#), p. 24

²⁵⁴ AP, Mired in poverty, Afghans bring their children to work, 24 July 2019, [url](#)

²⁵⁵ Oxfam, Returning to Fragility - Exploring the Link between Conflict and Returnees in Afghanistan, January 2018, [url](#), p. 20

²⁵⁶ UNHCR and UN-HABITAT, Inter-Agency Durable Solutions Initiative - Profile and Response Plan of Protracted IDP Settlements in Herat, October 2016, [url](#), p. 6

²⁵⁷ IOM, Afghanistan - Baseline Mobility Assessment Summary Results, June 2017, [url](#), p. 23

²⁵⁸ Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Afghanistan, 2020, 29 April 2020, [url](#), p. 17. “İnsani Gelişme Endeksi (İGE), insani gelişmenin temel boyutlarındaki ortalama başarının özet bir ölçüsüdür: Uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgi ve makul bir yaşam standardına sahip olma” ayrıntılar için bkz. UNDP, Human Development Reports, Human Development Index (HDI), n.d., [url](#)

²⁵⁹ Afghanistan, Afghanistan National Peace and Development Framework 2017-2021, 29 January 2017, [url](#), p. 8

²⁶⁰ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-2017: Highlights Report, 2018, [url](#), p. 13

²⁶¹ Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Afghanistan, 2020, 29 April 2020, [url](#), p. 17

²⁶² World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#), p. 28

²⁶³ USDOS, Afghanistan 2019 Human Rights Report, 11 March 2020, [url](#), p. 43

Afganistan Değerlendirmesi'ne göre, kadınlar "halı dokuma, el işi satma, terzi olarak çalışma, ev işlerine yardım etme veya çamaşır yıkama" gibi ev merkezli işlerle uğraşma eğilimindedirler.²⁶⁴

AYKA 2016-17 verilerine göre, kadın işsizlik oranı erkeklerinkinden iki kat daha yüksekti: %41'e karşı %18.²⁶⁵ Dünya Bankası'nın 2019 raporu, Afganistan'da kadınların iş gücüne katılımının %27 ile düşük olduğunu ve kadın işsizliğinin %41 ile son derece yüksek olduğunu belirtti.²⁶⁶ USDOS, gerek akrabaları tarafından gerekse de erkeklerin lehine işe alım uygulamaları tarafından iş gücü piyasasına girmeleri sıklıkla engellenen Afgan kadınların sürekli ayrımcılığa maruz kaldığını bildirdi. Öte yandan, çalışan kadınlar "hakaret, cinsel taciz, ulaşım eksikliği ve kreşlerin yokluğu" ile karşılaştıklarını bildirdi. Özel sektörde maaş ayrımcılığı bildirildi. Dahası, "kadın gazeteciler, sosyal hizmet uzmanları ve polis memurları sık sık tehdit edildiklerini veya tacize uğradıklarını bildirdi. Engelli kişiler de işe alımda ayrımcılığa maruz kaldı."²⁶⁷

Ayrıca 2016-17 tarihli AYKA, güvencesiz istihdamdaki kadınların genel yüzdesinin (yaklaşık %90) erkek yüzdesini (%77,5) aştığını gösterdi.²⁶⁸ Mart 2020'de CEDAW, kadınların çalışma haklarını koruyacak kanunların olmayışından duyduğu endişeyi dile getirerek "Kadınların iş gücüne katılım düzeyi düşük olmaya devam ediyor ve kadınlar kayıt dışı ekonomide, özellikle tarımda, ev işlerinde ve ücretsiz bakımda yoğunlaşıyor, sosyal koruma hizmetlerine erişimleri ise bulunmuyor" şeklinde belirtti.²⁶⁹

Asia Foundation'ın 2019 araştırması, işsizliğin ve yoksulluğun Afgan kadınların karşılaştığı en büyük sorunlar olarak görüldüğünü ortaya koydu. Sırasıyla yaklaşık %24 ve %9 ile bu ekonomik sorunlar, birlikte ele alındığında, aile içi şiddetten (%17), kadın hakları yoksunluğundan (%13,5) ve zorla evlendirmeden (%12) daha önemli olarak değerlendirildi.²⁷⁰ Afganistan'daki kadınların, sık sık ev dışında çalıştıkları için yargılandıkları ve ülkenin geleneksel muhafazakar kültüründe çok sayıda ekonomik ve sosyal zorlukla karşılaştıkları bildirildi.²⁷¹ Bununla birlikte, Asia Foundation'ın 2019 araştırması, Afganların %76'sının kadınların ev dışında çalışması gerektiği fikrini desteklediğini gösterdi. Anket ayrıca kadınların hane gelirine 2018'de %19 ve 2017'de %20 olan katkısının hafif bir düşüşle yaklaşık %19 olduğunu gösterdi.²⁷²

Kabil, Herat ve Mezar-ı Şerif'te kadınların iş gücüne katılımı

Fabrizio Foschini'ye göre Kabil'de kadınların iş gücüne katılımı sektöre göre büyük farklılıklar gösteriyordu ve çoğunlukla öğretim, temizlik, yemek pişirme ve dokuma veya diğer tekstil ile ilgili endüstriler gibi alanlarla sınırlıydı. Ancak "bazı genç eğitilmiş profesyoneller hükûmet ve birçok profesyonel düzeydeki uluslararası veya ulusal şirketler tarafından işe alınıyordu". Kabil'de evlerinin dışında çalışan kadınların çoğu aralarında İran veya Pakistan'daki sürgünden dönenlerin de bulunduğu Hazaralı kadınlardı.²⁷³

Mezar-i Şerif'te ekonomik olarak aktif kadınlar arasında yapılan bir ankete göre, ekonomik olarak aktif olan kadınlar en çok 16 - 25 ve 26 - 35 yaş gruplarında bulunuyor (her biri yaklaşık %33) ve bu grupları 36 - 45 (yaklaşık %20) ve 46 - 55 (yaklaşık %12) yaş grupları izliyor. 56 - 65 yaş grubunda ise ekonomik olarak aktif kadınların yalnızca %2'si bulunuyor.²⁷⁴ Ankete katılanlar güvensizliği, sokakta ve işte cinsel tacizi ve çocuk bakımıyla ilgilenmelerini işsizliklerinin ana nedenleri olarak belirtirken kadınların dinî veya kültürel nedenlerle çalışmaması gerektiği inancı ise bunların

²⁶⁴ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 9

²⁶⁵ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 59

²⁶⁶ World Bank, No Household Left Behind : Afghanistan Targeting the Ultra Poor Impact Evaluation, 10 June 2019, [url](#), p. 8

²⁶⁷ USDOS, Afghanistan 2019 Human Rights Report, 11 March 2020, [url](#), p. 43

²⁶⁸ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 64

²⁶⁹ CEDAW, Concluding observation on the third periodic report of Afghanistan, CEDAW/C/AFG/CO/3, 10 March 2020, [url](#), p. 13; World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#),

²⁷⁰ Asia Foundation, A Survey of the Afghan People – Afghanistan in 2019, December 2019, [url](#), p. 95

²⁷¹ IWPR, Afghan Women Fight to Stay in Business, 5 April 2018, [url](#)

²⁷² Asia Foundation, A Survey of the Afghan People – Afghanistan in 2019, December 2019, [url](#), p. 96

²⁷³ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 30

²⁷⁴ Paikar G. R., Female labor force participation in Afghanistan: A case study from Mazar-e-Sharif city, Afghan Economic Society, Volume 048, 2018, [url](#), p. 3. Bu vaka çalışmasının verileri, bir saha araştırması yoluyla 504 kadından ve haneden alınan bilgilerden oluşmaktadır (metodoloji için bkz. s. 2).

ardından geliyordu. Aynı araştırmaya göre, kadının eğitimi ile iş gücü piyasasına girme olasılığı arasında bir korelasyon vardı: Eğitimin bir yıl artması ile istihdam edilme olasılığının %31 artacağına inanılıyordu.²⁷⁵

2.2.5 Çocuk işçiliği

Nüfusunun %48'i 15 yaşın altında olan Afganistan, dünyada 15 yaşın altındaki kişilerin en yüksek oranda olduğu dört ülkeden biridir.²⁷⁶ UNICEF, 2017 yılında çocuk işçi kapsamına giren çocukların sayısını 60.000 olarak öngörmüş²⁷⁷ ve Afganistan'daki çocukların %30'unun 2019 itibarıyla çocuk işçi kapsamında olduğunu bildirmiştir.²⁷⁸ USDOS'a göre, çocuklar ev hizmetçisi, pazarcı, seyyar satıcı ve esnaf olarak çalışmanın yanı sıra halı endüstrisinde, tuğla fırınlarında, kömür madenlerinde ve haşhaş tarlalarında çalıştırılıyordu.²⁷⁹ Bazı durumlarda erkekler, kadınlar ve çocuklar, birkaç kuşağa uzanan borç karşılığı çalıştırma ile sömürülürken bazı çocuklar aileleri tarafından seks tacirlerine satıldı.²⁸⁰

Afganistan, çocuk işçiliğiyle ilgili tüm önemli uluslararası sözleşmeleri onayladı ve kendi yasa ve yönetmeliklerini oluşturdu.²⁸¹ 2019 yılında ilk Çocuk Haklarını Koruma yasasını kabul etti.²⁸² Afgan iş kanunu, tehlikeli olmayan işlerde haftada 35 saate kadar çalışma için asgari istihdam yaşını 15 olarak belirliyor, 14 yaşındaki çocukların çırak olarak çalışmasına izin veriyor ve 14 yaşından küçük çocukların herhangi bir şekilde çalışmasını yasaklıyor.²⁸³ Kanun, madencilik ve çöp toplama; maden eritme ocaklarında, atık işleme tesislerinde ve büyük mezbahalarda çalışma; hastane atıklarıyla çalışma; uyuşturucuyla ilgili çalışma; güvenlik koruma hizmetleri; ve savaşla ilgili işler dâhil olmak üzere çocukların sağlıklarını tehdit edebilecek veya sakatlığa neden olabilecek tehlikeli işlerde çalıştırılmasını yasaklıyor. USDOS, 2019 yılında Afgan hükûmetinin kurumsal kapasite yetersizliği ve teftiş yapma konusundaki yetersizliği nedeniyle yasayı uygulayamadığını bildirdi.²⁸⁴

NRC, Samuel Hall ve IDMC tarafından yapılan 2018 yılı ortak araştırması, çocuk işçiliğinin hala eksik rapor edilmesine rağmen 2012'ye göre yerinden edilmiş aileler arasında daha yaygın olduğunu ortaya koydu. Yaklaşık beş aileden biri, temel ihtiyaçlarını karşılamak için çocuk işçiliğine güvendikleri yönünde yanıt verdi. ÜYEK ailelerin %16'sına kıyasla geri dönen ÜYEK ailelerin yaklaşık %24'ü geçimlerinin çocuk işçiliğine bağlı olduğu yönünde yanıt verdi. Çocuk işçiliği kentsel ÜYEK'ler arasında (%21), kent çevresinde (%18) ve kırsal alanlarda (%15) ikamet edenlere kıyasla ve özellikle Kabil'de yaygındır. Bu muhtemelen başkentteki ÜYEK'lerin ekonomik açıdan daha savunmasız olduğu gerçeğini ve Kabil'in "nispeten canlı" ekonomisinin çocuk işçiliği için yarattığı talebi yansıtır.²⁸⁵

Şubat 2020'de UNAMA, Taliban (58), Afgan ulusal güvenlik güçleri (3) ve hükûmet yanlısı silahlı gruplar tarafından 64 erkek çocuğunun gruba alındığını ve kullanıldığını bildirdi: Afgan Yerel Polisi ve hükûmet yanlısı milisler, çocuk üye alma olaylarının ilgili hassasiyetler ve çocukların güvenliği konusunda endişeler göz önünde bulundurulduğunda "yaygın olarak yetersiz bildirildiğine" inanmaktadır. Taliban tarafından çocukların çalıştırılması ve kullanılmasıyla ilgili belgelenmiş vakalar, "el yapımı patlayıcı yerleştirmek, patlayıcı taşımak, istihbarat toplamaya yardım etmek, intihar saldırıları düzenlemek ve düşmanlıklara katılmakla" ilgiliydi.²⁸⁶ Fabrizio Foschini 2018'de çocuk çalıştırma meseleleri hakkında yorum yaparak reşit olmayanları askere almanın çatışmanın her iki tarafında, özellikle merkezî askerî komutanlıkların daha az doğrudan kontrolü altında olan yerel birimler arasında gerçekleştiğini kaydetti. Söz konusu yerel birimler, devletin köylerdeki meşru savunma milislerinden ve Afgan Yerel Polisinden, ayrıca Taliban'ın atadığı fakat yeniden kurmadığı yerel savaşı cephelerinden oluşuyordu. Her iki taraf da uygulamayı düşünce olarak hoş

²⁷⁵ Paikar G. R., Female labor force participation in Afghanistan: A case study from Mazar-e-Sharif city, Afghan Economic Society, Volume 048, 2018, [url](#), pp. 8-9

²⁷⁶ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-2017: Highlights Report, 2018, [url](#), p. 5

²⁷⁷ UNICEF and Samuel Hall, Evaluation of "Improving Street-working Children's Access to Education and Livelihood Support for their Families" Kabul, Afghanistan, September 2017, [url](#), p. 6

²⁷⁸ UNICEF, Preserving hope in Afghanistan – Protecting Children in the world's most lethal conflict, December 2019, [url](#), p. 21

²⁷⁹ USDOS, Afghanistan 2019 Human Rights Report, 11 March 2020, [url](#), p.43. For an account on children working in brick kilns, see AP, Mired in poverty, Afghans bring their children to work, 24 July 2019, [url](#)

²⁸⁰ USDOS, Afghanistan 2019 Human Rights Report, 11 March 2020, [url](#), 2020, p. 42

²⁸¹ USDOL, 2017 Findings on the Worst Forms of Child Labor: Afghanistan, 20 September 2018, [url](#), p. 105

²⁸² UNICEF, Preserving hope in Afghanistan – Protecting Children in the world's most lethal conflict, December 2019, [url](#), p. 17

²⁸³ USDOS, Afghanistan 2019 Human Rights Report, 11 March 2020, [url](#), p. 42; APPRO, Chronic Conflict, Poverty and Child Labor: Evidence from Kandahar, Bamyan, Herat and Balkh, April 2018, [url](#), p. 7

²⁸⁴ USDOS, Afghanistan 2019 Human Rights Report, 11 March 2020, [url](#), p. 42

²⁸⁵ NRC, IDMC and Samuel Hall, Escaping War: Where to Next?, 24 January 2018, [url](#), p. 32

²⁸⁶ UNAMA, Afghanistan – Protection of Civilians in Armed Conflict 2019, February 2020, [url](#), p. 24

görmese de bunu bastırmak konusunda isteksiz veya yetersiz görünüyorlardı.²⁸⁷ EASO ile 2018’de yaptığı yazışmada UNHCR, sosyal damgalama ve kültürel sorunlar nedeniyle eksik bildirim yaygın olduğu için çocukların karşılaştığı sorunların ölçeğinin muhtemelen çok daha büyük olduğunu ekledi.²⁸⁸

2.3 Yoksulluk

2.3.1 Genel eğilimler

Dünya Bankası, Temmuz 2020’de yayımlanan Afganistan Kalkınma Güncellemesi’nde, yoksulluk içinde yaşayan Afganların 2017’de %55 olan oranının COVID-19 önlemlerinin bir sonucu olarak azalan gelirler ve artan gıda ve diğer hayati ev eşyaları fiyatları nedeniyle 2020’de %61 ila %72’ye çıkabileceğini bildirdi. Esas olarak gıda fiyatlarındaki artış nedeniyle tüketici fiyatlarının da 2020 yılında yaklaşık %5 artması beklenmektedir.²⁸⁹ Afganistan’da yaklaşık 15 milyon kişinin (2 milyon hane) gelirinin en az %50’si işçi dövizlerine veya savunmasız gelir kaynaklarına dayanmaktadır ve yoksulluk oranı %53 olarak tahmin edilmektedir (%54,5’lik ulusal ortalamaya yakın). Bu hanelerin %70’inin tüketim seviyeleri, yoksulluk sınırının 1,5 katının altındadır, bu da gelir şoklarına karşı yüksek bir kırılganlığa işaret etmektedir. Nüfusun bu kesiminin en büyük yoğunluğu, yaklaşık 2,9 milyon kişi ile Kabil’de olup bunu Nangarhar, Herat, Gazne ve Belh illeri izliyor.²⁹⁰

AYKA 2016-17’ye göre, ulusal yoksulluğun altında yaşayan Afganların 2012-2013 yıllarında yaklaşık %38 olan oranı 2016-2017 yıllarında %54,5’e yükseldi.²⁹¹ Dünya Bankası, 2019 yılında, yüksek yoksulluk oranlarının on yıllardır süren tüm faktörlerle birlikte yavaş ekonomik büyüme, artan demografik baskılar ve kötüleşen güvenlik durumundan kaynaklandığının altını çizdi.²⁹² UNOCHA ve UNICEF, son yıllarda yoksulluğun arttığını bildirdi.²⁹³ 2019’da UNOCHA, Afganların %80’inden fazlasının uluslararası ölçekte uygulanan yoksulluk sınırının (günde 1,90 ABD doları) altında yaşadığını öngörmüştür.²⁹⁴ Dünya Bankası, kişi başına düşen gelirdeki düşüşle birlikte “zayıf iş gücü talebi ve hizmet sunumunda güvenlikle ilgili kısıtlamalar” nedeniyle yoksulluğun 2020’de yüksek kalmasını bekliyor.²⁹⁵

AYKA 2016-17, yoksulluk oranları ile hane halkı büyüklükleri arasında bir korelasyon olduğunu ortaya koydu: 1-5 kişilik hanelerin üçte biri, sekiz veya daha fazla üyesi olan hanelerin %60’ına kıyasla yoksulluk sınırının altında yaşıyordu. Aynı kaynağa göre, nüfusun yaklaşık %59’u, hane reisinin savunmasız bir işte çalıştığı, yani serbest meslek sahibi veya günlük işçi olarak ya da ücretsiz olarak çalıştığı bir hanede yaşıyordu. Veriler yoksulluğun daha büyük hanelerde artma eğiliminde olduğunu gösterdi: Hane halkının çalışma yaşındaki her bir üyesi için üç veya daha fazla bakmakla yükümlü olduğu kişinin bulunduğu hanelerde yoksulluk oranı %70’ti. Yoksul olarak tanımlanan beş kişiden dördü kırsal alanlarda yaşıyordu.²⁹⁶

Dünya Bankası, 2019’da kırsal yoksulluğun sürekli kentsel yoksulluktan daha yüksek seyrettiğini ancak refahtaki bozulmanın ülke genelinde daha yaygın hale geldiğini bildirdi.²⁹⁷ Kırsal alanlarda, yoksullar 2019 itibarıyla nüfusun %82’sini oluşturuyordu²⁹⁸; ayrıca, ana gelir kaynağı olarak tarıma bel bağlayan hanelerin %65’inin ve hayvancılığa bel bağlayan hanelerin %66’sının yoksulluk içinde yaşadığı bildirilmiştir.²⁹⁹

²⁸⁷ Foschini F., email, 9 November 2018, in EASO, Afghanistan, Key socio-economic indicators, Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City, April 2019, [url](#), p. 33

²⁸⁸ UNHCR Afghanistan, email, 9 November 2018, in EASO, Afghanistan, Key socio-economic indicators, Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City, April 2019, [url](#), p. 33

²⁸⁹ World Bank, Afghanistan Development Update 2020, Surviving the Storm, July 2020, [url](#), pp. 5; 15

²⁹⁰ World Bank, Afghanistan Development Update 2020, Surviving the Storm, July 2020, [url](#), p. 21

²⁹¹ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 100

²⁹² World Bank, Hunger before the Drought: Food Insecurity in Afghanistan, 1 June 2019, [url](#), p. 1

²⁹³ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 16; UNICEF, Preserving hope in Afghanistan – Protecting Children in the world’s most lethal conflict, December 2019, [url](#), p. 12

²⁹⁴ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), pp. 9, 16

²⁹⁵ World Bank, The World Bank In Afghanistan, Overview, updated 1 April 2020, [url](#)

²⁹⁶ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), pp. 108-113

²⁹⁷ World Bank, Hunger before the Drought: Food Insecurity in Afghanistan, 1 June 2019, [url](#), p. 1

²⁹⁸ World Bank, *Afghanistan Development Update: Building Confidence Amid Uncertainty*, June 2019, [url](#), pp. i, 5

²⁹⁹ World Bank, *Afghanistan Development Update: Building Confidence Amid Uncertainty*, June 2019, [url](#), p. 5

Afganistan'da yoksulluk mevsimsel bir niteliğe sahipti ve kış aylarında başta gıda olmak üzere fiyatların artması ve tarımda gelir getirici fırsatların azalması nedeniyle refahın bozulduğu görüldü.³⁰⁰ Kırsal yoksullara ilişkin rakamların özellikle kuzeydoğu ve güneybatı bölgelerinde (her biri %17) yüksek olduğu ve bunu kuzey bölgesinin (%15) takip ettiği bildirilmiştir.³⁰¹ Bununla birlikte yoksullukta en büyük artışı 2011-12 ve 2016-17 yılları arasında orta, doğu, kuzey ve kuzeydoğu bölgeleri (%17-20) göstermiştir.³⁰² Mevcut veri olmasa da Dünya Bankası, 2017-2018 kışında yaşanan kuraklıktan kırsal kesimdeki yoksulların çoğunun olumsuz etkilenmesiyle, 2018'de yoksulluğu artıran faktörlerin³⁰³ kuraklığın yanı sıra daha yavaş ekonomik büyüme ve devam eden yer değiştirmeler olacağını bekliyordu.³⁰⁴

2018-2019 Afganistan İstatistik Yıllığına göre, 2017'de %6,9'luk bir artışın ardından genel gıda fiyatları 2018'de %1,1 azaldı. Ulusal tüketici fiyatları endeksi sebze, şeker ve tatlılar ile baharat fiyatlarındaki düşüşten etkilendi. Gıda dışı fiyatların hem 2017 hem de 2018'de sırasıyla %3,2 ve %2,3 arttığı bildirildi. Artış özellikle %3,5 - 6,6 oranında artan giyim, tütün, ulaştırma ve eğitim fiyatlarında görüldü.³⁰⁵

2.3.2 Kentsel yoksulluk

FEWS, COVID-19 sokağa çıkma yasağı tedbirlerinin neredeyse tüm vilayetlerin kentsel alanlarında gelire erişimi azalttığını ve satın alma gücünü zayıflattığını tahmin etti. Nisan 2020'de FEWS, genel olarak "günlük ücretli işçilikten ve diğer küçük ticaretten gelir elde eden" yoksul hanelerin, hükümet tarafından ana şehirlerde uygulanan hareket kısıtlamalarından etkilenmeleri nedeniyle gelire erişimlerinde önemli bir düşüş olduğunu bildirdi.³⁰⁶

İnsani yardım çabaları çoğunlukla kırsal alanlara odaklanırken Kabil'deki kentsel yoksulluğa ilişkin veriler büyük ölçüde Kabil'in gayriresmî yerleşim yerlerinin nüfusuyla sınırlıdır. Foschini'ye göre, Kabil'de yaşamın maliyeti özellikle barınma ve bazı gıda maddeleri için diğer vilayetlere kıyasla önemli ölçüde yüksekti. Foschini, Kabil sakinlerinin diğer kentsel alanlara kıyasla krediye daha fazla bağlı olma eğiliminde olduğunu belirtti. Yiyecek giderlerinin bir hane halkının harcamalarının yarısını ve kiranın üçte birini oluşturabileceği göz önüne alındığında, birçok hane "ister gayriresmî krediye erişerek ister yurt dışına bir aile üyesi göndererek" alternatif nakit kaynakları bulmaya zorlandı. Dahası, 2014 araştırmasına göre Kabil hanelerinin neredeyse %78'i yoksulluk sınırının altında yaşıyordu.³⁰⁷ Nisan 2020'de UNOCHA, Kabil'deki satın alma gücünün kötüleştiğini bildirdi ve geçici işçilerin satın alma gücünün %31 oranında azalacağını öngördü.³⁰⁸

AYKA 2016-17 verilerine göre, Kabil'i de içeren merkezî bölge kentsel yoksulların yarısını oluştururken kentsel yoksulların üçte biri kuzey, kuzeydoğu ve güneybatı bölgelerinde yaşıyordu.³⁰⁹ Kandahar, Kabil, Herat, Belh ve Kunduz 2011 yılından bu yana kentsel yoksulluğun arttığı alanlardır. Bu vilayetler birlikte 2016-17'de kentsel yoksulların %80'ini oluşturuyordu ve bunların yaklaşık yarısı Kabil'deydi.³¹⁰

2016-2018'de Afganistan'daki belirli bölgelere, özellikle Kabil'e dönen mülteci ve belgesiz Afgan sayısının artmasının yanı sıra yerinden edilme olaylarının da devam etmesi ülkedeki toplum hizmetleri ve sosyal altyapı üzerinde daha fazla baskı yarattı.³¹¹ Kabil'de, şehrin fiziksel boyutlarındaki büyümeye rağmen sanayi ve ticaret tesislerinin gelişiminin sınırlı kaldığı, istihdam durumunun endişe verici seviyelerde olduğu ve bu durumun yoksulluğun artmasına neden olduğu bildirildi.³¹²

³⁰⁰ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 109

³⁰¹ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 108

³⁰² Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 107

³⁰³ World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#), p. 4

³⁰⁴ World Bank, *Afghanistan Development Update: Building Confidence Amid Uncertainty*, June 2019, [url](#), p. i

³⁰⁵ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Statistical Yearbook 2018-19, July 2019, [url](#), p. 212

³⁰⁶ FEWS, Afghanistan, Food Security Outlook Update, April 2020, [url](#), pp. 1-2

³⁰⁷ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 34

³⁰⁸ UNOCHA, Afghanistan, Brief: COVID-19 No. 36, 16 April 2020, [url](#)

³⁰⁹ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 108

³¹⁰ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 102

³¹¹ UNHCR, Solutions Strategy for Afghan Refugees 2018-2019, October 2018, [url](#), p. 5

³¹² Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 27

2.3.3 Aile reisinin kadın olduğu hanelerin durumu

UNOCHA 2019 raporunda, savaş alanında veya şiddet sırasında öldürülen çok sayıda erkek nedeniyle geleneksel aile birimlerinin kesintiye uğradığı ve bunun sonucunda kadınların, yaşlıların ve bazen çocukların hanelerinin geçimini sağlayan kişi rolünü almak zorunda kaldığı vurgulandı.³¹³ HRW, 2018’de sivilere yönelik isyancı saldırıların, mağdurun ailesi üzerinde, özellikle kendisini bir anda kocasının ailesine bağımlı halde bulan ve nerede yaşayabilecekleri ve çalışabilecekleri konusunda sınırlamalarla karşılaşan kadınlar üzerinde yıkıcı bir etkisi olduğunu ekledi.³¹⁴

AYKA 2016-17, aile reisinin kadın olduğu hanelerde yaşayan 212.000 kişi ile hanelerin yalnızca %1,2’sinde kadınların ev reisi olduğunu tespit etti.³¹⁵ 2017’de UNOCHA, reisinin kadın olduğu hanelerde erkeklerin yönettiği hanelere göre %67 daha fazla gıda güvensizliği olduğunu³¹⁶ ve yerinden edilmiş kadın reisli hanelerin, erkek reisli hanelere (9.298 AFN) göre %61’e varan oranda (5.687 AFN) daha az kazandığını belirtti.³¹⁷

2019 Tüm Afganistan Değerlendirmesi’ne (WOA) dayanarak UNOCHA, kadın reisli yerinden edilmiş hanelerin istikrarlı gelir kaynakları ve istihdam açısından daha savunmasız olduğunu belirtti.³¹⁸ Ayrıca, WOA Değerlendirmesi, kadın reisli hanelerin %18’inde hiçbir hane halkında *tezkere* olmadığını ve *tezkere* sahibi kişi sayısının erkek reisli evlerde iki kat daha fazla olduğunu (%9) bildirdi.³¹⁹ 2017’de UNOCHA tarafından bildirildiği üzere, belgelerin eksikliği kadınların belirli hizmetlere ve yasal korumaya erişimini engelliyordu.³²⁰

2.3.4 ÜYEK’lerin ve geri dönenlerin durumu

Dünya Bankası’nın 2019 raporuna göre İran ve Pakistan’dan dönenlerin sayısı hizmetler, istihdam fırsatları ve insani yardım üzerindeki baskıyı artırdı.³²¹ USDOS, “ilk yerinden edilmenin ardından bir geçim kaynağı elde etmek için sınırlı olan fırsatların genellikle ikinci yer değiştirmeye yol açtığını” belirtti.³²² UNOCHA, ÜYEK’lerin borçlarını geri ödemede “sınırlı kapasiteleri” olduğunu ve bu durumun, “ÜYEK’ler için ciddi güvenlik sorunları” yarattığını bildirdi. Bu durum, ebeveynlere borçlarını geri ödemeleri için baskı yapmak amacıyla çocukların alacaklılar tarafından kaçırıldığı veya fidye istendiği birkaç vakaya ilişkin raporlarla da destekleniyor.³²³ NRC, IDMC ve Samuel Hall tarafından hazırlanan ortak 2018 raporunda, Afganistan’daki ÜYEK’lerin dörtte üçünün yardım almadığı ve pek çoğunun “öğün atlamak veya çocuk işçiliğine dayanmak gibi zararlı başa çıkma stratejileri” uyguladığı belirtildi. ÜYEK’ler gıda, su, barınma ile eğitim, sağlık hizmetleri ve geçim kaynakları olanakları gibi hizmetlere erişimden yoksun olmaları nedeniyle sürekli risklere maruz kalarak “uzun süreli yoksulluk döngüleri”ne mahkum oldular.³²⁴ UNOCHA’nın belirttiği gibi, evin geçimini sağlayan kişinin engelli olduğu ÜYEK haneleri geçim kaynağı elde ederken daha savunmasızdı: Daha az sayıda çalışan hane üyesi vardı ve borçlanma ve/veya krediye daha bağımlıydılar.³²⁵

İran, Türkiye veya Avrupa’dan geri dönenlerin çoğunlukla genç erkeklerden oluştuğu, Pakistan’dan dönenlerin ise çoğunlukla ailelerden oluştuğu bildirildi.³²⁶ Norveç Mülteci Konseyi’nin (NRC) Nisan 2019’da Kabil’de Finlandiya Göçmenlik Bürosu’na röportaj veren bir temsilcisine göre, Pakistan ve İran’dan geri dönenler en savunmasız olanlardı. Kaynağa göre, söz konusu ülkelerden geri dönen kişiler genellikle gayriresmî yerleşim yerlerinde yaşıyorlar ve bu

³¹³ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 32

³¹⁴ HRW, “No Safe Place”: Insurgent Attacks on Civilians in Afghanistan, May 2018, [url](#), p. 2

³¹⁵ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 30

³¹⁶ UNOCHA, Afghanistan: Humanitarian Response Plan 2018-2021, 1 December 2017, [url](#), p. 30

³¹⁷ UNOCHA, Afghanistan: Humanitarian Response Plan 2018-2021, 1 December 2017, [url](#), p. 16

³¹⁸ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 29

³¹⁹ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 32

³²⁰ UNOCHA, Afghanistan: Humanitarian Response Plan 2018-2021, 1 December 2017, [url](#), p. 16

³²¹ World Bank, *Afghanistan Development Update: Building Confidence Amid Uncertainty*, June 2019, [url](#), p. 5

³²² USDOS, Afghanistan 2019 Human Rights Report, 11 March 2020, [url](#), p. 24

³²³ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 68

³²⁴ NRC, IDMC and Samuel Hall, *Escaping War: Where to Next?*, 24 January 2018, [url](#), p. 10

³²⁵ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 29

³²⁶ Finland, FIS/Migrationsverket, *Afghanistan: Fact-Finding Mission to Kabul in April 2019, Situation of Returnees in Kabul*, 10 October 2019, [url](#), p. 11

kişilerin belgeleri eksik olabilir. Kaynak ayrıca, sokaklarda dilenciliğin arttığını ve kadınların ve çocukların “aile ekonomilerine küçük katkılar sağlamak için” daha sık kullanıldığını belirtti.³²⁷

2.4 Gıda güvenliği

2.4.1 Genel durum

UNOCHA 2019 raporunda Afganistan’daki akut gıda güvensizliğinin başlıca etkenlerini listeledi: Yüksek işsizlik oranı ve hane gelirinin olmaması, “satın alma gücü ve gıdaya erişimin azalması”, devam eden çatışma ve yer değiştirme, “geçim kaynağı kaybı” ve çiftçilerin zamanında ekim yapmak ve hasat yapmak için arazilerine erişememeleri nedeniyle “azalan tarımsal üretim”, barınakları tahrip eden ve tarım arazilerini etkileyen doğal afetler (ör. sel) ve 2017-2018 kuraklığının kalıcı etkileri.³²⁸ UNOCHA’ya göre, %56’sı çocuk olan Afgan nüfusunun 9,4 milyonu, çatışma ve doğal afetlerin “kümülatif etkisi” nedeniyle 2020’de insani yardıma ihtiyaç duyacaktır.³²⁹

COVID-19’un yayılmasına ilişkin sınır kapatmaları ve ihracat kısıtlamalarının ardından Mart 2020’de fiyatlarda bir artış bildirildi. Örneğin, buğday ununun fiyatının Afganistan genelinde artarak ülkenin kuzeyindeki Faizabad şehrinde %20 arttığı bildirildi.³³⁰ Sokağa çıkma yasağı önlemlerinin alınmasının ve iç talepteki artışın ardından FEWS, mart sonu ve nisan başında fiyatların yükseldiğini bildirdi ve birçok hanenin satın alma gücü azaldığından “tüm gıda ve temel gıda dışı ihtiyaçlarını karşılayamayacağını” belirtti.³³¹ Nisan 2020’de AAN araştırmacısı Reza Kazemi’nin Herat ilinin kırsal alanlarında yaptığı bir saha çalışmasında belirttiği gibi, sokağa çıkma yasağı önlemleri sosyo-ekonomik kırılganlıkları ve işsizliği artırdı ve temel gıda fiyatlarında artışa neden oldu. Kadınların, durumdan orantısız bir şekilde etkilendiği bildirildi.³³²

UNOCHA, beş yaşın altındaki çocukların beslenme durumunun Afganistan’ın çoğu bölgesinde kötüleştiğini, 34 ilden 25’inde (Kapisa, Vardak, Nangarhar, Lagman, Bamyan, Paktika, Paktiya, Kunar, Nuristan, Bedaşan, Takhar, Kunduz, Samangan, Belh, Sar-i Pol, Gur, Daykundi, Uruzgan, Zabul, Cevzcan, Faryab, Helمند, Badgis, Herat ve Ferah) acil düzeyde akut yetersiz beslenmenin söz konusu olduğunu bildirdi.³³³

2017-2018 kışında yağmur ve kar yağmaması nedeniyle meydana gelen kuraklık koşullarından³³⁴ önce toplanan AYKA 2016-2017 verilerine göre, 13 milyondan fazla kişi - veya ülke nüfusunun yaklaşık %45’i³³⁵ - gıda güvencesinden ciddi ila orta düzeyde mahrumdu.³³⁶ Kuraklıktan önce, yoksul olarak tanımlanan 16 milyon Afgan’ın 9,7 milyonu gıda güvencesinden mahrumdu; dahası, gıda güvensizliği yoksul olmayan diğer 3,4 milyon Afgan’ı da etkilemişti.³³⁷ Hane reisinin istihdam durumunun gıda güvenliği üzerinde önemli bir etkisi olmuştur: Çalışan bir reisi olan haneler, hane reisinin yetersiz istihdam edildiği (%47,2), işsiz olduğu (%50,8) veya aktif olmadığı (%51,5) hanelere kıyasla daha az gıda güvencesine (%41,5) sahiptir.³³⁸

Afganistan’ın 34 vilayetinden 22’sini etkileyen kuraklığın, değişen iklim koşulları ve artan nüfus gibi diğer faktörlerin yanı sıra gıda güvensizliğini de etkilemeye devam etmesi bekleniyor.³³⁹ BM Gıda ve Tarım Örgütü’nün (FAO) belirttiği gibi, “kuraklık gıda üretimini sınırladı, çiftçilerin ve çobanların varlıklarını ve geçim kaynaklarını tüketti, insanların gelirini yarı yarıya düşürdü ve sağlıklarını zayıflattı, Afganları dilencilik, borçlanma ve varlıkların ve canlı hayvanların

³²⁷ Finland, FIS/Migrationsverket, Afghanistan: Fact-Finding Mission to Kabul in April 2019, Situation of Returnees in Kabul, 10 October 2019, [url](#), p. 11

³²⁸ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 22

³²⁹ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 16

³³⁰ New Humanitarian (The), Food prices soar under coronavirus threat in Afghanistan, 7 April 2020, [url](#)

³³¹ FEWS, Afghanistan, Food Security Outlook Update, April 2020, [url](#), p. 1

³³² Kazemi R. S., Covid-19 in Afghanistan (3): Distributing aid and changing aid politics – view from a Herati village, AAN, 16 May 2020, [url](#)

³³³ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 23

³³⁴ World Bank, Hunger before the Drought: Food Insecurity in Afghanistan, 1 June 2019, [url](#), p. 2

³³⁵ World Bank, Hunger before the Drought: Food Insecurity in Afghanistan, 1 June 2019, [url](#), p. 1

³³⁶ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 118

³³⁷ World Bank, Hunger before the Drought: Food Insecurity in Afghanistan, 1 June 2019, [url](#), p. 8

³³⁸ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 124

³³⁹ World Bank, Hunger before the Drought: Food Insecurity in Afghanistan, 1 June 2019, [url](#), p. 1

satışı dâhil olmak üzere olumsuz başa çıkma mekanizmalarına başvurmaya yönlendirdi.”³⁴⁰ Dahası, 2019’da 280.000 kişi yoğun yağış nedeniyle “alışılmadık yerlerde mevsimsel olmayan sellerden” etkilendi.³⁴¹

FAO’nun Eylül 2019’da bildirdiği üzere 3,9 milyon Afgan, 2017-2018 kuraklığından etkilendikleri için “acil gıda ve geçim yardımına muhtaçtı”; 13,5 milyonu ise “sınırlı gıda üretimi, tükenmiş varlıklar ve geçim kaynakları, azalan gelir ve zayıflamış sağlıkları” ile gıda güvencesinden ciddi derecede mahrumdu.³⁴² 2019 Entegre Gıda Güvenliği Aşamalı Sınıflandırması (IPC) raporuna göre, Afgan nüfusunun 10,2 milyonu akut bir şekilde gıda güvencesinden mahrumken 11,3 milyonunun 2020-2021 kışında insani yardıma ihtiyacı olacaktı. Kuraklığın geçmesine rağmen, açlık ve yetersiz beslenmenin “tehlikeli derecede yüksek seviyelerde” kaldığı bildirildi; Kasım 2019’dan Mart 2020’ye kadar yaklaşık 14,3 milyon insanın “kriz veya acil gıda güvensizliği içinde olduğu” (IPC 3 ve 4) tahmin ediliyor.³⁴³ 2019’da Bedaşan, Daykundi, Gur, Nimruz, Nuristan ve Uruzgan vilayetlerinin durumu acil olarak sınıflandırıldı (IPC 4).³⁴⁴

Kabil, Herat ve Mezar-ı Şerif şehirlerinde gıda güvenliği

FEWS’in Nisan 2020 raporuna göre Kabil, Herat ve Mezar-ı Şerif’te bulunan hanelerin yanı sıra Celal Abad, Kandahar ve diğer büyük şehirlerdeki haneler küçük işletmelere veya küçük ticarete, işçi dövizlerine, tarım dışı ücretli istihdama bağlılardı ve düşük maaşlı işler istihdama erişimin azalması ve önemli ölçüde artan gıda fiyatlarından son derece kötü etkilenmişti.³⁴⁵

2.4.2 ÜYEK’ler ve geri dönenler için gıda güvenliği

WOA Değerlendirmesi’ne atıfta bulunan UNOCHA, 2019’da yakın zamanda yerinden edilmiş kişilerin %75’inin “yetersiz ya da sınırdaki gıda tüketimine sahip olduğunu” ve çatışma nedeniyle yerinden edilen hanelerin %31’inin “şiddetli ya da orta derecede açlıkla” karşı karşıya olduğunu kaydetti.³⁴⁶ Eylül 2019’da FAO, Badgis Vilayetindeki belgesiz geri dönenlerin ve yerlerinden edilmiş hanelerin 2017-2018 kuraklığının etkilerinin atlatılması sürecinin devam etmesi nedeniyle kriz düzeyinde bir gıda güvensizliğine (IPC Aşama 3) “maruz kalmaya devam edeceklerinin” beklendiğini bildirdi.³⁴⁷ FEWS’e göre, belgesiz geri dönenlerin çoğunluğu da benzer şekilde ana bölgelerdeki geçim kaynaklarındaki gelirlerinin kaybı ve büyük kentsel alanlarda sınırlı istihdam fırsatları nedeniyle kriz düzeyinde bir gıda güvensizliği “veya daha kötü sonuçlar” ile karşı karşıya kalacaktır.³⁴⁸

NRC, IDMC ve Samuel Hall tarafından 2018’de ÜYEK’ler üzerine yayımlanan ortak bir çalışma, yanıt verenlerin %71’inin yiyecek ve su eksikliğini üç ana zorluktan biri olarak listelediğini bildirdi. Durum Kandahar ve Nangarhar’a kıyasla Kabil, Kunduz ve Herat vilayetlerinde daha ağırdı. Çalışma ayrıca yardım almak ile yiyecek ve suya erişim mücadelesi arasında bir bağlantı bulamadı: Kabil’de ankete katılanların %47’si acil yardım aldığını belirtirken %83’ü hâlâ gıda ve suya erişimin büyük bir sorun olduğunu belirtti. Çalışma ayrıca ÜYEK’ler için gıda güvensizliğinin nedenlerinin yapısal olduğunu ve katılımcılara göre özellikle iş bulamama ile bağlantılı olduğunu ortaya çıkardı. Bunlar arasında “yeni çevrelerine uygun becerilerin eksikliği, bilgi veya ağ eksikliği veya kadınlar söz konusu olduğunda ekonomik entegrasyonlarının önündeki kültürel engeller” bulunuyor. WFP ve diğer kuruluşlar yardım sağlasa da altta yatan sorunlar ele alınmadı: ÜYEK’lerin çoğu günde sadece iki öğün yemek yiyordu ve bazıları her gün yemek yemediğini bildirmişti.³⁴⁹

³⁴⁰ FAO, Afghanistan, Situation Report, September 2019, [url](#), p. 1

³⁴¹ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 10

³⁴² FAO, Afghanistan Situation Report – September 2019, [url](#), p. 1

³⁴³ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 22

³⁴⁴ WFP, Afghanistan – Country Brief, March 2020, [url](#)

³⁴⁵ FEWS, Afghanistan, Food Security Outlook Update, April 2020, [url](#), p. 4

³⁴⁶ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 58

³⁴⁷ FAO, Afghanistan, Situation Report, September 2019, [url](#), p. 2

³⁴⁸ FEWS, Afghanistan, Food Security Outlook Update, April 2020, [url](#), p. 1

³⁴⁹ NRC, IDMC and Samuel Hall, Escaping War: Where to Next?, 24 January 2018, [url](#), p. 11

2.5 Eğitim

Dünya Bankası 2020 raporunda Afganistan’da okuma yazma oranlarında iyileşme kaydetti. 2011’den 2018’e kadar okuryazarlık oranının yetişkinler için yaklaşık %32’den %43’e ve gençler için %47’den %65’e yükseldiği bildirildi.³⁵⁰ 2018 itibarıyla en yüksek okuryazarlık oranı 15-24 yaş arası erkeklerde (%74) iken bunu aynı yaş grubundan kadınlar (%56) izliyor. 65 yaş üstü erkeklerin yalnızca yaklaşık %25’i ve kadınların %3’ü okuryazar olarak rapor edilmiştir.³⁵¹

Eğitim Bakanlığı’nın 2018-2019 araştırması ilk ve orta dereceli okullarda, uzmanlık, öğretmen yetiştirme ve meslek okullarında ve dinî okullarda okuyan ve 3.513.757’si kız öğrenci olan 9.171.724 öğrenciye sahip toplam 16.328 okul olduğunu göstermiştir. 2018 yılında devlet tarafından finanse edilen okullarda çalışan toplam öğretmen sayısı 66.076’sı kadın olmak üzere 203.201 idi; ayrıca özel okullarda 28.748 öğretmen istihdam edilmişti. 2018 yılında, 11.911 okuma yazma kursu açılmıştı ve 197.032 kişi okuma yazma eğitimi alıyordu.³⁵²

Afganistan’da örgün eğitim devlet okullarında, özel okullarda veya *medresede* olmak üzere 9 sınıfa kadar zorunludur.³⁵³ Bununla birlikte, Eğitim Bakanlığı’na göre, 2018’de Afganistan’da yaklaşık 3,7 milyon çocuk okula gitmiyordu ve bunların %60’ı kızdı.³⁵⁴ AYKA 2016-17 bulgularına göre, Afganistan’da eğitimin temel sorunu okula başlamak. İkamet yeri, cinsiyet, engellilik ve/veya yoksulluk durumu, “eğitim sonuçlarını değişmez bir şekilde farklılaştıran, kız çocuklarının, kırsalda yaşayanların ve Kuchi’lerin, engelli kişilerin ve yoksulların sonuçlarını her zaman güçlü bir şekilde ve genellikle birikimli olarak bozan” faktörler olarak rapor edilmiştir.³⁵⁵ Okula gitmeyen çocukların çoğu kırsal kesimde yaşarken özellikle kadınlar için devam oranları kentsel alanlarda Afganistan kırsalına göre oldukça yüksekti.³⁵⁶

Afgan eğitiminin karşılaştığı zorluklar arasında “güvensizlik, okul binalarının ve ders kitaplarının yetersizliği, kırsal erişim sorunları, zayıf veri güvenilirliği ve kayırmacılık ve öğretmenlerin rüşvet temelinde atanması”nın³⁵⁷ yanı sıra “yoksulluk, hasarlı ve yetersiz sınıf arzı, öğretmen eksikliği (özellikle kadın öğretmenler), yetersiz sayıda ilgili eğitim ve öğretim kaynakları, okullarda kapsayıcı tesislerin eksikliği, kızlar için eğitim önceliğine destek olmayan kültürel normlar ve birçok çocuk için okullara olan uzun seyahat mesafeleri” bulunmaktadır.³⁵⁸ HRW, 2020’de engelli kız çocuklarının, uygun ulaşım imkânı olmadığından günlük yolculukların üstesinden gelemeyebilecekleri için genellikle okula gidemediklerini bildirdi. Ayrıca devlet okulları, engelli öğrencilerin okul faaliyetlerine katılımını sağlayacak altyapıya sahip değildi.³⁵⁹

UNOCHA, eğitimin önündeki ek kilit engeller olarak “ebeveyn eğitim düzeyi, genel yoksulluk ve okul eğitiminin yan maliyetleri”ni belirtti. Ailelerin, *çocukları okuldan almak veya kızlar için erken evlilikler ayarlamak gibi* olumsuz başa çıkma mekanizmaları kullandıkları bildirildi.³⁶⁰ Eğitim Bakanlığı, UNICEF ve Samuel Hall tarafından 2018’de yapılan bir araştırmaya göre, orantısız bir şekilde dışlanan ve okula erişimden yoksun bırakılan ötekileştirilmiş çocuk grupları; engelli çocuklardan (psikososyal sorunlar dâhil), etnik, dilsel ve dinsel azınlık gruplarından, kentsel gecekondu mahallelerinde ve sokakta yaşayan çocuklardan, aileleri çalışmak için mevsimlik olarak göç eden çocuklardan ve mülteci ve yerinden edilmiş çocuklardan oluşuyordu.³⁶¹ Çocuk işçiliğine katılım, okul performansında önemli düşüş için ek bir faktördü.³⁶² UNOCHA tarafından atıfta bulunulan 2019 WOA Değerlendirmesi’ne göre, en az bir çocuğun okula gitmediği hanelerin %21’i “ekstra gelir elde etmek için çocukları okuldan aldıklarını” bildirdi.³⁶³

³⁵⁰ World Bank, Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, [url](#), p. 26

³⁵¹ UNESCO Institute of Statistics, Afghanistan, 2020, [url](#)

³⁵² Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Statistical Yearbook 2018-19, July 2019, [url](#), p. 1, 55

³⁵³ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 141

³⁵⁴ Pajhwok Afghan News, 3.7m Afghan Children, Mostly Girls, Out of School, 11 October 2018, [url](#)

³⁵⁵ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 139

³⁵⁶ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), pp. 143, 153-154

³⁵⁷ Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Afghanistan, 2020, 29 April 2020, [url](#), p. 9

³⁵⁸ UNOCHA, 2020 Humanitarian Needs Overview — Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 14

³⁵⁹ HRW, “Disability is Not Weakness” — Discrimination and Barriers Facing Women and Girls with Disabilities in Afghanistan, April 2020, [url](#), p. 3

³⁶⁰ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview — Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 52

³⁶¹ Afghanistan, MoE, UNICEF and Samuel Hall, All in School and Learning: Global Initiative on Out-Of-School Children — Afghanistan Country Study, June 2018, [url](#), p. 75

³⁶² Afghanistan, MoE, UNICEF and Samuel Hall, All in School and Learning: Global Initiative on Out-Of-School Children — Afghanistan Country Study, June 2018, [url](#), p. 47

³⁶³ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview — Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 52

Cinsiyet eşitsizliği

2016-17 AYKA rakamları, ilköğretim için kadınların net devam oranını %45,5 (erkekler için %65,5), ortaokul için %24 (erkekler için yaklaşık %47) ve yükseköğretim için yaklaşık %5 (erkekler için yaklaşık %15) olarak belirledi.³⁶⁴ BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) ve Narkotikle Mücadele Bakanlığı (MCN) tarafından yapılan araştırmaya göre, kız çocuklarının hükûmet kontrolündeki köylerin %47'sinde ve devlet dışı grupların kontrolü altındaki köylerin %18'inde okula erişimi var iken³⁶⁵ bu oran erkek çocukların okula erişimi için sırasıyla %59 ve %42 idi.³⁶⁶ Eğitim Bakanlığı, UNICEF ve Samuel Hall tarafından yapılan ortak bir 2018 araştırmasında, okula gitmeyen kız çocuklarının en yaygın olduğu bölgelerin başta Uruzgan (%98), Zabul (%95), Paktika (%94) ve Kandahar (%90) olmak üzere güney vilayetleri olduğu tespit edildi. Oran, Pençşir (%38), Bamyan (%34) ve Daykundi (%35) gibi merkezî vilayetlerde ve merkezî yayla vilayetlerinde ortalamanın altındaydı.³⁶⁷

Silahlı çatışma sırasında kız öğrenciler ve kız okulları hedef alınmaya devam etti.³⁶⁸ UNOCHA'ya göre, “fiili maruziyet ve potansiyel şiddet korkusunun birleşimi, ebeveynlere çocuklarını zarar görmekten korumak için önleyici tedbirler almaktan başka çare bırakmadı.” UNOCHA tarafından atıfta bulunulan WOA Değerlendirmesi'ne göre, şoktan etkilenen hanelerin yaklaşık %18'i, kız çocuklarının 2019 yılında “çocuklarının okula gitmesi veya okulda bulunmasıyla ilgili güvenlik endişeleri” nedeniyle okula gitmediğini bildirdi. Bunun yanında, hanelerin %32'si kültürel nedenleri ana engel olarak bildirdi.³⁶⁹ Fabrizio Foschini, 2018'de EASO ile olan görüşmesinde, Afgan toplumunda kızların gerçek veya algılanan bir güvensizlik ve kültürel nedenlerden dolayı etrafta dolaşmasının genellikle uygunsuz olarak değerlendirildiğini ekledi.³⁷⁰ HRW'ye göre kültürel engeller, Darice konuşanlara kıyasla Peştuca konuşanlar arasında daha düşük kayıt sayılarına yol açtı.³⁷¹

Sosyo-ekonomik ve kültürel engellerin yanı sıra kız öğrenci ve öğretmenlerin cinsel şiddet ve tacize uğradığı bildirildi. Dahası, Afganistan'daki okulların özellikle kırsal ve çatışmalardan etkilenen bölgelerde kızların hijyen ihtiyaçlarını karşılayacak kadın öğretmenlerden ve altyapıdan mahrum olduğu bildirildi.³⁷² HRW, 2017'de Afgan devlet okullarının %30'unda güvenli içme suyu, %60'ında ise tuvalet bulunmadığını ve bunların özellikle kız öğrencileri etkilediğini bildirdi.³⁷³

Kabil

Fabrizio Foschini'ye göre Kabil, uzun süredir Afganistan'ın en eğitimli bölgesi olmakla kalmayıp aynı zamanda ülkenin çeşitli yerlerinden gelen eğitimli insanlar için bir mıknaş görevi görüyor. Üniversitelerde öğretim kalitesi başkentte vilayetlere göre daha yüksektir ve Kabil'in iş piyasası burada bulunan hükûmet ofisi ve ulusal ve uluslararası şirketler ile daha fazla eğitimli insanı barındırma kapasitesine sahiptir.³⁷⁴

Kabil vilayeti, Afganistan'daki en yüksek okuryazarlık oranına sahiptir: 2016-17 yıllarında gençlerin okuryazarlık oranı %74, vilayetteki 15 yaşın üzerindeki tüm nüfus için okuryazarlık oranı ise %54 civarındaydı.³⁷⁵ Kabil aynı zamanda kız ve erkek çocuklarının ilköğretime net devam oranının en yüksek olduğu vilayetler arasındadır.³⁷⁶ Dünya Bankası'nın 2018 raporuna göre, 2018 itibarıyla Kabil'de tüm çocukların %22'si okula gitmiyordu; kız öğrenciler için bu oran %30'du.³⁷⁷

³⁶⁴ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 143

³⁶⁵ UNODC, Afghanistan opium survey 2018 – Challenges to sustainable development, peace and security, July 2019, [url](#), p. 6

³⁶⁶ UNODC, Afghanistan opium survey 2018 – Challenges to sustainable development, peace and security, July 2019, [url](#), p. 35

³⁶⁷ Afghanistan, MoE, UNICEF and Samuel Hall, All in School and Learning: Global Initiative on Out-Of-School Children – Afghanistan Country Study, June 2018, [url](#), p. 43

³⁶⁸ CEDAW, Concluding observation on the third periodic report of Afghanistan, CEDAW/C/AFG/CO/3, 10 March 2020, [url](#), p. 12

³⁶⁹ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 25

³⁷⁰ Foschini F., email, 9 November 2018, in EASO, Afghanistan, Key socio-economic indicators, Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City, April 2019, [url](#), p. 40

³⁷¹ HRW, “I Won't Be a Doctor, and One Day You'll Be Sick” - Girls' Access to Education in Afghanistan, October 2017, [url](#), p. 25

³⁷² CEDAW, Concluding observation on the third periodic report of Afghanistan, CEDAW/C/AFG/CO/3, 10 March 2020, [url](#), p. 12

³⁷³ HRW, “I Won't Be a Doctor, and One Day You'll Be Sick” - Girls' Access to Education in Afghanistan, October 2017, [url](#), pp. 21-22

³⁷⁴ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 30

³⁷⁵ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Provincial Profile, 2018, [2018], [url](#), p. 9

³⁷⁶ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 144

³⁷⁷ World Bank, Afghanistan: Promoting Education During Times of Increased Fragility, 15 August 2018, [url](#), pp. 9-10

Herat

2016-17 AYKA rakamlarına göre, Herat vilayetinin genç okuryazarlık oranı %52,5, vilayetteki 15 yaş üstü nüfusun tamamının okuryazarlık oranı ise %34,5'tir. Bu oranlar, ulusal ortalamayla neredeyse aynıdır.³⁷⁸ Herat şehrinde 15 yaş ve üzeri kişilerin okuryazarlık oranı 2016 verilerine göre %57 civarındaydı: Erkekler için bu oran %66 ve kadınlar için %48 civarındaydı.³⁷⁹

2016 verilerine göre, Herat vilayetinde ilkokula net devam oranı %78'dir (erkek çocuklar için yaklaşık %80 ve kız çocukları için yaklaşık %76). Ortaokulda devam oranı %42 idi ve kız ve erkek çocukları için neredeyse benzer rakamlar vardı.³⁸⁰ UNHCR 2018 rakamlarına göre Herat, geri dönen erkek çocukların okula kaydı bakımından Samangan ve Parvan'dan (%31) sonra en düşük orana (%32) sahipti.³⁸¹

Mezar-ı Şerif

2016-17 AYKA rakamlarına göre, Belh vilayetinin genç okuryazarlık oranı %57,7 ve vilayetteki 15 yaş üstü nüfusun tamamının okuryazarlık oranı %37,9'dur. Bu değerler ulusal ortalamanın biraz üzerindedir.³⁸² Mezar-ı Şerif'te 15 yaş ve üstü bireyler için okuryazarlık oranı 2015 itibarıyla yaklaşık %62 idi: Erkek çocuklar için yaklaşık %72 ve kız çocukları için %51.³⁸³

Belh vilayeti, 2014 yılı itibarıyla ülkedeki en yüksek kadın okula kayıt oranlarından birine sahipti (%48).³⁸⁴

2.5.1 Çatışmanın eğitim üzerindeki etkisi

UNICEF, 2018'de okullara ve okul personeline yönelik 192 saldırı olduğunu bildirdi ve bu, 2017'de kaydedilen saldırı sayısının neredeyse üç katından fazlaydı. Saldırıları çoğunlukla Taliban'a atfedildi ve okulların hedef alınmasını veya personelin öldürülmesini, yaralanmasını veya kaçırılmasını içeriyordu. UNICEF, birçok ebeveynin çocuklarını okuldan aldığını kaydetti.³⁸⁵ Güvensizlik nedeniyle 718 okulun kapandığı doğrulandı. En fazla sayıda okulun kapandığı vilayetler Kandahar (128), Helmand (119), Uruzgan (83), Zabul (67), Gazni (63), Ferah (59) ve Paktika (47) vilayetleriydi.³⁸⁶

2019'da okullara, seçimle ilgili şiddetin yanı sıra genel güvensizlik ve çapraz ateşle saldırıldı.³⁸⁷ 2019 cumhurbaşkanlığı seçimi dönemi, devlete ait okulların seçim merkezi olarak kullanılması nedeniyle okul tesislerinin en çok hedef alındığı zaman dilimi oldu ve eğitime erişim üzerinde "uzun vadeli bir etkiye" neden oldu.³⁸⁸ Güvensizlik nedeniyle 722 okul kapatıldı ve bunlar Ekim 2019 sonu itibarıyla hâlâ kapalıydı.³⁸⁹

Taliban ve diğer silahlı grupların, örneğin ISKP'nin, kızların eğitime erişimine karşı çıktığı ve kız okullarını, kız öğrencileri ve öğretmenlerini hedefledikleri bildirildi.³⁹⁰ Örneğin Ağustos 2019'da yerel basın, İç İşleri Bakanlığı'na atıfta bulunarak Taliban milislerinin Kabil vilayetinin Shakardara semtinde en az 700 kızın kayıtlı olduğu bir okulu ateşe verdiğini bildirdi.³⁹¹

Kasım 2019'da VOA, Takhar vilayetinde okula giden dokuz ilkokul çocuğunun Taliban'ın yerleştirdiği bir mayının patlaması sonucunda öldüğünü bildirdi.³⁹²

³⁷⁸ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Provincial Profile, 2018, [2018], [url](#), p. 71

³⁷⁹ Afghanistan, NSIA (CSO), Final Report of Herat Socio-Demographic and Economic Survey, 7 March 2017, [url](#), p. 19

³⁸⁰ Afghanistan, NSIA (CSO), Final Report of Herat Socio-Demographic and Economic Survey, 7 March 2017, [url](#), p. 27

³⁸¹ UNHCR, Returnee and Internally Displaced Persons Monitoring Report, May 2018, [url](#), p. 17

³⁸² Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Provincial Profile, 2018, [2018], [url](#), p. 9

³⁸³ Afghanistan, NSIA (CSO), Socio-Demographic and Economic Survey: Balkh, 5 January 2015, [url](#), p. 17

³⁸⁴ Sahar, Culture of Education in Balkh Province: An Unique Example, 1 June 2017, [url](#)

³⁸⁵ UNICEF, Preserving hope in Afghanistan – Protecting Children in the world's most lethal conflict, December 2019, [url](#), p. 21

³⁸⁶ EiEWG, Afghanistan EiEWG: Schools closed due to insecurity in Afghanistan: January - December 2018, 13 May 2019, [url](#)

³⁸⁷ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 24

³⁸⁸ AOAV, The direct and reverberating impact of IEDs on children in Afghanistan, 1 April 2020, [url](#)

³⁸⁹ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 52

³⁹⁰ HRW, "I Won't Be a Doctor, and One Day You'll Be Sick" - Girls' Access to Education in Afghanistan, October 2017, [url](#), pp. 17, 66

³⁹¹ Tolonews, Girls School Torched in Kabul, 20 August 2019, [url](#)

³⁹² VOA, 9 School Children Killed in Afghanistan Land Mine Blast, 2 November 2019, [url](#)

Bu raporun tamamlanması sırasında EASO ile yaptığı röportajda, AAN'nin eş direktörü Kate Clark, Taliban'ın eğitime yönelik son pozisyonunu şu şekilde açıkladı:

“2009 ve 2010'da Taliban'ın Layha'sı değiştiğinde okullara ve öğretmenlere yönelik genel saldırı düzeni ortadan kalktı. Genel olarak, Taliban özellikle okullardan hoşlanmıyor gibi görünse de okullar, kontrolü altındaki bölgelerde yaşayan birçok insan arasında yaygındır (özellikle de erkek çocukların eğitimi açısından). Genellikle, okulu olmayan ilçelerde Taliban kontrolü ele alırsa okullar açılmıyor. Helmand'deki bazı bölgelerde yerel halk başka yerlerde neler olup bittiğini gezip gördüğü ve en azından erkek çocuklarının eğitim almasını istediği için sonunda okullar açıldı. Küçük kız çocuklarına yönelik okullar (ilköğretim) genellikle sorun olmasa da Taliban'ın kontrolüne giren bölgelerde kız okulu yoksa Taliban bu okulları açmıyor. Bu tür mahallelerde insanlar zaten kız çocuklarını eğitmekle pek ilgilenmiyorlar. Ancak yerel halk kızların eğitimini destekliyor, bunun için lobi yapabiliyorlar. Örneğin Herat'ın Obek ilçesinde yaşayanlar kız çocukları için 12. sınıfa kadar okulları açık tutmayı başardı. Taliban sadece kadın öğretmenlerin olması gerektiğini söyledi. O bölgenin sakinleri, yeterli kadın öğretmen olmadığı için 12. sınıfa bitiren kızların eksikliklerini tamamlamaları amacıyla örgütlendiler. Temel olarak, okullara ilişkin gelişmeler oldukça değişkendir; her şey yerel komutana ve nüfusa bağlıdır.”³⁹³

2.5.2 ÜYEK'ler ve geri dönenler için eğitim fırsatları

Dünya Bankası ve UNHCR tarafından geri dönenlerle ilgili yapılan ortak bir araştırma, 2018 itibarıyla, daha fazla hane kız çocuklarını okula gönderme eğiliminde olduğundan Afganistan'a döndükten sonra okula erişimin önceki dönüş durumuna kıyasla arttığını ortaya koydu. Böylece, kız çocuklu hanelerin %37'sinin kız çocuklarının hepsini okula gönderdikleri; erkek çocuklu hanelerde ise bu oranın %61'e ulaştığı bildirildi. Geri dönüşten sonra eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin azaldığı da bildirilmiştir.³⁹⁴

Eğitim Bakanlığı, UNICEF ve Samuel Hall'un ortak 2018 çalışmasında belirtildiği gibi, ÜYEK'ler ve belgesiz geri dönen mülteciler için eğitime erişimde sınırlamalar vardı.³⁹⁵ 2019'da UNOCHA, yerinden edilmiş kişilerin ve geri dönenlerin çok olduğu yerlerdeki okullara aşırı yüklenildiğini ve birçok okulun yüksek sayıda öğrenciyle baş edemeyeceğini bildirdi.³⁹⁶ Doğu bölgesinde, Kunar ve Nangarhar gibi vilayetlerin özellikle etkilendiği bildirildi: Sonuç olarak, öğretmen-öğrenci oranlarının genel olarak bire 180 ve hatta bire 250 oranına ulaştığı bildirildi.³⁹⁷

Devlet okulları genellikle kimlik kartları ve önceki eğitim kurumlarından alınan resmi transfer mektupları gibi bir dizi belge talep eder ve bu belgeleri edinmemek ÜYEK'ler ve geri dönenlerin kayıt olmasına engel teşkil edebilir.³⁹⁸ UNHCR, 2018'de ÜYEK'lerin ve geri dönenlerin resmî belgeleri, yani *tezkerelerinin* olmaması nedeniyle eğitimden ve diğer temel hizmetlerden mahrum kaldığını bildirdi.³⁹⁹ NRC, IDMC ve Samuel Hall tarafından yürütülen 2018 tarihli bir çalışmada, ankete katılanların %26'sı belgelerin eksikliğinin eğitime erişimlerini engellediğini söyledi. Herat ve Kabil'de ankete katılanların %33'ü *tezkere* eksikliğinin aile üyeleri için okula gitmeye engel olduğunu belirtirken Kunduz'da bu oran %16 idi.⁴⁰⁰

Eğitim Bakanlığı, UNICEF ve Samuel Hall tarafından yapılan araştırma, yerinden edilmiş çocukların okula kayıtlarının önündeki temel engellerin siyasi veya yasal olmadığını, daha çok mali olduğunu veya uygun öğretim veya eğitim eksikliğiyle ilgili olduğunu ortaya koydu.⁴⁰¹ UNOCHA 2019 raporunda, geri dönen çocukların yetersiz veya uygunsuz belgeleme nedeniyle kayıtlarının engellendiğine ve birçok öğrencinin “yanlış sınıfa girmeye veya tamamen yabancı

³⁹³ Clark K., Online video Interview with EASO, 27 July 2020

³⁹⁴ World Bank and UNHCR, Living Conditions and Settlement Decisions of Recent Afghan Returnees, Findings from a 2018 Phone Survey of Afghan Returnees and UNHCR data, June 2019, [url](#), pp. 6, 22

³⁹⁵ Afghanistan, MoE, UNICEF and Samuel Hall, All in School and Learning: Global Initiative on Out-Of-School Children – Afghanistan Country Study, June 2018, [url](#), p. 49

³⁹⁶ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 52

³⁹⁷ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 25

³⁹⁸ HRW, “I Won't Be a Doctor, and One Day You'll Be Sick” - Girls' Access to Education in Afghanistan, October 2017, [url](#), p. 25

³⁹⁹ UNHCR, Solutions Strategy for Afghan Refugees 2018-2019, October 2018, [url](#), p. 22

⁴⁰⁰ NRC, IDMC and Samuel Hall, Escaping War: Where to Next?, 24 January 2018, [url](#), pp. 37, 39

⁴⁰¹ Afghanistan, MoE, UNICEF and Samuel Hall, All in School and Learning: Global Initiative on Out-Of-School Children – Afghanistan Country Study, June 2018, [url](#), p. 75

bir müfredat veya dil ile öğrenime zorlandığına” dikkat çekti.⁴⁰² Diğer sorunlar, uygun olmayan altyapı ve öğretim materyallerinin eksikliği idi.⁴⁰³

2.6 Sağlık hizmeti

2.6.1 Temel veriler

Doğumda beklenen yaşam süresi	64 yaş ⁴⁰⁴
Ölüm oranı	12,7 ölüm/1.000 kişi (2020 tahmini)
Anne ölüm oranı	638 ölüm/100.000 canlı doğum (2017 tahmini)
Bebek ölüm oranı (1 yaş altında)	104,3 ölüm/1.000 canlı doğum
Sağlık giderleri	GSYİH’nin %11,8’i (2017)
Doktor yoğunluğu	0,28 doktor/1.000 kişi (2016)
Hastane yatak yoğunluğu	0,5 yatak/1.000 kişi (2014)
Kentsel alanda gelişmemiş su kaynakları	Nüfusun %21,8’i
Kentsel alanlarda gelişmemiş sıhhi tesisler	Nüfusun %54,9’u (2015 tahmini)
HIV/AIDS - yetişkin yaygınlık oranı	Nüfusun %1’inden az (2018 tahmini) ⁴⁰⁵

Sınır Tanımayan Doktorlar (Médecins Sans Frontières - MSF), “Afganistan’daki sağlık istatistikleri herkesin bildiği gibi güvenilmezdir. İzlemedeki kısıtlamalar - özellikle sağlık tesislerinin uzaktan kontrol desteğinin neden olduğu - en güvensiz alanlardan gelen verilerin genellikle istatistiklerden hariç tutulduğu anlamına gelir. Bu, aşırı pozitif ülke ortalamalarına katkıda bulunma olasılığı yüksek olan sürekli bir ön yargı doğurur.” şeklinde uyardı.⁴⁰⁶ Anne ölüm oranı ve beklenen yaşam süresi tahminlerinde özellikle yüksek farklılıklar olmuştur.⁴⁰⁷

Afganistan sağlık sistemi

2001’de Afganistan, “yıkılmış bir sağlık sistemine ve dünyadaki en kötü sağlık istatistiklerinden bazılarını” sahipti.⁴⁰⁸ O zamandan beri Afganistan’ın sağlık hizmetleri istikrarlı bir şekilde ilerliyor ancak STK’lerin ve uluslararası toplumun desteğine bağlı kalmaya devam ediyor.⁴⁰⁹ 2019 Dünya Sağlık Örgütü bültenine göre, halk sağlığı bakanlığına tahsis edilen toplam hükümet bütçesinin %4’ünün %80’i bağışçılar tarafından finanse edildi.⁴¹⁰ Mart 2020’de MSF, Afganistan gibi ülkelerin kendi sağlık hizmetlerini finanse etmeye başlamaları için giderek artan bir baskıyla karşılaştığını bildirdi. Bu durum halk sağlığı için mevcut uluslararası fonların azalmasıyla ilişkililiydi.⁴¹¹

2002 yılından bu yana, Halk Sağlığı Bakanlığı (HSB) tarafından uygulanan Temel Sağlık Hizmetleri Paketi’nden (TSHP) başlayarak sağlık sistemini iyileştirmek için yapısal değişiklikler yapılmış ve bunu, bir uzantı olarak, 2005 yılında Temel Hastane Hizmetleri Paketi (THHP) izlemiştir. TSHP ile en fazla ilerlemenin sağlanabileceği sağlık sorunlarına odaklanması ve özellikle kırsal alanlara ve kadın ve çocukların bakımına odaklanması amaçlanmıştır.⁴¹² TSHP ve THHP kapsamında, Mirbachakot ilçesinde yetersiz finanse edilen, çalışan sayısı yetersiz olan ve kaynakları çok sınırlı olan sağlık tesisleri de yeniden yapılandırıldı.⁴¹³ 2016 yılında, TSHP ve THHP’nin sağlanmasını ve iyileştirilmesini

⁴⁰² UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 52

⁴⁰³ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 25

⁴⁰⁴ World Bank, Afghanistan, Life expectancy at birth, total (years), n.d., [url](#)

⁴⁰⁵ CIA, The World Factbook, Afghanistan, last updated 10 June 2020, [url](#)

⁴⁰⁶ MSF, Between Rhetoric and Reality, The Ongoing Struggle to Access Healthcare in Afghanistan, February 2014, [url](#), p. 18

⁴⁰⁷ New York Times (The), How the U.S. Government Misleads the Public on Afghanistan, 8 September 2018, [url](#)

⁴⁰⁸ WHO, From Trauma to Recovery: Addressing Emergency Care in Afghanistan, April 2018, [url](#)

⁴⁰⁹ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 168

⁴¹⁰ Blanchet K. et al, Priority setting in a context of insecurity, epidemiological transition and low financial risk protection, Afghanistan, 1 April 2019, [url](#)

⁴¹¹ MSF, Reality check: Afghanistan’s neglected healthcare crisis, March 2020, [url](#), p. 15

⁴¹² Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 168

⁴¹³ World Bank, Ensuring Accessible Health Care for Rural Afghans, 9 April 2020, [url](#)

desteklemek için Sağlık Eylemi için Sistem Geliştirme (SESG) ve Sehatmandi programları oluşturuldu.⁴¹⁴ Mart 2020’de yayımlanan Sehatmandi Projesi Uygulama Durumu ve Sonuçları Raporu, ciddi güvenlik sorunları gibi sorunlarla karşılaşılmasına rağmen projenin olumlu bir şekilde ilerlediğini ve iyi bir uygulama hızına sahip olduğunu bildirdi.⁴¹⁵

Amerika Birleşik Devletleri Barış Enstitüsü (USIP) Nisan 2020 raporunda, Afganistan’daki sağlık hizmetlerinin ulusal ve uluslararası STK’ler tarafından sağlandığını ve bunların TSHP’yi sunmak için her ilde Halk Sağlığı Bakanlığı ile sözleşme imzaladıklarını bildirdi. Sonuç olarak, sağlık hizmetlerinin erişimi ve kalitesi vilayetlere göre farklılık göstermiştir.⁴¹⁶ MSF, bu tür sözleşmelerin STK’lere devredilmesinde çok önemli bir faktörün maliyet etkinliği olduğunu kaydetti. STK’ler kişi başına çok düşük, çoğu zaman gerçekçi olmayan fiyat önererek birbirlerinden daha düşük teklif vermeye çalışıyordu. Bu, çok sayıda kamu tıbbi tesisinin yeterli personel ve tıbbi malzeme ile donatılmamasına ve hastaların tıbbi bakımları için sık sık ilaç ve tıbbi ekipman satın almak zorunda kalmasına neden oldu.⁴¹⁷

Bir 2018 raporunda Dünya Bankası, 2004-2010 yıllarında sağlık hizmetlerinin Afganistan’da önemli gelişmeler gösterdiği, 2011-2016 döneminde ise iyileşmelerin daha yavaş bir hızda devam ettiği sonucuna vardı.⁴¹⁸ Raporda, 2004-2010 yılları arasında yüksek performans gösteren sağlık tesislerine sahip vilayetlerin Baglan, Faryab, Herat, Cevzcan, Host, Kunar, Lagman, Lovgar, Nuristan ve Paktika olduğu, 2011-2016 yılları arasında ise en iyi işleyen sağlık tesislerinin Bedaşan, Belh, Daykundi, Ferah, Faryab, Helmand, Nangarhar, Paktiya, Sar-i Pol ve Zabul vilayetlerinde bulunduğu belirtildi. Faryab, her iki dönemde de yüksek performans gösteren tek vilayetti.⁴¹⁹ Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2018’de toplamda 3.135 sağlık tesisinin işler durumda olduğunu ve iki saatlik bir mesafe içinde nüfusun yaklaşık %87’sinin sağlık hizmetlerine erişiminin sağlandığını bildirdi.⁴²⁰ Aynı kaynak Afganistan’da 26’sı Kabil’de olmak üzere 134 hastane olduğunu kaydetti; Kabil’deki bu 26 hastaneden 18’i çoğunlukla sevk hastanesi olarak çalışıyor.⁴²¹ AYKA 2016-17’ye göre, nüfusun %93’ü bir devlet kliniğinden iki saatlik mesafede, %82,4’ü bir ilçe veya il hastanesine iki saatten az sürede ulaşılabilir bir mesafede ve %94,8’i eczaneye iki saatten az sürede ulaşılabilir bir mesafede yaşıyordu.⁴²² Al Jazeera’nın 2019 tarihli bir makalesinde, Afganistan’daki sağlık sektörünün zayıflaması nedeniyle, maddi gücü yeten hastaların tıbbi bakım almak için yurt dışına (Hindistan, Pakistan, Türkiye) seyahat etmeyi tercih ettikleri belirtildi. Aynı kaynağa göre, Afganlar yurt dışında tıbbi bakım için yılda yaklaşık 300 milyon dolar harcıyor.⁴²³

Bu gelişmelere rağmen, Afganistan’ın çatışma yıllarında ihmal edilen halk sağlığı sistemi; hasarlı altyapı, eğitimli sağlık uzmanlarının eksikliği ve yetersiz kaynaklara sahip sağlık hizmetleri gibi zorluklarla karşılaşmaya devam ediyor. DSÖ’ye göre, durum “güvenlik eksikliği ve yaygın yoksulluk nedeniyle daha da karmaşılaşıyor”.⁴²⁴ Integrity Watch Afghanistan (IWA) tarafından 2017 yılında yapılan bir araştırma, sıhhi tesislerinin %53’ünün yapı ve bakım sorunları yaşadığını ve tesislerin %45’inde hijyen ve sıhhi temizlik koşullarının kötü olduğunu ortaya çıkardı.⁴²⁵ IWA ayrıca elektrik eksikliğinin sağlık sektörünü zayıflatan bir başka ciddi eksiklik olduğunu ve tesislerin %20’sinin güç kaynağına sahip olmadığını ekledi.⁴²⁶ AYKA 2016-17’ye göre Afganistan’ın sağlık göstergeleri zayıf kaldı ve kırsal nüfusun sağlık koşulları ciddi bir endişe konusu olmaya devam etti.⁴²⁷ Ülke içindeki büyük nüfus hareketleri ve geri dönenlerin önemli bir kısmının şehir merkezlerine yönelmesi nedeniyle halk sağlığı hizmetleri daha da zor durumda kaldı. Yerel tıbbi tesisler ek yükü büyük ölçüde karşılayamadı ve artan ihtiyaçlarla baş edemedi.⁴²⁸

Haziran 2020’de ICRC, “Afganistan’daki son şiddet artışının, sağlık tesislerine yönelik hedefli saldırılarla birleştiğinde, Covid-19 salgınıyla sağlık hizmetlerine her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyan milyonlarca Afgan için sağlık

⁴¹⁴ World Bank , Community Health Care Increases Access to Medical Services in Herat Province, 1 November 2016, [url](#)

⁴¹⁵ World Bank, Afghanistan Sehatmandi Project (P160615), 11 March 2020, [url](#), p. 1

⁴¹⁶ Smith S. S., Service Delivery in Taliban-Influenced Areas of Afghanistan, USIP, April 2020, [url](#), p. 11

⁴¹⁷ MSF, Reality check: Afghanistan’s neglected healthcare crisis, March 2020, [url](#), p. 16

⁴¹⁸ World Bank, Progress in the face of insecurity: Improving health outcomes in Afghanistan, 6 March 2018, [url](#), p. 18

⁴¹⁹ World Bank, Progress in the face of insecurity: Improving health outcomes in Afghanistan, 6 March 2018, [url](#), p. 21

⁴²⁰ WHO, WHO Afghanistan Country Office 2019, updated December 2018, [url](#), p. 23

⁴²¹ WHO, WHO Afghanistan Country Office 2019, updated December 2018, [url](#), p.24

⁴²² Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 169

⁴²³ Latifi A., M., Years of war and poverty take toll on Afghanistan’s healthcare, Al Jazeera, 25 May 2019, [url](#)

⁴²⁴ WHO, From Trauma to Recovery: Addressing Emergency Care in Afghanistan, April 2018, [url](#)

⁴²⁵ Integrity Watch Afghanistan, Life Matters: Caring For The Country’s Most Precious Resource, August 2017, [url](#), pp. 4, 13

⁴²⁶ Integrity Watch Afghanistan, Life Matters: Caring For The Country’s Most Precious Resource, August 2017, [url](#), p. 5

⁴²⁷ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 168

⁴²⁸ UNOCHA, Afghanistan: Humanitarian Response Plan – First Quarter Report (January to March 2017), May 2017, [url](#), p. 18

hizmetlerine erişimi azaltma veya engelleme tehdidinde bulunduğunu” belirtti.⁴²⁹ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Haziran 2020’de Afganistan’ın “sınırlı sağlık sistemi ve az sayıda sağlık personeli, zayıf altyapısı ve 40 yıllık savaş ve İran ve Pakistan’dan - uygun karantina ve kontrol önlemleri alınmadan - geri dönen büyük bir mülteci akını sonrasında zayıf sosyal uyum” nedeniyle Covid-19 salgınına karşı özellikle savunmasız olduğunu altını çizen bir çalışma yayımladı.⁴³⁰ 24 Şubat 2020’de Afganistan Halk Sağlığı Bakanlığı, ülkenin ilk Covid-19 vakasını Herat vilayetinde doğruladı.⁴³¹ Johns Hopkins Üniversitesi’ne göre, 5 Temmuz 2020 itibarıyla Afganistan’da toplam 32.951 doğrulanmış Covid-19 vakası ve 854 ölüm vardı.⁴³²

2.6.2 Erişim ve kullanılabilirlik

Mart 2020 MSF Raporuna göre, Afganistan nüfusu “yaygın şiddet, yaygın yoksulluk ve zayıf halk sağlığı sistemi” nedeniyle sağlık hizmetlerine erişmekte hâlâ zorlanıyor. Son altı yılda nüfusun sağlık hizmetlerine erişiminde herhangi bir gelişme olmazken birçok insan için durum daha da kötüleşti.⁴³³ Nüfusun çoğunluğunun birinci basamak sağlık hizmetlerine⁴³⁴ erişimi olmasına rağmen Afganistan’ın kırsal nüfusunun büyük bir bölümü hâlâ temel sağlık hizmetlerine erişemiyor.⁴³⁵

AIHRC’nin Mayıs 2020 tarihli bir raporunda, “görüşülen tüm kişiler (2.610 kişi) arasından 1.401 kişinin (%53,7) sağlık merkezlerinden iki kilometreden fazla uzaklıkta yaşadığı ve bunun sağlık tesislerine erişimlerini zorlaştırdığı; öte yandan %42,8’inin sağlık merkezlerine iki kilometreden daha az uzaklıkta yaşadığı” belirtildi.⁴³⁶ Finlandiya Göçmenlik Bürosu (FIS) tarafından hazırlanan 2019 yılı bilgi toplama çalışması raporunda, insanların sağlık hizmetleri için her zaman yakınlarda olmayan yerel kliniklere gittikleri belirtildi. Normalde, ciddi sağlık sorunları olmadıkça “nominal” bir ücret ödüyorlardı. Ciddi sağlık sorunları olduğu durumlarda özel bir hastaneye gitmek zorunda kalacaklardı. Sağlık hizmetine ihtiyaç duyan bireyler, kamuya ait vilayet hastanelerine, bazıları özel hastanelere, bazıları da Pakistan veya Hindistan’a gidecekti. Aynı kaynak, “sağlık hizmetlerinin kalitesinin Afganistan’da önemli bir sorun olduğunu” belirtti.⁴³⁷

Afganistan Halk Sağlığı Bakanlığı, Nisan 2018’de bireylerin %60’ının sağlık hizmetlerine erişimi olduğunu belirtti ve erişim, en yakın kliniğe bir saat yürüme mesafesi olarak tanımlandı.⁴³⁸ FIS’in yukarıda belirtilen 2019 raporuna göre, Afganistan’da sağlık tesisleri vardı, ancak “hastane ve kliniklerin personel sayısı ve finansmanı ciddi ölçüde yetersiz olduğundan bunlar iyi durumda değildi”. Ek olarak, tesislerin çoğunda uygun teşhis ekipmanı bulunmamaktadır.⁴³⁹

Daha karmaşık prosedürler ve ciddi hastalıklar; genel cerrahi, dâhiliye, pediatri, doğum ve jinekoloji, diş hekimliği ve tüberküloz gibi bulaşıcı hastalıkların tedavisini içeren hizmetler sunan üç ilçe hastanesine yönlendiriliyor.⁴⁴⁰ Birçok Afgan, yurt dışında sağlık hizmeti arıyor. Halk Sağlığı Bakanlığı’na göre, son birkaç yılda Afganlar ülke dışında tedavi için en az 300 milyon dolar harcadı ve bu hastaların %90’ı kalp hastalıklarından muzdaripti.⁴⁴¹ Kalp hastalıklarının tedavisi için devlet hastanelerinde ve sağlık sektöründeki gelişmelere rağmen Afganistan; tıbbi tesis, tıbbi ekipman ve kalp uzmanı eksikliği ile karşı karşıyadır.⁴⁴²

⁴²⁹ ICRC, Afghanistan: Spike in violence against health care amid COVID-19 threatens millions, 17 June 2020, [url](#)

⁴³⁰ UNDP, Pandemic threatens Afghanistan’s health system, economy, and peace process, UNDP study finds, 18 June 2020, [url](#)

⁴³¹ UN General Assembly Security Council, The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security, A/74/753–S/2020/210, 17 March 2020, [url](#), p. 13, para. 63

⁴³² Johns Hopkins University & Medicine, Coronavirus Resource Center, COVID-19 Dashboard by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at Johns Hopkins University (JHU), Afghanistan, last updated 5 July 2020, [url](#)

⁴³³ MSF, Reality check: Afghanistan’s neglected healthcare crisis, March 2020, [url](#), pp. 1; 3

⁴³⁴ WHO, From Trauma to Recovery: Addressing Emergency Care in Afghanistan, April 2018, [url](#)

⁴³⁵ UNICEF, Afghanistan Annual Report 2017, February 2018, [url](#), p. 17

⁴³⁶ AIHRC, Report Summary: Access to Health and Education Rights in Afghanistan, May 2020, [url](#)

⁴³⁷ Finland, FIS/Migrationsverket, Afghanistan: Fact-Finding Mission to Kabul in April 2019, 15 October 2019, [url](#), p. 17

⁴³⁸ Tolonews, 60% of Afghans Now Have Access to Health Services, 4 April 2018, [url](#); Reuters, Worsening Security in Afghanistan Threatens Health Gains, Minister Says, 17 May 2018, [url](#)

⁴³⁹ Finland, FIS/Migrationsverket, Afghanistan: Fact-Finding Mission to Kabul in April 2019, 15 October 2019, [url](#), p. 17

⁴⁴⁰ World Bank, Ensuring Accessible Health Care for Rural Afghans, 9 April 2020, [url](#)

⁴⁴¹ Tolonews, Afghanistan Imports 40% of Medicine ‘Illegally’, 6 October 2017, [url](#)

⁴⁴² Tolonews, 52,000 Patients in a Year; MoPH Says Cardiac Disease on the Rise, 29 September 2018, [url](#)

Nisan 2019'da Taliban, kontrolleri altındaki bölgelerde çalışan ICRC personelinin güvenlik garantilerini iptal etti ve DSÖ'nün çocuk felci aşılama programlarını yasakladı. Hem kısıtlamalar hem de sorunlar sırasıyla çözüldü ve Eylül 2019'da kaldırıldı.⁴⁴³

COVID-19 nedeniyle UNOCHA rutin aşılar, çocuk felci programı, doğum öncesi bakım, ruh sağlığı ve psikososyal destek gibi bazı sağlık hizmetlerinin askıya alındığını veya azaltıldığını bildirdi.⁴⁴⁴

Çatışmanın sağlık hizmetleri üzerindeki etkisi

Sağlık hizmetlerine yönelik saldırılar son yıllarda devam etti; birçok hastane hayati önem taşıyan tıbbi hizmetlerin sunumunu sonlandırmak veya askıya almak zorunda kaldı. Sonuç olarak, nüfusun daha da büyük bir kesiminin temel tıbbi hizmetlere erişimi yoktur. Silahlı çatışma, özellikle kızamık ve çocuk felci için aşı kampanyalarını da engelliyor.⁴⁴⁵

UNOCHA, Aralık 2019'da, 2019'un ilk on bir ayında, sağlık tesislerinin zorla kapatılması ve yıkılması nedeniyle yaklaşık 24.000 saatlik sağlık hizmetinin sunulmadığını ve 41.000 konsültasyonun kaçırıldığını bildirdi.⁴⁴⁶

UNOCHA'ya göre, Afganistan'daki tüm yardım çalışanları ve insani yardım altyapısı arasında güvenlik olaylarından ve doğrudan şiddetten en çok sağlık çalışanları ve sağlık tesisleri etkileniyor. Sağlık personeli taciz ediliyor, gözaltına alınıyor, kaçırılıyor ve öldürülüyor.⁴⁴⁷ Afganistan'daki pek çok insan çatışmalardan dolayı sağlık hizmetlerine erişemiyor ve travma bakımı, Afganistan'ın halk sağlığı hizmetlerinde geriye kalan en kritik boşluklardan biri olarak görülüyor.⁴⁴⁸ Tıbbi tesisler giderek askerî saldırıların hedefi haline geliyor.⁴⁴⁹ Mart 2017'de IŞİD mensupları, doktor kılığına girerek Kabil'deki en büyük askerî hastaneye saldırdı ve personel ve hastalara ateş açtı. 30'dan fazla kişi öldü ve 50'den fazla kişi yaralandı.⁴⁵⁰

2019'da UNAMA, sağlık hizmetleri alanını etkileyen 75 vakayı doğruladı. Bunlar arasında sağlık personeline ve tesislerine yönelik doğrudan saldırılar veya saldırı tehditleri ile sağlık tesislerinin dolaylı hasar görmesi de vardı. Bu olayların çoğu ya Taliban'a ya da Hükûmet Karşısı Unsurlara (HKU'lar) atfedildi.⁴⁵¹ DSÖ'ye göre 2019'da (31 Aralık 2019 itibarıyla) tesislere, personele, malzemelere, ulaşım araçlarına, hastalara ve depolara yönelik saldırılar dâhil olmak üzere sağlık hizmetlerine yönelik 119 saldırı vakası yaşandı. 258 tesis etkilendi ve 84 sağlık uzmanı ciddi şekilde etkilendi.⁴⁵²

28 Ocak 2020 ile 23 Mayıs 2020 arasındaki dönemde, sağlık hizmetlerine yönelik 4 saldırı vakası belgelendi; 2 tesis hasar gördü, 2 sağlık çalışanı yaralandı, 1 hasta yaralandı, 13 kişi daha etkilendi (5 yaralı ve 7 ölü), 1 ambulans ve 1 ilaç da etkilendi.⁴⁵³ 12 Mayıs 2020'de silahlı kişiler, Kabil'de MSF tarafından yönetilen bir doğum kliniğine ev sahipliği yapan Deşt-i Barçi hastanesine saldırdı. Saldırıda hamile kadınlar, anneler ve bebekler hedef alındı.⁴⁵⁴ MSF'ye göre saldırı sonucunda 24 kişi öldü ve en az 20 kişi yaralandı. Ölenler arasında on bir kadın - üçü doğmamış bebekleri ile doğum odasındaydı - iki erkek çocuk ve bir ebe vardı. Yaralılar arasında beş kadın, iki yeni doğan bebek ve üç Afgan MSF personeli vardı.⁴⁵⁵

⁴⁴³ HRW, Afghanistan. Events of 2019, 14 January 2020, [url](#)

⁴⁴⁴ UNOCHA, Humanitarian Response Plan- Afghanistan 2018-2021, June 2020, [url](#), p. 106

⁴⁴⁵ MSF, Reality check: Afghanistan's neglected healthcare crisis, March 2020, [url](#), p. 1

⁴⁴⁶ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview 2020, December 2019, [url](#), p. 62

⁴⁴⁷ UNOCHA, Humanitarian Bulletin - Afghanistan, Issue 77 (1 - 30 June 2018), 24 July 2018, [url](#), p. 4

⁴⁴⁸ WHO, From Trauma to Recovery: Addressing Emergency Care in Afghanistan, April 2018, [url](#)

⁴⁴⁹ UNAMA, Afghanistan Protection of Civilians in Armed Conflict - Annual Report 2016, February 2017, [url](#), p. 27; UNAMA, Afghanistan Protection of Civilians in Armed Conflict - Annual Report 2017, March 2018, [url](#), pp. 14-16

⁴⁵⁰ BBC, IS gunmen dressed as medics kill 30 at Kabul Military Hospital, 8 March 2017, [url](#)

⁴⁵¹ UNAMA, Afghanistan Protection of Civilians in Armed Conflict - Annual Report 2019, [url](#), p. 29

⁴⁵² WHO, Afghanistan. Attacks on healthcare in 2019 as of 31 December 2019, 31 December 2019, [url](#)

⁴⁵³ WHO, Afghanistan. Attacks on healthcare (January 28, 2020 - May 23, 2020), 23 May 2020, [url](#)

⁴⁵⁴ New Humanitarian (the), Afghanistan hospital attack a 'war crime', rights groups say, 13 May 2020, [url](#); Guardian (The), Newborns among 40 killed in attacks on Afghan hospital and funeral, 12 May 2020, [url](#); MSF, Afghanistan: Pregnant women and babies attacked in Kabul hospital, 13 May 2020, [url](#); CBC, Newborns among 16 dead in Kabul hospital attack, 12 May 2020, <https://www.cbc.ca/news/world/kabul-hospital-attack-1.5565708>

⁴⁵⁵ MSF, Kabul hospital attack: "They came to kill the mothers.", 14 May 2020, [url](#)

Saldırı aynı zamanda “temel bakıma erişimin zaten sınırlı olduğu bir ortamda Kabil’deki kadınları ve çocukları temel sağlık hizmetinden mahrum etti. Doğum hastanesi 1,5 milyondan fazla nüfusa sahip batı Kabil bölgesinde yer almaktadır.”⁴⁵⁶ Farklı haber ajanslarına göre, Taliban dâhil hiçbir silahlı grup saldırıların sorumluluğunu üstlenmiyor.⁴⁵⁷

Bu saldırının ardından MSF, 15 Haziran 2020’de Deşt-i Barçi hastanesinden çekilip faaliyetlerine son vereceğini duyurdu. Bu geri çekilme, bölgedeki kadınların lohusa bakım hizmetlerinden mahrum kalmasıyla sonuçlanacaktır.⁴⁵⁸

Tedavi maliyeti

Afganistan Anayasası’nın 52. Maddesi sağlık hizmetlerinin ücretsiz olması gerektiğini belirtmesine rağmen, birçok kamu kurumunda insanlar ilaç, doktor ücreti, laboratuvar testleri ve yatarak tedavi için ödeme yapmak zorundadır.⁴⁵⁹ Tedaviden kaçınılmasının ana nedeni yüksek tedavi maliyetleriydi.⁴⁶⁰ İlaçlar, laboratuvar testleri, yatan hasta bakımı, ulaşım ve konsültasyon ödemeleri birçok kişiyi borca itti.⁴⁶¹

Yolsuzluk ve gizli maliyetler, sağlık hizmetlerine erişimin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Herat Bölge Hastanesinde 2018 yılında yapılan bir MSF araştırması, araştırmaya katılanların %83’ünün son iki yılda tıbbi bakımı karşılama konusunda artan zorluklarla karşı karşıya olduğunu belgeledi. Tıbbi bakımı karşılamak için %63’ü borç para aldığını, %26’sı birikimlerini kullandığını ve %11’i mal satmak zorunda kaldığını belirtmiştir. Herat’ta ankete katılanların %89’u hane halkı üzerindeki mali baskı nedeniyle tıbbi bakım almayı ertelemek zorunda kaldıklarını belirtirken neredeyse yarısı tıbbi bakım almayı son 2 yılda 3 kereden fazla ertelemek zorunda kaldıklarını belirtti.⁴⁶²

2014 MSF araştırmasına göre, görüşülen kişilerin en az %60’ı günde 1 ABD dolarından daha az parayla yaşıyor ve bu kişilerin genellikle tıbbi masrafları ödemeleri imkânsızdır. Kabil ve Kunduz’da görüşülenlerin yarısından fazlası, önceki bir hastalık sırasında sadece ilaçlar için yaklaşık 44 ABD doları ödediğini bildirdi. İlaçlar sağlık tesisinde mevcut olduğunda hastalar genellikle bunları karşılayamıyordu. MSF’nin Kabil’de görüştüğü kişilerin %60’ı yüksek maliyetler nedeniyle ilaç almadı.⁴⁶³ Samuel Hall 2014 yılında kentli yoksullar arasında yapılan bir araştırmada şu tespitte bulundu: “halk sağlığı tesislerine erişim olsa bile ilaç maliyeti, kentli hanelerin doktorlar tarafından verilen tedaviyi takip etmesi için genellikle çok yüksektir. Ciddi hastalıklar söz konusu olduğunda pek çok şehirli hane, tedavi olmak için yurt dışına, özellikle Pakistan veya Hindistan’a seyahat etmeyi tercih ediyor. Bu da hane halkının genel tedavi maliyetlerini artırıyor.”⁴⁶⁴

Thomas Ruttig, 2017 tarihli bir makalesinde, tıp öğrencilerinin bazen ikinci sınıfta kendi başlarına bir klinik açtıklarını ve sağlanan hizmetlerin kalitesini kontrol edecek herhangi bir kontrol mekanizması olmadan insanlara bakmaya başladıklarını belirtti.⁴⁶⁵ Yardım kuruluşları tarafından yönetilenler dâhil olmak üzere Kabil’deki “iyi” klinikler talebi karşılayamadığı için güçlü bir tıp turizmi var. Afganlar küçük tıbbi müdahaleler için bile kendi doktorlarına güvenmiyor ve bunun yerine Pakistan’a gidiyor. En azından orta sınıf için seyahat masrafları o kadar yüksek değildir.⁴⁶⁶

Halk sağlığı sisteminin kötü şöhreti, birçok kişiyi kamu sektörünü çevreleyen güvensizlikten yararlanarak hizmetleri için yüksek ücretler alan özel sağlık hizmeti sağlayıcılarına itti. Bununla birlikte, “birçoğu, özel doktorlar tarafından gereksiz reçete yazımı, yanlış teşhis ve hatta yanlış uygulama yapıldığını bildirdi.”⁴⁶⁷

MSF’ye göre, Aralık 2018’de bir maliyet kurtarma yaklaşımı uygulanmaya başlandı. Bu yaklaşım, “ülkedeki bazı ikinci ve üçüncü derece tıbbi tesislerde kullanıcı ücretlerinin toplanmasını” içeriyordu. Bu yaklaşım, sağlık hizmetlerine erişimi muhtemelen daha fazla etkileyecek ve sınırlayacaktır, çünkü birçok insan, sağlık hizmeti maliyetlerini karşılamak

⁴⁵⁶ MSF, Afghanistan: Pregnant women and babies attacked in Kabul hospital, 13 May 2020, [url](#)

⁴⁵⁷ HRW, Afghanistan: Attack on Hospital a War Crime, 12 May 2020, [url](#); VOA News, Taliban Respond to Ghani’s Statement with Attack, 14 May 2020, [url](#); CBC, Taliban kill 5, claim retaliation for being blamed in Kabul maternity hospital attack, 14 May 2020, [url](#)

⁴⁵⁸ MSF, MSF withdraws from Dasht-e-Barchi following attack on patients and staff, 15 June 2020, [url](#)

⁴⁵⁹ Dörner, F. and Langbein, L., Between Rhetoric and Reality: Access to health care and its limitations, AAN, 2 December 2014, [url](#)

⁴⁶⁰ Frost A., et al., An assessment of barriers to accessing the BPHs in Afghanistan, 15 November 2016, [url](#)

⁴⁶¹ MSF, Between rhetoric and reality, The ongoing struggle to access healthcare in Afghanistan, February 2014, [url](#), p. 8

⁴⁶² MSF, Reality check: Afghanistan’s neglected healthcare crisis, March 2020, [url](#), pp. 10-13

⁴⁶³ MSF, Between rhetoric and reality, The ongoing struggle to access healthcare in Afghanistan, February 2014, [url](#), pp. 31-35

⁴⁶⁴ Samuel Hall, Urban Poverty Report - A Study of Poverty, Food Insecurity and Resilience in Afghan Cities, 2014, [url](#), p. 85

⁴⁶⁵ Ruttig T., Notiz Afghanistan Alltag in Kabul, SEM, 20 July 2017, [url](#), p. 8

⁴⁶⁶ Ruttig T., Notiz Afghanistan Alltag in Kabul, SEM, 20 July 2017, [url](#), p. 8

⁴⁶⁷ Dörner F. and Langbein L., Between Rhetoric and Reality: Access to health care and its limitations, AAN, 2 December 2014, [url](#)

için temel ihtiyaçlara harcanan parayı zaten sınırlamak zorunda kalmıştır.⁴⁶⁸ Ayrıca birçok kamu sağlık kuruluşunun gereksinimi karşılayacak yeterli personel ve malzemeye sahip olmaması nedeniyle hastalar tedavileri için sık sık kendileri ilaç ve ekipman satın almak zorunda kalmaktadır. Bunun bir sonucu olarak, temel sağlık hizmeti bu ekstra maliyeti karşılayamayan bireyler için daha da az erişilebilir hale geliyor.⁴⁶⁹

İlaçlara erişim

FIS'in 2019 bilgi toplama görev raporunda Afganistan'daki sağlık tesislerinin sık sık ilaç alma konusunda sorun yaşadığı belirtildi. İlaç kalitesi de önemli bir sorundu. Daha spesifik olarak hem iyi hem de kötü kaliteli ilaçlar mevcuttu; parası yetenler kaliteli ilaç satın alabilirken yeterli parası olmayanlar kalitesiz ilaç ile sınırlıydılar. Bununla birlikte, kaliteli ilaca erişim her zaman garanti edilemiyor.⁴⁷⁰ Alman Federal Göç ve Mülteciler Ofisi (BAMF), IOM ve ZIRF Counselling'in 2017 tarihli bilgi formuna göre "şu an Afganistan pazarlarında her türlü ilaç mevcuttur ancak maliyetler kaliteye, şirket isimlerine ve üreticilere göre değişiklik göstermektedir."⁴⁷¹

AIHRC, vatandaşların sağlık ve eğitim haklarına erişimleri konusunda bilgi toplamak için Ağustos 2019 ile Mart 2020 arasındaki dönemde araştırma gerçekleştirdi. Araştırmaya katılanların %44,5'i sağlık hizmetlerinden ve merkezlerinden memnun değildi. Memnuniyetsizliğin ana nedenleri arasında sağlık merkezlerinde tıbbi ekipman eksikliği (%48,1), uzman doktor eksikliği (%24,4), kadın doktor eksikliği (%7,1) ve sağlık merkezi personelinin uygunsuz davranışları (%9,3) bulunuyor.⁴⁷²

Halk Sağlığı Bakanlığı, TSHP ve THHP'de kullanılması önerilen tüm ilaçları içeren Afganistan Ulusal Temel İlaç Listesini hazırladı.⁴⁷³ Bu temel ilaçlar, hem nitelik hem de miktar açısından sağlık sistemi için büyük bir zorluk teşkil ediyordu.⁴⁷⁴

İlaçların ve tıbbi ekipmanın mevcudiyeti güvensizlik, yolların erişilemezliği ve elektrik veya sıcaklık kontrollü tedarik zincirlerinin bozulması nedeniyle sınırlıdır. Çoğu zaman sevk hastanelerinde bile hayat kurtaran ilaçlar yoktur.⁴⁷⁵ Gerekli ilaçların hastanelere zamanında ulaştırılamaması geçici ilaç kıtlığı yaratmaktadır. Bu gibi durumlarda ilaçlar sadece acil durumlarda kullanılır. Geri kalan hastalar bunları özel eczanelerden satın almalıdır.⁴⁷⁶

DSÖ'ye göre, "temel ilaçların çoğu komşu ülkelerden, bazen yasa dışı olarak ithal edilmektedir."⁴⁷⁷ Temmuz 2014 tarihli bir makaleye göre, yerel makamların uygun test ekipmanı yoktu ve Kabil'de mevcut olan kalite kontrol "tüccarlara çok pahalıya mal olan" uzun bir süreç olduğundan "kimse yasal olarak ilaç ithal etmek istemiyordu ve kaçakçılık yapıyordu".⁴⁷⁸

İlaç ithalat sürecinin tamamı, ithalattan sorumlu şirketlerin kayıtlarındaki düzensizlikler nedeniyle yolsuzluğa açıktır. Afganistan'a ithal edilen ilaçların yaklaşık %70'inin komşu ülkelerde, özel olarak Afgan pazarı için üretildiği tahmin edilmektedir. Bu ilaç tedarikçilerinin çoğunun ürünlerini kendi pazarlarında satmalarına izin verilmiyor ancak bunları Afganistan'a ihraç etmelerine izin veriliyor.⁴⁷⁹

Guardian'da yayınlanan Ocak 2015 tarihli bir makaleye göre, piyasalar düşük kaliteli ve sahte ilaçlarla doluydu. Makalede atıf yapılan bir doktor ve Nangarhar il meclisi üyesi, şöyle açıklıyor: "Yasa dışı ilaç iki şekilde gelir [...] İlki tamamen sahtedir. İkincisi, belirtilen ilacın küçük bir dozunu, örneğin %20'sini içerir ve bu, en zararlı tür olabilir. Örneğin, bir antibiyotikğin çok küçük bir miktarı yalnızca enfeksiyonu etkili bir şekilde tedavi etmekte başarısız olmakla kalmaz, aynı zamanda bakteriyi ilaca dirençli hale getirme riskini de beraberinde getirir."⁴⁸⁰ İlaç ithalatçıları Birliği, ilaç ve tıbbi ekipmanın en az %40'ının yasa dışı olarak Afgan pazarına girdiğini ve farmasötik ürünlerin birçoğunun

⁴⁶⁸ MSF, Reality check: Afghanistan's neglected healthcare crisis, March 2020, [url](#), p. 15

⁴⁶⁹ MSF, Reality check: Afghanistan's neglected healthcare crisis, March 2020, [url](#), p. 16

⁴⁷⁰ Finland, FIS/Migrationsverket, Afghanistan: Fact-Finding Mission to Kabul in April 2019, 15 October 2019, [url](#), p. 17

⁴⁷¹ BAMF, IOM and ZIRF, Country Fact Sheet Afghanistan 2017, 10 January 2017, [url](#), p. 4

⁴⁷² AIHRC, Report Summary: Access to Health and Education Rights in Afghanistan, May 2020, [url](#)

⁴⁷³ Afghanistan, MoPH, National Essential Medicines List, 2014, [url](#)

⁴⁷⁴ WHO, Afghanistan - Essential medicines and pharmaceutical policies, [2017], [url](#)

⁴⁷⁵ WHO, Health Cluster Strategic Response Plan, 2 February 2017, [url](#), p. 2

⁴⁷⁶ Pajhwok Afghan News, State-run hospitals in Kabul Faced with medicine shortage, 12 August 2015, [url](#)

⁴⁷⁷ WHO, Afghanistan - Essential medicines and pharmaceutical policies, [2017], [url](#)

⁴⁷⁸ IWPR, Afghans Complain of Substandard Medicines, 11 July 2014, [url](#)

⁴⁷⁹ Daily Outlook Afghanistan, Low quality medicines, 19 October 2016, [url](#)

⁴⁸⁰ Guardian (The), Killing, not curing: deadly boom in counterfeit medicine in Afghanistan, 7 January 2015, [url](#)

düşük kaliteli olduğunu belirtti.⁴⁸¹ Sağlık Bakanlığı 2017 yılında ülke genelinde ithal edilen ve satılan sahte ve standart altı ilaçlara karşı bir kampanya düzenledi.⁴⁸² DSÖ, 2017’de bazı Afganların sağlık sorunları için daha ucuz ve kolay erişilebilir olduğu gerekçesiyle geleneksel tıbbi kullandıklarını bildirdi.⁴⁸³

Kabil

Samuel Hall, 2014 yılında kentsel yoksullukla ilgili bir çalışmada Kabil’in diğer şehirlere göre sağlık tesislerine daha kolay erişim sağladığını tespit etti.⁴⁸⁴ Kabil, gebelik hizmetlerine ve doğumla ilgili sağlık hizmetlerine erişimi olan kadınların oranının en yüksek olduğu şehirlerden biriydi.⁴⁸⁵ Afganistan Kamu Politikası Araştırma Örgütü (APPRO) 2016 tarihli bir raporda, “Kabil Şehrindeki insanların kamu ve özel sağlık hizmetlerine erişimi olmasına rağmen, bu hizmetlerin düşük kalitesi imkânı olanları Hindistan ve Pakistan’da tedavi görmeye yönlendiriyor [...] Bazı yolsuzluklar - kamu tesislerinde hizmet için ödeme talep etme ve eczanelerden komisyon alan doktorlar şeklinde - bildiriliyor ve ilaçları klinikte ücretsiz olarak almak yerine piyasadan satın almak zorunda kalındığına dair yaygın şikâyetler var.” şeklinde bildiriyor.⁴⁸⁶

2019 FIS raporunda belirtildiği gibi, Kabil’e çok sayıda insanın gelmesi özellikle özel hastanelere gidecek parası olmayanlar için temel sağlık hizmetlerine erişimin kısıtlanmasına neden oldu.⁴⁸⁷ UNOCHA ve REACH tarafından yapılan 2019 Tüm Afganistan Değerlendirmesi’ne (WOA) göre, Kabil’deki hanelerin %33’ü yakınlarda veya köylerinde veri toplama tarihinden önceki 3 ay içinde bir sağlık merkezine (kamu veya özel) erişemediklerini bildirdi; hanelerin %72’si sağlık hizmetlerine sınırlı erişimlerinin çok yüksek hizmet maliyetlerinden kaynaklandığını bildirdi; %70’i bu durumun ilaç maliyetlerinin çok yüksek olmasından, %23’ü ise başka sebeplerden kaynaklandığını belirtti.⁴⁸⁸

Başkentte sağlık hizmetlerine erişimi iyileştirmeyi amaçlayan Kabil Kentsel Sağlık Projesi’ne Kabil Şehrindeki toplam 47 sağlık tesisi dâhil edildi.⁴⁸⁹ Kabil’deki travma bakımının çoğu, hem yerel hastaları hem de Kabil dışından hastaları tedavi eden, standart devlet tesislerinde bulunmayan özel travma bakımı sunan İtalyan bir STK olan Emergency tarafından sağlandı.⁴⁹⁰

2018 MedCOI projesi talebine göre, Kabil’de yatarak tedavi sağlayan özel bir ruh sağlığı kurumu yoktu ancak iki kamu kurumu bu tür tedaviyi ücretsiz olarak sunuyordu. Hastanelerde ücretsiz ilaç bulunamayabiliyor ve hastadan ödeme yapması istenebiliyordu. Tedavi için resmî olmayan ücretler de alınabiliyordu. Ayakta tedavi, konsültasyon ziyareti için 200 ila 500 AFN arasında değişen bir ücret alan çeşitli özel uzmanlar tarafından sağlanıyordu. Kaynak, “intihar girişimi durumunda hastanın devlet hastanelerinde ücretsiz olarak tedavi edilebileceğini” ve “Kabil Şehrinde bu tür tedavileri sunan birçok özel muayenehane olduğunu” belirtti.⁴⁹¹

Almanya tarafından finanse edilen Uluslararası Psiko-Sosyal Örgüt (IPSO), Almanya’dan sınır dışı edilenlere ve ayrıca psikososyal yardıma ihtiyaç duyan yerlilere psikososyal yardım sunarak günde 400 ila 500 kişiye yardım etti. Hizmetleri; öz farkındalık gruplarını, Afgan yaşam becerileri eğitimini, bire bir danışmanlığı ve diğer psikososyal yardım türlerini içeriyordu.⁴⁹² Bir MedCOI kaynağı, bu kurumda bir psikiyatrist veya psikolog tarafından ayakta tedavi,

⁴⁸¹ Tolonews, Afghanistan Imports 40% of Medicine ‘Illegally’, 6 October 2017, [url](#)

⁴⁸² AA, Afghan ministry takes step against counterfeit medicine, 29 November 2017, [url](#)

⁴⁸³ WHO, Afghanistan - Essential medicines and pharmaceutical policies, [2017], [url](#)

⁴⁸⁴ Samuel Hall, Urban Poverty Report - A Study of Poverty, Food Security and Resilience in Afghan Cities, 2014, [url](#), p. 48

⁴⁸⁵ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), pp. 184, 191, 193

⁴⁸⁶ APPRO, Afghanistan Rights Monitor: Baseline Report, April 2016, [url](#), pp. 59

⁴⁸⁷ Finland, FIS/Migrationsverket, Afghanistan: Fact-Finding Mission to Kabul in April 2019, 15 October 2019, [url](#), p. 17

⁴⁸⁸ UNOCHA/REACH, WoAA, Multi Sectoral Needs Assessment 2019, September 2019, [url](#), p. 17

⁴⁸⁹ World Bank, Kabul’s Renovated Hospital Improves Quality of Healthcare for Thousands, 30 September 2018, [url](#)

⁴⁹⁰ WHO, From Trauma to Recovery: Addressing Emergency Care in Afghanistan, April 2018, [url](#)

⁴⁹¹ MedCOI Projesi, 25 Nisan 2018. MedCOI, tıbbi menşe ülke bilgilerini elde etmek için AMIF tarafından finanse edilen bir projedir. Proje, 12 Avrupa Birliği üye devleti ile Norveç ve İsviçre’nin, Hollanda ve Belçika’da bulunan “MedCOI” ekibinin hizmetlerinden yararlanmasına olanak sağlıyor. MedCOI ekibi, menşe ülkelerde çalışan kalifiye doktorlar ve diğer uzmanlarla araştırma yapar. Elde edilen bilgiler, ilgili COI Hizmetine iletilmeden önce MedCOI proje ekibi tarafından gözden geçirilir.

⁴⁹² Bjelica J. and Ruttig T., Voluntary and Forced Returns to Afghanistan in 2016/17: Trends, statistics and experiences, AAN, 19 May 2017, [url](#)

psikiyatrik danışmanlık ve takip hizmetlerinin ücretsiz olarak verildiğini doğruladı.⁴⁹³ Ancak Kabil'deki göçmenlere destek sağlayan bir organizasyonun yöneticisi Asylos ile görüşmesinde IPSO'nun "çok sınırlı kaynaklara ve hizmetlere" sahip olduğunu ve ruhsal durumu yıllardır kötü olan birine yardım edemeyeceğini belirtti.⁴⁹⁴

Herat

Kentsel yoksullukla ilgili 2014 Samuel Hall araştırması, sağlık tesislerine ortalama mesafenin "önemli ölçüde daha yüksek" olduğu Mezar-ı Şerif veya Kandahar gibi diğer şehirlere kıyasla Herat'ta sağlık tesislerine erişimin daha kolay olduğunu ortaya koydu.⁴⁹⁵ Herat şehrinin merkezinde bulunan Herat Bölge Hastanesi, bölgeden yüzlerce yaralı sevk tedavisi dâhil olmak üzere uzmanlaşmış üçüncü basamak sağlık hizmetleri ile dört vilayette (Herat, Badgis, Gur, Ferah ve Nimruz) hizmet veren ana hastaneydi. Hastane günde ortalama 1.000-1.500 hasta kabul etmekte olup 650 yatak kapasitesine sahiptir.⁴⁹⁶ Herat şehrinin kuzeybatısındaki Jebrael sağlık merkezi, çoğu aşılama ve genel poliklinik birimlerini ziyaret eden günde ortalama 300 ziyaretçisiyle yoğun nüfuslu bölgede yaklaşık 60.000 kişiye temel sağlık hizmetleri sağlıyordu.⁴⁹⁷ İl sağlık müdürüne göre, Nisan 2017'de Herat'ın 65 özel sağlık kliniği vardı. Ancak Herat sakinleri, "birçok özel sağlık merkezinin sağlık hizmetlerini bir işletmeye dönüştürdüğünden", ayrıca ilaçların kalitesizliğinden, tedavi olanaklarının olmamasından ve doktorların hastalıkları doğru teşhis etme becerilerinin olmamasından yakındılar. Sonuç olarak, bazı Heratlılar tedavi için yurt dışına gitmeyi seçiyordu.⁴⁹⁸

Eylül 2018'de UNOCHA, Herat şehrindeki temel ve ikinci basamak sağlık tesislerinin, kendi mahallelerindeki kuraklık ve çatışmalar nedeniyle Herat şehrine gelen çok sayıda yerinden edilmiş kişiyle başa çıkmada yetersiz kaldığını bildirdi. Örneğin Bölge Çocuk Hastanesinin doluluk oranları %150'ye yükseldi.⁴⁹⁹ 2019 WOA'ya göre, Herat'taki hanelerin %45'i yakınlarda veya köylerinde veri toplama tarihinden önceki 3 ay içinde bir sağlık merkezine (kamu veya özel) erişemediklerini bildirdi; hanelerin %63'ü sağlık hizmetlerine sınırlı erişimlerinin çok yüksek hizmet maliyetlerinden kaynaklandığını bildirdi; %61'i bu durumun ilaç maliyetlerinin çok yüksek olmasından kaynaklandığını, %34'ü ise örneğin ulaşım eksikliğinden ötürü sağlık tesislerine erişemediklerini belirtti.⁵⁰⁰

Bir MedCOI talebine göre, Herat'ta bir psikiyatrist veya psikolog tarafından hem ayakta hem de yatarak tedavi sağlayan bir devlet hastanesi vardı ve uygun olduğunda ücretsiz ilaç imkânı ile ücretsiz hizmet sunuluyordu. Bu tedavileri sağlayan özel bir hastane de vardı. Özel tesis, konsültasyon ziyareti için 250-450 AFN ve yatarak tedavi için gecelik 1500-6000 AFN ücreti uyguluyordu. Kaynak, mali gücü düşük bir kişi için yatarak tedavi maliyetinin gecelik 2.500 AFN'nin altında olacağını belirtti.⁵⁰¹

Medya kaynakları, Afganistan'da yalnızca tek bir "yüksek güvenlikli psikiyatri tesisinin" olduğunu, bunun da Herat'ta bulunduğunu ve Kızılay tarafından yönetildiğini bildirdi. Kızılay Güvenli Psikiyatri Kurumu, "en tehlikeli" olduğu düşünülen ve genellikle zincirlendikleri ve sakinleştirildikleri söylenen hastalar içindir. 300 hastadan birçoğu tesiste kalıcı olarak kalmak zorundadır çünkü ayakta tedavi veren uygun ruh sağlığı hizmetleri mevcut değildir.⁵⁰²

Guardian, Mart 2020'nin sonunda, Herat'taki ana Covid-19 hastanesinde, vilayetin salgınla mücadele etmek için merkezî hükümetten 400 milyon afgani (5,20 milyon ABD doları) almasına rağmen tedarikin çok sınırlı olduğunu bildirdi. Aynı hastanede, sadece on doktor, bir uzman ve yirmi hemşire olduğu bildirildi.⁵⁰³

⁴⁹³ MedCOI Projesi; 25 Nisan 2018. MedCOI, tıbbi menşe ülke bilgilerini elde etmek için AMIF tarafından finanse edilen bir projedir. Proje, 12 Avrupa Birliği üye devleti ile Norveç ve İsviçre'nin, Hollanda ve Belçika'da bulunan "MedCOI" ekibinin hizmetlerinden yararlanmasına olanak sağlıyor. MedCOI ekibi, menşe ülkelerde çalışan kalifiye doktorlar ve diğer uzmanlarla araştırma yapar. Elde edilen bilgiler, ilgili COI Hizmetine iletilmeden önce MedCOI proje ekibi tarafından gözden geçirilir.

⁴⁹⁴ Asylos, Afghanistan: Situation of young male 'Westernised' returnees to Kabul, August 2017, [url](#), p. 64

⁴⁹⁵ Samuel Hall, Urban Poverty Report - A Study of Poverty, Food Security and Resilience in Afghan Cities, 2014, [url](#), p. 48

⁴⁹⁶ WHO, Construction of Triage Area in Herat Regional Hospital, Project Proposal, 29 September 2017, [url](#), p. 2

⁴⁹⁷ World Bank, Community Health Care Increases Access to Medical Services in Herat Province, 1 November 2016, [url](#)

⁴⁹⁸ Tolonews, Herat Residents Criticize 'Lack of Treatment Facilities', 7 April 2017, [url](#)

⁴⁹⁹ UNOCHA, Afghanistan Drought Response, Situation Report No. 2 (as of 16 September 2018), 20 September 2018, [url](#), p. 3

⁵⁰⁰ UNOCHA/REACH, WoAA, Multi Sectoral Needs Assessment 2019, September 2019, [url](#), p. 141

⁵⁰¹ MedCOI Projesi; 5 Haziran 2018 Salı. MedCOI, tıbbi menşe ülke bilgilerini elde etmek için AMIF tarafından finanse edilen bir projedir. Proje, 12 Avrupa Birliği üye devleti ile Norveç ve İsviçre'nin, Hollanda ve Belçika'da bulunan "MedCOI" ekibinin hizmetlerinden yararlanmasına olanak sağlıyor. MedCOI ekibi, menşe ülkelerde çalışan kalifiye doktorlar ve diğer uzmanlarla araştırma yapar. Elde edilen bilgiler, ilgili COI Hizmetine iletilmeden önce MedCOI proje ekibi tarafından gözden geçirilir.

⁵⁰² BBC, Inside Afghanistan's only high security mental institution, 8 February 2018, [url \[online video\]](#); NPR, Afghanistan's Lone Psychiatric Hospital Reveals Mental Health Crisis Fueled By War, 14 February 2018, [url](#)

⁵⁰³ Guardian (The), 'We're not ready': coronavirus looms over the fragile Afghan health system, 30 March 2020, [url](#)

Mezar-ı Şerif

Sağlık hizmetlerinin kapsamını, kalitesini ve alanını genişletmeyi amaçlayan Geçiş Sürecinde Sağlık Eylemi için Sistem Geliştirme (SESG) programı, Belh vilayetinde 814 sağlık evi kurdu. Vilayette faaliyet gösteren 90 sağlık tesisindeki sağlık hizmetleri, Sağlık Bakanlığı'nın sözleşmeli olduğu Bakhtar Kalkınma Ağı STK'si tarafından hayata geçirilmiştir.⁵⁰⁴ Alman kalkınma ajansı GIZ'e göre, Mezar-ı Şerif'teki Ebu Ali Sinha Balkhi Bölge Hastanesi, Belh vilayetinin merkez hastanesi olarak hizmet veriyordu ve kuzey bölgesi sevk hastanesi olarak tüm kaza vakalarını ve acil vakaları alıyor ve çevre ilçelerdeki klinikler için büyük genel hastane olarak faaliyet gösteriyordu.⁵⁰⁵

Mezar-ı Şerif'te 2018 itibarıyla çoğu özel olmak üzere yaklaşık 10-15 hastane ve 30-50 sağlık kliniği bulunuyordu.⁵⁰⁶ Mezar-ı Şerif'te bulunan ve 2017'de 19.000 kişiye hizmet veren bir ICRC ortopedi merkezi yaklaşık otuz yıldır hastalara hizmet veriyor. Merkez, 2017 sonunda bir hastanın bir ICRC personelini vurarak öldürmesi üzerine iki aylığına geçici olarak kapanmak zorunda kaldı.⁵⁰⁷

Guardian'ın 2016 tarihli bir makalesine göre, Afganistan'ın ilk özel nöropsikiyatri kliniği Alemi hastanesi, Mezar-ı Şerif'in dış bölgesinde bulunuyordu. 2016'da hastanede haftada altı gün boyunca günde 120 adede kadar hasta görüldü ve bunlardan bazıları hastaneye ulaşmak için uzun mesafeler katetti.⁵⁰⁸ MedCOI talebine göre Mezar-ı Şerif'te ruh sağlığı hizmeti veren iki tesis vardı. Alemi hastanesinin "görece daha iyi personel ve hizmete" sahip olduğu ancak tesisin sadece ilaçla tedavi sağlayabildiği ve "psikoterapide uzmanlığının ve olanaklarının yeterli olmadığı" belirtildi. Dahası, tesis "tedavi yaklaşımları hakkında karar verecek nitelikli terapistlerden ve kapasiteden mahrumdur".⁵⁰⁹ Alemi hastanesi ile ilgili bir başka makale ise tesisin günde 80 ila 120 hastaya yardımcı olabileceğini belirtti.⁵¹⁰

Belh gebelik sırasında en az bir doğum öncesi bakım ziyareti oranına sahip Afganistan vilayetleri arasındaydı.⁵¹¹

2.6.3 Ruh sağlığı hizmetleri

İnsan Hakları İzleme Örgütü 2020 raporuna göre, çok sayıda Afgan, uzun süreli çatışmalarla doğrudan bağlantılı olabilecek depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi psikolojik sorunlara/ruh sağlığı sorunlarına sahiptir.⁵¹² Raporlama ve teşhisin az olması nedeniyle psikolojik travma yaşayan insan sayısını ölçmek zor olsa da UNOCHA, "çatışma sonucunda nüfusun önemli bir kısmının ruh sağlığı sorunları yaşama olasılığının çok yüksek olduğu düşünülüyor. Psikososyal destek hizmetlerinin son derece düşük erişilebilirliği ve travmatik şoklara tekrar tekrar maruz kalma ile, iyileşme fırsatları muhtemelen minimum düzeyde olacak ve insanlar bunun yerine olumsuz başa çıkma mekanizmalarına başvuracaklar." şeklinde belirtti.⁵¹³

Afganistan'da ruhsal bozuklukların yaygınlığına ilişkin kesin rakamlar mevcut değildir ancak DSÖ'nün tahminlerine göre, bir milyondan fazla Afgan depresif bozukluk, 1,2 milyondan fazla Afgan ise anksiyete bozukluğu yaşamaktadır.⁵¹⁴ Başka bir tahmine göre, Afganların yaklaşık %42 ila %66'sı travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) yaşıyor. Bununla birlikte, resmî TSSB teşhisi konması nadirdir çünkü bununla ilgili bazı semptomlar, Afganistan'da pek çok insanda görüldüğü için anormal kabul edilmemektedir.⁵¹⁵ Samuel Hall'un 2016 tarihli araştırmasına göre, "Afgan gençliğinin

⁵⁰⁴ World Bank, Afghanistan Residents Benefit from Improved Quality Healthcare in Balkh Province, 23 April 2017, [url](#)

⁵⁰⁵ FFO and GIZ, Securing Basic Medical Care, March 2014, [url](#), p. 1

⁵⁰⁶ Austria, BFA Staatendokumentation, Fact-Finding Mission Report Afghanistan, [source: Representative of an international NGO], April 2018, [url](#), p. 37

⁵⁰⁷ New York Times (The), He Killed a Red Cross Worker: 'I Will Go to Hell for What I Did', 7 April 2018, [url](#)

⁵⁰⁸ Guardian (The), 'My Liver is Bleeding': Life inside an Afghan Psychiatric Hospital - in Pictures, 5 February 2016, [url](#)

⁵⁰⁹ MedCOI Projesi; 24 Haziran 2017 Cumartesi. MedCOI, tıbbi menşe ülke bilgilerini elde etmek için AMIF tarafından finanse edilen bir projedir. Proje, 12 Avrupa Birliği üye devleti ile Norveç ve İsviçre'nin, Hollanda ve Belçika'da bulunan "MedCOI" ekibinin hizmetlerinden yararlanmasına olanak sağlıyor. MedCOI ekibi, menşe ülkelerde çalışan kalifiye doktorlar ve diğer uzmanlarla araştırma yapar. Elde edilen bilgiler, ilgili COI Hizmetine iletilmeden önce MedCOI proje ekibi tarafından gözden geçirilir.

⁵¹⁰ de Rond M. and Rakita M., Why there is no PTSD in Afghanistan, Medium, 28 November 2016, [url](#)

⁵¹¹ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 184

⁵¹² HRW, "Disability Is Not Weakness". Discrimination and Barriers Facing Women and Girls with Disabilities in Afghanistan, 28 April 2020, [url](#)

⁵¹³ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview 2020, December 2019, [url](#), p. 21

⁵¹⁴ WHO, Depression a leading cause of ill health and disability among Afghans – fighting stigma is key to recovery, 9 April 2017, [url](#)

⁵¹⁵ de Rond M. and Rakita M., Why there is no PTSD in Afghanistan, Medium, 28 November 2016, [url](#)

endişe verici ruh sağlığı durumu artık ikincil bir bireysel sağlık sorunu olarak değil, ülkedeki olası herhangi bir sosyal, ekonomik ve siyasi kalkınmaya yönelik gerçek bir tehdit olarak görülmelidir.” Genç Kabillilerin çoğunluğu (%70) travmatik olaylar yaşamıştır (sadece kişisel travmalar değil, suç veya terörle ilgili sorunları içeren bir veya daha fazla şok). Çalışma ayrıca geri dönenlerin ve yerinden edilmiş kişilerin, göç geçmişi olmayanlara kıyasla kendilerini temel sağlık hizmetlerinden yoksun bulduklarını tespit etti.⁵¹⁶

Afganistan’ın ulusal ruh sağlığı stratejisinde tüm Afganların yarısının bir ruh sağlığı sorunu yaşadığı tahmin ediliyordu ancak Şubat 2016 itibarıyla Afganistan’da yalnızca bir devlet ruh sağlığı hastanesi vardı ve o da Kabil’de bulunuyordu.⁵¹⁷ 2019 tarihli bir Foreign Policy makalesine göre, Afganistan’da ruh sağlığı tesisleri az sayıdadır ve ruh sağlığı, aşı ve ilaçların aksine, uluslararası yardım tarafından sağlanan kaynakların bir parçası değildir.⁵¹⁸ 2018 itibarıyla, Afganistan’da “hastaların çoğunun genellikle zincirlendiği ve yatıştırıldığı” tek bir yüksek güvenli psikiyatri tesisi olduğu bildirildi.⁵¹⁹

Halk Sağlığı Bakanı 2017’de bakanlığın “yakın zamanda 700’den fazla profesyonel psikolojik danışman ve 101 uzman ruh sağlığı doktorunu eğittiğini” belirtti. Ayrıca eğitimli profesyonellerin devlet tarafından işletilen sağlık merkezlerinde veya çeşitli sağlık STK’lerinde çalıştığı belirtilmektedir.⁵²⁰ Dahası, IWPR’nin (Savaş ve Barış Raporlama Enstitüsü) bir makalesinde alıntılanan bakan, Afganistan’da 300 ruh sağlığı kliniği bulunduğunu ve toplamda yaklaşık 1.500 sağlık merkezinde psikolojik hizmetlerin mevcut olduğunu kaydetti. Ayrıca, hükûmet tarafından 200 uzmanlık merkezi daha planlanmıştır.⁵²¹ IWPR’nin başka bir makalesine göre, “bakanlık, psikolojik sorunları tedavi etmek için ülkenin 34 vilayetinde klinikler kurdu” ancak “Kabil’de sadece bir ruh sağlığı hastanesi vardı.”⁵²²

Ancak Asylos’un röportaj yaptığı, Afganistan’da saha tecrübesi olan bir akademisyene göre, Kabil’de faaliyet gösteren bir kamu ruh sağlığı hastanesi ve Mezar-ı Şerif’te bulunan özel bir hastane ile “Afganistan’da ruh sağlığı hizmeti neredeyse yoktur”.⁵²³ 2016 Samuel Hall araştırmasında Afganistan’ın eğitimli profesyonel (psikiyatristler, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar), yeterli altyapı ve ruh sağlığı sorunları hakkında farkındalık eksikliği yaşadığı ve “30 milyondan fazla nüfusu ‘kapsamak’ üzere yalnızca bir adet üçüncü sınıf sağlık tesisine (Kabil Ruh Sağlığı Hastanesi), yaklaşık üç adet eğitimli psikiyatriste ve on psikoloğa sahip olduğu” bildirildi.⁵²⁴

2018 MedCOI talebine göre, “hastalara uygulanan sert ve özensiz muamele nedeniyle insanlar genellikle ruhsal rahatsızlığı olan hastaları bir devlet ruh sağlığı hastanesinde tutmak istemiyor.” Bunun yerine, “mali olanağı olan insanlar daha iyi tedavi görmek için genellikle özel sağlık hizmetini seçiyor veya yurt dışına, Pakistan veya Hindistan’a seyahat ediyor. Bu durum sadece ruh sağlığı hizmeti için değil, diğer tedaviler için de geçerlidir.”⁵²⁵

2.6.4 Kadınlar için sağlık hizmetlerine erişim

Kadınlar sağlık hizmetlerine erişimde belirli engellerle karşılaşyordu; bu engeller kadınların düşük okuryazarlık oranları, hareket kısıtlamaları ve paraya sınırlı erişim nedeniyle, sağlık sorunları ve uygulamaları konusundaki bilgi eksikliklerini kapsıyordu.⁵²⁶ UNOCHA, “erkeklerin kadınlara tıbbi tedavi sağlamasının yasaklanmasının” kadınların sağlık hizmetlerine erişimini tehlikeye attığını belirtti ve hemşirelerin sadece %15’inin ve doktorların %2’sinin kadın olduğunu tespit etti.⁵²⁷ Buna ek olarak, UNOCHA, kadın ve genç kızların “farklı ihtiyaçlarını karşılamak için ihtiyaç duydukları sağlık hizmetini elde etmede belirli ek engellerle” karşılaştıklarını belirtti. Değişken güvenlik durumu ve kadınların evde kalması gerektiğini düşünen kültürel ve geleneksel uygulamalar gibi farklı faktörler,

⁵¹⁶ Samuel Hall, Urban displaced youth in Kabul – Part 1. Mental Health Also Matters, 2016, [url](#), p. 11

⁵¹⁷ Guardian (The), ‘My Liver is Bleeding’: Life inside an Afghan Psychiatric Hospital - in Pictures, 5 February 2016, [url](#)

⁵¹⁸ Azad S., Endless Conflict in Afghanistan Is Driving a Mental Health Crisis, FP (Foreign Policy), 27 September 2019, [url](#)

⁵¹⁹ NPR, Afghanistan’s Lone Psychiatric Hospital Reveals Mental Health Crisis Fueled By War, 14 February 2018, [url](#)

⁵²⁰ WHO, Depression a leading cause of ill health and disability among Afghans – fighting stigma is key to recovery, 9 April 2017, [url](#)

⁵²¹ IWPR, Depression Rampant Among Afghan Women, 12 February 2017, [url](#)

⁵²² IWPR, Afghan Women Hit by Mental Health Crisis, 12 May 2016, [url](#)

⁵²³ Asylos, Afghanistan: Situation of young male ‘Westernised’ returnees to Kabul, August 2017, [url](#), p. 111

⁵²⁴ Samuel Hall, Urban displaced youth in Kabul – Part 1. Mental Health Also Matters, 2016, [url](#), p. 12

⁵²⁵ MedCOI Projesi; 25 Nisan 2018. MedCOI, tıbbi menşe ülke bilgilerini elde etmek için AMIF tarafından finanse edilen bir projedir. Proje, 12 Avrupa Birliği üye devleti ile Norveç ve İsviçre’nin, Hollanda ve Belçika’da bulunan “MedCOI” ekibinin hizmetlerinden yararlanmasına olanak sağlıyor. MedCOI ekibi, menşe ülkelerde çalışan kalifiye doktorlar ve diğer uzmanlarla araştırma yapar. Elde edilen bilgiler, ilgili COI Hizmetine iletilmeden önce MedCOI proje ekibi tarafından gözden geçirilir.

⁵²⁶ Dörner F. and Langbein L., Between Rhetoric and Reality: Access to health care and its limitations, AAN, 2 December 2014, [url](#)

⁵²⁷ UNOCHA, Afghanistan: Humanitarian Needs Overview (2019), 6 December 2018, [url](#), p. 15

kadınların sağlık hizmetlerine erişimini etkilemekte ve bu durum normalde önlenilecek hastalık ve ölümle sonuçlanmaktadır. Aynı kaynağa göre 2019'da hemşirelerin yalnızca %15'i ve tıp doktorlarının %2'si kadındı ve bu da kadınlar için risk teşkil ediyordu.⁵²⁸

Mayıs 2020 AIHRC raporu, görüşülen kadınların %46,2'sinin hamilelik sırasında bir hastaneye veya sağlık merkezine gitmediğini ve bir uzmanla görüşmediğini belirtti; görüşülen kadın ve çocukların %15,6'sı aşı yaptırmamıştı; toplam katılımcıların %56,7'si ailelerinde bulunan kadınların doğumlar arasındaki minimum üç yıllık aralığı takip etmediklerini ve daha erken hamile kaldıklarını belirtti; görüşülen kadınların %11,6'sı doktor veya ebe olmadan evde doğum yapmaya devam ediyordu.⁵²⁹

2018 NRC ve Samuel Hall araştırması, gezici kliniklerin kadınlara tıbbi bakım sağlamada özel bir role sahip olduğunu belirtti. Gezici klinikler, çoğunlukla kadınların diğer sağlık hizmetlerine erişiminin kısıtlı olması nedeniyle, erkeklerden önemli ölçüde daha fazla kadın hastaya sahipti.⁵³⁰

TSHP'nin 2003 yılında uygulanmasından önce Afganistan dünyadaki en yüksek ikinci anne ölüm oranına sahipti. BM'nin tahminlerine göre 2000 yılında 100.000 canlı doğumda 1.100 olan anne ölüm oranı 2015 yılına kadar %64 azalarak 100.000 canlı doğumda 396'ya düşmüştür. Bu yüksek ölüm oranına katkıda bulunan başlıca faktörlerden biri, doğumların yalnızca %14,3'üne yetenekli bir uzmanın katılması ve doğumların yalnızca %12,8'inin bir sağlık tesisinde gerçekleşmesiydi.⁵³¹

AYKA 2016-17'ye göre, anne ve çocuk sağlığında ilerleme kaydedildi. Bunun çoğu doğum öncesi bakımın artması ve nitelikli görevlilere sahip uzmanlaşmış kurumlarda artan doğum sayısından kaynaklanıyordu.⁵³² Bununla birlikte, Afganistan'daki tüm doğumların neredeyse yarısı, yetkin bir sağlık pratisyeni olmadan evde gerçekleşti.⁵³³ Doğumun nitelikli bir personel yardımıyla yapılması açısından, kırsalda ve kentte yaşayan kadınlar ve Kuchi kadınları arasında da önemli farklılıklar gözlemlenmiştir. Kentsel alanlarda, doğum yapan kadınların çoğunluğuna nitelikli bir uzman tarafından yardım edilmekle birlikte, kırsaldaki doğumların yarısından azına nitelikli bir doğum görevlisi destek veriyor.⁵³⁴ Kentte gerçekleşen doğumların %82,7'si kurumda gerçekleştirilen doğum iken bu oran kırsalda gerçekleşen doğumlar için %43,4'tür.⁵³⁵ Nuristan, Paktika, Bedaşan, Nimruz ve Daykundi'de hamile kadınların yarısından fazlası doğum öncesi bakım almamıştı ancak Kabil, Kandahar, Bamyan, Belh ve Kapisa'da kadınların %80'inden fazlası hamilelik sırasında check-up yaptırmıştı.⁵³⁶

2.6.5 ÜYEK'ler ve geri dönenler için sağlık hizmetlerine erişim

ÜYEK'ler ve geri dönen kişiler, *tezkere* şeklinde belge eksikliğinden dolayı bazen sağlık hizmetlerinden ve diğer temel hizmetlerden mahrum kalabiliyorlar (bkz. 1.3 *Tezkereye Erişim*).⁵³⁷

Karma Göç Merkezi'nin 2019 raporu, geri dönen Afganların çoğunun fon yoksulluğunu, sağlık hizmetlerine erişememe gibi çeşitli zorluklarla ilişkilendirdiğini belirtti. Geri dönen birkaç kadın, doğum öncesi sağlık hizmetlerine erişimlerinin olmadığını veya çocuklarını muayene etmek için bir doktora erişimlerinin olmadığını belirtti.⁵³⁸ 2018 itibarıyla, Afganistan'ın dolup taşan sağlık tesisleri, şehir merkezlerinde ve dış mahallelerinde toplanan yerinden edilmiş kişiler ve geri dönen kitleleri barındırmada zorluk yaşıyordu.⁵³⁹ 2018 NRC ve Samuel Hall araştırması, katılımcıların %24'ünün sağlık hizmetlerine erişimi olmadığını belirtti. Hanelerin üçte birinde sağlık sorunları yaygın olarak rapor edilmiştir ve bu haneler kronik hastalığı olan en az bir üyeye sahiptir.⁵⁴⁰

⁵²⁸ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview 2020, December 2019, [url](#), p. 24

⁵²⁹ AIHRC, Report Summary: Access to Health and Education Rights in Afghanistan, May 2020, [url](#)

⁵³⁰ NRC, IDMC and Samuel Hall, Escaping War: Where to Next?, 24 January 2018, [url](#), p. 35

⁵³¹ Frost A., et al., An assessment of barriers to accessing the BPHs in Afghanistan, 15 November 2016, [url](#)

⁵³² Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 168

⁵³³ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 167

⁵³⁴ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 190

⁵³⁵ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 192

⁵³⁶ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 184

⁵³⁷ UNHCR, Solutions Strategy for Afghan Refugees 2018-2019, October 2018, [url](#), p. 22

⁵³⁸ MMC, Distant Dreams. Understanding the aspirations of Afghan returnees, January 2019, [url](#), p. 33

⁵³⁹ WHO, From Trauma to Recovery: Addressing Emergency Care in Afghanistan, April 2018, [url](#)

⁵⁴⁰ NRC, IDMC and Samuel Hall, Escaping War: Where to Next?, 24 January 2018, [url](#), p. 35

UNHCR, 2018’de geri dönenlerin sağlık hizmetlerine erişiminin bir önceki yıla göre biraz arttığını ve 2017’deki %31’e kıyasla 2018’de geri dönenlerin %27’sinin sağlık hizmetlerine erişemediğini bildirdi. Sağlık hizmetlerine erişim eksikliğinin en yaygın nedeni maliyetti (%77), ardından mevcut sağlık hizmetlerinin kalitesi (%11) geliyordu. Aile reisinin kadın olduğu hanelerin sağlık hizmetlerine erişimi erkek reisli hanelere göre biraz daha fazladır (erkek reisli hanelerin %27’sine kıyasla kadın reisli hanelerin %21’i sağlık hizmetlerine erişemediğini bildirmiştir). HKU’lar tarafından kontrol edilen bölgelerde, geri dönenlerin %30’u sağlık hizmetlerine erişememişti.⁵⁴¹ 2018 yılında sağlık hizmetlerine erişimi olmayan ÜYEK’lerin sayısında artış oldu (2017’de %42 iken 2018’de %47); bunun temel nedeni maliyet (%79) olmakla birlikte bunu kalite endişeleri (%17) takip ediyor; HKU kontrolündeki alanlarda yaşayan ÜYEK’lerin %41’i sağlık hizmetlerine erişemediğini bildirirken %49’u da hükümet kontrolündeki bölgelerde aynı sorunu bildirmiştir. Kentsel ve kırsal alanlarda ikamet eden ÜYEK’ler arasında sağlık hizmetlerine erişimde kayda değer bir fark yoktu.⁵⁴²

ÜYEK’lerin yaklaşık %98’i bir sağlık tesisine 1 saatlik uzaklıktaydı ve %85’inin bir saatlik mesafede oturduğu eczaneler en uygun sağlık hizmeti kaynaklarını oluşturuyordu. ÜYEK’ler diğer sağlık hizmeti tesislerine daha yakın yerlerde ikamet ettiklerini bildirdi: %80’i bir kamu kliniğine 1 saatlik mesafede (%56’sı özel bir kliniğe bir saatlik mesafede), %65’i de bir kamu hastanesine bir saatlik mesafede oturuyordu.⁵⁴³

2.6.6 Engelliler için sağlık hizmetlerine erişim

İnsan Hakları İzleme Örgütü, Afganistan’ın tüm dünyada kişi başına en çok engelli birey bulunan ülkelerden biri olduğunu kaydetti. Her beş haneden en az birinin ciddi psikolojik, fiziksel, duysal veya zihinsel engelli bir yetişkin veya bir çocuk üyesi vardı.⁵⁴⁴ UNOCHA, kesin verileri bulmak zor olsa da 2018’de nüfusun yaklaşık %10-11’inin fiziksel bir engelden muzdarip olduğunu kaydetti.⁵⁴⁵ 2020 itibarıyla, Afganistan nüfusunun bir milyondan fazlasının kesik uzvu vardı ve hareket, görme veya işitme engeline sahipti.⁵⁴⁶

2019 itibarıyla, Afganistan’daki protez ve rehabilitasyon hizmetleri “halk sağlığı tesislerinde hemen bulunamıyordu”⁵⁴⁷ ve protez uzuvların ve rehabilitasyonun ana sağlayıcıları yardım gruplarıydı. Örneğin Kabil’in, protez uzuvları olan bireylere donanım sağlamaktan sorumlu ana merkezi, yıllık bazda Afganistan’ın yapay uzuv talebinin yarısından fazlasını karşıladığı söylenen ICRC tarafından yönetiliyor.⁵⁴⁸

Asia Foundation, yetişkin katılımcıların yaklaşık %20’sinin hiçbir zaman yatarak veya ayakta tedavi sağlık hizmetlerini kullanmadıklarını bildirdi. %40’ı bir önceki yıl, %16’sı son 1-2 yılda ve %13’ü son 2-3 yılda sağlık hizmeti kullanmıştı. Son 3 yılda bakım arayanların üçte biri sağlık hizmetlerine çoğunlukla özel bir muayenehanede eriştiğini söylerken beşte biri sağlık hizmetlerine bir devlet hastanesinde eriştiğini belirtti. Kaynak, bu eğilimlerin farklı engellilik seviyelerinde benzer olduğunu bildirdi.⁵⁴⁹ Şiddetli engellilikten muzdarip yetişkinlerin yaklaşık %40,4’ü ihtiyaç duyduklarında yatarak tedavi almadı. Cevap verenlerin üçte biri, ihtiyaç duyulan yatan hasta bakımını almamalarının nedeninin hastanın hastane masraflarını karşılayamaması olduğunu, üçte biri ulaşım yetersizliği veya ulaşım masraflarını karşılayamama nedeniyle ihtiyaç duyulan bakıma erişemediğini belirtti.⁵⁵⁰

2019 AIHRC Raporu, engelli kişilerin sağlık hizmetlerine erişimini sınırlayan iki ana konuyu vurguladı: Birincisi, evlerinden sağlık merkezlerine olan uzaklık ve yolların ve araçların kötü durumu. İkincisi, hastanelerde rampaların ve diğer tesislerin bulunmaması (çünkü bu durum tesislere erişimlerini engelliyordu).⁵⁵¹ Bağışçılar tarafından sağlanan finansman yollarda ve diğer altyapılarda iyileştirmelerle sonuçlanırken engelli insanların ihtiyaçları için sınırlı planlama

⁵⁴¹ UNHCR, Socio-economic survey and post-distribution monitoring, 3 July 2019, [url](#), pp. 33, 15

⁵⁴² UNHCR, Socio-economic survey and post-distribution monitoring, 3 July 2019, [url](#), p. 15

⁵⁴³ UNHCR, Socio-economic survey and post-distribution monitoring, 3 July 2019, [url](#), p. 15

⁵⁴⁴ HRW, “Disability Is Not Weakness”. Discrimination and Barriers Facing Women and Girls with Disabilities in Afghanistan, 28 April 2020, [url](#)

⁵⁴⁵ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview 2020, December 2019, [url](#), p. 20

⁵⁴⁶ HRW (Human Rights Watch), “Disability Is Not Weakness”. Discrimination and Barriers Facing Women and Girls with Disabilities in Afghanistan, 28 April 2020, [url](#)

⁵⁴⁷ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview 2020, December 2019, [url](#), p. 61

⁵⁴⁸ New Humanitarian (the), As casualties soar, Afghanistan struggles to treat civilians maimed by conflict, 4 April 2019, [url](#)

⁵⁴⁹ Asia Foundation, Model Disability Survey of Afghanistan 2019, 13 May 2020, [url](#), p. 73

⁵⁵⁰ Asia Foundation (the), Model Disability Survey of Afghanistan 2019, 13 May 2020, [url](#), p. 75

⁵⁵¹ AIHRC (Afghanistan Independent Human Rights Commission), Human Rights Challenges of Persons with disabilities. 1398, 26 November 2019, [url](#), p. 15

yapılmıştır. Büyük kentsel alanlara hem kamu hem de özel otobüs taşımacılığı ile hizmet verilmektedir; ancak, engelliler için modifiye edilmiş hizmetler veya erişilebilir araçlar yoktur. Kamu binalarının çoğunda rampalar, asansörler veya erişilebilir banyolar yoktur. Ek olarak, engelliler eğitim, istihdam ve sağlık hizmetlerinde zorluklarla karşı karşıyadır. İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne göre, pek çok engelli kişinin, örneğin birçok devlet hizmetine erişim için zorunlu olan ulusal kimlik kartı (*tezkere*) yoktur (Bkz. Bölüm 1.3 *Tezkereye Erişim*). İlçeye olan uzak mesafe ve yardım bulunmaması nedeniyle pek çok engelli kişi kimlik kartını alamıyor.⁵⁵²

İnsan Hakları İzleme Örgütü, “bu nüfus artmaya devam etse de şiddetli iktidar değişiklikleri, uzun süre tartışmalı iktidar, yaygın yoksulluk ve yaygın hukuksuzluk, güvensizlik ve düşmanlıklar birbirini izleyen hükümetlerin engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılayacak politikaları tasarlama, benimseme veya uygulamaya yönelik en ufak çabalarını bile baltalıyor” diye belirtti.⁵⁵³

Haber ajansı Tolonews'e göre “ayrımcılık, engelliler için Afganistan'daki en önemli ve zarar verici engeldir.”⁵⁵⁴ Afganistan'daki engelli insanlar hayatta kalmak için sık sık damgalanma ve tutumla ilgili engellerin üstesinden gelmek zorunda kalıyor. Engelli kadınlar, hem cinsiyetleri hem de engellilikleri nedeniyle daha fazla ayrımcılığa maruz kalmaktadır.⁵⁵⁵ İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne göre, “engelli Afgan kadın ve genç kızlar, cinsiyet ayrımcılığı ve engelli kişilere yönelik ayrımcılık kesiştiğinden haklarına ulaşmakta engellerle karşılaşılıyor. Bu bireyler çoğu zaman sosyal izolasyona maruz kalarak toplum içinde veya kendi aileleri içinde aşağılanma, aile için bir utanç kaynağı olarak görülme ve kamusal alanlara ve topluluğun veya ailenin sosyal etkinliklerine alınmama durumlarıyla karşılaştıklarını anlatıyor. Engelli Afgan kadınlar genellikle evliliğe uygun olmadıkları şeklinde ve aileleri için bir yük olarak görülürler.”⁵⁵⁶ Benzer şekilde, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW), Mart 2020 belgesinde engelli kadınların sağlık hizmetlerine sınırlı erişime sahip olduğunu bildirdi.⁵⁵⁷

Engelli çocukların ötekileştirildikleri ve temel haklara erişebilmeleri için büyük ölçüde ailelerine bağımlı oldukları bildirilmektedir; bazı çocukların “evlere kapatıldığı, çoğunun okuldan dışlandığı, sağlık hizmetlerinden mahrum bırakıldığı ve aşırı durumlarda terk edildiği” bildirildi.⁵⁵⁸

Afganların engelliler konusundaki algısı üzerine UNICEF ve UNOPS/CDAP adına derlenen 2004 tarihli bir araştırma raporu, Afgan toplumunun mayın, araba kazası, hastalık vb. bir kaza nedeniyle sakat kalan bir kişi (*Malul*) ile engelli olarak doğan kişi (*Mayub*) arasında ayırım yaptığını kaydediyor. *Mayub*, genellikle doğumla ilgili zihinsel ve duyuşsal engellerle ilişkilendirilmektedir. Her iki kategori için din ve engellilik arasında bir bağlantı olduğu düşünülse de özellikle *Mayub* engellilerin daha az anlaşıldığı ve bu nedenle “Tanrı'nın iradesine bağlı” olduğu düşünülmektedir.⁵⁵⁹ Araştırma makalesinde “*mayubluğun* Tanrı'nın anne babaya cezası veya hamilelik sırasında yanlış bir şey yaptığı için annenin suçu olarak görüldüğü” de belirtildi.⁵⁶⁰

2.7 Barınma ve yaşam koşulları

2.7.1 Kentleşme

NSIA'nın en son raporunda, 2020-2021 için ülkenin toplam nüfusunun yaklaşık 32,9 milyon olduğu tahmin ediliyor. Bunların yaklaşık 8 milyonu (%24,4) kentsel alanlarda, yaklaşık 23,4 milyonu (%71) kırsal alanlarda yaşarken 1,5 milyonu (%4,6) ise göçebe bir yaşam tarzına sahiptir.⁵⁶¹ CIA World Factbook, Temmuz 2020 itibarıyla Afgan nüfusunun 36,6

⁵⁵² HRW, “Disability Is Not Weakness”. Discrimination and Barriers Facing Women and Girls with Disabilities in Afghanistan, 28 April 2020, [url](#)

⁵⁵³ HRW, “Disability Is Not Weakness”. Discrimination and Barriers Facing Women and Girls with Disabilities in Afghanistan, 28 April 2020, [url](#)

⁵⁵⁴ Tolonews, Changing Perceptions About Disability In Afghanistan, 5 June 2019, [url](#)

⁵⁵⁵ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview 2020, December 2019, [url](#), p. 20

⁵⁵⁶ HRW, “Disability Is Not Weakness”. Discrimination and Barriers Facing Women and Girls with Disabilities in Afghanistan, 28 April 2020, [url](#), p. 22

⁵⁵⁷ UN CEDAW, Concluding observations on the third periodic report of Afghanistan, CEDAW/C/AFG/CO/3, 10 March 2020, [url](#)

⁵⁵⁸ Tolonews, Changing Perceptions About Disability In Afghanistan, 5 June 2019, [url](#)

⁵⁵⁹ Altai Consulting, Afghan Perceptions on Disability, October 2004, [url](#), pp. 16- 19

⁵⁶⁰ Altai Consulting, Afghan Perceptions on Disability, October 2004, [url](#), pp. 28-29

⁵⁶¹ Afghanistan, NSIA (CSO), Estimated population of Afghanistan, 1 June 2020, [url](#), p. iii

milyon civarında olduğunu tahmin ediyor.⁵⁶² Uzun vadeli tahminlerde kentsel nüfusun 2050’de yaklaşık %40’ı ve 2060’da %50’yi oluşturacağı öngörüldü. Kabil büyümenin merkezi olarak tanımlandı. Kentsel nüfusun geri kalanı ise yoğunlukla diğer dört şehir bölgesinde yoğunlaşıyor: Herat, Mezar-ı Şerif, Kandahar ve Celalabad.⁵⁶³ Belediyeler bakan yardımcısına göre, ülkeye dönen yüz binlerce Afgan mülteci, yerleştikleri şehirlerde ev bulmakta zorlanıyordu.⁵⁶⁴

AYKA 2016-17 rakamlarına göre, Afganistan’ın kentsel nüfusunun büyük çoğunluğunun (%72) gecekondu mahallelerinde veya yetersiz konutlarda yaşadığı tespit edilirken ortalama kentsel hane halkı büyüklüğü 7,3 kişi olarak tahmin edilmiştir.⁵⁶⁵ Araştırma, nüfusun neredeyse %44’ünün oda başına ortalama 3,2 kişi ile aşırı kalabalık konutlarda yaşadığını ortaya koydu ve konut koşulları “genel olarak yoksul” olarak tanımlandı.⁵⁶⁶ Şehirlerde yaşayan gecekondu nüfusunun beş milyon kişi veya toplam kentsel nüfusun %72,4’ü olduğu tahmin ediliyor.⁵⁶⁷

Afganistan’daki çoğu konut düzensiz, müstakil veya yarı müstakil evler veya normal müstakil evlerden oluşmaktadır. Büyük bir kısmı yamaç konutlarından oluşmaktadır. Apartman veya apartman bloklarının neredeyse tamamı Kabil Şehrinde bulunmaktadır.⁵⁶⁸ Afganların çoğu genellikle çok kötü barınma koşullarında yaşamakta olup konut finansmanına erişimleri çok düşüktür. Resmî konut sektörü, kentte sayıları giderek artan düşük gelirli ve yoksul hanelerin ihtiyacını karşılamak için uygun fiyatlı konut sağlayamamaktadır.⁵⁶⁹

2.7.2 Arazi ve mülkiyet yasaları

Afganistan Kentsel Gelişim Bakanlığı, yaşanabilir kamusal arazide topraksız gecekondu tarafından işgal edilen gayriresmî yerleşimler ile özel mülkiyete ait araziler üzerine inşa edilenler arasında ayrım yapıyor.⁵⁷⁰ Afganistan Medeni Kanunu’nun 1900’üncü maddesi “mülkiyetin, hak kapsamındaki kişinin iradesine ve kontrolüne tabi bir hak olduğunu” belirtmekte ve mülkü kullanma ve mülkte tasarruf etme hakkını sadece sahibine tahsis etmektedir. Yine de, Ekim 2019’da Afgan belediyeler bakan yardımcısının belirttiği gibi, kentsel alanlardaki evlerin %70’inden fazlası gayriresmîydi veya tapusu yoktu.⁵⁷¹ Benzer şekilde, BTI 2020 raporu, hanelerin neredeyse %80’inin arazi üzerindeki mülkiyetlerini kanıtlayacak resmî belgelere sahip olmadığını belirtti.⁵⁷² Devlet tarafından 2019 yılında sekiz vilayet başkentinde yarım milyon konut üzerinde yapılan araştırmanın ilk bulgularına göre, mülklerin %15’inden azının resmî tapusu vardır. Yaklaşık %42’sinin gayriresmî veya âdetlere uygun belgelere sahip olduğu ve yaklaşık %43’ünün herhangi bir belgeye sahip olmadığı tespit edildi.⁵⁷³

2018’de kabul edilen arazi tahsisine ilişkin⁵⁷⁴ yeni Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin⁵⁷⁵ ardından Afgan hükûmeti, kayıt dışı yerleşimciler için “bir milyon ‘Yerleşim Sertifikası’” verilmesi için bir plan yaptı. Afgan belediyeler bakan yardımcısının Ekim 2019’da Reuters’e açıkladığı gibi, hareketin amacı “büyük ölçüde hükûmet arazisi üzerinde bulunan gayriresmî yerleşim birimlerini resmîleştirmek” ve gayriresmî yerleşimcilere beş yıl sonra belirli kriterlerin karşılanması koşuluyla tam mülkiyetin verilebileceği “arsayı beş yıl boyunca tahliye edilmeden kullanma” hakkı vermektir. Ancak yetkiliye göre, “hükûmetin planı uygulamak için mali ve idari kapasitesi düşük olduğundan plan yavaş ilerliyor.”⁵⁷⁶

⁵⁶² CIA World Factbook, Afghanistan, Population, July 2020 estimates, [url](#)

⁵⁶³ Kammeier, H. D., Issa, Z., Urban Governance in Afghanistan: Assessing the New Urban Development Programme and Its Implementation, AREU, June 2017, [url](#), pp. 4, 15-16

⁵⁶⁴ Reuters, Afghanistan struggles to find housing for returning refugees, 21 October 2019, [url](#)

⁵⁶⁵ Afghanistan NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), pp. XXXIII, 26

⁵⁶⁶ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 207

⁵⁶⁷ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), p. 214

⁵⁶⁸ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), pp. 210-214; Afghanistan, State of Afghan Cities 2015, Volume One, 2015, [url](#), pp. 86-87

⁵⁶⁹ UN Habitat, MUDH, Afghanistan Housing Profile, 11 October 2017, [url](#), pp. XIV - XV

⁵⁷⁰ Guardian (The), Pressure builds in ‘powderkeg’ Kabul as refugees return home, 15 March 2018, [url](#)

⁵⁷¹ Reuters, Afghanistan struggles to find housing for returning refugees, 21 October 2019, [url](#)

⁵⁷² Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Afghanistan, 2020, 29 April 2020, [url](#), p. 23

⁵⁷³ Khalil A.B. and Farajid, N., Fixing Afghanistan’s Security of Tenure Crisis, The Diplomat, 20 September 2019, [url](#)

⁵⁷⁴ UNHCR, Solutions Strategy for Afghan Refugees 2018-2019, October 2018, [url](#), p. 22

⁵⁷⁵ Presidential Decree 305 of the Islamic Republic of Afghanistan on the Identification and Allocation of Suitable Land for the Re-integration and Construction of Affordable Housing for Returnees, Internally Displaced Persons and Families of Martyrs of the Country’s Security and Defence Forces. The decree replaced Presidential Decree 104 (2005).

⁵⁷⁶ Reuters, Afghanistan struggles to find housing for returning refugees, 21 October 2019, [url](#)

BTI 2020 raporunda belirtildiği gibi, arazi mülkiyeti verilmesi için yasal çerçeve örfi hukuka dayanıyordu ve ilgili konular hem *şariat* hem de genel medeni kanunlara göre kararlaştırıldı.⁵⁷⁷ Afganistan’da arazi mülkiyeti hem eyalet yasalarına hem de “gayriresmî yerel mutabakat sistemlerine” dayanmaktadır. Resmî ve gayriresmî sistemler, aynı arazi parçası için farklı sahip tanır ve insanlar genellikle mülkiyeti kanıtlayacak tapu ve belgelerden yoksundur.⁵⁷⁸ Özel mülkiyet için resmî bir korumanın olmadığı durumlarda arazi gasbı çok sık yaşanır olmuştur. Bu nedenle BTI 2020 raporunda 1.297.000 dönüm araziye “devlet yapısı içindeki güçlü bireylere ve gruplara bağlı olan” arazi mafyası tarafından yasa dışı olarak el konulduğundan bahsedildi.⁵⁷⁹

2004 Afganistan Anayasası’nın 14’üncü maddesi, devlete “çiftçilerin, çobanların ve yerleşimcilerin ekonomik, sosyal ve yaşam koşullarının yanı sıra göçebelerin geçim kaynaklarını iyileştirme” ve “konutların sağlanması ve hak eden vatandaşlara kamu varlıklarının dağıtımıyla ilgili gerekli tedbirleri alma” yükümlülüğünü yükler.⁵⁸⁰ Bununla birlikte, göçebeler için yerleşim alanlarının tahsisi, Deh Sabz’daki Bari Kaw ile Lovgar Vilayetindeki Deşt-i Zarghoun gibi bazı yerlerde başarılı olamadı.⁵⁸¹

AAN araştırmasına göre Taliban, Helمند (2010’dan beri), Uruzgan (2015’ten beri) ve Takhar (2017’den beri) vilayetlerinde “hem yetki sahibi olmak hem de gelir elde etmek amacıyla devlet arazisini devretmiş, vergilendirmiş ve kiralamıştır”. Çabalara rağmen hükümetin Helمند’deki devlet arazisinin dağıtımını engelleyemediği bildirildi.⁵⁸²

Arazi haklarının ve gayrimenkul mülkiyetinin geri verilmesi, geri dönen mültecilerin yeniden entegrasyonu için büyük bir zorluk olarak görülmüştür.⁵⁸³ 2020’de UNOCHA konut, arazi ve mülkiyet konularının bir zorluk olmaya devam ettiğini belirtti.⁵⁸⁴ Kadın hakları gruplarına göre, boşanmış kadınların ve dulların toprak ve mülk üzerinde hak iddia etmekte (bu haklar Afgan Anayasası, Medeni Kanun ve *şariat* tarafından tanınsa bile) güçlüklerle karşılaştıkları bildirildi.⁵⁸⁵

2.7.3 Kabil, Herat ve Mezar-ı Şerif’te konut ve yaşam koşulları

Kabil

Yaklaşık bir milyon kişi için tasarlanan Kabil’in beş milyondan fazla insanı barındırdığı, başkente ve çevresine düzenli olmayan bir şekilde yerleştiği bildirildi. Diğer Afgan illerindeki çatışma, şiddet, yoksulluk ve ekonomik fırsatların yetersizliği nedeniyle başkente gelen ÜYEK’lerin sık sık “savunmasız koşullarda, bazen şehir genelinde bulunan gerçek gecekondu mahallelerinde” yaşadığı bildirildi.⁵⁸⁶

Başkent in büyümesi yetersiz konut ve sıhhi temizlik, arazi gasbı ve mülkiyet belgelerinin eksikliği, yoksulluk, trafik, kirlilik ve suçluluk gibi sorunları artırdı.⁵⁸⁷ 2018 yılında Kabil nüfusunun tahmini %70’inin, “sakinlerinin yasal hak iddiası bulunmayan arazi üzerine inşa edilen konut alanları ve/veya planlamaya ve yapı düzenlemelerine uygun olmayan konut birimleri alanları” olarak tanımlanan gayriresmî yerleşim yerlerinde yaşadıkları bildirildi.⁵⁸⁸ Gayriresmî alanlarda yaşayanların yoğunluğu, resmî alanların iki katından fazla olabilir.⁵⁸⁹ Şehrin gayriresmî yerleşim yerlerinin, “sakinlerin

⁵⁷⁷ Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Afghanistan, 2020, 29 April 2020, [url](#), p. 23

⁵⁷⁸ Muzhary F.R., One Land, Two Rules (10): Three case studies on Taleban sales of state land, AAN, 15 April 2020, [url](#)

⁵⁷⁹ Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Afghanistan, 2020, 29 April 2020, [url](#), p. 23

⁵⁸⁰ Afghanistan, Constitution of Afghanistan, (Ratified) 26 January 2004, [url](#)

⁵⁸¹ Giustozzi A., Nomad-settler conflict in Afghanistan today, October 2019, AREU, [url](#), p. 9. For the list of the settlements established as of May 2019, see the same source p. 10.

⁵⁸² Muzhary F.R., One Land, Two Rules (10): Three case studies on Taleban sales of state land, AAN, 15 April 2020, [url](#)

⁵⁸³ Bjelica J., Afghanistan’s Returning Refugees: Why Are So Many Still Landless?, AAN, 29 March 2016, [url](#)

⁵⁸⁴ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview — Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 25

⁵⁸⁵ Reuters, After four decades of war, Afghan widows battle for homes, 22 January 2020, [url](#)

⁵⁸⁶ Foschini F., Kabul’s Expanding Crime Scene (Part 1): The roots of today’s underworld, 11 February 2020, last updated on 9 March 2020, [url](#), see also New York Times (The), They Fight Suicide Bombers. But Can Afghan Police Fight Crime? 8 February 2020, [url](#)

⁵⁸⁷ Foschini F., Kabul Unpacked — A geographical guide to a metropolis in the making, AAN Thematic Report 01/2019, AAN, [url](#), January 2019, p. 1

⁵⁸⁸ Collier P. et al., Policy Options for Kabul’s Informal Settlements, IGC, January 2018, [url](#), p. 3

⁵⁸⁹ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 20

çoğuna çok önemli düşük maliyetli konutlar” sunduğu bildirildi.⁵⁹⁰ 2017’de Fabrizio Foschini, gayriresmî yerleşimlerin büyük bir evsizlik krizini önlemekle birlikte yönetilmeyen büyümenin kanalizasyon sistemi eksikliği ve atıkların verimsiz bertarafı gibi mevcut sorunları daha da kötüleştirdiğini belirtti. Dahası, sınırlı erişime sahip yerlerde kötü inşa edilmiş evler, geri dönenlerin, ekonomik göçmenlerin ve bu yerlerde yaşayan ÜYEK’lerin zorluklarını daha da artırdı.⁵⁹¹

AYKA 2016-2017’ye göre, Kabil, kiralamanın yaygın bir uygulama olduğu tek yerdi: Kabil’deki hanelerin yaklaşık %65’inin konutlarını kiraladığı ve yaklaşık %28’inin yaşadıkları birimleri kiraladığı bildirildi.⁵⁹² 2017 yılında Kabil’deki resmî konut fiyatı 35.000 - 500.000 ABD doları civarındayken Kabil ve orta bölgedeki ortalama aylık hane halkı geliri 208 ABD doları olarak tahmin edilmiştir.⁵⁹³

Herat

Herat’taki binaların çoğu 2001’den sonra inşa edildi; dahası, şehrin etrafına bir dizi yerleşim bölgesi (*shahrak*) inşa edildi. Kentsel yoğunluğun 2015 itibarıyla çok yüksek olduğu bildirildi ve çoğu bina bir ana plana uymasa da yerleşim düzeni oldukça düzenliydi. Herat şehrinde yetkililer ve diğer güçlü şahıslar tarafından arazi gasbı vakaları gerçekleştiriliyordu ve herhangi bir ceza almıyorlardı.⁵⁹⁴ 2016 yılında şehir nüfusunun tahmini %5’inin yumuşak yapılar veya çadırlarda yaşadığı bildirildi.⁵⁹⁵

Afganistan’ın kuzeybatı vilayetleri 2017-2018 kuraklık koşullarından özellikle etkilenmişti⁵⁹⁶ ve Herat ve Badgis vilayetleri, yerinden edilen ve Herat şehri ve çevresindeki aşırı kalabalık kamplarda yaşayan 60.000’den fazla insanın varış noktasıydı.⁵⁹⁷ NRC değerlendirmesine göre, Badgis yolunda Herat şehrinin eteklerindeki 174 yerleşim yerinde 7.400 yerinden edilmiş aile yaşıyordu. Bu ailelerin yetersiz beslenmeden muzdarip oldukları bildirildi ve yer değişikliği alanlarındaki çocukların hiçbirisi okula gitmiyordu.⁵⁹⁸ UNOCHA, Eylül 2018’de çok sayıda kuraklık ve çatışmalardan etkilenen ÜYEK’lerin gelişinin bir sonucu olarak sıhhi temizlik önlemlerinin eksik olduğunu bildirdi.⁵⁹⁹

Mezar-ı Şerif

2015 araştırmasına göre, Mezar-ı Şerif sakinlerinin %66,5’i evlerine sahipken %24,5’i konutlarını kiraliyordu. Şehirdeki evlerin yarısından fazlası ahşap kütüklerle çamur veya topraktan, geri kalanı ise tuğla ve metal, çimento veya diğer malzemelerle kireçten inşa ediliyordu. Çoğunun toprak (%70) veya çimento (%26) zemine sahip olduğu bildirildi.⁶⁰⁰

2.7.4 Suya, sıhhi temizliğe ve elektriğe erişim

2020 BTI raporu, Afganların çoğunun güvenli bir su kaynağına, yeterli sıhhi temizliğe ve hijyene sahip olmadığını ve Afgan nüfusunun büyük çoğunluğunun özellikle kırsal alanlarda elektriğe sınırlı erişimi olduğunu ortaya koymuştur.⁶⁰¹ UNOCHA, 2019 itibarıyla nüfusun yalnızca %67’sinin en azından temel (iyileştirilmiş) içme suyu hizmetlerine erişebildiğini ve kentsel (%96) ve kırsal (%57) nüfus grupları arasında büyük farklılıklar olduğunu bildirmiştir. UNICEF ve DSÖ (2019) tarafından yürütülen bir Ortak İzleme Programına atıfta bulunan UNOCHA, nüfusun yalnızca %43’ünün temel sıhhi tesislere erişebildiğini kaydetti: Kentlerde yaşayanların %57’si ve kırsalda yaşayanların %38’i bu tesislere erişebiliyordu.⁶⁰² UNICEF’in 2018 raporuna göre, Afganistan nüfusunun yalnızca %12’sinin sıhhi tuvaletlere erişimi vardı.⁶⁰³

⁵⁹⁰ Collier P. et al., Policy Options for Kabul’s Informal Settlements, IGC, January 2018, [url](#), p. 17

⁵⁹¹ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 20

⁵⁹² Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), pp. 207-209

⁵⁹³ Collier P. et al., Policy Options for Kabul’s Informal Settlements, IGC, January 2018, [url](#), p. 4

⁵⁹⁴ Leslie J., Political and Economic Dynamics of Herat, USIP, 2015, [url](#), pp. 8-10

⁵⁹⁵ APPRO, Afghanistan Rights Monitor: Baseline Report, April 2016, [url](#), p. 50

⁵⁹⁶ Bjelica J., Less Rain and Snowfall in Afghanistan: High Level Of Food Assistance Needed Until Early 2019, AAN, 30 July 2018, [url](#)

⁵⁹⁷ NRC, Millions of Afghans Face Risks of Drought Related Displacement, 7 September 2018, [url](#)

⁵⁹⁸ Bjelica J., Less Rain and Snowfall in Afghanistan: High Level Of Food Assistance Needed Until Early 2019, AAN, 30 July 2018, [url](#)

⁵⁹⁹ UNOCHA, Afghanistan Drought Response, Situation Report No. 2 (as of 16 September 2018), 20 September 2018, [url](#), p. 2

⁶⁰⁰ Afghanistan, NSIA (CSO), Socio-Demographic and Economic Survey Balkh, 5 January 2015, [url](#), pp. 79-83

⁶⁰¹ Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Afghanistan, 2020, 29 April 2020, [url](#), p. 9

⁶⁰² UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), pp. 14-15

⁶⁰³ UNICEF, Afghanistan Annual Report 2017, February 2018, [url](#), p. 47

Kabil

Su tüketiminin artması ve yeraltı suyu kalitesinin düşmesi kentte su eksikliğine neden oldu.⁶⁰⁴ 2017 yılında Şehir Şebeke Suyu ve Kanalizasyon Şirketi (AUWSSC), Kabil nüfusunun yalnızca %32'sinin akan suya erişimi olduğunu ve sakinlerin yalnızca %10'unun içme suyu aldığını tahmin etti.⁶⁰⁵ Şehrin yetersiz su sistemi, buna mali olarak gücü yetmeyen insanları kendi kuyularını açmaya zorladı.⁶⁰⁶ Kabil'in banliyölerinde ve şehrin kayalık tepelerinde yaşayan pek çok yoksul sakin, genellikle evlerinden uzakta bulunan halka açık çeşmelere bağımlıydı ve küçük çocuklar ve çoğu kez kız çocukları su getirme işiyle uğraşıyordu. AUWSSC'ye göre, 2018'de Kabil Şehrinde binlerce aileye yasa dışı yollarla su sağlayan yaklaşık 72 özel şirket vardı.⁶⁰⁷

Su temini konusundaki sorunların yanı sıra, Kabil'in merkezi konumdaki tepelerinde ortaya çıkan ve büyüyen gayriresmî yerleşimlere sıhhi temizlik ve elektrik gibi diğer temel hizmetlerin sağlanmasının zor olduğu bildirildi.⁶⁰⁸ Nisan 2019'da UNHCR ve NRC temsilcileri Finlandiya Göçmenlik Bürosuna Kabil'deki birçok evin su veya sıhhi tesisattan yoksun olduğunu belirtti; benzer şekilde, uygun hijyen standartlarına erişim sınırlıydı. Kabil sakinleri temiz suya erişmek için kendi kuyularını açmak veya şişelenmiş su satın almak zorunda kaldı.⁶⁰⁹

Antonio Foschini, 2017'de Kabil'in, nüfustaki büyük artış ve başta araç trafiği olmak üzere diğer kirlilik türleri nedeniyle insan kirliliğine ve sağlık sorunlarına neden olacak şekilde dünyada merkezi bir kanalizasyon sistemine sahip olmayan birkaç ulusal başkentten biri olarak kaldığını belirtti.⁶¹⁰ Bunun yerine, genellikle su kuyularına yakın yerleştirilmiş ayrı septik tanklar olan bir kanalizasyon sistemi kullanılıyordu. Kanalizasyonun yeraltı sularına sızması, şehirdeki su kirliliğinin ana nedeni olarak bildirildi.⁶¹¹ Ayrıca, Kabil'deki belediye atık yönetiminin gelişmemiş olduğu veya mevcut olmadığı bildirildi.⁶¹²

Herat

Herat'ta kentsel nüfusun %81'inin iyileştirilmiş su kaynaklarına erişime sahip olduğu, %90,7'sinin aydınlatma kaynağı olarak elektriği kullandığı ve %92'sinin iyileştirilmiş bir sıhhi tesise sahip olduğu bildirildi.⁶¹³ APPRO, Nisan 2016'da Herat Şehri sakinlerinin %80'inin şebeke enerjisine, %70'inin suya ve %30'un kanalizasyon hizmetlerine erişiminin olduğunu tespit etti.⁶¹⁴ 2016 yılında başlayan Salma Hidroelektrik Projesi'nin Herat ve çevresinde elektrik ve suya erişimi iyileştirmesi bekleniyordu.⁶¹⁵

Herat Şehri sakinlerinin çoğu içme suyunu borulardan veya kuyulardan çekiyordu.⁶¹⁶ Şehrin merkezi bir kanalizasyon sistemine sahip olmadığı bildirildi ve kanalizasyonun yer altı sularına sızması, şehirdeki su kirliliğinin ana nedeni olarak kabul ediliyordu.⁶¹⁷

Mezar-ı Şerif

2015 yılında yayımlanan devlet istatistiklerine göre, kentin çoğu sakininin, genellikle borulu sistemden veya kuyulardan gelen iyileştirilmiş içme suyu kaynaklarına erişimi (%76) vardı. Hanelerin yaklaşık %92'sinin sıhhi temizlik olanaklarının iyileştirildiği bildirildi.⁶¹⁸

⁶⁰⁴ Kazemi S.R., The Quest for Household Water in Kabul City, AAN, 30 August 2018, [url](#)

⁶⁰⁵ Amin M. and Adeh, E.H., Water Crisis in Kabul Could Be Severe if Not Addressed, SAIS Review, 22 August 2017, [url](#)

⁶⁰⁶ Reuters, Afghan Capital's Thirsty Residents Dig Deep to Combat Drought, Overuse, 28 February 2017, [url](#)

⁶⁰⁷ Kazemi S.R., The Quest for Household Water in Kabul City, AAN, 30 August 2018, [url](#)

⁶⁰⁸ Collier P. et al., Policy Options for Kabul's Informal Settlements, IGC, January 2018, [url](#), p. 12

⁶⁰⁹ Finland, FIS/Migrationsverket, Afghanistan: Fact-Finding Mission to Kabul in April 2019, Situation of Returnees in Kabul, 10 October 2019, [url](#), p. 8

⁶¹⁰ Foschini F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, [url](#), p. 18

⁶¹¹ Kazemi S.R., The Quest for Household Water in Kabul City, AAN, 30 August 2018, [url](#)

⁶¹² Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Afghanistan, 2020, 29 April 2020, [url](#), p. 9

⁶¹³ Afghanistan, NSIA (CSO), Final Report of Herat Socio-Demographic and Economic Survey, 7 March 2017, [url](#), pp. 74, 76, 88

⁶¹⁴ APPRO, Afghanistan Rights Monitor: Baseline Report, April 2016, [url](#), p. 50

⁶¹⁵ Afghanistan Times, Modi, Ghani inaugurate long-awaited Salma Dam project, 4 June 2016, [url](#)

⁶¹⁶ Afghanistan, NSIA (CSO), Final Report of Herat Socio-Demographic and Economic Survey, 7 March 2017, [url](#), p. 77

⁶¹⁷ Kazemi S.R., The Quest for Household Water in Kabul City, AAN, 30 August 2018, [url](#)

⁶¹⁸ Afghanistan, NSIA (CSO), Socio-Demographic and Economic Survey Balkh, 5 January 2015, [url](#), pp. 70, 84

2.7.5 ÜYEK'ler ve geri dönenlerin barınma ve yaşam koşulları

Dünya Bankası ve UNHCR'nin ortak bir araştırmasına göre, geri dönen haneler normalde büyüktü ve çoğu hane Afganistan'a döndükten sonra çocuk sahibi olmuştu: Ortalama geri dönen hane halkı 9,6 kişiden oluşuyordu ve bunların %50'den fazlası 0-16 yaş grubundaydı.⁶¹⁹

AYKA 2016-17, hiç taşınmayanlara kıyasla kentsel alanlarda daha fazla göçmen yaşadığını (%46,2'ye karşı %19,2) tespit etti.⁶²⁰ UNHCR'nin 2018 raporuna göre, ÜYEK'ler ve geri dönen kişiler, sık sık kiralık veya paylaşımlı konutlarda veya toplu barınaklarda yaşadıkları kentsel veya yarı kentsel alanlara taşınmayı seçti.⁶²¹ Ev kiralama, 2016-17 yılında geri dönenlerin %58'i ve ÜYEK'lerin %69'u tarafından kullanılan bir uygulama olmakla birlikte, geri dönenlerin %22'si ve ÜYEK'lerin %20'si başka yerleşim düzenlemelerinde (ör. geniş aile ile kalma, gecekondulaşma veya resmî olmayan bir yerleşim yerinde yaşama) yaşadıklarını bildirdi. Genel nüfusa kıyasla ev sahibi olma sıklığı daha azdı. UNHCR'nin açıkladığına göre bu durum yer değişikliğinin uzun sürmesi, Afganistan dışında doğmuş geri dönenlerin yüzdesinin yüksek olması ve eski mültecilerin %38'inin döndükten sonra menşe vilayetlerine yerleşmemesiyle ilgilidir. Bununla birlikte, geri dönenlerin evlerine sahip olma olasılıkları, ÜYEK'lere kıyasla daha muhtemeldi: 2016-17 yılında geri dönenlerin yaklaşık %20'si, ÜYEK'lerin %11'ine kıyasla kendi evlerinin sahipleri olduklarını bildirdi. Dahası, Afganistan kırsalındaki geri dönenlerin ve ÜYEK'lerin evlerine sahip olma olasılıkları kentsel alanlardaki geri dönenlere ve ÜYEK'lere kıyasla daha yüksekti.⁶²²

2019'da WOA Değerlendirmesi ÜYEK hanelerin 2018'e göre ortalama olarak önemli ölçüde daha fazla borçlu olduğunu ve kuraklıktan etkilenen bölgelerdeki hanelerin en kötü etkilenen haneler olduğunu ortaya koydu.⁶²³ UNOCHA 2019'da ÜYEK'lerin "giderek daha zayıf mülkiyet haklarına ve zorla tahliyelere maruz kaldığını" bildirdi. 2019 WOA Değerlendirmesi'nde de açıklandığı üzere, zorla yerinden edilmiş insanların çatışmanın sona ermesinden sonra bile evlerine dönmeleri engellenebilir. Değerlendirmede ÜYEK hanelerinin %52'sinin "mevcut barınaklarında herhangi bir yazılı belge olmadan" yaşadıkları belirtildi. "Arazi sahiplerinin, yararlanıcıların ve diğer ilgililerin ilgili hak ve sorumluluklarının kapsamının net olmaması", "acil sığınma evi müdahalelerinin başarısına veya başarısızlığına" katkıda bulundu ve "geçici sığınma evinin sağlanmasını sınırladı".⁶²⁴

UNOCHA, 2019 WOA Değerlendirmesi verilerine dayanarak, yerinden edilmiş hanelerin en önemli üç öncelikli ihtiyaçlarından biri olarak barınağı seçtiğini bildirdi: Yerinden edilmiş hanelerin %65'i kalıcı bir barınakta yaşamadığını (%10'u çadırda, %19'u geçici barınaklarda ve %36'sı kerpiç/tuğla barınaklarda yaşıyordu), %45'i ise son altı ayda barınaklarının çatışma veya doğal afet nedeniyle hasar gördüğünü belirtmiştir. Barınaklarının zarar gördüğünü bildiren hanelerin %80'i gerekli onarımları yapamadıklarını bildirdi. "Barınak onarımının yükü; özellikle yer değiştirmemiş, doğal afetlerden etkilenen haneler için yüksekti ve bu hanelerin %41'i borçlanmanın birincil nedeni olarak barınak onarım maliyetlerini bildirdi."⁶²⁵

UNHCR tarafından incelenen tüm yerleşim yerlerinde su ve sıhhi temizlik ciddi bir sorun olarak tespit edildi. Çok sayıda ailenin tuvaletlere erişimi yoktu ve çoğu, tıkanıklık ve su kalitesi sorunları olan ortak su noktalarına güveniyordu.⁶²⁶ MSF, Temmuz 2019'da, Herat, Faryab, Badgis ve Gur vilayetlerinden gelen ÜYEK'leri barındıran Herat şehrinin kenar mahallelerindeki barınaklarda yetersiz su temini olduğunu ve gıdaya, sağlık hizmetlerine ve temel hizmetlere (örneğin sıhhi temizlik) sınırlı erişim olduğunu bildirdi. Su arzındaki azalmanın, insanların "mahallede içme ve yıkama için su dilenmesine" neden olduğu bildirildi.⁶²⁷

⁶¹⁹ World Bank and UNHCR, Living Conditions and Settlement Decisions of Recent Afghan Returnees, Findings from a 2018 Phone Survey of Afghan Returnees and UNHCR data, June 2019, [url](#), p. 15

⁶²⁰ Afghanistan, NSIA (CSO), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, [url](#), pp. 43-44

⁶²¹ UNHCR, Solutions Strategy for Afghan Refugees 2018-2019, October 2018, [url](#), p. 22

⁶²² UNHCR, Returnee and Internally Displaced Persons Monitoring Report, May 2018, [url](#), p. 15

⁶²³ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 16

⁶²⁴ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 32

⁶²⁵ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 25

⁶²⁶ UNHCR, Profile and Response Plan of Protracted IDP Settlements in Herat, October 2016, [url](#), p. 6

⁶²⁷ MSA, Living conditions deteriorate for displaced people in Herat, 24 July 2019, [url](#)

ÜYEK kamplarındaki kadınlar yüksek düzeyde aile içi şiddetle karşılaştıklarını bildirdi⁶²⁸ ve UNOCHA'ya göre:

“Uygun barınak ve temiz su eksikliği kadınlar, çocuklar ve yaşlılar dâhil olmak üzere savunmasız haneleri çevre unsurlara, mahremiyet ve insan haysiyetine uygun yaşama eksikliğine ve aşırı kalabalığa (bazen 4-5 hane bir barınağı paylaşmaktadır) maruz bırakmaktadır. Dahası, özellikle yüksek rakımlı bölgelerde hava koşullarına karşı yeterince dayanıklı yalıtımın olmaması, insanların Afganistan'ın sert kışlarıyla baş etme kapasitesini sınırlandırarak akut solunum yolu enfeksiyonu vakalarına ve 5 yaş altı çocuk ölümlerinde artışa neden oluyor.”⁶²⁹

---

⁶²⁸ USDOS, Afghanistan 2019 Human Rights Report, 11 March 2020, [url](#), p. 24

⁶²⁹ UNOCHA, Humanitarian Needs Overview – Afghanistan, December 2019, [url](#), p. 25

3. İç hareketlilik

3.1 Dış ve iç hat uçuş bağlantıları

Lifos, Afgan hava trafiğine ilişkin genel bir incelemeye göre, ülkede tahminen 25 aktif havalimanı olduğunu, ancak bunların sadece bir kısmının 2019 itibarıyla iç ticari hava trafiğine açık olduğunu belirtiyor.⁶³⁰ Afganistan'ın dört uluslararası havalimanı Kabil, Herat, Mezar-ı Şerif ve Kandahar'da bulunuyor.⁶³¹ Lifos, uçuş programlarının sık sık değişebileceğini ve varış yerleri ve kalkışlarla ilgili bilgilerin her zaman hava yollarının web sitelerinde güncellenmediğini belirtti. Kısa süreli gecikmeler veya iptaller yaygın olup bunlar hava koşulları, doğal afetler, teknik sorunlar veya güvenlikle ilgili olaylardan kaynaklanabilmekle birlikte bazı varış yerlerinde uçuşların aylarca askıya alınması bile mümkündür. Bununla birlikte, Kabil'den Herat'a, Mezar-ı Şerif'e ve Kandahar'a düzenli uçuşlar, "uzun bir süre boyunca az çok istikrarlı bir şekilde mevcut olmaya devam ederken Bamyan gibi daha küçük yerlere seferler zaman içinde değişmiştir".⁶³²

2019 itibarıyla, özel bir hava yolu olan Kam Air ve Ariana Afgan Airlines, Afganistan içinde uçuş yapan iki ticari Afgan şirkettir.⁶³³ New York Times'a göre Kam Air, Taliban'ın Ocak 2018'de Kabil'deki Intercontinental Hotel'e saldırarak başka kişilerin yanı sıra Kam Air'in uluslararası personelinin dokuz üyesini öldürmesinden önce Afganistan'daki iç hat uçuşlarının %90'ını gerçekleştiriyordu. Saldırının ardından 50'den fazla yabancı Kam Air çalışanının ülkeyi terk etmesi hava yolunun birçok uçuşunu askıya almasına neden oldu.⁶³⁴ Kam Air, genellikle güvenilmez veya kara yolu ile ulaşılması tehlikeli olan Afgan şehirlerini birbirine bağlıyor.⁶³⁵ Kam Air'in web sitesine göre, Haziran 2020 itibarıyla çeşitli noktalara iç hat uçuşları mevcut olmakla birlikte iki iç uçuş bağlantısı daha planlanıyor.⁶³⁶ 2006 yılında kurulan bir diğer Afgan hava yolu şirketi Safi Airways, uluslararası ve iç hatlarda uçuş yaptı, ancak ödenmemiş vergi ve borç sorunları nedeniyle hava yolu Eylül 2016'da faaliyetine son verdi.⁶³⁷ Safi Airways, uluslararası ve iç hatlarda haftalık 74 uçuş gerçekleştiriyordu.⁶³⁸ Safi Airways'ın web sitesine göre hava yolu, ülkenin en büyük ikinci yolcu taşıyıcısıydı.⁶³⁹

Sivil havacılık otoritesi, "Koronavirüs salgınının başlangıcından bu yana ülkedeki [Afganistan] havacılık endüstrisi 20 milyon dolardan [yaklaşık 18,2 milyon avro⁶⁴⁰] fazla kaybetti ve bu, Afgan hava yollarını mart ayının başından itibaren uçuşları kesmeye ve nihayetinde ay sonuna kadar [Mart 2020] tüm uçuşları durdurmaya itti." şeklinde bildirdi.⁶⁴¹

Covid-19 nedeniyle, ulusal hava yolu Kam Air ve uluslararası hava yolları, başkent Kabil'e giden ve Kabil'den gelen uçuş hizmetlerini askıya aldı. 23 Haziran 2020'ye kadar, yolcuların Kabil'den ayrılmak için kullanabileceği hiçbir ticari uçuş yoktu.⁶⁴² 23 Haziran 2020 itibarıyla, Afganistan'daki ABD Büyükelçiliği, "Afganistan Sivil Havacılık Otoritesi bazı hava yollarının (Emirates, Türk, Ariana ve Kam) hizmetlerine yeniden başladığını açıkladı [...]" şeklinde belirtti. 8 Temmuz 2020 tarihi itibarıyla aynı kaynak, "Afganistan Hükûmeti'nin tüm hava ve kara yolculuğuna kısa süreliğine kapatılan İran'la sınırını yeniden açtığını" duyurdu.⁶⁴³

Medya, Covid-19 sokağa çıkma yasağı tedbirlerinin bir sonucu olarak yaşanan ekonomik kayıplar nedeniyle Kam Air⁶⁴⁴ ve Ariana Afgan Hava Yolları'nın söz konusu tedbirler kaldırıldıktan sonra uçuşları kaldığı yerden devam

⁶³⁰ Sweden, Lifos, Lifosrapport: Inrikesflyg, I Afghanistan (version 3.1), 2 July 2019, [url](#),

⁶³¹ Sweden, Lifos, Lifosrapport: Inrikesflyg, I Afghanistan (version 3.1), 2 July 2019, [url](#), SIGAR, Afghanistan's Civilian Aviation: Capacity has improved but challenges remain, including reliance on donor support for operations, July 2019, [url](#), p. 5-6

⁶³² Sweden, Lifos, Lifosrapport: Inrikesflyg I Afghanistan (version 3.1), 2 July 2019, [url](#),

⁶³³ Sweden, Lifos, Lifosrapport: Inrikesflyg I Afghanistan (version 3.1), 2 July 2019, [url](#),

⁶³⁴ New York Times (The), Grounded and Guttled, Main Afghan Airline Struggles after Taliban Attack, 26 January 2018, [url](#)

⁶³⁵ Reuters, Afghan airline struggles after foreign staff killed in hotel raid, 24 January 2018, [url](#)

⁶³⁶ Kam Air, route map, domestic routes, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶³⁷ Safi Airways, About Safi Airways, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶³⁸ National (The), Biggest private airline in Afghanistan grounded over non-payment, 6 September 2016, [url](#)

⁶³⁹ Safi Airways, About Safi Airways, n.d., [url](#)

⁶⁴⁰ According to the currency converter: EC, Exchange rate, n.d. [url](#)

⁶⁴¹ RFE/RL/Gandhara, Coronavirus Pandemic Hits Afghan Airlines Hard, 2 April 2020, [url](#)

⁶⁴² US Embassy in Afghanistan, COVID-19 Information, as of 23 June 2020, [url](#)

⁶⁴³ US Embassy in Afghanistan, COVID-19 Information, as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁴⁴ Reuters Afghan airlines at risk of collapse, taking women's jobs with them, 12 May 2020, [url](#)

ettiremeyebileceğini bildirdi. Aşağıda belirtilen rotalar, 8 Temmuz 2020 itibarıyla mevcut olan ancak uygulanan sokağa çıkma yasağı önlemleri sırasında tümünde (tamamen) hizmet verilmeyen rotaları ifade eder.⁶⁴⁵

Kabil

2014 yılında resmî adı Hamid Karzai Uluslararası Havalimanı olarak değiştirilen ve yerel olarak Khwaja Rawash Havalimanı olarak da bilinen Kabil Uluslararası Havalimanı, Afganistan'ın ana uluslararası havalimanıdır.⁶⁴⁶ Bu raporun hazırlanması ve sonuçlandırılması sırasında, uçuş bağlantıları Covid-19 önlemleri nedeniyle değişikliklere konu oldu. Bir uçuş takip sitesinden erişilen çevrim içi uçuş programlarına göre, aşağıdaki bağlantılar 8 Temmuz 2020 itibarıyla Kabil'den temin edilebiliyordu.⁶⁴⁷

Uluslararası:

- Ankara (Ariana Afghan Airlines)
- Bakü (Silk Way Airlines)
- Delhi (Kam Air, Air India, Ariana Afghan Airlines)
- Dubai (Fly Dubai)
- Islamabad (Kam Air)
- İstanbul, Ankara (Türk Hava Yolları)
- Cidde (Ariana Afghan Airlines, Kam Air)
- Mashhad (Kam Air)
- Riyad (Kam Air)
- Şarika (Air Arabia)
- Taşkent (Kam Air)

Yurt içi:

- Ariana Afghan Airlines, Kabil'den aşağıdaki noktalara iç hat uçuşları gerçekleştiriyor:
  - Herat
  - Kandahar
  - Mezar-ı Şerif
  - Urumçi
- Kam Air, Kabil'den aşağıdaki noktalara iç hat uçuşları gerçekleştiriyor:
  - Bamyan
  - Bost
  - Dammam
  - Feyzabad
  - Herat
  - Kandahar
  - Maymana
  - Mezar-ı Şerif
  - Tarinkot
  - Zaranc

⁶⁴⁵ Flightradar 24, Kabul International Airport, n.d., as of 8 July 2020, [url](#); Flightradar 24, Herat International Airport, n.d., as of 8 July 2020, [url](#); Flightradar 24, Mazar-e Sharif International Airport, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁴⁶ Sweden, Lifos, Lifosrapport: Inrikesflyg, I Afghanistan (version 3.1), 2 July 2019, [url](#), [url](#); LCA, Afghanistan Kabul (Hamid Karzai) International Airport, 5 January 2018, [url](#); ACAA, International Airfields, 10 January 2018, [url](#)

⁶⁴⁷ Flightradar 24, Kabul International Airport, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

- Kabil’den havalanan iç hat uçuşları⁶⁴⁸ olarak Kam Air’in web sitesinde aşağıdaki noktalar belirtilmiştir:

- Şangay
- Medine
- Necef
- Şangay

Kam Air, web sitesinde Kabil’den Kunduz’a ve Kabil’den Şaran’a bağlantı yollarının planlandığını belirtiyor.⁶⁴⁹

Herat

Herat Uluslararası Havalimanı, Afganistan’ın dört uluslararası havalimanından biridir.⁶⁵⁰ Bu raporun hazırlanması ve sonuçlandırılması sırasında, uçuş bağlantıları Covid-19 önlemleri nedeniyle değişikliklere konu oldu. Bir uçuş takip sitesinden erişilen çevrim içi uçuş programlarına göre, aşağıdaki bağlantılar 8 Temmuz 2020 itibarıyla Herat’tan temin edilebiliyordu.⁶⁵¹

Uluslararası:

- Herat’a gidiş/Herat’tan dönüş için şu uçuşlar sunulmaktadır:
  - 8 Temmuz 2020 itibarıyla hiçbir dış hat hizmeti verilmiyor⁶⁵²

Yurt içi:

- Ariana Afghan Airlines, Herat’tan aşağıdaki noktalara iç hat uçuşları gerçekleştiriyor:
  - Kabil⁶⁵³
- Kam Air, Herat’tan aşağıdaki noktalara iç hat uçuşları gerçekleştiriyor:
  - Kabil⁶⁵⁴
  - Çağçaran⁶⁵⁵
  - Ferah⁶⁵⁶
  - Kabil⁶⁵⁷
  - Zaranc⁶⁵⁸
  - Mezar-ı Şerif⁶⁵⁹

⁶⁴⁸ Kam Air, route map, domestic routes, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁴⁹ Kam Air, route map, domestic routes, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁵⁰ SIGAR, Afghanistan’s Civilian Aviation: Capacity has improved but challenges remain, including reliance on donor support for operations, July 2019, [url](#), p. 5

⁶⁵¹ Flightradar 24, Herat International Airport, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁵² ch-aviation, Herat, Afghanistan set for scheduled int’l pax service, 3 October 2017, [url](#); Flightradar 24, Herat International Airport, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁵³ Flightradar 24, Herat International Airport, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁵⁴ Flightradar 24, Herat International Airport, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁵⁵ ch-aviation, Herat, Afghanistan set for scheduled int’l pax service, 3 October 2017, [url](#); Flightradar 24, Herat International Airport, n.d., as of 8 July 2020, [url](#); Kam Air, route map, domestic routes, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁵⁶ ch-aviation, Herat, Afghanistan set for scheduled int’l pax service, 3 October 2017, [url](#); Flightradar 24, Herat International Airport, n.d., as of 8 July 2020, [url](#); Kam Air, route map, domestic routes, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁵⁷ Flightradar 24, Herat International Airport, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁵⁸ ch-aviation, Herat, Afghanistan set for scheduled int’l pax service, 3 October 2017, [url](#); Kam Air, route map, domestic routes, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁵⁹ Kam Air, route map, domestic routes, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

Mezar-ı Şerif

Yerel olarak Mevlana Celaleddin Muhammed Balkhi Uluslararası Havalimanı olarak bilinen Mezar-ı Şerif Uluslararası Havalimanı, Afganistan'ın dört uluslararası havalimanından biridir.⁶⁶⁰ Ocak 2019'da Türkiye üzerinden Mezar-ı Şerif ile Avrupa'yı birbirine bağlayan hava koridoru kargo uçuşları için açılmıştır.⁶⁶¹ Bu raporun hazırlanması ve sonuçlandırılması sırasında, uçuş bağlantıları Covid-19 önlemleri nedeniyle değişikliklere konu oldu. Bir uçuş takip sitesinden erişilen çevrim içi uçuş programlarına göre, aşağıdaki bağlantılar 8 Temmuz 2020 itibarıyla Mezar-ı Şerif'ten temin edilebiliyordu.⁶⁶²

Uluslararası:

- Mezar-ı Şerif'e gidiş/Mezar-ı Şerif'ten dönüş için şu uçuşlar sunulmaktadır:
  - İstanbul (Türk Hava Yolları)⁶⁶³
  - Meşhed (Kam Air)⁶⁶⁴

Yurt içi:

- Ariana Afghan Airlines, Mezar-ı Şerif'ten aşağıdaki noktalara iç hat uçuşları gerçekleştiriyor:
  - Kabil
- Kam Air, Mezar-ı Şerif'ten aşağıdaki noktalara iç hat uçuşları gerçekleştiriyor:
  - Kabil
  - Herat⁶⁶⁵
  - Zaranc (Herat üzerinden)⁶⁶⁶

3.2 Seyahat kısıtlamaları ve seyahat için gerekli belgeler

Anayasa'ya göre, bireyler hareket özgürlüğünden yararlanır ve Afganların anayasal olarak yurt dışına seyahat etme, göç etme ve ülkelerine geri dönme hakları vardır.⁶⁶⁷ Yürürlükte herhangi bir yasal kısıtlama olmamasına rağmen, pratikte ülke içinde devam eden çatışma ve kitlesel yerinden edilme genellikle seyahati güvensiz kılmaktadır.⁶⁶⁸ Genel olarak 2019 yılı boyunca hükümet ülke sınırları içinde dolaşım özgürlüğü hakkını kısıtlamadı. USDOS'a göre, "ülkenin bazı bölgelerinde hareketin önündeki en büyük engel, güvenlik eksikliği olmaya devam ediyor. Taksi, kamyon ve otobüs şoförleri güvenlik güçlerinin ve isyancıların bazen yasa dışı kontrol noktaları işlettiklerini ve yolculardan zorla para ve mal aldıklarını bildirdi. Taliban, otoyolları düzenli olarak tamamen kapatıyor veya seyahat etmeye teşebbüs edenlere yasa dışı vergiler koyuyordu."⁶⁶⁹ (Bkz. Bölüm 3.4 Kara Yolu Güvenliği). Bertelsmann Stiftung'a göre Afganistan, "temel bir toplu taşıma sistemi"nden yoksundur.⁶⁷⁰

Afganistan'daki temel kimlik belgesine *tezkere* (bkz. Bölüm 1.3 *Tezkereye Erişim*) denir. Çeşitli kamu hizmetlerine erişimin yanı sıra diğer kimlik belgelerini (yani pasaportlar ve sürücü belgeleri) elde etmek için de *tezkere* "zorunludur".⁶⁷¹

⁶⁶⁰ Sweden, Lifos, Lifosrapport: Inrikesflyg i Afghanistan (version 3.0), 26 September 2018, available at [url](#), p. 8

⁶⁶¹ Pajhwok Afghan News, Mazar-i-Sharif-Turkey-Europe air corridor formally opens, 9 January 2019, [url](#)

⁶⁶² Flightradar 24, Mazar-e Sharif International Airport, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁶³ Flightradar 24, Mazar-e Sharif International Airport, n.d., as of 8 July 2020, [url](#); Turkish Airline, Mazar-e Sharif, Afghanistan, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁶⁴ Flightradar 24, Mazar-e Sharif International Airport, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁶⁵ Kam Air, route map, domestic routes, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁶⁶ Kam Air, route map, domestic routes, n.d., as of 8 July 2020, [url](#)

⁶⁶⁷ USDOS, Country Reports on Human Rights Practices for 2019 - Afghanistan, 10 March 2020, [url](#)

⁶⁶⁸ Freedom House, Freedom in the World 2020— Afghanistan, 4 March 2020, [url](#)

⁶⁶⁹ USDOS, Country Reports on Human Rights Practices for 2019 - Afghanistan, 11 March 2020, [url](#)

⁶⁷⁰ Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Afghanistan, 2020, 29 April 2020, [url](#), p. 9

⁶⁷¹ NRC and Samuel Hall, Access to Tazkera and Other Civil Documentation in Afghanistan, November 2016, [url](#), p. 16

Deniz aşırı Güvenlik Danışma Konseyi'nin (OSAC) gözlemlerine göre, "uygun kimlik teşhisi genellikle devlet tarafından işletilen kontrol noktalarından geçişi sağlamak için yeterlidir. Memurlar; yolsuzluk, düşük ücret ve kırsal polis ve ordu güçlerinin disiplin eksikliği nedeniyle rüşvet talep edebilir."⁶⁷² Kanada Göçmenlik ve Mülteci Kurulu'nun (IRB) 2016 yılında temasa geçtiği AAN'deki bir temsilci, "Afganistan içinde seyahat etmek için belgelerle ilgili sistematik bir gereklilikten" bahsetmedi.⁶⁷³

Dünya çapındaki Covid-19 virüsü salgını nedeniyle Afganistan, virüsün yayılmasını önlemek için sokağa çıkma yasağı önlemleri aldı. 30 Mayıs 2020 itibarıyla Kabil'deki ABD büyükelçiliğine göre, "Kabil Şehri, Herat, Ferah, Celalabad (Nangarhar), Esadabad (Kunar) ve Zaranc (Nimruz) sokağa çıkma yasağı uyguluyor."⁶⁷⁴

3.3 Kadınlar için hareket özgürlüğü

Sosyal kısıtlamalar, kadınların kendi başlarına seyahat edebilmelerini kısıtlıyor.⁶⁷⁵ Toplumsal geleneklere göre, kadınların hareket özgürlüğü, erkek rızası veya erkek koruması koşuluna bağlıdır.⁶⁷⁶ Erkek koruması (*refakatçi* veya *mahrem* olarak da anılırlar⁶⁷⁷) olmadan seyahat eden kadınların evden çıktıklarında ayrımcılığa uğrama veya tacize uğrama riski daha yüksektir.⁶⁷⁸ Erkek koruma, "kadının kocası veya şeriat yasasına göre evlenemeyeceği yakın erkek akrabaları, yani baba, erkek kardeş, amca veya dayı ve evlenemeyeceği yeğenler" olabilir.⁶⁷⁹ Hollanda'nın Afganistan ile ilgili 2019 Menşe Ülke Raporuna göre, erkek korumaya yönelik "bu baskı" kırsal alanlarda ve Taliban ve diğer HKU'ların kontrolü altındaki alanlarda daha belirgindir.⁶⁸⁰ Örneğin, Kandahar şehrinde kadınlar halk arasında nadiren yalnız görülürken Mezar-ı Şerif ve Kabil'de bu daha yaygındır. Foschini'ye göre Kasım 2018 itibarıyla kadınlar, bazı büyük şehirleri çevre ilçelere bağlayan yollarda, toplu taşıma araçlarını diğer yolcular gibi kullanarak tek başlarına seyahat edebiliyorlardı. Bu, Kabil çevresinde (özellikle şehrin kuzeyindeki Shomali platosunda), Herat-İslam Qalah kara yolu boyunca ve Mezar-ı Şerif'e giden ve buradan gelen ana otoyollarda geçerliydi.⁶⁸¹

Bununla birlikte, Hollanda'nın 2019 raporu uygulamada şunları kaydetti:

"Kadınların yalnız başına seyahat etmesi egemen kültür ve buna bağlı sosyal baskının bir sonucu olarak sadece kırsal kesimde değil aynı zamanda Kabil gibi büyük şehirlerde de genellikle risklidir. Kadınlara genellikle bir "mahrem" [...] eşlik eder. Bunun arkasındaki düşünce, bir sorun yaşamaları halinde mahremin kadına yardımcı olabilmesidir. [...] Bekar kadınlar gruplar halinde evin dışında dolaşır, bekar bir anne yanında bir oğlu varsa hiç rahatsız olmadan sokağa çıkabilir. Yedi yaşından büyük çocuklar bu refakatçi rolünü oynayabilir."⁶⁸²

Afganistan'da kadınların araba kullanmasının önünde yasal bir engel olmasa da 2018 yılına kadar sadece birkaç kadın direksiyon başına geçti.⁶⁸³ Kabil, Belh ve Herat şehirlerinde olduğu gibi, kadınların giderek daha fazla araba kullanırken

⁶⁷² USDOS, Bureau of Diplomatic Security, Afghanistan 2020 Crime & Safety Report, 25 February 2020, [url](#)

⁶⁷³ Canada, IRB, Afghanistan: Documents Required to Travel within Afghanistan, Documents Required to Pass Checkpoints (2013-January 2015), 3 February 2016, [url](#)

⁶⁷⁴ US Embassy in Afghanistan, COVID-19 Information, as of 30 May 2020, [url](#)

⁶⁷⁵ Freedom House, Freedom in the World 2020— Afghanistan, 4 March 2020, [url](#)

⁶⁷⁶ USDOS, Country Reports on Human Rights Practices for 2019 - Afghanistan, 11 March 2020, [url](#)

⁶⁷⁷ Refakatçi, bir kadına evden çıkarken veya seyahat ederken eşlik eden bir erkek akrabadır; *mahrem* kavramı da yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Corboz, J., Bacha posh in Afghanistan: factors associated with raising a girl as a boy, 17 June 2019, available at: [url](#)

⁶⁷⁸ Netherlands, Department for Country of Origin Information Reports , Country of Origin Report Afghanistan, March 2019, [url](#), p.91

⁶⁷⁹ UNAMA, Afghanistan: Protection of civilians in armed conflict, Annual Report 2017, February 2018, available at [url](#), pp. 9-10; Netherlands, Department for Country of Origin Information Reports, Country of Origin Report Afghanistan, March 2019, [url](#), p.89

⁶⁸⁰ Netherlands, Department for Country of Origin Information Reports , Country of Origin Report Afghanistan, March 2019, [url](#), p.89

⁶⁸¹ Foschini F., Email, 9 November 2018. Fabrizio Foschini made this addition during the review of this report.

⁶⁸² Netherlands, Department for Country of Origin Information Reports , Country of Origin Report Afghanistan, March 2019, [url](#), pp .90-91

⁶⁸³ Huffington Post, Despite The Backlash, Women Take The Wheel In Afghanistan, 31 August 2017, [url](#)

görüldüğü şehirlerden biridir.⁶⁸⁴ Resmî olarak kadınların toplu taşıma araçlarını kullanmasını engelleyecek hiçbir yasal engel bulunmamaktadır.⁶⁸⁵ Ancak pratikte, “kadınların erkekler tarafından taciz edilme riski olmadan toplu taşıma araçlarıyla tek başlarına seyahat etmelerini sağlayan birkaç tesis vardır. Fakat kadınların ayrı bir bölümde oturabileceği otobüsler de bulunmaktadır. Bazı işverenler kadın çalışanlar için ulaşımını kendileri ayarlar.”⁶⁸⁶

Diplomat’ın 2020 tarihli bir makalesinde, kadınların yalnızca evde çalışması gerektiğine inananların temel endişe nedeni olarak güvenlik nedenlerini gösterdikleri belirtildi. Kadınlar yıllarca erkek koruyucuları olmadan evlerini terk edemediklerinden eğitim alamamışlardır.⁶⁸⁷ Hollanda’nın Afganistan hakkındaki 2019 Menşe Ülkesi Raporuna göre:

“Eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim kadınlar ve kız çocukları için önemli bir sorun olmaya devam ediyor [...] Birçok Afgan, kadınların evden çıkıp seyahat etmesi gerekeceğinden eğitim görmelerine itiraz ediyor [...] Afgan kadınları sağlık hizmetlerine erkeklerden daha az erişime sahiptir. Mahrem tarafından eşlik edilmeye yönelik sosyal baskı da kadınların geleneksel hakim kültürde sağlık merkezlerine [...] gitmesine engel teşkil ediyor. Özellikle kırsal kesimde, bir kadının tıbbi tedavi için bir erkek doktora gitmesi kabul edilemez.”⁶⁸⁸

Afganistan’da zihinsel ve/veya fiziksel engelli kadınlar çeşitli engellerle karşılaşılıyor. Örneğin, “fiziksel rehabilitasyon tüm vilayetlerde mevcut değil ve hastaların hizmet almak için uzun mesafeler katetmesi gerektiğinden çoğu tedaviden tamamen vazgeçiyor.”⁶⁸⁹ Bkz. [Bölüm 2.6.4 Kadınların sağlık hizmetlerine erişimi](#).

Taliban yönetimi altında (1996-2001), kadınlar kamusal alandan, eğitimden ve istihdamdan men edilmekle⁶⁹⁰ birlikte hareket özgürlüğünden de mahrum bırakılmıştı⁶⁹¹. Siyasi gelişmeler ve ABD ile Taliban arasında 29 Şubat 2020’de imzalanan barış anlaşması ile⁶⁹², bazı gözlemciler, o güne kadar elde edilen bazı kadın haklarının risk altında olabileceğine dair endişelerini dile getirdi.⁶⁹³

3.4 Kara yolu güvenliği

2019’da Afganistan’da devam eden çatışma, kitlesel yerinden edilmeye neden oldu ve ülkenin birçok yerinde seyahati güvensiz hale getirdi.⁶⁹⁴ 2019 boyunca, çatışmalarla ilgili olaylar, yollarda seyahat ederken veya günlük rutinlerini gerçekleştirirken siviller üzerinde etkili olmaya devam etti⁶⁹⁵. Güvenlik eksikliği, ülkenin bazı bölgelerinde yer değişikliğinin önündeki en büyük engel olmayı sürdürdü. Taksi, kamyon ve otobüs sürücüleri, yasa dışı kontrol noktalarının bazen yolculardan zorla para ve mal alan güvenlik güçleri ve isyancı gruplar tarafından işletildiğinden bahsetmiştir.⁶⁹⁶

UNAMA, 2019 yılında Taliban tarafından gerçekleştirilen kaçırmalar dâhil olmak üzere ana yollarda ve otoyollarda tehditlerin Afgan halkının hareket özgürlüğünü kısıtladığını ve korku iklimini şiddetlendirdiğini belirtti.⁶⁹⁷ USDOS ise şunları belirtti: “Taliban, otoyolları düzenli olarak tamamen kapatıyor veya seyahat etmeye teşebbüs edenlere yasa

⁶⁸⁴ Tolonews, Number of Woman Drivers on the Rise in Kabul, 28 September 2018, [url](#)

⁶⁸⁵ Netherlands, Department for Country of Origin Information Reports , Country of Origin Report Afghanistan, March 2019, [url](#), p.89

⁶⁸⁶ Netherlands, Department for Country of Origin Information Reports , Country of Origin Report Afghanistan, March 2019, [url](#), p.89

⁶⁸⁷ Diplomat (The), Afghanistan’s Women Are the Key to a Lasting Peace, 7 April 2020, [url](#)

⁶⁸⁸ Netherlands, Department for Country of Origin Information Reports , Country of Origin Report Afghanistan, March 2019, [url](#), p.89-90

⁶⁸⁹ HRW, Disability Is not a Weakness, 28 April 2020, [url](#)

⁶⁹⁰ BBC, Afghan peace talks: The woman who negotiated with the Taliban, 27 February 2020, [url](#)

⁶⁹¹ HRW, A crucial moment for women’s rights in Afghanistan, 5 March 2020, [url](#)

⁶⁹² BBC, Afghan conflict: US and Taliban sign deal to end 18-year war, 29 February 2020, [url](#)

⁶⁹³ HRW, A crucial moment for women’s rights in Afghanistan, 5 March 2020, [url](#); Diplomat (The), The US-Taliban Deal Ignores Human Rights and Women, 6 March 2020, [url](#); Telegraph (The), Women in Afghanistan fear a return to oppression as they are left out of peace talks with Taliban, 18 February 2019, [url](#)

⁶⁹⁴ Freedom House, Freedom in the World 2020– Afghanistan, 4 March 2020, [url](#)

⁶⁹⁵ UNAMA, Afghanistan. Protection of Civilians in Armed Conflict Annual Report 2019, 22 February 2020, [url](#), p. 48

⁶⁹⁶ USDOS, Country Reports on Human Rights Practices for 2019 - Afghanistan, 11 March 2020, [url](#)

⁶⁹⁷ UNAMA, Afghanistan. Protection of Civilians in Armed Conflict Annual Report 2019, 22 February 2020, [url](#), p. 31

dışı vergiler koyuyordu. Ağustos [2019'da] Taliban; Kunduz Vilayetindeki Deşt-i Arçi Bölgesini ve Baglan Vilayetindeki Pul-i Humri Bölgesini ele geçirerek Kabil otoyoluna giden yolları iki haftadan fazla süreyle kapattı.⁶⁹⁸ Ekim 2019'da Kandahar havalimanı yakınında bir bomba patladı ve Taliban patlamayı üstlendi. Hiçbir sivil yaralanmadı.⁶⁹⁹ Kasım 2019'da Kabil'deki Hamid Karzai Uluslararası Havalimanı yakınında bir intihar aracı bombası patladı, üçü çocuk 12 sivil hayatını kaybetti ve 20 kişi yaralandı.⁷⁰⁰ 7 Haziran 2020'de Tolonews, Afganistan'ın başkenti Kabil'i diğer vilayetlere bağlayan ana otoyollarında "güvenlik tehditlerinde dramatik bir artış" olduğunu bildirdi. ANSF ile HKU'lar arasında ana ülkenin otoyollarının kontrolü konusunda yaygın çatışmaların bu güvensizliğin nedeni olduğu belirtiliyor. Kabil-Lovgar-Paktiya, Kabil-Baglan, Baglan-Kunduz, Pul-i Humri-Samangan, Kabil-Celalabad ve Kabil-Kandahar otoyolları dâhil olmak üzere kara yollarında güvensizlik önemli ölçüde arttı.⁷⁰¹

Nisan 2020 itibarıyla, Herat şehrini sınır kasabası İslam Qala'ya bağlayan önemli bir otoyol olan Herat-İslam Qala'nın, militanların ve silahlı soyguncuların varlığı nedeniyle güvensiz bir hale geldiği bildirildi.⁷⁰² 31 Temmuz 2019'da Kandahar ile Herat arasındaki kara yolunda bir otobüsün el yapımı patlayıcıya temas etmesi sonucunda en az 34 sivil öldü ve 17 sivil yaralandı.⁷⁰³ Yerel medya Kandahar-Kabil, Kandahar-Herat ve Kabil-Torkham Otoyollarında Taliban ve hükûmet güçleri tarafından kurulan kontrol noktalarında gasp vakalarının sık görüldüğünü belirtmiştir. Örneğin Belh vilayetindeki Mezar-ı Şerif ve Samangan vilayetindeki Dar-i Suf ilçelerini birbirine bağlayan otoyolda ve Baglan-Belh Otoyolu'nda gasp vakaları bildirilmiştir.⁷⁰⁴

Mayıs 2020'de bir Sar-i Pol il meclisi üyesi, Taliban'ın Mezar-ı Şerif yolunda Zari ilçesinin çeşitli köylerinde kontrol noktaları işlettiğini belirtti.⁷⁰⁵ Ağustos 2019'da Mazar-Şibirgan Otoyolu boyunca güvensizliğin arttığı bildirildi.⁷⁰⁶ Taliban'ın otoyol boyunca sık sık kontrol noktaları kurduğu ve devlet çalışanlarının seyahat etmesini zorlaştırdığı bildirildi.⁷⁰⁷ Mart⁷⁰⁸, Nisan⁷⁰⁹ ve Ekim 2019'da⁷¹⁰ Mezar-Şibirgan Otoyolu boyunca güvenlik olayları bildirildi ve 2020'de⁷¹¹ de bildirilmeye devam etti. Şubat 2020'nin sonunda Taliban ve ABD arasındaki anlaşmaya göre şiddetin azaltıldığı hafta da buna dâhildi.⁷¹² Protestocular, Haziran 2019'da Mazar-Şibirgan Otoyolu üzerinde gerçekleştirilen güvenlik operasyonunda çocukların öldürülmesi ve iki sivilin yaralanmasının ardından söz konusu otoyolu kapattı.⁷¹³

⁶⁹⁸ USDOS, Country Reports on Human Rights Practices for 2019 - Afghanistan, 11 March 2020, [url](#)

⁶⁹⁹ Gulf News, Explosion near Kandahar Airport in Afghanistan, 27 October 2019, [url](#)

⁷⁰⁰ Washington Post (The), 12 killed in Kabul suicide blast, including children, 13 November 2019, [url](#)

⁷⁰¹ Tolonews, Fierce widespread fighting surges to control highways, 7 July 2020, [url](#)

⁷⁰² Tolonews, Herat's Key Highway Remains Unsafe: Officials, 25 April 2020, [url](#)

⁷⁰³ Al Jazeera, Dozens of civilians killed as the bus hit a roadside bomb, 31 July 2019, [url](#)

⁷⁰⁴ Tolonews, Taliban Attacks Stop Traffic on Northern Highway: Sources, 6 July 2020, [url](#)

⁷⁰⁵ Ruttig, T., The case of Mawlawi Mehdi and Balkhab District: Are the Taleban attracting Hazaras?, AAN, 23 May 2020, [url](#)

⁷⁰⁶ UNOCHA, Afghanistan: Weekly Humanitarian Update (5 - 11 August 2019), 14 August 2019, [url](#); UNOCHA, Afghanistan: Weekly Humanitarian Update (18 - 25 August 2019), 27 August 2019, [url](#)

⁷⁰⁷ Tolonews, Taliban Planning To Disrupt Balkh Security: Police Chief, 22 August 2019, [url](#)

⁷⁰⁸ New York Times (The), Afghan War Casualty Report: March 2020, 5 March 2020, [url](#)

⁷⁰⁹ New York Times (The), Afghan War Casualty Report: April 5-11, 11 April 2019, [url](#); Xinhua, Gov't forces kill 7 militants in N. Afghanistan, 30 April 2019, [url](#)

⁷¹⁰ New York Times (The), Afghan War Casualty Report: October 2019, 4 October 2019, [url](#)

⁷¹¹ Pajhwok Afghan News, 8 highway police personnel killed in Balkh assault, 1 January 2020, [url](#)

⁷¹² New York Times (The), Afghan War Casualty Report: January 2020, 2 January 2020, [url](#); RFE/RL, At Least Six Killed In Afghanistan Despite 'Reduction Of Violence' Deal, 24 February 2020, [url](#); KUNA, Taliban attacks kill 15 security men in N. Afghanistan, 1 January 2020, [url](#); UNOCHA, Afghanistan: Weekly Humanitarian Update (24 February – 1 March 2020), 4 March 2020, [url](#)

⁷¹³ Pajhwok Afghan News, Balkh protestors close road after forces kill 2 children, 22 June 2019, [url](#)

Ek I: Kaynakça

Sözlü kaynaklar:

Clark K., Afghanistan Analysts Network (AAN), EASO ile çevrim içi video görüşmesi, 27 Temmuz 2020

MedCOI Projesi; 24 Haziran 2017. MedCOI, tıbbi menşe ülke bilgilerini elde etmek için AMIF tarafından finanse edilen bir projedir. Proje, 12 Avrupa Birliği üye devleti ile Norveç ve İsviçre'nin, Hollanda ve Belçika'da bulunan "MedCOI" ekibinin hizmetlerinden yararlanmasına olanak sağlıyor. MedCOI ekibi, menşe ülkelerde çalışan kalifiye doktorlar ve diğer uzmanlarla araştırma yapar. Elde edilen bilgiler, ilgili COI Hizmetine iletilmeden önce MedCOI proje ekibi tarafından gözden geçirilir.

MedCOI Projesi; 25 Nisan 2018 Çarşamba. MedCOI, tıbbi menşe ülke bilgilerini elde etmek için AMIF tarafından finanse edilen bir projedir. Proje, 12 Avrupa Birliği üye devleti ile Norveç ve İsviçre'nin, Hollanda ve Belçika'da bulunan "MedCOI" ekibinin hizmetlerinden yararlanmasına olanak sağlıyor. MedCOI ekibi, menşe ülkelerde çalışan kalifiye doktorlar ve diğer uzmanlarla araştırma yapar. Elde edilen bilgiler, ilgili COI Hizmetine iletilmeden önce MedCOI proje ekibi tarafından gözden geçirilir.

MedCOI Projesi; 5 Haziran 2018 Salı. MedCOI, tıbbi menşe ülke bilgilerini elde etmek için AMIF tarafından finanse edilen bir projedir. Proje, 12 Avrupa Birliği üye devleti ile Norveç ve İsviçre'nin, Hollanda ve Belçika'da bulunan "MedCOI" ekibinin hizmetlerinden yararlanmasına olanak sağlıyor. MedCOI ekibi, menşe ülkelerde çalışan kalifiye doktorlar ve diğer uzmanlarla araştırma yapar. Elde edilen bilgiler, ilgili COI Hizmetine iletilmeden önce MedCOI proje ekibi tarafından gözden geçirilir.

Herkese açık kaynaklar

AA (Anadolu Agency), Afghan ministry takes step against counterfeit medicine, 29 November 2017, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/afghan-ministry-takes-step-against-counterfeit-medicine/951043>, accessed 4 July 2020

ACCI (Afghanistan Chamber of Commerce and Investment), Business Monitor 2019, 2019, <https://www.acci.org.af/media/Business%20Climate%20Monitoring%202019.pdf>, accessed 2 June 2020

ACCORD (Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation), Afghanistan: Apostasie, Blasphemie, Konversion, Verstoß gegen islamische Verhaltensregeln, gesellschaftliche Wahrnehmung von RückkehrerInnen aus Europa, 15 June 2020, https://www.ecoi.net/en/file/local/2031618/Afghanistan_Apostasie_Konversion_Blasphemie.pdf, accessed 14 July 2020

ADF (Asian Development Fund), Afghanistan: progress and Remaining Challenges, ADF 13 Replenishment Meeting, November 2019, <https://www.adb.org/sites/default/files/page/536801/afg-progress-challenges-discussion-paper.pdf>, accessed 20 May 2020

Afghanistan, Afghanistan National Peace and Development Framework 2017-2021, 29 January 2017, <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/afg148215.pdf>, accessed 15 May 2020

Afghanistan, Civil Aviation Authority (ACAA) International Airfields, 10 January 2018, <http://acaa.gov.af/all-airport/>, accessed 2 June 2020

Afghanistan, Constitution of Afghanistan, (Ratified) 26 January 2004, <http://www.afghanembassy.com.pl/afg/images/pliki/TheConstitution.pdf>, accessed 20 May 2020

Afghanistan, Directorate General of Consular Affairs (MoFA), Alphabetical list of Afghan Embassies and Consulates, n.d., <https://www.econsulate.gov.af/en/missions/afghan-diplomatic-missions.html>, accessed 27 July 2020

Afghanistan Embassy in Oslo, Norway, Absentee Tazkira, n.d., <https://www.afghanistanembassy.no/consular-services/absentee-tazkira/>, accessed 27 July 2020

Afghanistan, Law of 2014 on Registration of Population Records 2014, available at: <https://www.refworld.org/docid/544a4c434.html>, accessed 27 July 2020

Afghanistan, MoE, UNICEF and Samuel Hall, All in School and Learning: Global Initiative on Out-Of-School Children – Afghanistan Country Study, June 2018, <https://www.unicef.org/afghanistan/reports/global-initiative-out-school-children>, accessed 20 May 2020

Afghanistan, MoPH (Ministry of Public Health) National Essential Medicines List, 2014, http://gdpa.gov.af/Content/Media/Documents/AfghanistanEML_online2015012712201511112248553325325.pdf

Afghanistan, NSIA (National Statistic and Information Authority, formerly CSO Central Statistics Organization), Afghanistan Living Conditions Survey 2016-17, 23 September 2018, <https://www.nsia.gov.af:8080/wp-content/uploads/2019/04/ALCS-2016-17-Analysis-report-.pdf>, accessed 1 June 2020

Afghanistan, NSIA (National Statistic and Information Authority, formerly CSO Central Statistics Organization), Afghanistan Provincial Profile, 2018, <https://www.nsia.gov.af:8080/wp-content/uploads/2019/04/Afghanistan-Provincial-Profile..pdf>, accessed 15 May 2020

Afghanistan, NSIA (National Statistic and Information Authority, formerly CSO Central Statistics Organization), Economically Active Population, Provinces of Kabul, Bamyan, Daykundi, Ghor, Kapisa and Parwan, 8 June 2017, available at <https://afghanistan.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA%20SDES%20Mono%20Labour%2028%20May%20for%20web.pdf>, accessed 18 May 2020

Afghanistan, NSIA (National Statistic and Information Authority, formerly CSO Central Statistics Organization), Estimated population of Afghanistan, 1 June 2020, <https://www.nsia.gov.af:8080/wp-content/uploads/2020/06/%D8%A8%D8%B1%D8%A2%D9%88%D8%B1%D8%AF-%D9%86%D9%81%D9%88%D8%B3-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1-%DB%B1%DB%B3%DB%B9%DB%B9-%D9%86%D8%B3%D8%AE%DB%80-%D8%A7%D9%88%D9%84.pdf>, accessed 20 May 2020

Afghanistan, NSIA (National Statistic and Information Authority, formerly CSO Central Statistics Organization), Socio-Demographic and Economic Survey - Economically Active Population, Provinces of Kabul, Bamyan, Daykundi, Ghor, Kapisa and Parwan, 8 June 2017, <https://afghanistan.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA%20SDES%20Mono%20Labour%2028%20May%20for%20web.pdf>, accessed 15 May 2020

Afghanistan, NSIA (National Statistic and Information Authority, formerly CSO Central Statistics Organization), Afghanistan Statistical Yearbook 2018-19, July 2019, https://www.nsia.gov.af:8080/wp-content/uploads/2019/11/Afghanistan-Statistical-Yearbook-2018-19_compressed.pdf, accessed 12 May 2020

Afghanistan, NSIA (National Statistic and Information Authority, formerly CSO Central Statistics Organization), Final Report of Herat Socio-Demographic and Economic Survey, 7 March 2017, <https://www.nsia.gov.af:8080/wp-content/uploads/2019/04/SOCIO-DEMOGRAPHIC-AND-ECONOMIC-SURVEY-PROVINCE-OF-HERAT.pdf>, accessed 19 May 2020

Afghanistan, NSIA (National Statistic and Information Authority, formerly CSO Central Statistics Organization), Socio-Demographic and Economic Survey Balkh, 5 January 2015, available at https://afghanistan.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Balkh%20Socio-Demographic%20and%20Economic%20Survey_0.pdf, accessed 28 May 2020

Afghanistan, State of Afghan Cities 2015, Volume One, 2015, http://samuelhall.org/wp-content/uploads/2015/09/State-of-Afghan-Cities-2015-Volume_1.pdf, accessed 18 May 2020

Afghanistan, The National Policy of the Islamic Republic of Afghanistan on Internal Displacement, June 2013, https://www.internal-displacement.org/sites/law-and-policy/files/afghanistan/Afghanistan_national_policy_English_2013.pdf, accessed 19 May 2020

Afghanistan Times, Coronavirus Triggers Economic Crisis in Balkh, 9 June 2020, <http://www.afghanistantimes.af/coronavirus-triggers-economic-crisis-in-balkh/>, accessed 14 June 2020

Afghanistan Times, Modi, Ghani inaugurate long-awaited Salma Dam project, 4 June 2016, <http://afghanistantimes.af/pm-modi-prez-ghani-inaugurate-afghan-india-friendship-dam/>, accessed 15 May 2020

AIHRC (Afghanistan Independent Human Rights Commission), Human Rights Challenges of Persons with disabilities. 1398, 26 November 2019, [https://www.aihrc.org.af/media/files/Research%20Reports/english/1398/Human%20Rights%20Challenges%20of%20Persons%20with%20Disabilities\(3\).pdf](https://www.aihrc.org.af/media/files/Research%20Reports/english/1398/Human%20Rights%20Challenges%20of%20Persons%20with%20Disabilities(3).pdf), accessed 14 June 2020

AIHRC (Afghanistan Independent Human Rights Commission), Introduction, n.d., <https://www.aihrc.org.af/home/introduction>, accessed 14 June 2020

AIHRC (Afghanistan Independent Human Rights Commission), Press Release: Reported Abuse and Drowning of Afghan Refugees Aiming to Cross the Border to Iran, 3 May 2020, <https://www.aihrc.org.af/home/press-release/8850>, accessed 18 May 2020

AIHRC (Afghanistan Independent Human Rights Commission), Report Summary: Access to Health and Education Rights in Afghanistan, May 2020, https://www.aihrc.org.af/home/research_report/8860, accessed 14 June 2020

Al Jazeera, Dozens of civilians killed as the bus hit a roadside bomb, 31 July 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/07/28-killed-afghan-bus-hits-taliban-bomb-190731051040971.html>, accessed 27 July 2020

Aman F. Afghan migrants: Unwanted in Iran and at home, Atlantic council, 15 May 2020, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/afghan-migrants-unwanted-in-iran-and-at-home/>, accessed 19 May 2020

Amin, M. and Adeb, E.H., Water Crisis in Kabul Could Be Severe if Not Addressed, SAIS Review, 22 August 2017, <http://www.saisreview.org/2017/08/22/water-crisis-in-kabul-could-be-severe-if-not-addressed/>, accessed 18 May 2020

AOAV (Action on Armed Violence), The direct and reverberating impact of IEDs on children in Afghanistan, 1 April 2020, <https://aoav.org.uk/2020/the-direct-and-reverberating-impact-of-ieds-on-children-in-afghanistan/>, accessed 4 June 2020

AP News, Mired in poverty, Afghans bring their children to work, 24 July 2019, <https://apnews.com/a5e5aaf20952454e8ed0a0dc32da11b8>, accessed 5 June 2020

APPRO (Afghanistan Public Policy Research Organization), Afghanistan Rights Monitor: Baseline Report, April 2016, <http://appro.org.af/wp-content/uploads/2017/03/312474752-2016-04-30-ARM-Baseline-Assessment.pdf>, accessed 18 May 2020

APPRO (Afghanistan Public Policy Research Organization), Chronic Conflict, Poverty and Child Labor: Evidence from Kandahar, Bamyan, Herat and Balkh, April 2018, <http://appro.org.af/wp-content/uploads/2018/05/2018-04-15-Chronic-Conflict-and-Child-Labor.pdf>, accessed 25 May 2020

APPRO (Afghanistan Public Policy Research Organization), Afghanistan Rights Monitor: Baseline Report, April 2016, <http://appro.org.af/wp-content/uploads/2017/03/312474752-2016-04-30-ARM-Baseline-Assessment.pdf>, accessed 14 June 2020

Asia Foundation (The), A Survey of the Afghan People – Afghanistan in 2019, December 2019, https://asiafoundation.org/wp-content/uploads/2019/12/2019_Afghan_Survey_Full-Report.pdf, accessed 15 May 2020

Asia Foundation (the), Model Disability Survey of Afghanistan 2019, 13 May 2020, <https://asiafoundation.org/wp-content/uploads/2020/05/Model-Disability-Survey-of-Afghanistan-2019.pdf>, accessed 14 June 2020

Asylos, Afghanistan: Situation of young male ‘Westernised’ returnees to Kabul, August 2017, <https://www.asylos.eu/Handlers/Download.ashx?IDMF=687d4df7-bf78-4000-8acc-3f2c07c750ef>, accessed 14 June 2020

Austria, BFA Staatendokumentation, Fact-Finding Mission Report Afghanistan, [source: Representative of an international NGO], April 2018, available at https://www.ecoi.net/en/file/local/1430912/5818_1524829439_03-onlineversion.pdf, accessed 14 June 2020

Azad, S., Endless Conflict in Afghanistan Is Driving a Mental Health Crisis, FP (Foreign Policy), 27 September 2019, <https://foreignpolicy.com/2019/09/27/endless-conflict-in-afghanistan-is-driving-a-mental-health-crisis/>, accessed 14 June 2020

BBC, Inside Afghanistan’s only high security mental institution, 8 February 2018, <https://www.bbc.com/news/av/world-asia-42980461/inside-afghanistan-s-only-high-security-mental-institution>, accessed 14 June 2020

BBC, IS gunmen dressed as medics kill 30 at Kabul Military Hospital, 8 March 2017, <https://www.bbc.com/news/world-asia-39202525>, accessed 14 June 2020

BBC, Qasem Soleimani: US kills top Iranian general in Baghdad air strike, 3 January 2020, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-50979463>, accessed 5 June 2020

BBC, Afghan peace talks: The woman who negotiated with the Taliban, 27 February 2020, <https://www.bbc.com/news/world-asia-51572485>, accessed 14 June 2020

BBC, Afghan conflict: US and Taliban sign deal to end 18-year war, 29 February 2020, <https://www.bbc.com/news/world-asia-51689443>, accessed 14 June 2020

Beall J., and Schütte S., Urban Livelihoods in Afghanistan, in AREU, August 2006 available at <https://www.refworld.org/pdfid/47c3f3cc0.pdf>, accessed 14 June 2020

Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Afghanistan, 2020, 29 April 2020, https://www.bti-project.org/content/en/downloads/reports/country_report_2020_AFG.pdf, accessed 2 June 2020

Bjelica, J. and Ruttig, T., The State of Aid and Poverty in 2018: A new look at aid effectiveness in Afghanistan, AAN, 17 May 2018, <https://www.afghanistan-analysts.org/the-state-of-aid-and-poverty-in-2018-a-new-look-at-aid-effectiveness-in-afghanistan/>, accessed 25 May 2020

Bjelica, J. and Ruttig, T., Voluntary and Forced Returns to Afghanistan in 2016/17: Trends, statistics and experiences, AAN (Afghanistan Analysts Network), 19 May 2017, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/migration/voluntary-and-forced-returns-to-afghanistan-in-201617-trends-statistics-and-experiences/>, accessed 14 June 2020

Bjelica, J., Afghanistan's Returning Refugees: Why Are So Many Still Landless?, AAN, 29 March 2016, <https://www.afghanistan-analysts.org/afghanistans-returning-refugees-why-are-so-many-still-landless/>

Bjelica, J., Less Rain and Snowfall in Afghanistan: High Level Of Food Assistance Needed Until Early 2019, AAN, 30 July 2018, <https://www.afghanistan-analysts.org/less-rain-and-snowfall-in-afghanistan-high-level-of-food-assistance-needed-until-early-2019/>, accessed 25 May 2020

Bjelica J., New World Drug Report: Opium production in Afghanistan remained the same in 2019, AAN, 25 June 2020, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/economy-development-environment/new-world-drug-report-opium-production-in-afghanistan-remained-the-same-in-2019/>, 30 June 2020

Blanchet, K. et al, Priority setting in a context of insecurity, epidemiological transition and low financial risk protection, Afghanistan, 1 April 2019, <https://www.who.int/bulletin/volumes/97/5/18-218941/en/>, accessed 17 May 2020

Canada, Immigration and Refugee Board of Canada (IRB), Afghanistan: Documents Required to Travel within Afghanistan, Documents Required to Pass Checkpoints (2013-January 2015), 3 February 2016, <https://irb-cisr.gc.ca/en/country-information/rir/Pages/index.aspx?doc=456358&pls=1>, accessed 5 June 2020

CBC, Newborns among 16 dead in Kabul hospital attack, 12 May 2020, <https://www.cbc.ca/news/world/kabul-hospital-attack-1.5565708>, accessed 17 May 2020

CBC, Taliban kill 5, claim retaliation for being blamed in Kabul maternity hospital attack, 14 May 2020, <https://www.cbc.ca/news/world/afghanistan-suicide-bombing-kabul-maternity-ward-attack-1.5570076>, accessed 17 May 2020

CEDAW (The Committee on the Elimination of Discrimination against Women), Concluding observation on the third periodic report of Afghanistan, CEDAW/C/AFG/CO/3, 10 March 2020, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2fCO%2f3&Lang=en, accessed 2 June 2020

ch-aviation, Herat, Afghanistan set for scheduled int'l pax service, 3 October 2017, <https://www.ch-aviation.com/portal/news/60133-herat-afghanistan-set-for-scheduled-intl-pax-service>, accessed 2 June 2020

CIA, The World Factbook, Afghanistan, last updated 10 June 2020, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>, accessed 14 June 2020

CNBS, US slaps new sanctions on Iran following strikes on US targets, 10 January 2020, <https://www.cnbc.com/2020/01/10/us-will-slap-new-sanctions-on-iran-following-strikes-on-us-targets.html>, accessed 19 May 2020

Collier, P. et al., Policy Options for Kabul's Informal Settlements, IGC, January 2018, <https://www.theigc.org/wp-content/uploads/2018/01/Policy-options-for-Kabuls-informal-settlements-19.01.188.pdf>, accessed 15 May 2020

Corboz, J., Bacha posh in Afghanistan: factors associated with raising a girl as a boy, 17 June 2019, available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13691058.2019.1616113>, accessed 5 June 2020

Council of Foreign Relations (The), The Taliban in Afghanistan, 11 March 2020, <https://www.cfr.org/backgrounder/taliban-afghanistan>, accessed 2 June 2020

Da Afghanistan Bank (Central Bank), National Financial Inclusion Strategy 2020-2024, 7 September 2019, https://dab.gov.af/sites/default/files/2019-09/NFIS%20Afghanistan%20-Draft_0.pdf, accessed 2 June 2020

Daily Outlook Afghanistan, Low quality medicines, 19 October 2016, http://www.outlookafghanistan.net/topics.php?post_id=16439, accessed 14 June 2020

Diplomat (The), Afghanistan's Women Are the Key to a Lasting Peace, 7 April 2020, <https://thediplomat.com/2020/04/afghanistans-women-are-the-key-to-a-lasting-peace/>, accessed 5 June 2020

Diplomat (The), The US-Taliban Deal Ignores Human Rights and Women, 6 March 2020 <https://thediplomat.com/2020/03/the-us-taliban-deal-ignores-human-rights-and-women/>, accessed 12 May 2020

Diplomat (The), Kabul's Plan to Realize Afghanistan's Geographic Dividend, 5 December 2017, <https://thediplomat.com/2017/12/kabuls-plan-to-realize-afghanistans-geographic-dividend/>, accessed 12 May 2020

Dörner, F. and Langbein, L., Between Rhetoric and Reality: Access to health care and its limitations, AAN, 2 December 2014, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/economy-development-environment/access-to-health-care-and-its-limitations/>, accessed 14 June 2020

EASO COI Report Pakistan: Situation of Afghan Refugees, May 2020, https://coi.easo.europa.eu/administration/easo/PLib/05_2020_EASO_COI_Report_Pakistan_Situation_of_Afghan_Refugees.pdf, accessed 10 June 2020

EC (European Commission), Exchange rate, n.d. https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/how-eu-funding-works/information-contractors-and-beneficiaries/exchange-rate-infoeuro_en, accessed 4 June 2020

EiEWG (Education in Emergencies Working Group), Afghanistan EiEWG: Schools closed due to insecurity in Afghanistan: January - December 2018, 13 May 2019, https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/eiewg_mapping_attack_on_education_july_2019.pdf, accessed 4 June 2020

Encyclopædia Britannica, Herat Province, Afghanistan, 2 May 2018, <https://www.britannica.com/place/Herat-province-Afghanistan>, accessed 19 May 2020

FAO (Food and Agriculture Organisation of the United Nations), Afghanistan, Situation Report, September 2019, <http://www.fao.org/3/ca7647en/ca7647en.pdf>, accessed 4 June 2020

FEWS (Famine Early Warning Systems Network), Afghanistan, Food Security Outlook Update, April 2020, https://fews.net/sites/default/files/documents/reports/AFGHANISTAN_Food_Security_Outlook_Update_April%202020_FINAL.pdf, accessed 4 June 2020

FFO and GIZ, Securing Basic Medical Care, March 2014, <https://www.giz.de/en/downloads/giz2014-en-capacity-regional-hospital-mazar-e-sharif.pdf>, accessed 14 June 2020

Finland, Migrationsverket (Finnish Immigration Service), Afghanistan: Fact-Finding Mission to Kabul in April 2019, Situation of Returnees in Kabul, 10 October 2019, https://migri.fi/documents/5202425/5914056/Afghanistan_FFM_Returnees_MIG-1914851.pdf/ebbe969e-aea8-768d-c10b-37fad4b2bbd2/Afghanistan_FFM_Returnees_MIG-1914851.pdf, accessed 14 May 2020

Finland, MFA (Ministry for Foreign Affairs), 2020 Afghanistan Conference, n.d., <https://um.fi/about-the-conference>, accessed 27 July 2020

Flightradar 24, Herat International Airport, n.d., <https://www.flightradar24.com/data/airports/hea>, accessed 8 July 2020

Flightradar 24, Mazar-e Sharif International Airport, n.d., <https://www.flightradar24.com/data/airports/mzr/arrivals>, accessed 8 June 2020

Foreign Policy, Why Iran Is Deporting Scores of Afghan Refugees, 13 January 2020, <https://foreignpolicy.com/2020/01/13/why-iran-is-deporting-scores-of-afghan-refugees/>, accessed 6 May 2020

Foschini F., Kabul Unpacked: A geographical guide to a metropolis in making, AAN Thematic Report, 2 March 2019 <https://www.afghanistan-analysts.org/wp-content/uploads/2019/03/Kabul-Police-Districts.pdf>, accessed 19 May 2020

Foschini, F., Back to Stopgap Appointments? The Story behind the Replacement of Herat's Governor, AAN, 24 July 2013, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/political-landscape/herat-governors-dismissal-government-reverts-to-stopgap-appointments/>, accessed 27 May 2020

Foschini, F., email, 9 November 2018, in EASO COI Afghanistan Key socio-economic indicators. Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City, April 2019, https://coi.easo.europa.eu/administration/easo/PLib/EASO_COI_Afghanistan_KSEI_April_2019.pdf, accessed 25 May 2020

Foschini, F., Kabul and the Challenge of Dwindling Foreign Aid, USIP, 10 April 2017, https://www.usip.org/sites/default/files/2017-04/pw126_kabul-and-the-challenge-of-dwindling-foreign-aid.pdf, accessed 2 June 2020

Foschini, F., Kabul's Expanding Crime Scene (Part 1): The roots of today's underworld, AAN, 11 February 2020, last updated on 9 March 2020, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/context-culture/kabuls-expanding-crime-scene-part-1-the-roots-of-todays-underworld/>, accessed 2 June 2020

Freedom House, Afghanistan, Key Developments in 2019, 2020, <https://freedomhouse.org/country/afghanistan/freedom-world/2020>, accessed 8 June 2020

Freedom House, Freedom in the World 2020— Afghanistan, 4 March 2020, <https://freedomhouse.org/country/afghanistan/freedom-world/2020>, accessed 8 June 2020

Frost A., et al., An assessment of barriers to accessing the BPHs in Afghanistan, 15 November 2016, <https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12992-016-0212-6>, accessed 14 June 2020

GADM (Database of Global Administrative Areas), Afghanistan [Map], n.d., https://gadm.org/maps/AFG_1.html, accessed 3 June 2020

Galdo, V., Lopez-Acevedo G., Rama, M., Conflict and the Composition of Economic Activity in Afghanistan, Poverty and Equity Global Practice - World Bank Group, March 2020, <http://documents1.worldbank.org/curated/en/407711584460216528/pdf/Conflict-and-the-Composition-of-Economic-Activity-in-Afghanistan.pdf>, accessed 27 July 2020

Guardian (The), 'My Liver is Bleeding': Life inside an Afghan Psychiatric Hospital - in Pictures, 5 February 2016, <https://www.theguardian.com/global-development/gallery/2016/feb/05/my-liver-is-bleeding-life-inside-an-afghan-psychiatric-hospital-in-pictures>, accessed 14 June 2020

Guardian (The), Kabul - The Fifth Fastest Growing City in the World - Is Bursting at the Seams, 11 December 2014, <https://www.theguardian.com/cities/2014/dec/11/kabul-afghanistan-fifth-fastest-growing-city-world-rapid-urbanisation>, accessed 11 May 2020

Guardian (The), Killing, not curing: deadly boom in counterfeit medicine in Afghanistan, 7 January 2015, <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/07/counterfeit-medicine-afghanistan-corruption-border-controls-drugs-poor>, accessed 14 June 2020

Guardian (the), Newborns among 40 killed in attacks on Afghan hospital and funeral, 12 May 2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/may/12/gunmen-attack-kabul-hospital-used-by-medecins-sans-frontieres>, accessed 17 May 2020

Guardian (The), Pressure Builds in 'Powderkeg' Kabul as Refugees Return Home, 15 March 2018, <https://www.theguardian.com/cities/2018/mar/15/kabul-afghanistan-refugees-return-pakistan-internally-displaced-people>, accessed 15 May 2020

Guardian (The), 'We're not ready': coronavirus looms over the fragile Afghan health system, 30 March 2020, <https://www.theguardian.com/global-development/2020/mar/30/were-not-ready-coronavirus-looms-over-the-fragile-afghan-health-system>, accessed 5 June 2020

Gulf News, Explosion near Kandahar Airport in Afghanistan, 27 October 2019, <https://gulfnews.com/world/asia/explosion-near-kandahar-airport-in-afghanistan-1.1572165677865>, accessed 8 July 2020

Hamid Karzai International Airport, n.d., <http://hamidkarzaiairport.com/>, accessed 8 June 2020

Huffington Post, Despite The Backlash, Women Take The Wheel In Afghanistan, 31 August 2017, https://www.huffpost.com/entry/women-drivers-afghanistan_n_5980c3f5e4b0d6e28a1112a0?_guc_consent_skip=1592242928&gucounter=1, accessed 8 June 2020

Human Rights Watch, "No Safe Place": Insurgent Attacks on Civilians in Afghanistan, May 2018, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/afghanistan0518_web_1.pdf, accessed 15 May 2020

Human Rights Watch, "Disability Is Not Weakness". Discrimination and Barriers Facing Women and Girls with Disabilities in Afghanistan, 28 April 2020, <https://www.hrw.org/report/2020/04/28/disability-not-weakness/discrimination-and-barriers-facing-women-and-girls#page>, accessed 14 June 2020

Human Rights Watch, "I Won't Be a Doctor, and One Day You'll Be Sick" - Girls' Access to Education in Afghanistan, October 2017, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/afghanistan1017_web.pdf, accessed 18 May 2020

Human Rights Watch, A crucial moment for women's rights in Afghanistan, 5 March 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/03/05/crucial-moment-womens-rights-afghanistan>, accessed 8 June 2020

Human Rights Watch, Afghanistan: Attack on Hospital a War Crime, 12 May 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/05/12/afghanistan-attack-hospital-war-crime>, accessed 17 May 2020

HRW, A crucial moment for women's rights in Afghanistan, 5 March 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/03/05/crucial-moment-womens-rights-afghanistan#>, accessed 17 May 2020

Human Rights Watch, Pakistan Coercion, UN Complicity 13 February 2017, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/pakistan0217_web.pdf, accessed 27 May 2020

Human Rights Watch, Unwelcome Guests: Iran's Violation of Afghan Refugee and Migrant Rights, 20 November 2013, <https://www.hrw.org/report/2013/11/20/unwelcome-guests/irans-violation-afghan-refugee-and-migrant-rights>, accessed 27 May 2020

Humanitarian Response, Afghanistan Flash Update, Daily Brief No. 17, 22 March 2020, <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/afghanistan/document/afghanistan-flash-update-covid-19-daily-brief-no-17-22-mar-2020>, accessed 8 June 2020

IDMC (Internal Displacement Monitoring Centre), 2020 Global Report on Internal Displacement, 28 April 2020 <https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/2020-IDMC-GRID.pdf>, accessed 27 May 2020

ILO (International Labour Organisation), Afghanistan - Employment and Environmental Sustainability Fact Sheets 2017, 2 April 2018, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_625888.pdf, accessed 15 May 2020

ILO (International Labour Organisation) ILO modelled estimates, ILOSTAT Employment statistics 2019, n.d., <https://ilostat.ilo.org/topics/employment/>, accessed 30 June 2020

ILO, ILO modelled estimates, Unemployment rate by sex and age, n.d., https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer17/?lang=en&segment=indicator&id=UNE_2EAP_SEX_AGE_RT_A, accessed 30 June 2020

ILO (International Labour Organisation), Indicator description: Employment-to-population ratio, n.d., <https://ilostat.ilo.org/resources/methods/description-employment-to-population-ratio/>, accessed 2 June 2020

ILO (International Labour Organisation), Afghanistan – Employment and Environmental Sustainability Fact Sheets 2019, 18 November 2019, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/documents/publication/wcms_625888.pdf, accessed 15 July 2020

ILO (International Labour Organisation), ILOSTAT Blog, Not in employment, education or training: the reality for many young rural women, n.d., <https://ilostat.ilo.org/not-in-employment-education-or-training-the-reality-for-many-young-rural-women/>, accessed 15 July 2020

Integrity Watch Afghanistan, Life Matters: Caring For The Country's Most Precious Resource, August 2017, https://iwaweb.org/wp-content/uploads/2017/08/IWA_Health-care-delivery-in-Afghanistan_English_6.pdf, accessed 14 June 2020

IOM (International Organisation for Migration), Afghanistan - Baseline Mobility Assessment Summary Results, June 2017, https://afghanistan.iom.int/sites/default/files/Reports/iom_dtm_afg_baseline_assessment_round-2_summary_results_0.pdf, accessed 15 May 2020

IOM (International Organization for Migration) and ZIRF, Country Fact Sheet Afghanistan 2017, 10 January 2017, http://files.returningfromgermany.de/files/CFS_2017_Afghanistan_EN.pdf, accessed 14 June 2020

IOM (International Organization for Migration), Return of Undocumented Afghans – Weekly Situation Report 24-30 May 2020, 30 May 2020, https://afghanistan.iom.int/sites/default/files/Reports/iom_afghanistan-return_of_undocumented_afghans-situation_report_24-30_may_2020.pdf, accessed 5 June 2020

IOM (International Organization for Migration), Afghanistan - Baseline Mobility Assessment Summary Results (March-June 2019), 1 July 2019, <https://migration.iom.int/reports/afghanistan-%E2%80%94-baseline-mobility-assessment-summary-results-march%E2%80%94june-2019>, accessed 28 May 2020

IOM (International Organization for Migration), Spike in migrant arrivals as IOM supports COVID-19 response in Afghanistan, 17 March 2020, <https://www.iom.int/news/spike-migrant-arrivals-iom-supports-covid-19-response-afghanistan> accessed 8 June 2020

IOM (International Organization for Migration), UN Migration Agency Supports Pakistan's Documented of Undocumented Afghans, 24 May 2018, <https://pakistan.iom.int/un-migration-agency-supports-pakistan%E2%80%99s-documented-undocumented-afghans24thmay2018>, accessed 8 June 2020

IOM (International Organization for Migration), World Migration Report 2020, 27 November 2019, https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/wmr_2020.pdf, accessed 15 May 2020

IWPR (Institute for War & Peace Reporting), Afghan Women Hit by Mental Health Crisis, 12 May 2016, <https://iwpr.net/global-voices/afghan-women-hit-mental-health-crisis>, accessed 14 June 2020

IWPR (Institute for War & Peace Reporting), Afghans Complain of Substandard Medicines, 11 July 2014, <https://iwpr.net/global-voices/afghans-complain-substandard-medicines>, accessed 14 June 2020

IWPR (Institute for War & Peace Reporting), Depression Rampant Among Afghan Women, 12 February 2017, <https://iwpr.net/global-voices/depression-rampant-among-afghan-women>, accessed 14 June 2020

IWPR (Institute for War and Peace Reporting), Afghan Women Fight to Stay in Business, 5 April 2018, <https://iwpr.net/global-voices/afghan-women-fight-stay-business>, accessed 6 June 2020

Johns Hopkins University & Medicine, Coronavirus Resource Center, COVID-19 Dashboard by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at Johns Hopkins University (JHU), Afghanistan, last updated 5 July 2020, <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>, accessed 5 July 2020

Kam Air, route map, domestic routes, n.d., <https://www.kamair.com/plan-my-trip/route-map>, accessed 8 July 2020

Kammeier, H. D. and Issa, Z., Urban Governance in Afghanistan: Assessing the New Urban Development Programme and Its Implementation, AREU, June 2017, <https://areu.org.af/wp-content/uploads/2017/06/1716E-Urban-Governance-in-Afghanistan-assessing-the-new-urban-development-programme-and-its-implement.pdf>, accessed 15 May 2020

Kazemi R. S., Covid-19 in Afghanistan (3): Distributing aid and changing aid politics – view from a Herati village, AAN, 16 May 2020 <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/economy-development-environment/covid-19-in-afghanistan-3-distributing-aid-and-changing-aid-politics-view-from-a-herati-village/>, accessed 6 June 2020

Kazemi, R. S., Herat City's Reported Spike in Insecurity: What a sober reading of events reveals, AAN 21 April 2020, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/war-and-peace/herat-citys-reported-spike-in-insecurity-what-a-sober-reading-of-events-reveals/>, accessed 8 June 2020

Kazemi, S.R., The Quest for Household Water in Kabul City, AAN, 30 August 2018, <https://www.afghanistan-analysts.org/blue-gold-the-quest-for-household-water-in-kabul-city/>, accessed 4 June 2020

Khalil, A.B, Farajid, N., Fixing Afghanistan's Security of Tenure Crisis, The Diplomat, 20 September 2019, <https://thediplomat.com/2019/09/fixing-afghanistans-security-of-tenure-crisis/>, accessed 6 June 2020

KUNA, Taliban attacks kill 15 security men in N. Afghanistan, 1 January 2020, <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2845840&language=en>, accessed 30 June 2020

Latifi, A., M., Years of war and poverty take toll on Afghanistan's healthcare, Al Jazeera, 25 May 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/05/years-war-poverty-toll-afghanistan-healthcare-190525101842119.html>, accessed 14 June 2020

LCA (Logistics Capacity Assessment), Afghanistan Kabul (Hamid Karzai) International Airport, 5 January 2018, <https://dlca.logcluster.org/display/public/DLCA/2.2.1+Afghanistan+Kabul+%28Hamid+Karzai%29+International+Airport;jsessionid=70EDF44548A447BF4CB1960A900B8637>, accessed 8 June 2020

Leslie, J., Political and Economic Dynamics of Herat, USIP, 2 April 2015, <https://www.usip.org/sites/default/files/PW107-Political-and-Economic-Dynamics-of-Herat.pdf>, accessed 15 May 2020

Mackreath, H. and Rabiei, F., The Bottom Rung of Migrant Hierarchy: Afghans in Istanbul, Los Angeles Review of Books, <https://lareviewofbooks.org/article/the-bottom-rung-of-migrant-hierarchy-afghans-in-istanbul/>, accessed 15 July 2020

Majidi, N., From Forced Migration to Forced returns in Afghanistan: Policy and Program Implications, MPI, November 2017, <https://www.migrationpolicy.org/research/forced-migration-forced-returns-afghanistan>, accessed 20 May 2020

MENAFN, Afghanistan - Afghan Govt Monitoring Passengers at Airports for Coronavirus, 25 January 2020, <https://menafn.com/1099603456/Afghanistan-Afghan-Govt-Monitoring-Passengers-at-Airports-for-Coronavirus>, accessed 8 June 2020

Middle East Research and Information Project, Afghanistan's Refugee Crisis, 24 September 2001, <https://merip.org/2001/09/afghanistans-refugee-crisis/>, accessed 5 June 2020

MMC (Mixed Migration Centre), Distant Dreams. Understanding the aspirations of Afghan returnees, January 2019, <https://drc.ngo/media/5222134/mixed-migration-understanding-afghan-returnees.pdf>, accessed 4 July 2020

MSF (Doctors Without Border/Médecins Sans Frontières), Afghanistan: Pregnant women and babies attacked in Kabul hospital, 13 May 2020, <https://www.doctorswithoutborders.org/what-we-do/news-stories/news/afghanistan-pregnant-women-and-babies-attacked-kabul-hospital>, accessed 17 May 2020

MSF (Doctors Without Border/Médecins Sans Frontières), Between Rhetoric and Reality, The Ongoing Struggle to Access Healthcare in Afghanistan, February 2014, https://www.msf.org/sites/msf.org/files/msf_afghanistan_report_final.pdf, accessed 14 June 2020

MSF (Doctors Without Border/Médecins Sans Frontières), Kabul hospital attack: “They came to kill the mothers.”, 14 May 2020, <https://www.doctorswithoutborders.org/what-we-do/news-stories/news/kabul-hospital-attack-they-came-kill-mothers>, accessed 17 May 2020

MSF (Doctors Without Border/Médecins Sans Frontières), Living conditions deteriorate for displaced people in Herat, 24 July 2019, <https://www.msf.org/living-conditions-deteriorate-displaced-people-herat-afghanistan>, accessed 17 May 2020

MSF (Doctors Without Border/Médecins Sans Frontières), Reality check: Afghanistan’s neglected healthcare crisis, March 2020, https://www.msf.org/sites/msf.org/files/2020-03/20200301_Afghanistan_Report_FINAL.pdf, accessed 17 May 2020

Muzhary, F.R., One Land, Two Rules (10): Three case studies on Taleban sales of state land, AAN, 15 April 2020, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/economy-development-environment/one-land-two-rules-three-case-studies-on-taleban-sales-of-state-land/>, accessed 17 May 2020

National (The) Biggest private airline in Afghanistan grounded over non-payment, 6 September 2016, <https://www.thenational.ae/business/biggest-private-airline-in-afghanistan-grounded-over-non-payment-1.228637>, accessed 5 June 2020

Netherlands, Department for Country of Origin Information Reports , Country of Origin Report Afghanistan, March 2019, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/ambtsberichten/2019/03/01/algemeen-ambtsbericht-afghanistan>, accessed 8 June 2020

New Humanitarian (the), Afghanistan hospital attack a ‘war crime’, rights groups say, 13 May 2020, <https://www.thenewhumanitarian.org/news/2020/05/13/Afghanistan-Kabul-hospital-attack>, accessed 17 May 2020

New Humanitarian (the), As casualties soar, Afghanistan struggles to treat civilians maimed by conflict, 4 April 2019, <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2019/04/04/casualties-soar-afghanistan-struggles-treat-civilians-maimed-conflict>, accessed 4 July 2019

New Humanitarian (The), Food prices soar under coronavirus threat in Afghanistan, 7 April 2020, <http://www.thenewhumanitarian.org/news/2020/04/07/afghanistan-food-insecurity-coronavirus>, accessed 2 June 2020

New Humanitarian (The), On the move: Conflict, refugee returns fuel Afghanistan displacement, 20 January 2020 <https://www.thenewhumanitarian.org/maps-and-graphics/2020/01/20/Afghanistan-Iran-Pakistan-US-migration-returns>, accessed 8 June 2020

New Humanitarian (The), US-Iran tensions push Afghans home to conflict, 6 February 2020 <http://www.thenewhumanitarian.org/news/2020/02/06/returns-migration-refugees-Afghanistan-Iran>, accessed 8 June 2020

New York Times (The), Afghanistan Investigating Claims Migrants Were Killed by Iranian Guards, 2 May 2020, <https://www.nytimes.com/2020/05/02/world/asia/afghanistan-iran-migrants-drown.html>, accessed 9 June 2020

New York Times (The), Grounded and Gutted, Main Afghan Airline Struggles after Taliban Attack, 26 January 2018, url, accessed 8 June 2020

New York Times (The), He Killed a Red Cross Worker: ‘I Will Go to Hell for What I Did’, 7 April 2018, <https://www.nytimes.com/2018/04/07/world/asia/afghanistan-polio-red-cross.html>, accessed 14 June 2020

New York Times (The), How the U.S. Government Misleads the Public on Afghanistan, 8 September 2018, <https://www.nytimes.com/interactive/2018/09/08/world/asia/us-misleads-on-afghanistan.html?smid=tw-share&mtrref=undefined&gwh=A248896A286457D2E7BB3604A89F3E98&gwt=pay&assetType=REGIWALL>, accessed 14 June 2020

New York Times (The), Afghanistan Needs Billions in Aid Even After a Peace Deal, World Bank Says, 5 December 2019, <https://www.nytimes.com/2019/12/05/world/asia/afghanistan-aid-world-bank.html>, accessed 30 June 2020

New York Times (The), Afghan War Casualty Report: October 2019, 4 October 2019, <https://www.nytimes.com/2019/10/04/magazine/afghan-war-casualty-report-october-2019.html>, accessed 30 June 2020

New York Times (The), Afghan War Casualty Report: January 2020, 2 January 2020, <https://www.nytimes.com/2020/01/02/magazine/afghan-war-casualty-report-january-2020.html>, accessed 30 June 2020

New York Times (The), Afghan War Casualty Report: March 2020, 5 March 2020, <https://www.nytimes.com/2020/03/05/magazine/afghan-war-casualty-report-march-2020.html>, accessed 30 June 2020

New York Times (The), Afghan War Casualty Report: April 5-11, 11 April 2019, <https://www.nytimes.com/2019/04/11/magazine/afghan-war-casualty-report.html>, accessed 30 June 2020

New York Times (The), They Fight Suicide Bombers. But Can Afghan Police Fight Crime? 8 February 2020, <https://www.nytimes.com/2020/02/08/world/asia/kabul-crime-police.html>, accessed 10 July 2020

Norwegian Institute of International Affairs, Afghanistan: A Political Economy Analysis, December 2017, https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/2470515/NUPI_rapport_Afghanistan_Strand_Borchgrevink_BergHarpviken.pdf?sequence=2&isAllowed=y, accessed 20 May 2020

Norway, Landinfo, Afghanistan: Tazkera, passports and other ID documents, 22 May 2019, <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2019/08/Afghanistan-Tazkera-passports-and-other-ID-documents-22052019-final.pdf>, accessed 27 July 2020

NPR (National Public Radio), Afghanistan's Lone Psychiatric Hospital Reveals Mental Health Crisis Fueled By War, 14 February 2018, <https://www.npr.org/2018/02/14/585494599/afghanistans-lone-psychiatric-hospital-reveals-mental-health-crisis-fueled-by-war?hpid=hp-top-story%3Aafghanistan%3Ahomepage%2Fstory&hpid=hp-top-story%3Aafghanistan%3Ahomepage%2Fstory>, accessed 14 June 2020

NRC (Norwegian Refugee Council) and Samuel Hall, Access to Tazkera and Other Civil Documentation in Afghanistan, November 2016, https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/af_civil-documentation-study_081116.pdf, accessed 15 May 2020

NRC (Norwegian Refugee Council), IDMC (Internal Displacement Monitoring Centre) and Samuel Hall, Escaping War: Where to Next?, 24 January 2018, <https://www.nrc.no/news/2018/september/millions-of-afghans-face-risks-of-drought-related-displacement/>, accessed 11 May 2020

NRC (Norwegian Refugee Council), IDMC (Internal Displacement Monitoring Centre) and Samuel Hall, Going "Home" to Displacement - Afghanistan's Returnee-IDPs, December 2017, <https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/inline-files/20171214-idmc-afghanistan-case-study.pdf>, accessed 13 May 2020

NRC (Norwegian Refugee Council), Millions of Afghans Face Risks of Drought Related Displacement, 7 September 2018, <https://www.nrc.no/news/2018/september/millions-of-afghans-face-risks-of-drought-related-displacement/>, accessed 15 May 2020

OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development), Boosting Private Sector Development and Entrepreneurship in Afghanistan, 2019, <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/central-asia/Boosting-Private-Sector-Development-and-Entrepreneurship-Afghanistan-2019-EN.pdf>, accessed 15 May 2020

Oxfam and SCA (the Swedish Committee for Afghanistan), Aid Effectiveness in Afghanistan, March 2018, https://swedishcommittee.org/sites/default/files/media/aid_effectiveness_in_afghanistan_march_2018_0.pdf, accessed 20 May 2020

Oxfam, Returning to Fragility - Exploring the Link between Conflict and Returnees in Afghanistan, January 2018, https://d1tn3vj7xz9fdh.cloudfront.net/s3fs-public/file_attachments/rr-returning-fragility-afghanistan-310118-en.pdf, accessed 20 May 2020

Paikar, G. R., Female labor force participation in Afghanistan: A case study from Mazar-e-Sharif city, Afghan Economic Society, Volume 048, 2018, https://www.afghaneconomicsociety.org/images/pdf/18_Paikar_Finales_Paper.pdf, accessed 20 May 2020

Pajhwok Afghan News, 8 highway police personnel killed in Balkh assault, 1 January 2020, <https://www.pajhwok.com/en/2020/01/01/8-highway-police-personnel-killed-balkh-assault>, accessed 30 June 2020

Pajhwok Afghan News, Balkh protestors close road after forces kill 2 children, 22 June 2019, <https://www.pajhwok.com/en/2019/06/22/balkh-protestors-close-road-after-forces-kill-2-children>, accessed 30 June 2020

Pajhwok Afghan News, Background Profile of Balkh, n.d., <http://elections.pajhwok.com/en/content/background-profile-balkh>, accessed 5 June 2020

Pajhwok Afghan News, Mazar-i-Sharif-Turkey-Europe air corridor formally opens, 9 January 2019, <https://www.pajhwok.com/en/2019/01/09/mazar-i-sharif-turkey-europe-air-corridor-formally-opens>, accessed 8 June 2020

Pajhwok Afghan News, State-run hospitals in Kabul Faced with medicine shortage, 12 August 2015, <https://www.pajhwok.com/en/2015/08/12/state-run-hospitals-kabul-faced-medicine-shortage>, accessed 14 June 2020

Rakita, M., Why there is no PTSD in Afghanistan, Medium, 28 November 2016, <https://medium.com/@magdarakita/why-there-is-no-ptsd-in-afghanistan-7c368344c62b>, accessed 14 June 2020

REACH, Afghanistan - Whole of Afghanistan (WoA) Multi Sectoral Needs Assessment 2019, September 2019, https://www.impact-repository.org/document/reach/4b0f3ad8/REACH_AFG_Province-Factsheet_WoAA_July-September-2019.pdf, accessed 14 June 2020

REACH, Afghanistan. Assessment Report. Protection Assessment of Conflict-Affected Populations, May 2018, https://www.impact-repository.org/document/impact/b0454744/reach_afg_report_protection_assessment_of_conflict_affected_populations_may2018_0.pdf, accessed 14 June 2020

REACH, Kabul Informal Settlement Profiling, November 2016, https://www.impact-repository.org/document/reach/964c6c6f/reach_afg_factsheet_kabul_informal_settlement_booklet_january2017_1.pdf, accessed 10 June 2020

Reuters, Afghan airline struggles after foreign staff killed in hotel raid, 24 January 2018, <https://www.reuters.com/article/afghanistan-attacks-airline/afghan-airline-struggles-after-foreign-staff-killed-in-hotel-raid-idUSL4N1PJ3CB>, accessed 8 June 2020

Reuters, Afghan Capital's Thirsty Residents Dig Deep to Combat Drought, Overuse, 28 February 2017, <https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-water/afghan-capitals-thirsty-residents-dig-deep-to-combat-drought-overuse-idUSKBN1670FO>, accessed 5 June 2020

Reuters, Afghan airlines at risk of collapse, taking women's jobs with them, 12 May 2020, <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-afghanistan-airlin/afghan-airlines-at-risk-of-collapse-taking-womens-jobs-with-them-idUSKBN220OGR>, accessed 5 June 2020

Reuters, Afghanistan struggles to find housing for returning refugees, 21 October 2019, <https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-landrights-housing/afghanistan-struggles-to-find-housing-for-returning-refugees-idUSKBN1X00TH>, accessed 6 June 2020

Reuters, After four decades of war, Afghan widows battle for homes, 22 January 2020, <https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-landrights-women-feature/after-four-decades-of-war-afghan-widows-battle-for-homes-idUSKBN1ZL02H>

Reuters, Worsening Security in Afghanistan Threatens Health Gains, Minister Says, 17 May 2018, <https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-healthcare-funding-interv/worsening-security-in-afghanistan-threatens-health-gains-minister-says-idUSKCN1I12P4>, accessed 14 June 2020

RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty), HRW Calls For Investigation Into 'Shocking' Allegation Of Iranian Border Guards Drowning Afghan Migrants, 4 May 2020 <https://www.rferl.org/a/hrw-calls-for-investigation-into-shocking-allegation-of-iranian-border-guards-drowning-afghan-migrants/30592290.html>, accessed 5 June 2020

RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty), Things Are So Bad In Iran That Afghan Migrants Are Going Home, 1 August 2018, <https://www.rferl.org/a/iran-s-economic-crisis-fuels-mass-exodus-of-afghan-migrants/29405068.html>

RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty)/Gandhara, Coronavirus Pandemic Hits Afghan Airlines Hard, 2 April 2020, <https://gandhara.rferl.org/a/coronavirus-pandemic-hits-afghan-airlines-hard/30525846.html>, accessed 8 June 2020

RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty), At Least Six Killed In Afghanistan Despite 'Reduction Of Violence' Deal, 24 February 2020, <https://www.rferl.org/a/attacks-in-afghanistan-despite-reduction-of-violence-deal/30452041.html>, accessed 1 June 2020

Ruttig, T., The case of Mawlawi Mehdi and Balkhab District: Are the Taliban attracting Hazaras?, AAN, 23 May 2020, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/war-and-peace/the-case-of-mawlawi-mehdi-and-balkhab-district-are-the-taliban-attracting-hazaras/>, accessed 14 June 2020

Ruttig, T., Notiz Afghanistan Alltag in Kabul, Switzerland, State Secretariat for Migration (SEM), 20 July 2017, <https://www.sem.admin.ch/dam/data/sem/internationales/herkunftslander/asien-nahost/afg/AFG-alltag-kabul-d.pdf>, accessed 14 June 2020

Sabit, G.M., For Peace in Afghanistan, the Economy is Key, Diplomat, 5 September 2019, <https://thediplomat.com/2019/09/for-peace-in-afghanistan-the-economy-is-key/>, accessed 15 May 2020

Safi Airways, About Safi Airways, n.d., <https://www.alternativeairlines.com/safi-airways>, accessed 8 June 2020

Sahar, Culture of Education in Balkh Province: An Unique Example, 1 June 2017, <https://sahareducation.org/2017/06/culture-of-education-in-balkh-province-an-unique-example/>, accessed 2 June 2020

Samuel Hall, Economic Assessment and Labour Market Survey of Mazar-i Sharif, Pul-i Khumri, Kandahar City and Kunduz City, 16 January 2017, <https://reliefweb.int/report/afghanistan/economic-assessment-and-labour-market-survey-mazar-i-sharif-pul-i-khumri-kandahar>, accessed 15 May 2020

Samuel Hall, Urban displaced youth in Kabul – Part 1. Mental Health Also Matters, 2016, <https://www.samuelhall.org/publications/samuel-hall-urban-displaced-youth-in-kabul-part-1-mental-health-matters?rq=mental%20health>, accessed 14 June 2020

Samuel Hall, Urban Poverty Report - A Study of Poverty, Food Insecurity and Resilience in Afghan Cities, 2014, <https://static1.squarespace.com/static/5cfe2c8927234e0001688343/t/5d52bff4c219dd0001b973d1/1565704303706/DRC-PIN-Urban-Poverty-Report.pdf>, accessed 14 June 2020

SIGAR (Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction), Afghanistan's Civilian Aviation: Capacity has improved but challenges remain, including reliance on donor support for operations, July 2019, <https://www.sigar.mil/pdf/special%20projects/SIGAR-19-46-SP.pdf>, accessed 8 June 2020

SIGAR (Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction), Quarterly Report to the United States Congress, 30 April 2020, <https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2020-04-30qr.pdf>, accessed 20 May 2020

SIGAR (Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction), SIGAR 20-06 Audit report, Afghanistan's Anti-Corruption Efforts: The Afghan Government Made Progress in Meeting its Anti-Corruption Strategy Benchmarks, but Serious Challenges Remain to Fighting Corruption, November 2019, <https://www.sigar.mil/pdf/audits/SIGAR-20-06-AR.pdf>, accessed 20 May 2020

Smith, S. S., Service Delivery in Taliban-Influenced Areas of Afghanistan, USIP (United States Institute of Peace), April 2020, https://www.usip.org/sites/default/files/2020-04/20200430-sr_465-_service_delivery_in_taliban_influenced_areas_of_afghanistan-sr.pdf, accessed 17 May 2020

Sweden, Lifos/Migrationsverket, Lifosrapport: Inrikesflyg I Afghanistan (version 3.1), 2 July 2019, <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentAttachmentId=46413>, accessed 8 June 2020

Sweden, Lifos/Migrationsverket, Lifosrapport: Inrikesflyg I Afghanistan (version 3.0), 26 September 2018, available at https://www.ecoi.net/en/file/local/1444510/3175_1538151758_180926550.pdf, accessed 8 June 2020

Sweden, Lifos/Migrationsverket, Lifosrapport: Inrikesflyg, I Afghanistan (version 3.1), 2 July 2019, <https://lifos.migrationsverket.se/nyhetsarkiv/2019-02-07-lifosrapport-inrikesflyg-i-afghanistan-version-3.1.html>, accessed 8 June 2020

Telegraph (The), Women in Afghanistan fear a return to oppression as they are left out of peace talks with Taliban, 18 February 2019, <https://www.telegraph.co.uk/global-health/women-and-girls/women-afghanistan-fear-return-oppression-left-peace-talks-taliban/>, accessed 5 June 2020

Tolonews, 52,000 Patients in a Year; MoPH Says Cardiac Disease on the Rise, 29 September 2018, <https://tolonews.com/afghanistan/52000-patients-year-moph%C2%A0says-cardiac-disease-rise>, accessed 14 June 2020

Tolonews, 60% of Afghans Now Have Access to Health Services, 4 April 2018, <https://tolonews.com/afghanistan/60-afghans-now-have-access-health-services-moph>, accessed 14 June 2020

Tolonews, Herat's Key Highway Remains Unsafe: Officials, 25 April 2020, <https://tolonews.com/afghanistan/herat%E2%80%99s-key-highway-remains-unsafe-officials>, accessed 30 June 2020

Tolonews, Afghan Govt Prepares for Intl Fund-Pledging in Geneva, 26 July 2020, <https://tolonews.com/business/afghan-govt-prepares-intl-fund-pledging-geneva>, 27 July 2020

Tolonews, Afghanistan Imports 40% of Medicine 'Illegally', 6 October 2017, <https://tolonews.com/business/afghanistan-imports-40-medicine-'illegally'>, accessed 14 June 2020

Tolonews, Changing Perceptions About Disability In Afghanistan, 5 June 2019, <https://tolonews.com/opinion/changing-perceptions-about-disability-afghanistan>, accessed 14 June 2020

Tolonews, Fierce widespread fighting surges to control highways, 7 July 2020, <https://tolonews.com/afghanistan/fierce-widespread-fighting-surges-control-afghan-highways>, accessed 27 July 2020

Tolonews, Girls School Torched in Kabul, 20 August 2019, <https://tolonews.com/afghanistan/girls-school-torched-kabul>, accessed 2 June 2020

Tolonews, Herat Residents Criticize 'Lack of Treatment Facilities', 7 April 2017, <https://tolonews.com/afghanistan/provincial/herat-residents-criticize-lack-treatment-facilities>, accessed 14 June 2020

Tolonews, Number of Woman Drivers on the Rise in Kabul, 28 September 2018, <https://tolonews.com/afghanistan/number-woman-drivers-rise-kabul>, accessed 5 June 2020

Tolonews, Security Check Points Stepped Up In Kabul, 7 February 2018, <https://tolonews.com/afghanistan/security-check-points-stepped-kabul>, accessed 5 June 2020

Tolonews, Taliban Planning To Disrupt Balkh Security: Police Chief, 22 August 2019, <https://tolonews.com/afghanistan/taliban-planning-disrupt-balkh-security-police-chief>, accessed 15 June 2020

Tolonews, Thousands Lose Jobs as Businesses Close in Herat, 16 April 2020, <https://tolonews.com/business/thousands-lose-jobs-businesses-close-herat>, accessed 20 May 2020

Turkish Airline, Mazar-e Sharif, Afghanistan, n.d., <https://www.turkishairlines.com/en-int/flights/flights-to-mazar-i-sharif/>, accessed 8 June 2020

UN (United Nations) Habitat et al., Inter-Agency Durable Solutions Initiative - Profile and Response Plan of Protracted IDP Settlements in Herat, October 2016, https://www.globalprotectioncluster.org/_assets/files/field_protection_clusters/Afghanistan/files/HLP%20AoR/inter_agency_durable_solutions_report_herat_october_2016_en.pdf, accessed 12 May 2020

UN (United Nations) Habitat, Afghanistan Launches an Innovative Land Management Initiative, 26 February 2018, <https://unhabitat.org/afghanistan-launches-an-innovative-land-management-initiative/2018/>

UN (United Nations), Guiding Principles on Internal Displacement, 2004, <https://www.unhcr.org/protection/idps/43ce1cff2/guiding-principles-internal-displacement.html>

UNDP (United Nations Development Programme) Pandemic threatens Afghanistan's health system, economy, and peace process, UNDP study finds, 18 June 2020, https://www.undp.org/content/undp/en/home/news-centre/news/2020/Pandemic_threatens_Afghanistan_health_system_economy_and_peace_process.html, accessed 6 July 2020

UNDP (United Nations Development Programme), Human Development Reports, Human Development Index (HDI), n.d., <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>, accessed 15 July 2020

UN (United Nations) Habitat, Improving Access to State Land for Returnees and IDPs in Afghanistan, March 2018, https://www.conftool.com/landandpoverty2018/index.php/08-03-Sherchan-822_paper.pdf?page=downloadPaper&filename=08-03-Sherchan-822_paper.pdf&form_id=822&form_version=final, accessed 11 June 2020

UN (United Nations) Habitat et al., Inter-Agency Durable Solutions Initiative - Profile and Response Plan of Protracted IDP Settlements in Herat, October 2016, http://www.globalprotectioncluster.org/_assets/files/field_protection_clusters/Afghanistan/files/HLP%20AoR/inter_agency_durable_solutions_report_herat_october_2016_en.pdf, accessed 2 June 2020

UN (United Nations) Habitat/MUDH (Ministry of Urban Development and Housing), Afghanistan Housing Profile, 11 October 2017, <https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/Afghanistan%20Housing%20Profile-11October2017.pdf>, accessed 15 May 2020

UNAMA (United Nations Assistance Mission in Afghanistan), Afghanistan: Protection of civilians in armed conflict, Annual Report 2017, February 2018, available at <https://www.refworld.org/pdfid/5a854a614.pdf>, accessed 8 June 2020

UNAMA (United Nations Assistance Mission in Afghanistan), Afghanistan. Protection of Civilians in Armed Conflict Annual Report 2019, 22 February 2020, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/afghanistan_protection_of_civilians_annual_report_2018_final_24_feb_2019_v3.pdf, accessed 3 June 2020

UNAMA (United Nations Assistance Mission in Afghanistan), Afghanistan Protection of Civilians in Armed Conflict - Annual Report 2016, February 2017, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/protection_of_civilians_in_armed_conflict_annual_report_2016_16_feb_2017_final.pdf, accessed 14 June 2020

UNAMA (United Nations Assistance Mission in Afghanistan), Afghanistan Protection of Civilians in Armed Conflict - Annual Report 2017, March 2018, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/afghanistan_protection_of_civilians_annual_report_2017_final_6_march.pdf, accessed 14 June 2020

UNAMA (United Nations Assistance Mission in Afghanistan), Afghanistan's fight against corruption – From Strategies to Implementation, 14 May 2018, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/afghanistans_fight_against_corruption_from_strategies_to_implementation-14_may_2018.pdf, accessed 20 May 2020

UNAMA (United Nations Assistance Mission in Afghanistan), Mid-year Update on the Protection of Civilians in Armed Conflict: 1 January to 30 June 2018, 15 July 2018, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_poc_midyear_update_2018_15_july_english.pdf, accessed 20 May 2020

UNESCO (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation) Institute of Statistics, Afghanistan, 2020, <http://uis.unesco.org/en/country/af>, accessed 2 June 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Solutions Strategy for Afghan Refugees 2018-2019, October 2018, <http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/2018-2019%20Solutions%20Strategy%20for%20Afghan%20Refugees%20-%20October%202018.pdf>, accessed 2 June 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) and IOM, Returns to Afghanistan in 2017: Joint IOM-UNHCR Summary Report, 28 February 2018, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/63077> p. 4, accessed 12 May 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Afghanistan Border Monitoring update, 21 April 2020 <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/75664>, accessed 12 May 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Afghanistan; Priority Areas of Return and Reintegration: A synopsis; January 2020, January 2020 <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/74015>, accessed 20 May 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Afghanistan, email, 9 November 2018, in EASO COI Afghanistan Key socio-economic indicators. Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City, https://coi.easo.europa.eu/administration/easo/PLib/EASO_COI_Afghanistan_KSEI_April_2019.pdf, accessed 15 May 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Afghanistan Border Monitoring update - COVID-19 Response (31 May-6 June 2020), 9 June 2020, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/76964>, accessed 13 June 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Afghanistan Fact sheet, As of 31 December 2019, <http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/UNHCR%20Afghanistan%20Fact%20Sheet%20-%20December%202019.pdf>, accessed 12 May 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Afghanistan, Voluntary Repatriation Update, January 2019, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/67539>, accessed 13 May 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Conclusions of the 30th Tripartite Commission meeting between the Government of the Islamic Republic of Afghanistan and Pakistan and UNHCR, 18 June 2019, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/70118>, accessed 13 May 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Coronavirus – Now is not the time to forget Afghanistan and its neighbours, 14 April 2020, <https://www.unhcr.org/news/briefing/2020/4/5e9567114/coronavirus-time-forget-afghanistan-its-neighbours.html>, accessed 13 May 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Mid-Year Trends 2019, 10 March 2020, <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5e57d0c57/mid-year-trends-2019.html>, accessed 13 May 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Operational Portal Refugee Situation- Statistics Afghan refugees in Pakistan, last updated: 18 March 2020, <https://data2.unhcr.org/en/country/pak>, accessed 5 June 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Operational Portal Refugee Situations: Afghanistan - Refugee Returnees demographic breakdown, as of 30 June 2020, <https://data2.unhcr.org/en/country/afg>, accessed 13 July 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Pakistan - Afghan Refugee Info-graphic Update, Monthly Update (February 2020), 18 March 2020, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/74733>, accessed 15 May 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Profile and Response Plan of Protracted IDP Settlements in Herat, October 2016, http://www.unhcr.af/UploadDocs/DocumentLibrary/Inter_Agency_Durable_Solutions_report_Herat_October_2016_English_version_636173927520870000.pdf, accessed 20 May 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Returnee and Internally Displaced Persons Monitoring Report, May 2018, <https://data2.unhcr.org/fr/documents/download/64059>, accessed 14 June 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Solutions Strategy for Afghan Refugees 2018-2019, October 2018, <http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/2018-2019%20Solutions%20Strategy%20for%20Afghan%20Refugees%20-%20October%202018.pdf>, accessed 14 May 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), The Afghanistan Situation: Strengthening International Solidarity & Achieving Solutions, 6 July 2019 <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/70182.pdf>, accessed 26 May 2020

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), UN-Habitat et al., Inter-Agency Durable Solutions Initiative - Profile and Response Plan of Protracted IDP Settlements in Herat, October 2016, https://www.globalprotectioncluster.org/_assets/files/field_protection_clusters/Afghanistan/files/HLP%20AoR/inter_agency_durable_solutions_report_herat_october_2016_en.pdf, accessed 12 May 2020

UNICEF (United Nations Children's Fund) and Samuel Hall, Evaluation of "Improving Street-working Children's Access to Education and Livelihood Support for their Families" Kabul, Afghanistan, September 2017, https://www.unicef.org/evaldatabase/files/UNICEF_SWC_Final.pdf, accessed 2 June 2020

UNICEF (United Nations Children's Fund), Preserving hope in Afghanistan – Protecting Children in the world's most lethal conflict, December 2019, <https://www.unicef.org/media/63201/file/Preserving-hope-in-Afghanistan-2019.pdf>, accessed 25 May 2020

UNICEF (United Nations Children's Fund, the), Afghanistan Annual Report 2017, February 2018, <https://www.unicef.org/afghanistan/sites/unicef.org.afghanistan/files/2018-02/UNICEF%20Afghanistan%20Annual%20Report%202017.pdf>, accessed 14 June 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan: Weekly Humanitarian Update (1 June – 7 June 2020), 7 June 2020 https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/afghanistan_humanitarian_weekly_7_june_2020.pdf, accessed 8 June 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan: Conflict Induced Displacements (as of 26 April 2020), Actual displacements between 1 January 2020 and 18 April 2020, <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/afghanistan/idps>, accessed 9 June 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan Drought Response, Situation Report No. 2 (as of 16 September 2018), 20 September 2018, https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/20180920_afghanistan_drought_sitrep_no_2.pdf, accessed 14 June 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan: Humanitarian Needs Overview (2019), 6 December 2018, <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/afghanistan/document/afghanistan-humanitarian-needs-overview-2019>, accessed 14 June 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan: Humanitarian Response Plan – First Quarter Report (January to March 2017), May 2017, https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/afg_hrp_2017_q1_report_jan_mar_2017_0.pdf, accessed 14 June 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Humanitarian Bulletin - Afghanistan, Issue 77 (1 - 30 June 2018), 24 July 2018, https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/20180724_ocha_afghanistan_monthly_humanitarian_bulletin_june_2018_en.pdf, accessed 14 June 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Humanitarian Response Plan-Afghanistan 2018-2021, June 2020, <https://www.who.int/health-cluster/countries/afghanistan/Afghanistan-Humanitarian-Response-Plan-COVID-19-June-2020.pdf?ua=1>, accessed 10 July 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan: Weekly Humanitarian Update (24 February – 1 March 2020), 4 March 2020, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/afghanistan-humanitarian_weekly_1_march.pdf, accessed 10 July 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan: Weekly Humanitarian Update (5 - 11 August 2019), 14 August 2019, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/weekly%20humanitarian%20update%2011%20August-2.pdf>, accessed 10 July 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan: Weekly Humanitarian Update (18 - 25 August 2019), 27 August 2019, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/afg_weekly_humanitarian_update_25_august-2019.pdf, accessed 10 July 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan: Snapshot of Population Movements - January to March 2020, 21 April 2020, available at https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/afg_population_movement_snapshot_20200421.pdf, accessed 5 June 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), COVID-19 and the Afghanistan Response HRP Revision – June 2020, 8 June 2020, https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/afg_hrp_2020_revision_june_2020.pdf, accessed 12 June 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), 2020 Afghanistan Humanitarian Needs Overview - Humanitarian Programme Cycle 2020 (Issued December 2019), 17 December 2019, https://www.unocha.org/sites/unocha/files/GHO-2020_v9.1.pdf, accessed 15 May 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan Northern region District Atlas, 14 April 2014, <https://reliefweb.int/map/afghanistan/afghanistan-northern-region-district-atlas-april-2014>, accessed 15 May 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan Balkh Province - District Atlas, April 2014, <https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/Balkh.pdf>, accessed 15 May 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan Kabul Province - District Atlas, April 2014, <https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/Kabul.pdf>, accessed 15 May 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan: Humanitarian Dashboard (as of 31 Dec 2016), 22 March 2017, <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/afghanistan/infographic/afghanistan-humanitarian-dashboard-1-jan-31-dec-2016>, accessed 15 May 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Humanitarian Needs Overview 2020 – Afghanistan, December 2019, https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/afg_humanitarian_needs_overview_2020.pdf, accessed 25 May 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan, Brief: COVID-19 No. 36, 16 April 2020, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/daily_brief_covid-19_16_april_2020.pdf, accessed 25 May 2020

UNOCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Afghanistan Drought Response, Situation Report No. 2 (as of 16 September 2018), 20 September 2018, https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/20180920_afghanistan_drought_sitrep_no_2.pdf, accessed 20 May 2020

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime), Afghanistan opium survey 2018 – Challenges to sustainable development, peace and security, July 2019, https://www.unodc.org/documents/crop-monitoring/Afghanistan/Afghanistan_opium_survey_2018_socioeconomic_report.pdf, accessed 25 May 2020

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime), World Drug Report 2020, 25 June 2020, Booklet 1, https://wdr.unodc.org/wdr2020/field/WDR20_BOOKLET_1.pdf, accessed 30 June 2020

US Embassy in Afghanistan, COVID-19 Information, as of 23 June 2020, <https://af.usembassy.gov/covid-19-information/>, accessed 30 June 2020

USDOL (United States Department of Labour), 2017 Findings on the Worst Forms of Child Labor: Afghanistan, 20 September 2018, <https://www.dol.gov/sites/default/files/documents/ilab/Afghanistan.pdf>, accessed 25 May 2020

USDOS (United States Department Of State), Bureau of Diplomatic Security, Afghanistan 2020 Crime & Safety Report, 25 February 2020, <https://www.osac.gov/Country/Afghanistan/Content/Detail/Report/74f78c46-5903-4f19-984b-180dfe202157>, accessed 8 June 2020

USDOS (United States Department of State), 2018 Investment Climate Statements – Afghanistan, 19 July 2018, <https://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2018/sca/281694.htm>, accessed 25 May 2020

USDOS (United States Department of State), Afghanistan 2019 Human Rights Report, 11 March 2020, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/03/AFGHANISTAN-2019-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf>, accessed 25 May 2020

USDOS (United States Department Of State), Country Reports on Human Rights Practices for 2017 - Afghanistan, 20 April 2018, <https://www.state.gov/reports/2017-country-reports-on-human-rights-practices/>, accessed 8 June 2020

USDOS (United States Department Of State), Country Reports on Human Rights Practices for 2019 - Afghanistan, 11 March 2020, <https://www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/afghanistan/>, accessed 8 June 2020

US ONDCP (Office of National Drug Control Policy), ONDCP Releases Data on Poppy Cultivation and Potential Opium Production in Afghanistan, 7 February 2020, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/ondcp-releases-data-poppy-cultivation-potential-opium-production-afghanistan/>, accessed 30 June 2020

VOA News, 9 School Children Killed in Afghanistan Land Mine Blast, 2 November 2019, <https://www.voanews.com/south-central-asia/9-school-children-killed-afghanistan-land-mine-blast> accessed 8 June 2020

VOA News, Iran Continues Deporting Undocumented Afghan Refugees, 21 May 2017 <https://www.voanews.com/extremism-watch/iran-continues-deporting-undocumented-afghan-refugees>, accessed 19 May 2020

VOA News, Taliban Respond to Ghani's Statement with Attack, 14 May 2020, <https://www.voanews.com/south-central-asia/taliban-respond-ghanis-statement-attack>, accessed 17 May 2020

WFP (World Food Programme), Afghanistan – Country Brief, March 2020, https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000114688/download/?_ga=2.68183633.1969407709.1588282291-662050513.1587666536 , , accessed 25 May 2020

WHO (World Health Organization), Afghanistan - Essential medicines and pharmaceutical policies, [2017], <http://www.emro.who.int/afg/programmes/emp.html>, accessed 14 June 2020

WHO (World Health Organization), Afghanistan. Attacks on healthcare in 2019 as of 31 December 2019, 31 December 2019, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/afghanistan_attacks_on_health_care_in_2019_20191231red.pdf, accessed 14 June 2020

WHO (World Health Organization), Afghanistan. Attacks on healthcare (January 28, 2020 - May 23, 2020), 23 May 2020, https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/afg_attacks_on_health_care_20200523_v2.pdf, accessed 14 June 2020

WHO (World Health Organization), Construction of Triage Area in Herat Regional Hospital, Project Proposal, 29 September 2017, <http://mptf.undp.org/document/download/18723>, accessed 14 June 2020

WHO (World Health Organization), Depression a leading cause of ill health and disability among Afghans – fighting stigma is key to recovery, 9 April 2017, <http://www.emro.who.int/afg/afghanistan-news/world-health-day-2017.html>, accessed 14 June 2020

WHO (World Health Organization), From Trauma to Recovery: Addressing Emergency Care in Afghanistan, April 2018, <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/from-trauma-to-recovery-addressing-emergency-care-in-afghanistan>, accessed 14 June 2020

WHO (World Health Organization), Health Cluster Strategic Response Plan, 2 February 2017, <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/afghanistan/document/health-hrp-section2017>, accessed 14 June 2020

WHO (World Health Organization), WHO Afghanistan Country Office 2019, updated December 2018, http://www.emro.who.int/images/stories/afghanistan/who_at_a_glance_2019_feb.pdf?ua=1, accessed 17 May 2020

World Bank (The), Afghanistan – Overview, 28 October 2018, <https://www.worldbank.org/en/country/afghanistan/overview> , accessed 25 May 2020

World Bank (The), Afghanistan Country Update, October 2018, <http://documents.worldbank.org/curated/en/536401538749423983/pdf/130557-PUBLIC-ADD-SOURCE-CITATION-CU-OCT2018-for-WEB.pdf>, accessed 14 June 2020

World Bank (The), Afghanistan Country Update, October 2019, <http://documents.worldbank.org/curated/en/372681570116241368/pdf/The-World-Bank-Group-in-Afghanistan-Country-Update.pdf>, accessed 17 May 2020

World Bank (The), Afghanistan Country Update, April 2020, <http://documents.worldbank.org/curated/en/968941585747221862/pdf/The-World-Bank-Group-in-Afghanistan-Country-Update.pdf>, accessed 17 May 2020

World Bank (The), Afghanistan Development Update, August 2018, documents.worldbank.org/curated/en/985851533222840038/pdf/129163-REVISED-AFG-Development-Update-Aug-2018-FINAL.pdf, accessed 18 May 2020

World Bank (The), *Afghanistan Development Update: Building Confidence Amid Uncertainty*, June 2019, <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32144>, accessed 25 May 2020

World Bank (The), Afghanistan Development Update: Navigating a Sea of Uncertainty, January 2020, <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33210>, accessed 25 May 2020

World Bank (The), Afghanistan Residents Benefit from Improved Quality Healthcare in Balkh Province, 23 April 2017, <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2017/04/23/residents-benefit-improvements-quality-healthcare-balkh-province>, accessed 14 June 2020

World Bank (The), Afghanistan Sehatmandi Project (P160615), 11 March 2020, <http://documents.worldbank.org/curated/en/457671583915790558/pdf/Disclosable-Version-of-the-ISR-Afghanistan-Sehatmandi-Project-P160615-Sequence-No-04.pdf>, accessed 17 May 2020

World Bank (The), Afghanistan Development Update 2020, Surviving the Storm, July 2020, <http://documents1.worldbank.org/curated/en/132851594655294015/pdf/Afghanistan-Development-Update-Surviving-the-Storm.pdf>, accessed 27 July 2020

World Bank (The), Hit Hard by COVID-19, Afghanistan Needs Continued International Support, 15 July 2020, <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/07/15/hit-hard-by-covid-19-afghanistan-needs-continued-international-support>, accessed 27 July 2020

World Bank (The), Afghanistan, Life expectancy at birth, total (years), n.d., <https://data.worldbank.org/country/afghanistan>, accessed 17 May 2020

World Bank (The), Afghanistan: Promoting Education During Times of Increased Fragility, 15 August 2018, <http://documents.worldbank.org/curated/en/280721531831663216/pdf/124921-REVISED-AFGHANISTANPROMOTINGEDUCATIONPublication.pdf>, accessed 25 May 2020

World Bank (The), Community Health Care Increases Access to Medical Services in Herat Province, 1 November 2016, <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2016/11/01/community-health-care-increases-access-to-medical-services-in-herat-province>, accessed 14 June 2020

World Bank (The), Data, Share of youth not in education, employment or training, total (% of youth population), n.d., <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.NEET.ZS>, accessed 15 July 2020

World Bank (The), Doing Business In Afghanistan 2017, 2017, <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Subnational-Reports/DB17-sub-afghanistan.PDF>, accessed 15 May 2020

World Bank (The), Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies - Economy Profile of Afghanistan, 24 October 2019, <http://documents.worldbank.org/curated/en/730641574712680744/pdf/Doing-Business-2020-Comparing-Business-Regulation-in-190-Economies-Economy-Profile-of-Afghanistan.pdf>, accessed 15 May 2020

World Bank (The), Ensuring Accessible Health Care for Rural Afghans, 9 April 2020, <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/04/09/ensuring-closer-health-care-access-to-rural-afghans>, accessed 14 June 2020

World Bank (The), Fragility and population movement in Afghanistan, 3 October 2016, <http://documents.worldbank.org/curated/en/315481475557449283/Fragility-and-population-movement-in-Afghanistan>, accessed 19 May 2020

World Bank (The), Hunger before the Drought: Food Insecurity in Afghanistan, 1 June 2019, <http://documents.worldbank.org/curated/en/560691563979733541/pdf/Hunger-before-the-Drought-Food-Insecurity-in-Afghanistan.pdf>

World Bank (The), Kabul's Renovated Hospital Improves Quality of Healthcare for Thousands, 30 September 2018, <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2018/09/30/hospital-renovation-improves-quality-of-health-services-for-thousands-in-kabul-city>, accessed 14 June 2020

World Bank (The), No Household Left Behind : Afghanistan Targeting the Ultra Poor Impact Evaluation, 10 June 2019, <http://documents.worldbank.org/curated/en/855831560172245349/No-Household-Left-Behind-Afghanistan-Targeting-the-Ultra-Poor-Impact-Evaluation>, accessed 18 May 2020

World Bank (The), Poverty in Afghanistan, Results based on ALCS 2016-17, July 2018, <http://documents.worldbank.org/curated/en/451111535402851523/pdf/AUS0000426-REVISED-ALCS-Poverty-Chapter-upload-v2.pdf>, accessed 18 May 2020

World Bank (The), Progress in the face of insecurity: Improving health outcomes in Afghanistan, 6 March 2018, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29420/123809mainreport.pdf?sequence=5&isAllowed=y>, accessed 14 June 2020

World Bank (The), The World Bank in Afghanistan, Overview, updated 1 April 2020, <https://www.worldbank.org/en/country/afghanistan/overview#1>, accessed 22 May 2020

World Bank (The), and UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees), Living Conditions and Settlement Decisions of Recent Afghan Returnees, Findings from a 2018 Phone Survey of Afghan Returnees and UNHCR data, June 2019, <http://documents.worldbank.org/curated/en/344311561017281303/Living-Conditions-and-Settlement-Decisions-of-Recent-Afghan-Returnees-Findings-from-a-2018-Phone-Survey-of-Afghan-Returnees-and-UNHCR-data>, accessed 25 May 2020

Xinhua, Gov't forces kill 7 militants in N. Afghanistan, 30 April 2019, http://www.xinhuanet.com/english/2019-04/30/c_138024935.htm, , accessed 30 June 2020

Ek II: Yetki Tanımı

- Üç şehre ve savunmasız grupların durumuna genel bakış
- Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişiler
- Geri dönenler
- Kadınlar
- Çocuklar
- Sosyo-ekonomik göstergeler
- İş ortamı
- İstihdam
- Yoksulluk
- Gıda güvenliği
- Barınma
- Eğitim
- Tıbbi bakım
- Hareketlilik ve yurt içi seyahat
- Afganistan içinde seyahat etmek için yasal gereklilikler
- Kabil, Herat ve Mezar-ı Şerif şehirlerindeki havalimanlarının durumu ve bunlara erişim
- Operasyonel dış ve iç hat uçuşları

Getting in touch with the EU

In person

All over the European Union there are hundreds of Europe Direct information centres. You can find the address of the centre nearest you at: https://europa.eu/european-union/contact_en

On the phone or by email

Europe Direct is a service that answers your questions about the European Union. You can contact this service:

- by freephone: 00 800 6 7 8 9 10 11 (certain operators may charge for these calls),
- at the following standard number: +32 22999696 or
- by email via: https://europa.eu/european-union/contact_en

Finding information about the EU

Online

Information about the European Union in all the official languages of the EU is available on the Europa website at: https://europa.eu/european-union/index_en

EU publications

You can download or order free and priced EU publications at: <https://op.europa.eu/en/publications>. Multiple copies of free publications may be obtained by contacting Europe Direct or your local information centre (see https://europa.eu/european-union/contact_en).

EU law and related documents

For access to legal information from the EU, including all EU law since 1952 in all the official language versions, go to EUR-Lex at: <http://eur-lex.europa.eu>

Open data from the EU

The EU Open Data Portal (<http://data.europa.eu/euodp/en>) provides access to datasets from the EU. Data can be downloaded and reused for free, for both commercial and non-commercial purposes.

